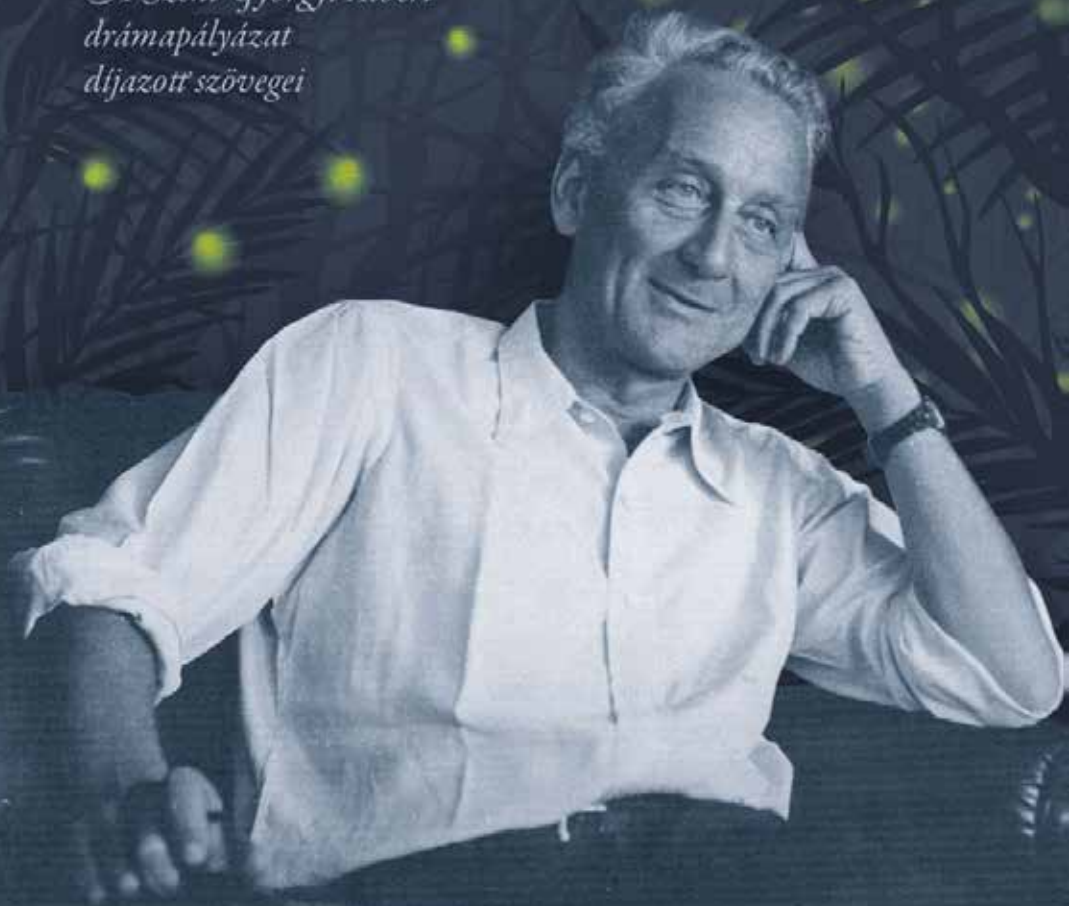

Aki, az életet szolgált

*A Szent-Györgyi Albert
drámapályázat
díjazott szövegei*

Aki az életet szolgált

A Szent-Györgyi Albert
drámapályázat díjazott szövegei

A kötetet szerkesztette:

Jászay Tamás

Szegedi Egyetemi Kiadó, 2023

Szegedi Egyetemi Kiadó, 2023

www.szte.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Rovó László rektor
Szegedi Tudományegyetem

Szerzők:

Nizalowski Attila
Karánsebessy Balázs
B. Pap Endre

A kötetet szerkesztette és az előszót írta:

Jászay Tamás

Layout, tördelés:

Meisner Miklós

A borítón szereplő fotó a Móra Ferenc Múzeum tulajdona.

© A szerzők és a szerkesztő | Minden jog fenntartva!

ISBN: 978-963-306-922-6

Tartalomjegyzék

Jászay Tamás: Szerkesztői előszó 7

Nizalowski Attila: Magyar zsoltár 13

Karánsebessy Balázs: A renegát 105

B. Pap Endre: Szabad gyökök 221

Szerkesztői előszó

Az ünnep jegyében zajlott a Szegedi Tudományegyetem 2021/22-es tanéve: a „440 éve az oktatás és a tudomány szolgálatában, 100 éve Szeged és a régió fejlődéséért” mottó lényegre törő módon fejezte ki, hogy mit adott az egyetem a városnak és tágabb környezetének. A Szegedi Tudományegyetem eszmetörténeti és intézményi elődjének, a kolozsvári jezsuita akadémiának 1581-es megalapítását Báthory István erdélyi fejedelemnek, lengyel királynak, Litvánia nagyhercegének köszönhetjük. 1921 a szegedi indulás dátuma: a jogutód intézmény a trianoni határok meghúzását követően kezdte meg működését a dél-alföldi városban. A 2021/22-es tanév az intézmény megalapítása mellett így vált a szegedi egyetemi oktatás centenáriumi évévé.

Az egy éven át tartó, az egyetemi polgárokon kívül a városnak és az országnak egyaránt az emlékezés változatos formáit kínáló centenáriumi ünnepségsorozat kiemelt jelentőségű pillanata volt 2022. március 1-jén az egyetem Nobel-díjas tudósa, Szent-Györgyi Albert tiszteletére kezdeményezett drámapályázat bejelentése. A kiírás több értelemben is rendhagyó volt. Egyfelől azért, mert hasonló tematikus, jubileumi drámapályázatra az egyetem történetében nem találunk példát. Másfelől a kiíró joggal remélte, hogy a végeredmény túlnó majd a pályázaton, vagyis az elkészült művek ideális esetben színpadra találnak, illetve nyomtatott formában eljutnak az érdeklődő közönséghez. Ennek a folyamatnak fontos lépése a három díjazott drámát tartalmazó jelen kötet megjelenítése.

A pályázatot kiíró Prof. Dr. Rovó László rektor a már említett mottó jegyében az egyetem történetéhez, rangjához, szellemiségéhez méltó irodalmi mű/dráma megalkotására hirdette meg nyílt felhívását. A még meg nem jelent, be nem mutatott, illetve nem díjazott eredeti prózai vagy zenés színházi pályaművek készítői számára a kiíró kevés, ám pontos előírást fogalmazott meg. A pályázatra Szent-Györgyi Albert életének, szegedi tartózkodásának és tevékenységének emléket állító, az egyetem korabeli társadalmi környezetét is megjelenítő műveket vártak. Ezen felül követelmény volt, hogy a művek korhűen ábrázolják Klebelsberg Kuno kultuszminiszter egyetemalapító szerepét, illetve Szent-Györgyi Alberttel ápolts kapcsolatait.

A pénzjutalommal járó pályázatot az egyetem és a színházi szakma képviselőiből álló zsűri bírálta el. Tagjai között jelen volt Prof. Dr. Rovó László, a Szegedi Tudományegyetem rektora, Barnák László, a Szegedi Nemzeti Színház főigazgatója, Dr. Jászay Tamás, az SZTE BTK Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszékének egyetemi adjunktusa, a *Revizor – a kritikai portál* főszerkesztője, Erős Kinga, a Magyar Írószövetség elnöke, továbbá Lőkös Ildikó, a Játékszín dramaturgia. A pályázat koordinálásában, illetve a zsűri munkájában hatékony segítséget nyújtott Tajti Gabriella, az SZTE NKI Kulturális Irodájának vezetője.

Az eredeti pályaművek megírására kereken hét hónap állt a jelentkezők rendelkezésére, a 2022. október 1-i leadási határidőt követően pedig a zsűrinek egy hónapja volt a beküldött művek értékelésére. Erre az időre szükség is volt, ugyanis minden várakozást felülmúlóan kereken harminc pályamű érkezett a leadási határidőig Magyarországról és a határon túli magyarok területekről. Az összesen mintegy másfél ezer oldalra rúgó szövegtömeg ékes bizonyítéka volt annak, hogy a téma sokak fantáziáját megmozgatta, illetve, hogy Szent-Györgyi és Klebelsberg küldetése tud drámai mű alapanyaga lenni.

A zsűri négyórás, maratoni ülés keretében egyesével értékelt a beküldött műveket. A mérlegelés során legfontosabb szempontunk a kiírásban megfogalmazott elvárások teljesítése, vagyis annak vizsgálata volt, hogy a pályaművek Szent-Györgyi Albert szegedi működésének, illetve Klebelsberg Kuno egyetemalapító tevékenységének méltó módon állítanak-e emléket. Drámapályázatról lévén szó, a zsűri a drámai műnem formai és tartalmi követelményeinek való megfelelést prioritásként kezelte: a nyelvi erő és megformáltság, az átélhető helyzetek, valódi karakterek és konfliktusok keltették fel a figyelmünket. A dráma elsősorban színpadra, vagyis előadásra teremtett műfaj, így a dramaturgia kívánalmait, az előadhatóság szempontjait is mérlegeltük, de azzal is foglalkoztunk, hogy a szöveg mennyiben elégti ki a téma iránt érdeklődő közösség igényeit és elvárásait.

Mint az sejthető volt, számos pályamű szerzője a gazdag, fordulatos, alaposan dokumentált életrajz adatait fogalmazta át párbeszéd formába, ám – a már említett szempontok miatt is – ez nem bizonyult elégségesnek. A zsűri az eredeti látásmódú, formai és tartalmi szempontból egyaránt figyelemre méltó megoldásokkal élő műveket részesítette előnyben, melyek nem pusztán emlékművet akartak emelni a tudósnak, hanem egya-

ránt jól érzékeltették Szent-Györgyi Albert életművének összetettségét és személyisége komplexitását.

A fentiek értelmében nem tudtuk támogatni azokat a pályaműveket, melyek az említett követelményeket nem teljesítették. A harminc beküldött munkával kapcsolatban szinte képtelenség volna általános érvényű kijelentéseket tenni. Mindazonáltal elismerést érdemel, hogy a pályázók túlnyomó többsége jól érzékeltetően huzamos ideig intenzíven foglalkozott a korrallal, illetve névtelen vagy nevet szerzett hőseivel: a szerzők meg akarták érteni és az olvasó/néző számára is világossá tenni a motivációkat, a háttérben meghúzódó külső körülményeket és azok hatását az egyes szereplők tetteire. Mindezekon felül is volt néhány olyan csomópont, motívum, illetve téma, ami rendre feltűnt a lapokon, rávilágítva e pillanatok és események valódi jelentőségére.

Mielőtt a díjazott pályaművekről szólnék, néhányat sorolok ezekből a vizsgatérő motívumokból. Sokan kitértek Szent-Györgyi pályája indulásának nehézségeire, a Lenhossék-család felé irányuló kemény elvárásaira, ahogy arra is, hogy nem volt kiváló tanuló. A leendő tudós által az első világháborúban tett heroikus, bátor gesztus többek fantáziáját megmozgatta, ahogy a második világhétség idején az immár Nobel-díjas tudós politikai-társadalmi, kémtörténetbe illő szerepe is hálás témának bizonyult. A tudományos közösség legrangosabb elismeréséhez vezető út nehézségeinek és szépségeinek, illetve a C-vitamin kutatásában a véletlen és az intuíció szerepének hangsúlyozása számos pályamű központi kérdése volt.

A színpadot ideális esetben persze nem eszmék és tantételek töltik meg, hanem életteli szereplők lakják be. Különösen izgalmas volt olvasni, hogy a Szent-Györgyi hosszú életét benépesítő alakok – köztük régi és új szerelmek, rajongó tanítványok és kétkedő kollégák, vaskalapos professzorok és bátor tudósok, „névtelen” beosztottak és láthatatlan segítők, stb. – milyen hangokon szólalnak meg, képviselve saját színpadi igazságukat. A beküldött szövegek megerősítették Szent-Györgyi Albert erős beágyazottságát saját kora társadalmi, politikai és művészi viszonyai közé, legyen szó a zsidó származású hallgatókat sújtó törvények elleni tiltakozásról, a tanítványival kialakított partneri-baráti viszonyról, az értetlenkedő, olykor politikailag elfogult tudóstársakról, vagy a szegedi színházi élet olyan emblemikus eseményének teljeskörű támogatásáról, mint az ifj. Horváth István által színre vitt egyetemi *Hamlet*-előadás. Szent-Györgyi Albert és Klebelsberg

Kuno kapcsolatának ábrázolásában visszatérő elem volt a kölcsönös tisztelet és elismerés hangjának artikulálása, illetve az igyekezet egymás gondolkodásának megértésére. A magas kort megért Nobel-díjas tudós Woods Hole-ban eltöltött évei több szerzőnek alkalmat adtak arra, hogy az idős, sokat látott és tapasztalt kutató életutat és világlátást összegző gondolatait megfogalmazzák. A zsűri döntése alapján a három díjazott pályamű e mezőnyből emelkedett ki formai, tartalmi, stiláris megoldásai egyedisége révén. A továbbiakban e szövegeket mutatom be röviden.

Nizalowski Attila első helyezett drámája, a *Magyar zsoldár a Misztériumjátékok* alcímmel/műfajmegjelöléssel pontosan orientálja olvasóját. A kiterjedt, elmélyült és igen rétegzett kor- és kultúrtörténeti kutatást követően elkészült monumentális, negyvenkét jelenetből álló szöveg kiindulópontját a Szent-Györgyi Albert által jegyzett, *Psalmus Humanus* című hétrészes versciklus jelenti, amely Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*áig nyúlik vissza. Az olvasóban joggal idéződhet fel *Az ember tragédiája* szerkezete és léptéke is: a protagonista Szent-Györgyi életes alakját változatos színtereken és időszakokban mutatja meg a szerző, korát és környezetét tágas panorámában megörökítve, ezzel is aláhúzza az egyéni (élet)történet egyetemességét. Az „imák” által tagolt jelenetsorban az esendő ember, a szerettei és az emberiség jövőjéért aggódó gondolkodó alakja épp úgy teret kap, mint állandó, nem nevesített ellenlábasai, a kortól és helytől függetlenül ismerős, mindenben botrányt szaglászó firkászok. Nizalowski Attila jó érzékkel ragadja és rajzolja meg az életút azon pillanatait, melyek a hőst belülről feszítő ellentétek kifejtésére adnak lehetőséget, illetve a sokak életére kiható döntések meghozatala előtt álló tudós kételyeit, aggodalmait mutatják meg. A szerző sikerrel tartja egyensúlyban a „szív és ész” látszólag egymást kizáró követelményeit: miközben rengeteg, elsöre tán kevésbé jelentékenynek tűnő, mégis rendkívül árulkodó részletet tudunk meg Szent-Györgyi Albert életéről és működéséről, a befogadó lehetőséget kap arra, hogy a szövegben érintett dilemmákat átélje, azokról saját véleményét fogalmazzon meg.

A második díjjal elismert Karánsebesy Balázs *A renegát* című szövege egészen más fókuszot használ: ahelyett, hogy az életművet a maga sokrétűségében és tágasságában kísérelné meg ábrázolni, mondhatni jellegzetes drámai alaphelyzetet választ, amikor viszonylag rövid idő, alig másfél hét leforgása alatt játszódó cselekményét egyetlen, központi téma és viszonylag kevés szereplő köré rendezi. Érzékeny és jó választás a második világháború idején az ellenzéki pártok támogatásával Isztambulba repülő Szent-Györgyi Albert

alakjának a középpontba emelése. A török fővárosban Magyarország kiugrását kezdeményező nagy tekintélyű tudós karakterének megidézése remek lehetőséget teremt a szegedi támogató, illetve a nagyralátó terveit mindenáron akadályozni kívánó közeg felvázolására. Kulcsszereplővé válnak a tudós minden lépését aggódó jóbarátként figyelő tanítványok, akik közül némelyik akár az életét is hajlandó feláldozni a rajongott mesterért. A szerző üdítő szabadsággal kezeli a rendelkezésre álló tényanyagot, amikor a valóságban sosem élt szereplők megírásával, illetve egy rejtélyes, bűnügyi szál beiktatásával hozza játékba a kiválasztott időpillanatot.

A drámapályázat harmadik helyezettje B. Pap Endre *Szabad gyökök* című, négy, hosszabb jelenetből álló darabja. A szerző Szent-Györgyi Albert pályájának két, az egész életút szempontjából egyértelműen meghatározó jelentőségű évtizedének, az 1928-1947 közötti időszaknak a történéseiből válogatott. Izgalmas kiindulópontot garantál, ahogyan Klebelsberg Kuno hitvesével megosztja bizonytalanságát a „nagy tervvel”, azaz Szent-Györgyi Szegedre hívásával kapcsolatban. A Cambridge-ben méltatlan körülmények között élő kutató magánemberi és tudósi motivációi a második jelenetből válnak világossá. A két főszereplő, Szent-Györgyi és Klebelsberg találkozása és közös Szegedre vonatozása adja a következő etap központját, ami egy ponton hőseink számára meglehetősen szurreális, ám az utókor szemében nagyon is reális fordulatot vesz. A befogadói elvárásokkal hatásosan megy szembe a záró jelenet is, hiszen abban nem a siker állomásairól, a Nobel-díjról, a szegedi küzdelmekről vagy örömeikről esik szó, hanem mindarról, ami ezek *után* történt: a New Yorkba tartó repülőgép fedélzetén ott a tudós: Szent-Györgyi Albert, aki az életet választotta.

Jászay Tamás

Nizalowski Attila

Magyar zsoltár

(Misztériumjátékok)

Szent-Györgyi Albert életének jelenetei

Szent II. János Pál pápa enciklikái, Hamvas Béla, Noszlopi László, Teller Ede, Klebelsberg Kuno, Sík Sándor, Szilárd Leó, Jacob Bronowski, Somló Bódog, Murányi Géza, Moór Gyula, Móra Ferenc, Gáti Ferenc és Ralph W. Moss írásai, világszemlélete alapján színházaknak, iskoláknak vagy olvasásra

Szereplők:

SZENT-GYÖRGYI	Nobel-díjas magyar tudós, közéleti személy
NELLI	Haldokló asszony, Szent-Györgyi lánya
CATHERINE	Nelli amerikai ápolója
RÓZSA BÁCSI	Egyetemi gondnok, mindenes, Rózsa Sándor rokona
FŐSZERKESZTŐ	Szerkesztőségi alkalmazott
ÚJSÁGÍRÓ 1	Szerkesztőségi alkalmazott
ÚJSÁGÍRÓ 2	Szerkesztőségi alkalmazott
TELLER EDE	Magyar-amerikai tudós, elméleti fizikus
KLEBELSBERG KUNO	Magyar nemes, vallás- és közoktatásügyi miniszter, Szent-Györgyi gazdája
SÍK SÁNDOR	Magyar cserkészvezető piarista tanár, költő
MOÓR GYULA	Somló Bódog tanítványa, jogtudós, filozófus
SZILÁRD LEÓ	Magyar-amerikai tudós, elméleti fizikus
JACOB BRONOWSKI	Lengyel-angol matematikus, filozófus, tudománynépszerűsítő tévésztár
ILONA	Banga Ilona biokémikus, Szent-Györgyi munkatársa
MÓRA FERI	Szabadkőműves író, szegedi múzeumigazgató, Szent-Györgyi barátja
IDŐS SZENT-GYÖRGYI	Szent-Györgyi apja, légszeszgyáros
JOZEFINA	Szent-Györgyi anyja, énekművész
LENHOSSÉK	Szent-Györgyi nagybátyja, híres anatómus

Az idő nem releváns tényező, az eszmék és intézmények túlélnek az embert, korokon ívelnek át. A színház három fő részből áll. Háttér, a színház fölött lapszerkesztőségek működnek. A színház jobb és bal oldalán, párhuzamosan vagy egymást követően zajlanak a főbb jelenetek. A színek utolsó jelenetei rendszerint glosszák, melyek a színház peremén játszódnak. A színek között ajánlott szünetet tartani a középkori misztériumjátékok emlékeztetére, mikor is vidám színpadmesterek a következő be rendezett színpadhoz invitálták a vásári nézőket. Háttér kép vagy mozgókép vetíthető a következő szín bevezetéseképpen. A színházat, mint orgonaszínpadot, LED-falak övezik, ezek mutatják a környezetet. A technológia Szent-Györgyihez illően barokkos (különc, bizarr) módon használható.

PSALMUS HUMANUS

(Vetítő: Nyaraló proletárok a Balatonnál, 1919, Filmhíradók Online. Színtér: 1960-as évek vége. A háttérben fenn massachusettsi bulvárlap szerkesztősége, néhány újságíró lézeng az íróasztalok körül. A színtéren Woods Hole-i betegszoba. Balra hosszú könyvespolc, jobbra ablak az óceánra. Nelli ágyban fekszik, Catherine, az ápoló rendezkedik körülötte. Szent-Györgyi érkezik óvatoskodva.)

1. JELENET

- NELLI Jaj, istenem! Rám ijesztettél, Apa. Úgy jössz, mintha máris a ravatalon volnék kiterítve. Nem a koporsómban fekszem!
- SZENT-GYÖRGYI Mi ez a hecc? Mit csinálsz?
- NELLI Kikelek az ágyból. A betegágyból. Azt kérdezd inkább, hogy te mit csinálsz?
- SZENT-GYÖRGYI Dehogy kérdem. Feküdj vissza, nem kelhetsz föl!
- NELLI Hahó, élek! Rákom van, de még élek! *(Félre.)* Persze alig remélhető, hogy megérem a következő nyarat. Sem fekve, sem állva. No, ha nem kérded, akkor mondom én. Te fogsz idefeküdni!
- SZENT-GYÖRGYI Mért feküdjek oda?
- NELLI Hogy lássuk, tényleg egy betegagy ez, nem pedig ravatal. Játszunk. Kiegyenlíted a tartozásodat, amit a rémes bevonulásoddal okoztál.

2. JELENET

(Szent-Györgyi befekszik az ágyba. A szerkesztőség fenn megélnéül.)

FŐSZERKESZTŐ

Nincs még egy ilyen szerkesztőség a nyugati világban. A vízautomata üres, a kávé híg. És a hírek! Örülhetünk, ha néha belefut az óceánba egy turista. Vagy elcsámborog otthonról valami eszement öregember, és egész Woods Hole őt keresi. Mit tudunk kezdeni a Szent-Györgyi-hírrrel?

ÚJSÁGÍRÓ 2

(A levegőbe ír, motyog, majd idétlenkedve kopogni kezd az írógéppel.) „Évek óta kutatja a rák ellen szerét a Nobel-díjas tudós, leányát mégsem tudja meggyógyítani.” „Felesége után a lányát is elveszíti?” „Szomorú versenyfutás az idővel.”

FŐSZERKESZTŐ

Eh, nem lehetünk kárörvendők! Szent-Györgyi nem ellenség, a mi oldalunkon áll.

ÚJSÁGÍRÓ 1

Legyen ez: „Még több munkára sarkallja a szörnyű kór az idős professzort.” „Újabb családi tragédia vezet el az emberiséget megmentő csodagyógyszerig?”

FŐSZERKESZTŐ

Meg van véve! Van fényképünk róluk? Valami elegáns party, szmoking, pezsgő... A fotós pedig menjen, fényképezze le a házukat, az óceánpartot, meg mindent, amit ott talál!

3. JELENET

(Nelli is rendezkedni kezd az ágy körül.)

NELLI Catherine, töltsön a betegünknek egy pohár narancslét!

CATHERINE Rengeteg aszkorbinsavval?

NELLI Rengeteg aszkorbinsavval.

CATHERINE Sok-sok szabadgyökkel?

NELLI Sok-sok szabadgyökkel. De megszámolom! (*Mosolyog.*)

SZENT-GYÖRGYI (*Felül.*) Mért történik ez velünk, Nelli?

NELLI Hogy mért vagyok beteg? Ne rágd magad rajta.

SZENT-GYÖRGYI Egész életemben kutattam, mint a nagybátyám, a nagyapám, a dédapám. Nemzedékekkel osztottam meg a tudásomat. Miért éppen velünk történik ez?

NELLI Hagyd már, Apa. Nem téged zabál a kór ötvenévesen. Nem te okoztad, és nem a te büntetésed.

SZENT-GYÖRGYI (*Catherine Szent-Györgyi takaróját igazgatni kezdi.*) Ha jobban végeztem volna a munkámat, akkor már megtaláltam volna a betegséged okát. Vagy legalább az ellenszerét, és most képes lennék meggyógyítani téged.

NELLI Dehogy lennél, dehogy lennél. Sose voltál klinikai orvos, ki nem állhattad őket. Megbuktál a gyakorlati vizsgán Hollandiában, emlékszel?

Tudod, mi segítene rajtam? Ha végre nem úgy tekintenél magadra, mint a század fényes csillagára, akinek újra és újra bizonyítania kell. Ha te is azt az apró, ürge, okos öregembert látnád, akit én látok. Aki serényen dolgozik, ám hiába mosolyog hamiskásan, végül pont úgy tűnik majd el a sötét korszakadékbán, akár a többi.

SZENT-GYÖRGYI

Mért épp szakadékbán? Nem értelek!

NELLI

Nem körülötted forog a világ. Nem te forgatod a világ kerekét.

SZENT-GYÖRGYI

Haragszol rám? Megbántottalak?

NELLI

Mindig bántottál. Csak bántottál. Hanem mi lesz veled, ha én már nem leszek? Megfogadtam, hogy vigyázok rád, a gondodat viselem. Ennek most már fuccs, ahogy Magyarországon mondanák.

SZENT-GYÖRGYI

Tényleg nem voltam jó apa. Előbbre való volt a kutatás. Folyton az lebegett a szemem előtt, hogy holnap többet dolgozzak, mint tegnap. És szerencsés voltam, mert még több munkát, még több feladatot találtam magamnak nap mint nap.

CATHERINE

(Félre.) Sose fogyott ki az ötletekből! Sose!

NELLI

Látod, itt a hiba. Azt hiszed, kiváltságos vagy. Hogy a másik munkája mit sem ér.

SZENT-GYÖRGYI

Ne légy igazságtalan. Az én nemzedékemet több csapás érte, mint bármely másikat az elmúlt négyszáz év magyar történelmében. Háborúk, forradalmak, pusztuló osztályok és a trianoni országcsönkítés. Boldog békeidőkben indultunk pezsgő gazdasággal és nagy-nagy

reményekkel. Ám az összeomlás újra meg újra megérkezett. Nem figyeltem rád. Nem láttam meg, hogy mit okoz neked a családunk bomlása. Hogy hogyan kopott a hit körülötted, és mi zajlott a lelkecskédben emiatt. De nekünk a tengernyi munka jutott. Soha annyi tudós és művész nem jutott olyan magasra, mint a mi nemzedékünk idején. Soha annyi kétkezi ember nem talált lélekemelő munkát magának, mint a mi szörnyűséges, szerencsétlen időnkben.

CATHERINE

(Kitárja az ablakot.) Oh, Massachusetts! Az óceán hűvös, sós illata máris felfrissíti a szobát...

NELLI

Nem lehet mindig a körülményeket okolni. Néha várhatott volna az az országkrach, hogy behozz nekem egy pohár kakaót. Ismerd el!

SZENT-GYÖRGYI

Hát legyen... Ott volt az a szegény Brinkman. Nem volt kiválóbb memória nála. A tetejébe csodálatos képzelőerővel bírt. Mégse lett belőle jelentős kutató. Túlságosan lefoglalta a család, hogy több pénzt tehessen a konyhaasztalra. Ezt én nem tudtam volna egy életen át csinálni.

CATHERINE

Túlságosan is jól fésült a szerep.

SZENT-GYÖRGYI

Inkább nőies. De hogy kiváltságos lennék?

NELLI

Kiváltságos és csaló. Úgy tudsz beszélni még az ötévesekkel is, hogy mind azt hiszi, te vagy Szent György. Az ő sárkányölő hőse, aki a bajtól megóvjá. Ám szent, no, az sose voltál. Legföljebb a világ „legelragadóbb kutatója”.

CATHERINE

(Félre.) Hol kutatott, hol meg elragadott.

NELLI

Én a századát sem dolgoztam annak, mint te, és ezredannyi elismerést sem kaptam, mint te.

Mégis nyugodtan halok meg, nincsenek kétségeim.

SZENT-GYÖRGYI

Nem értelek, Nelli.

NELLI

Nem magamért dolgoztam, és főleg nem másokért. A Teremtőért éltem, az ő teremtett világát gyarapítottam. Úgy hordtam az ajándékomat nap nap után az ölébe, ahogy a dolgozó méh viszi a virágport a kaptárba. És boldog voltam minden egyes nap, mert nem érhetett kudarc. Nem voltak hibáim, mivel minden jó volt, amit adtam neki. Nem volt hálátlanság, mert senki emberfia nem tartozott nekem semmivel.

CATHERINE

Csak öröm volt és elégedettség.

NELLI

...csak öröm és elégedettség.

SZENT-GYÖRGYI

(Ledobja a takarót magáról.) Nagyon félek, hogy elrontok itt valamit a végén. Hogy közöttünk valami végleg elromlik most.

4. JELENET

(1960-as évek. Fenn budapesti lap szerkesztősége. Fegyelmezett újságírók asztal körül értekezleteznek, cigarettafüst száll fölfelé.)

- FŐSZERKESZTŐ Benne vagyunk a pácban, kollégák. Zsoltárnak zsoltár, így joggal követelhetik, hogy jelentessük meg. Végül is katolikus hetilap vagyunk. – De hát tudjuk, hogy sosem volt hívő!
- ÚJSÁGÍRÓ 1 Nem volt és maga a cím is ezt sugallja. *Psalmus Humanus*. Humanista zsoltár. A humanista ma nem emberszeretőt jelent, mint a reneszánsz idején. Hanem istentagadót, ateistát.
- ÚJSÁGÍRÓ 2 Vagy kételkedőt, „agnosztikust”. Aki nem tudja, hogy fiú vagy lány?
- ÚJSÁGÍRÓ 1 Ferenczy Béni szerint is a maga alkotta „békeistenhez” írt.
- FŐSZERKESZTŐ Neki aztán tudnia kell! Szent-Györgyi őt kérte fel, hogy intézze itthon a zsoltárok megjelenését.
- ÚJSÁGÍRÓ 1 És ha mindez nem volna elég, a cenzúra még meg is húzta.
- ÚJSÁGÍRÓ 2 Ezt hogyan magyarázzuk meg az olvasónak a „fejlett szocializmus építése” korában? Papírhány miatt következik az első és harmadik versszak?
- FŐSZERKESZTŐ Döntöttem, figyelem! Közöljük a fordítást úgy, ahogy kaptuk. A cenzúráról természetesen nem szólunk. Azt azonban jegyezzük meg fölvezető szövegben, hogy nem épp a hívő oldaláról ismertük eddig Szent-Györgyit. Ám bárki változhat öreg korára.

5. JELENET

- NELLI *(Lenéz az ágyra.)* Mi volt a célod a zsoldárokkal?
- CATHERINE *(Félre.)* Talán azt akarta, hogy még egyszer körbefusson a neve a nagyvilágban.
- SZENT-GYÖRGYI
Az én hitem nem az a régi hit, mint a tiéd. Nem hiszem, hogy az ember eredendően bűnös. Látom a hibáit, de talán csupán arról van szó, hogy nem használja ki kellőképp a lehetőségeit. Attól viszont valóban félek, hogy az atomvillanás lesöpri az életet a bolygó felszínéről. Akkor aztán hiábavaló volt a sok vesződség, annyi nemzedék fáradtságos munkája.
- NELLI
Még hogy a régi hitem? Az én hitem az, hogy az ember tisztességgel és értelmesen használja a föld javait. Az én hitem az, hogy közösségekben éljen a természettel. Ne a rablója, hanem az óvó-féltő gondnoka legyen. Hogy a technika sem az iskolában, sem az életben ne élvezzen elsőbbséget az etika tudománya előtt.
- SZENT-GYÖRGYI
Nelli, mindannyiunknak pontosan ugyanez a hite, akik a világban élünk.
- NELLI
Hát persze. Közben szorongunk és aggódunk, hogy mit hoz a jövő, mit tesz a másik? Ez a legfőbb tudományunk, ez az emberiség közös kincse. Civilizáció és reszketés. Már akkor féltünk és tagadtunk, amikor az istenek még közöttünk jártak a fáraók képében. Nem hittük a nyilvánvalót, pedig a szemünkkel láttuk. Tudod mit? Épp a legfontosabb kérdést nem teszitek föl, ti folyton-folyvást rettegők!
- SZENT-GYÖRGYI
Ne légy dölyfös! Egész életemben sokak helyett kérdeztem és válaszoltam.

- NELLI Nem egy molekula analizésére gondolok. Nem a „szent anyagra”. Hanem arra, hogy mivé formázza a fejlődés az embert? Őt magát, és nem a csillogó, újsütetű gépeit. Hányan teszik föl naponta a kérdést maguknak, hogy fejlődés vagy visszalépés az, ami éppen velük történik? Több lett a méltóság idebenn, vagy kevesebb? Gyarapodott a jóság odakünn, vagy fogyott az emberség?
- CATHERINE Az emberek feje olyan, mint az árukatalógus. Van abban minden. Szélesség, hosszúság, kilowatt, piros, kék, zöld. Kérdezni önmagukat azonban terhes. Könnyebb szörnyülködni a híreken. Gyerekként azt tanultam, hogy Krisztus nélkül félelme az ember. Nélküle olyan egyszerű kérdésekre sem találnék választ, hogy miért állok egy idegen betegágyánál? Hogy mi az örömöm abban, ha narancslét facsarok neki?
- SZENT-GYÖRGYI *(Felkapja a fejét.)* Mit mond, Catherine?
- CATHERINE Hogy az irgalmat nem lehet slágerekkel meg tévéműsorokkal helyettesíteni. Sem találmányokkal és fölfedezésekkel. Sem étellel, itallal, szép ruhával vagy messzi utazással. Minél kisebb útra indulunk *(a szívére mutat)*, annál messzebbre érünk.
- NELLI A többség nem látja, hogy mi taszította félelembe és szolgaságba. Hogy miképp szítják benne az irigységet, s tartja fogva a saját gyűlölködése.
- CATHERINE Ha meg is világosodik az élete folyamán néha, hamarosan visszahull a sötétbe. Újra kába lesz, botorkál, s gyűlöl céltalanul vagy talmi célért.

SZENT-GYÖRGYI Sok-sok tetemet fölboncoltam a pályám kezdetén, de nem találtam meg az Istent bennük!

CATHERINE Ez igazságtalan!

NELLI Ó, hányszor hallottam ezt a képmutató, önáltató, önfelmentő szöveget Magyarországon az öreg bakáktól! „Sosem találkoztam Krisztussal a lövészárkokban, pedig »évökön« át »éltöm« ott!”

CATHERINE Nem láttuk, nem hallottuk! Szabad a vásár! Mindent szabad!

SZENT-GYÖRGYI Hát tessék, bizonyítsad a létezését!

NELLI Magad mesélted, hogy miért hagytad ott a nagybátyád anatómiai intézetét. A reggel sebteben preparált készítmények semmit sem mutattak az életből neked, amit pedig látni és ismerni akartál. Hát, ha az embert sem voltál képes felismerni a holt belekben meg agyokban, akkor az Istent hogyan képzeled?

CATHERINE Az akadémiák folyton bizonyítékot követelnek, pecsétetes papírt! Ők persze semmilyen tapasztalatért nem törik magukat az anyag keletkezéséről, hogy mért létezik egyáltalán bármi?

SZENT-GYÖRGYI Azt mondd, a tömeg sötétben botorkál. Ezek szerint a templom sem segít. Nincs megváltás!

CATHERINE Ha így látja, akkor bizony rosszul beszéltek magához a papok!

NELLI Az ember csak önmagától remélhet igazi segítséget. Nem az egyház, nem az állam, nem a párt, nem a pap fog változást hozni az életébe. Hívőnek lenni nem azt jelenti, hogy aláveted

magad egy erősebb hatalomnak, aki aztán óv, és ingyen osztja az égi shopping center kapujában az örökélet-tablettát. Ó, dehogya! Ellenkezőleg. Neked kell felismerned az ember által teremtett gonosz erőket. Neked kell megküzdened velük. Rajtad áll, de egy életen át!

CATHERINE Ez a legnagyobb szabadság, amit az életben nyerhetünk.

NELLI Ez a szabadság!

SZENT-GYÖRGYI Akkor hát ki az Isten? És mi a dolga ebben az egészben?

NELLI Nem az a lényeges, hogy ki ő. Hanem az, hogy mi kik vagyunk. Isten nem vívja meg helyettünk az életünk csatáit, nem dönti el a javunkra őket. Szabadok vagyunk!

CATHERINE *(Aggódva.)* Talán hozhatnék valamit...

NELLI Inkább játsszunk! *(Beugrik az ágyba Szent-Györgyi mellé.)* Mikor vette észre magán a kedves beteg, hogy zsoldárokat írogat? S miért alkot saját, külön bejáratú isteneket? Nem csúszik önnél össze kissé az Én-világ és az Isten-világ?

SZENT-GYÖRGYI Nem csúszik össze nálam semmi. Képes vagyok felismerni, hogy miből állnak és hogyan működnek a dolgok. Ezért lettem jó kutató.

NELLI Apropó... Maga fentről lefelé halad a zsoldáraitban. Az első ima Istenről szól. A második a vezetőkről, a harmadik az emberről, szívről és észről. Szóval lefelé néz a világra. Helyes ez a szemszög?

SZENT-GYÖRGYI Eh, ez csak egy módszer a vizsgálódáshoz.

NELLI Érces, nemes hangon mondja föl a verseit angolul. Néhány sor után az erős magyar akcentus sem zavaró. Jámbor Ágnes zenéje pedig már-már szakrális. Kettőjük produkciója Ur városára és Subat főpapnő bikafejes hárfájára emlékeztet.

CATHERINE Egy fenséges, ötezer éve zajlott felvonulásra aranyos szekerekkel, csillogó, pompás lobo-gókkal, zenészek és ünneplők végtelenül hosz-szú, színes sorával.

SZENT-GYÖRGYI Félek!

NELLI Csak tessék felelni a kérdésekre! Mért nem fordította magyarra az összes zsoltárt? Mond-ja csak, illő kisajátítani a vallásos versformát? Nem olyan ez, mintha az isteni szövetség je-lét, a szívárványt orozná el valaki önös politi-kai célzattal?

SZENT-GYÖRGYI Elég, Nelli!

NELLI Hát egy csepp sem viselhető el a másik lelkéből? Minden méltóságától, tulajdonától meg kell fosztani őt ebben a szépséges, szabad, egyen-lősvi világban?

SZENT-GYÖRGYI *(Kiugrik az ágyból.)* Elég, elég!

NELLI Ne haragudj, Apa, játék volt. Kérlek, ülj mellém, ülj közel. Mondjunk el együtt néhány csöndes imát. Ennyit kérek tőled, Apa. Bízzál bennem!

6. JELENET

(1930-as évek. A színtéren balra szegedi szerelóműhely. Rózsa bácsi deszkát fest, Szent-Györgyi figyel.)

- SZENT-GYÖRGYI Rózsa bácsi! Van úgy néha, hogy az ember nem tudja... legyen-e egyáltalán? Ért engem, ugye? Mihez szokott maga olyankor kezdeni?
- RÓZSA BÁCSI Úgy tetszik érteni, tanár úr, hogy szoktam-e emészteni magam? Búsongok-e? Ha egy gyerekem meghal, kimegyek a pusztába aludni.
- SZENT-GYÖRGYI Üljek föl a motorra, és aludjak a prérin?
- RÓZSA BÁCSI Jaj, dehogy. A pusztába nem szabad motorral menni. Csak úgy, ahogy a futóbetyár. Szerezzen magának kölcsönbe egy subát, és Szegedről kiérve gyalogoljon toronyiránt. Amikor lebukik a nap, telepedjék le. Ott már nincs más dolga, csak fölneézni a kerek égre.
- SZENT-GYÖRGYI Csillagok, csillagok... Ez valami babona? Keressek egy csillagképet?
- RÓZSA BÁCSI Ugyan ki ismeri manapság a magyar eget? Álomhozó- és Zúzmaracsillag. Szántóvas, Eke Mása, Szilkehordó. Pásztorok Öröme, Szépaszszony Vászna... Csak nézze az eget, tanár úr. És ha jól nézi, akkor egyszer csak megszólal magának a mennyboltozat. Akkor aztán már el lehet aludni, és reggelre kutya baja lesz.
- SZENT-GYÖRGYI Ne viccelődjék velem, Rózsa bácsi! Úgy hangzik a recept, mint egy westernfilm a Belvárosi moziban.
- RÓZSA BÁCSI A subát kihagyhatja a tanár úr. Igaz, akkor kicsit hidegebb lesz az éj.

ELSŐ IMA: ISTEN

(*Vetítő: A Szegedi Fogadalmi templom és az ötezredik népiskola felavatása, 1930, Filmhíradók Online. Színtér: 1960-70-es évek fordulóján. A háttérben fenn New York-i világlap szerkesztősége, az újságírók lába az asztalon. A színtéren a chicagói egyetem. Balra a kampusz parkjában tarka ruhás fiatalok beatzenét hallgatnak. Jobbra neoromán előadóterem katedrával, jól öltözött hallgatók széksorokban ülnek.*)

7. JELENET

FŐSZERKESZTŐ	Nézzük Szent-Györgyi könyvét! Ki foglalkozott vele?
ÚJSÁGÍRÓ 1	Alig százoldalas. Bátran betehetjük az ajánlóba, bárki olvashatja.
ÚJSÁGÍRÓ 2	A címe is frappáns: <i>Az őrült majom</i> . A hülye is megérti.
ÚJSÁGÍRÓ 1	Ezt hallgassátok! (<i>Olvas.</i>) „Ha ma lennék fiatal, nem kérnék a világból, amit öreg idióták írnyítanak. Akkor már inkább a szabadszerelem meg a kábítószert.”
ÚJSÁGÍRÓ 2	Ő már csak tudja. Ötvenkét évvel fiatalabb nőt vett el a nyáron.
ÚJSÁGÍRÓ 1	Azt írja, a kormány úgy rossz, ahogy van. Te-le öregemberrel, pedig negyven fölött képtelenség új gondolatokat befogadni.
ÚJSÁGÍRÓ 2	Ő már csak tudja. Van vagy hetvenéves, és orvos is.
FŐSZERKESZTŐ	Mit írt még?
ÚJSÁGÍRÓ 1	Hogy a tudomány elpusztítja saját alkotóját.

	Éhezés, rák, mérgek, testet-lelket nyomorító munka...
FŐSZERKESZTŐ	Vietnámról van valami?
ÚJSÁGÍRÓ 1	Naná! Amerika pusztul. A hírek bombákról, gyilkosságokról szólnak. Az összes gondolat a halállal jár táncot.
ÚJSÁGÍRÓ 2	Ez az! „Szeretkezz, ne háborúzz!” Ilyen szövegek kellenek nekünk!
ÚJSÁGÍRÓ 1	Azt is írja, hogy gyűljenek össze a fiatalok a világ minden tájáról. Írják le, hogy hogyan akarnak élni. Írjanak új alkotmányt.
ÚJSÁGÍRÓ 2	Szóval „világkormányt”! És kik azok a fiatalok, ha szabad kérdezni? Az egyik huszonhét évesen a gitárjára borul, és befejezi az életet. A másiknak meg állása sem volt még, a számláit a szülei fizetik. És hol gyűljenek össze ezek a fiatalok? Woodstockban vagy Moszkvában? Esetleg Nürnbergben?
FŐSZERKESZTŐ	Rendben, írjátok, de tapintatosan! Mértékkal vegyétek át tőle a naiv reményeit!
ÚJSÁGÍRÓ 1	Van itt valami a végére. Egy magyar költőt ¹ idéz: „Vétkesek közt cinkos, aki néma”.
ÚJSÁGÍRÓ 2	Mind bűnösök vagyunk. <i>(Keresztet vet.)</i> Ám Jézus-Buddha meghalt értünk.
FŐSZERKESZTŐ	Ismerős valahonnan ez a szöveg... Mintha azt mondaná, „számít a szavazatod”. Mehet a cikkbe!

1 Az életrajzíró Ralph W. Moss mondja így.

8. JELENET

(Szent-Györgyi érkezik a parkba, mosolyogva halad át a színtéren a katedra felé. Ujjaival a győzelem jelét mutatja.)

HIPPI 1 Ott jön Szent-Györgyi! Úgy fest, mint Prométheusz!

HIPPI 2 Mért nem mindjárt Zeusz, a főisten?

HIPPI 1 Félreértesz. Nem az Istent látom, hanem az embert istenítem benne.

NELLI *(Szent-Györgyihez.)* Ne dicsérd túl a fiatalokat. A végén azt hiszik, hogy hízelegni akarsz! *(Két testőrrel Teller érkezik, ő is átvág a parkon.)*

HIPPI 1 Teller! Teller jön!

HIPPI 2 Fegyveresek kísérik! *(Tellerékhez.)* Őrizd a békét!

HIPPI 1 Adjon esélyt a békének, Mr. Teller!

TELLER *(Megáll.)* Jézus azt kéri, higgy a végítéletben. Buddha, hogy a karmában, ami percenként ítél. Maga hogyan képes ezt a kettőt összeházasítani a fejében, fiatalember?

9. JELENET

(Teller csatlakozik Szent-Györgyihez a katedrán.)

TELLER *(Egymás közt.)* Olvastam a zsoltárait, professzor úr. Megküldte őket az Egyesült Államok elnökének, és ez egy régi levelet juttatott az eszembe.

- SZENT-GYÖRGYI Mi haszna otthon dühöngeni a négy fal között? Kötelességünk szót emelni. – Miféle levelet említ, professzor úr?
- TELLER Einsteinét 1939-ből. Amelyben arra kéri az elnököt, hogy Enrico Fermi és Szilárd Leó kutatásainak fényében fordítson nagyobb gondot az atomenergia fölhasználására.
- SZENT-GYÖRGYI Ha az a levél nincs, akkor atombomba sincs. Hirosima és Nagaszaki pedig áll.
- TELLER Mármint amerikai bomba nincs. – *(Tűnődve.)* Azt a levelet valójában Szilárd Leó fogalmazta. Einsteinnel a tekintélye miatt íratta alá. Én vittem el hozzá Long Islandre autóval akkor. Különös, hogy egy ekkora koponya, mint Leó, sosem tanult meg vezetni... Nem ismertük Einstein pontos címét. Kérdezősködtünk az utcában, útbaigazítást azonban senki sem tudott adni. Végül egy kislány csak emlékezett, hogy él a közelben egy különös, ősz hajú bácsi...
- NELLI Hová akar kilyukadni a vita előtt, Teller professzor?
- TELLER Einstein egyetlen megjegyzést fűzött a levélhez, mielőtt aláírta: „Az ember eddig a távoli Nap energiáját használta közvetetten. Mostantól közvetlenül az atom energiája fogja szolgálni őt.” Nekem ez azt jelenti, hogy az emberiség azzal a levéllel lépett a felnőttkorába. Amikor már nem a szelet kapdossa a vitorláival. Nem a fát, szenet, olajat égeti el. Hanem az anyag mélyéből nyeri az erőt a tulajdon esze által.
- MODERÁTOR Két magyar a vendégünk ma itt az egyetemen. Hallhattuk is őket beszélgetni a maguk különös

nyelvén. Mr. Teller, miféle ország a maguké?

TELLER

(Körbemutat és mosolyog.) Amerikai állampolgárok vagyunk mind, gondolom, ismeri a helyet... Persze, értem a kérdését. Magyarország egy apró állam Európa közepén. Amikor születtünk *(Szent-Györgyire és magára mutat)*, nagyobb volt, mint Olaszország. Ám az első világháború után több kisebb államot hoztak létre a területéből és a népességéből. De igen, büszke vagyok a szülőhazámra.

MODERÁTOR

Kármán Tódor, Szilárd Leó, Neumann János, Wigner Jenő. A filmesekről, zenészekről nem is beszélve. Hogyhogy ennyi a tehetség ott?

TELLER

Az ország gyorsan fejlődött a 19. században. Fővárosa, Budapest a tizedik legnagyobb európai város volt. A népek kohója, akárcsak New York. A gazdasági pezsgés aztán kulturális és tudományos robbanást hozott országszerte a lelkekben. Ilyenre ma már nem lehet számítani arrafelé. Túl kicsi országok születtek ott bénító ellentétekkel.

SZENT-GYÖRGYI

Minden ország akkora, mint az a tál, amelyet az emberiség közös asztalára helyez.

MODERÁTOR

Mr. Teller nem egyedül érkezett. Mit gondol erről, Szent-Györgyi professzor?

SZENT-GYÖRGYI

Néha nekem is vannak kísérőim az FBI-tól és a CIA-tól. Ellenzem a vietnámi háborút...

TELLER

A kísérőim nem önöket támadják, hanem engem védenek. Akkor hát ki jelent veszélyt a világra? S hogyan halt meg Gandhi, Kennedy vagy King tiszteletes? Egyiküket sem atombomba ölte meg.

MODERÁTOR	Ön hívó, Mr. Teller?
TELLER	Zsidó vagyok és hiszek Istenben. Akiról nem beszélünk, de minden nap figyelmeztetjük magunkat, hogy tedd a helyest, tedd az akarata szerint!
MODERÁTOR	Hogyan tudja összeegyeztetni a hitét a munkájával? A hidrogénbomba atyjaként – finoman szólva – új tartalmat adott annak az állapotnak, amit „békének” nevezünk.
TELLER	A népszerű matematikus és filozófus, Jacob Bronowski mondta a tévében, hogy a tudomány Janus-arcú. Amióta világ a világ, jóra és rosszra egyformán fogható. A legjobb szándék ellenére is hamar az ember ellen fordul a munkája eredménye.
SZENT-GYÖRGYI	Szent igaz. Tudják, egykor úgy éreztem, hogy a C-vitamin az én gyermekem. Belőlem van és ő a reménységem. Aztán jött a második világháború és a szörnyű hír, hogy a német tengeralattjárók legénységének immunrendszerét a Szegeden gyártott Pritaminnal erősítik. Kétségbe estem, hogy én adtam eszközt a gyilkosok kezébe. Nem láttam különbséget fegyver és vitamin között.
MODERÁTOR	Megrendítő. De Mr. Teller mégiscsak tömegpusztító fegyvereket alkot, nem pedig élénk színű pirulákat.
EGYETEMISTA 1	Gyerekeket, nőket, tudósokat akar élve ledarálni!
NELLI	Beszélgetünk, nem ítélkezünk!
TELLER	Megnyugtatom, hogy nincsen darálóm. Egyetlen tulajdonom van, egy édeskés hangú, öreg

zongora, Mozartot játszani. Továbbá nem mondja a Szentírás, hogy meg se próbáld megvédeni az életed. Sem a zsidó, sem a keresztény. Mi több, Krisna és Ardzsuna párbeszéde egy harcmezőn, csata előtt zajlik a Bhagavad-gíta leírása szerint. Ennek ellenére a könyv Einsteinnek és Gandhinak kedves olvasmánya volt.

SZENT-GYÖRGYI

Épp az imént mondta, hogy a tudomány kétarcú. A fegyvergyártás a rosszabbik fele.

TELLER

Úgy érti, hogy az egyik tudós gyógyszer, a másik bombát készít? Ön Prométheusz, én a lidérc? Így állnánk? Szerintem az efféle öncsalással, „humanista tévhitekkel” a közös emberlét savát-borsát rontjuk el.

EGYETEMISTA 1

A fegyver az fegyver!

SZENT-GYÖRGYI

A gonoszt hozza ki a fajunkból!

TELLER

Az Apollo-programban négyszázezer ember dolgozott, de a legtöbbször csak egynek ismeri a nevét közülük. Azét, aki aztán elsőként lépett a Hold porába. A bombával és minden más tudományos munkával ugyanígy állunk. Sokan maradnak névtelenül, pedig elismerést érdemelnének ők is. Mondok mást! 1939 nyarán a vendégünk volt New Yorkban Werner Heisenberg. Határozatlansági relációja a relativitáselmélet mellett a század legjelentősebb tudományos teóriája. A német atomprogram vezetője volt, és velünk ellentétben akkor már ismerte a maghasadás titkát. Tudtuk, hogy háború lesz. Búcsúzáskor megkérdeztem, miért nem marad velünk. Azt válaszolta, hogy a testvére akkor is a testvére, ha történetesen lopja az ezüstöt. Haza kell térnie.

EGYETEMISTA 2	Ne a náciokról fecsegsen, professzor!
EGYETEMISTA 1	Magát verték és elnyomták a szülei? Azért akar másokat szenvedni látni?
NELLI	Ne személyeskedjünk!
MODERÁTOR	Hallgassuk végig Mr. Tellert!
TELLER	Az én egyik testvéremet úgy hívták, hogy Franklin Delano Rooseveltt. A másik testvéremet, hogy amerikai nép. Ők azt kérték tőlem, hogy álljak ki mellettük az összes tehetségemmel és szorgalmammal. És kiálltam mellettük, mert hébe-hóba ugyan eltűnt a családi ezüst, de a szabadságnak ők voltak a letéteményesei.
EGYETEMISTA 2	Azt mondja, hogy negyvenben az egy másik Amerika volt?
TELLER	Azt mondom, hogy elméleti fizikusként nekem az volt a dolgom, hogy olyan eszközt adjak az amerikai nép kezébe, amivel képes megvédeni a náciaktól a világot. És ő megvívta a maga csatáit és győzedelmeskedett. Hogy fölrobban-e a bolygó a bomba miatt? Nem tudom. Ahogy azt sem, hogy hány embert vertek agyon bal-tával a kőkorszak óta. Nem voltak kevesen, az bizonyos.
MODERÁTOR	<i>(Szent-Györgyihez.)</i> Mit tenne hozzá, professzor úr?
SZENT-GYÖRGYI	Olyan világba léptünk, amikor a kommunikáció alapvető tényező. Ember sétál a Holdon, és én otthon, papucsban nézem őt a tévén. Az egykor hatalmas és ismeretlen planéta a szemünk előtt zsugorodik apró faluvá. Gondoljanak bele! Egy Hongkongban született vírus

néhány nap múlva már New Yorkban pusztíthat!²

EGYETEMISTA 1

A bombáról beszélünk!

SZENT-GYÖRGYI

1945. augusztus 8-án, reggel nyolc óra tizenöt perckor új világ köszöntött az emberre. Ebben a régi törvények már nem érvényesek. Az ember a kozmikus erők urává lett. Igaz viszont, hogy sok amerikai életet mentett meg a bomba. Ahogy Teller professzor célzott rá, az ölés önmagában nem bűn...

EGYETEMISTA 2

Elhitte a propagandát? Csak nem Teller oldalára állt? Magában sem bízhatunk! Gyerünk innét, menjünk zenét hallgatni! Adjatok esélyt a békének! *(Az egyetemista hallgatóság felével elviharzik, a hippik közé vegyül.)*

SZENT-GYÖRGYI

Végig sem hallgattak. A türelmetlenség és gőg ma holnap odavezet, hogy az Egyesült Államok a világ csendőrévé aljasul. Ahelyett, hogy erkölcsi vezetőjévé emelkedne. A bolygónk kasszárnya lesz, tele unalommal és tespedéssel.

EGYETEMISTA 1

Csak nemrég kapott állampolgárságot, s máris az amerikai nemzet ellen beszél? A mi hivatásunk a szabad világ védelme a kommunizáktól! El innét, ezt hallgatni is sok! *(Kiürül az előadó, elsodorják a moderátort is.)*

2 Szent-Györgyi Albert fél évszázaddal a 2020-2021. évi COVID-világjárvány előtt írta ezt.

10. JELENET

- TELLER Lám, magunk maradtunk, tanár úr.
- NELLI Szórakozni, enni-inni, szívní és lóni egyszerrűbb, mint egymás szemébe nézni. Még sosem volt az ifjúság ennyire megosztott, ellenséges, nemtörődöm és céltalan, mint ebben a boldogtalan évtizedben.
- TELLER Ma legalább egyikük sem követelte öntől, hogy kiáltsa hangosan, „Say it loud, black and proud!” Fekete vagyok és büszke! Milyen régen is volt, professzor, hogy elhívott a Woods Hole-i otthonába! *(El.)*

11. JELENET

- NELLI Nem hiszem, Apa, hogy a mi korunknak valóban Prométheusz és a rendőrállamot kiszolgáló lidérc a metaforája. A felelősség egyetemes, és kutatóként meg állampolgárként a tiéd is, mondj bármit. Az a baj, hogy kevés a világban a szeretet.
- SZENT-GYÖRGYI A világnak a szeretet kevés. A szeretők hamar válnak gyűlölködővé. A szeretetnél szilárdabb alap kell az új rendhez.
- NELLI Másfajta szeretetre gondoltam. Összezavartál. Apád református volt, anyád katolikus és kételkedő. Igazából magad sem tudod, mit higgyél.
- SZENT-GYÖRGYI Pedig új idea kell ide. Az egoizmus.
- NELLI De hát az egoizmus maga az önzés!

SZENT-GYÖRGYI Egy kifinomult egoizmust képzelek. Fénnyel, melegséggel, boldogsággal tölteni meg parányi helyünket a világban. Felismerve végre, hogy a másokon való segítés saját magunk megsegítése. Ha van Szabványügyi Hivatal, ugyan mért ne lehetne Nemzetközi Erkölcsi Hivatal is?

NELLI Az erkölcs épp azért erkölcs, mert nincs kodifikálva, mint a jog. Nem áll mögötte a hatalom furkósbottal. Az erkölcs maga a szabadság. Kiki megtanulja, elgondolja, hogy mi a jó a másoknak, és a jót megteszi. Menjünk, Apa. Fáradt vagyok és nem értelek.

12. JELENET

(1930-as évek, szegedi szerelóműhely. Rózsa bácsi kútkerékszerű, mozgó alkalmazhatóságot javít, Szent-Györgyi érkezik.)

SZENT-GYÖRGYI Jó estét, Rózsa bácsi! Maga sose alszik?

RÓZSA BÁCSI Csak otthon, miután letettem a párnára a fejeimet. Gondolom, a kutató urak sem a kémcsövek között húzzák a lóbőrt. *(Mosolyog.)* Mi történt a lábával, tanár úr? Miben sántikál?

SZENT-GYÖRGYI Rosszul léptem a röplabdapályán. Tud rá valamit?

RÓZSA BÁCSI Mutassa csak! *(Gyógyírt ken rá, majd kántálni kezd.)*

„Mikor Krisztus Urunk
A földön járt
Szamár hátán,
Fölment egy kűhídra:
Szamara lába kificamodott.
Szent Fice Máté odafutott;

Szent kezivel megnyomkodta,
Szent szájával oszt megfűtta:
Ín az innel,
Vér a vérrel,
Csont a csont hátyon forrjon!
Oly ép legyen ez a test,
Mint ezelőtt vót.”³

SZENT-GYÖRGYI

Rózsa bácsi, köszönöm! Főleg a leszamarazást.
(*Nevet.*)

RÓZSA BÁCSI

Emlékeztesse arra, hogy nem a Teremtő lép,
amikor maga lép, még ha az ő ügyében jár is el.

SZENT-GYÖRGYI

Jó lesz ez a kence a fájós lábamra?

RÓZSA BÁCSI

Meglássa, tanár úr, meglássa.

3 Csongrádi (Tápé) epikus ráolvasó dal.

MÁSODIK IMA: VEZETŐK

(*Vetítő: Közép-Európa legnagyobb halgazdasága a Hortobágyon van, 1929, Filmhíradók Online. Színtér: 1930-as évek. A háttérben fenn szegedi kávéház, hírlapi tudósítók biliárddal játszanak, iszogatnak. A színtéren balra jól felszerelt biokémiai laboratórium társalkodóval. Jobbra a szegedi Tisza-part sétánnyal és az épülő klinikák sorával.*)

13. JELENET

TUDÓSÍTÓ 1 Valóságos tortúra a pesti vonatút! Három óra ide, három óra vissza! Mindez egy laborosért, aki most dönti el, hogy kegyesen hazatér a kémcsöveivel, vagy maradni méltóztatik Cambridge-ben.

TUDÓSÍTÓ 2 Jót nem szabad írnom róla. Mindenképp találnom kell valami hibát a hacacáréban.

TUDÓSÍTÓ 1 Akkor figyeljen, kolléga úr! Forrásaim szerint kizárt, hogy a laboratórium határidőre fölépüljön. Laborosunk nem fog hazatérni, Klebelsberg miniszter úr pedig szépen megbukik. Fuccsra mennek a grandiózus tervei!

TUDÓSÍTÓ 3 Hogy is képzelte az Alföldre hozni Rockefellerék tömérdek pénzét! Kétszázezer dollár! Egy-millió pengő! Központ a semmiben, központ a senkiknek!

TUDÓSÍTÓ 2 (*A levegőbe ír, motyog.*) „A nép éhezik, robotol. Az úri Magyarország a külföldi alamizsnát is kilopja kérges tenyeréből a nyomorult szegényeknek!”

(*A vendéglős közelebb lép hozzájuk.*)

TUDÓSÍTÓ 3 Ne zavarjon, vendéglős! Nem hívtuk.

- VENDÉGLŐS Mifelénk nem szokás ez a hangos destrukció. Zavarólag hat ránk ez a negatív életszemlélet. A gyűlölködő panaszáradat. A tájékozatlan emberek félrevezetése, a hisztériakeltés.
- TUDÓSÍTÓ 3 Jóember! Ért maga valamit a nagyvilágból? Hát hová lesz a közpénz a minisztériumokban? Miépp sinkófálják el, ami nekünk járna?
- VENDÉGLŐS Értem én, hogy milyennek akarja láttatni Pesten Szegedet. Hogy hogyan kívánja izzítani a hangulatot mi ellenünk. Hisz kétféle lett mára a magyar. Az egyik serénykedik, keresi a munkát. A másik jajong, búsong és minden értelmet megakaszt a hiperkritikájával.⁴ Kételyt kelt mindig és mindenütt, csüggeszt és elkedvetlenít.
- TUDÓSÍTÓ 3 Mily költői ma, vendéglős!
- TUDÓSÍTÓ 1 Törölje le még egyszer az asztalt!
- VENDÉGLŐS Maga a téma költői. Vörösmarty vagy Ady? Mi azt mondjuk ebben a városban, a „gyűlöletnél jobb a tett”. Tisztelettel, nem pedig gúnynyal kell az újságokat megtölteni. Maga persze mondhatja Adyval, hogy „borús, búsító, mérész, nyugtalan, szertelen, örök-nagy gyermek”, „aki elvérzik egy gondolon”.
- TUDÓSÍTÓ 2 *(Félre.)* Folyton-folyvást abbahagyni. Napon-ta négy-öt liter asztali sillert inni. Kapkodni a Veronált, cserélni gyorsan a szeretőt. Az összes személybe, gondolatba, intézménybe belekötni. *(Arcához emeli a kezét.)* Negyvenévesen sírba szállni.

4 Klebelsberg Kuno kifejezése.

VENDÉGLŐS

De mi nem szeretnénk tovább hallgatni a csömört, mert a végén mi is elveszítjük az életkedvünket. Jó vezetőkre van szükségünk, és nem hazug, ármánnyal teli közéletre, ami megakasztja a dolgok folyását! Úgyhogy „sipirc innen, gyerek, nem itt a helyed!”⁵ Kifelé az üzletemből, ki a házamból! *(A töröltető konyharuhával csapkodva kiűzi a tudósítókat a kávéházból.)*

14. JELENET

(Klebelsberg és Szent-Györgyi a folyóparton sétálnak, gyönyörködnek a tájban és építkezésekben.)

KLEBELSBERG

Úgy tekintek magára, barátom, mint aki jelentős eredményeket ért el Nyugat-Európában, de akinek a vitorlája csak most fordul jó szögbe. Magyary professzor tájékoztatta az itthoni fejleményekről. A lényeg, hogy a székesfőváros nem tölti föl Lágymányost, nem fogadja a természettudományos építkezést, és ezen én sem változtathatok.

SZENT-GYÖRGYI

Vagy csak engem nem akar befogadni a pesti maradi kör, miniszter úr.

KLEBELSBERG

Nem várhatunk éveket, folytatjuk a munkát másutt. Ám nyerünk is, hiába akarják most sokan a fejemet venni. Kijavíthatjuk a kiegyezés súlyos hibáját, a vidéki városok módszeres gyöngítését. Lesz Nagyszeged és Nagydebrecen.

SZENT-GYÖRGYI

Úgy érti, kegyelmes uram, hogy országos jelentőségű a laboratórium ügye?

5 Szegedi szólás.

- KLEBELSBERG Pontosan, tanár úr. A '48-as eszmékről soha le nem mondó Alfölddel nem tudtak együttműködni a kiegyezés utáni kormányok. Csak a nemzetiségek lakta szélső vidékekre támaszkodhattak, odavitték hát a pénzt. Trianon viszont kimetszette az országtestből e részeket. A színmagyar Dunántúl és Alföld megmaradt nekünk, de üresen. Sehol egy híd, sehol egy út, sehol semmi intézmény!
- SZENT-GYÖRGYI Biokémikus vagyok, nem várostervező.
- KLEBELSBERG Csak orvoslás és vegytan, ahogy a maradiak dacosan ma is nevezik a maga tudományát. Kutatnia és oktatnia kell. Célokat és feladatokat adni az ideérkező ifjúságnak, egyeztetni a professzorok között. Megvalósítani Rockefellerék világraszóló terveit, a szegedi tudományos központot. Élettel, erővel tölteni meg az új tereket!
- SZENT-GYÖRGYI A legfőbb céloom otthont találni a kutatásaimnak. Most sem vagyok biztos abban, hogy jól döntöttem-e a hazatelepüléssel. Az építkezés húzódik, itt a gazdasági válság. Igaz, más okom is volt Szegedet választani. Én akarok lenni a leghíresebb Lenhossék. Sőt, többet mondok. Az egyik legnevesebb magyar tudós, aki valaha élt.
- KLEBELSBERG Angliában, Minnesotában vagy Massachusettsben valóban nehéz volna magyarnak lennie. Ne szégyellje hát az ambícióit. Az itteni feladatok pont az ön céljaihoz vannak szabva. Adjon angolszász ritmust a tudományos életünknek ebben a katonás és túlszabályozott német tengerben! Rázza föl Szegedet, ébreszse az egész országot! Magyary elkötelezett híve az amerikai igazgatási módszereknek. Biz-

tos támasza lehet önnek, ahogy a Rockefeller Alapítvány is.

SZENT-GYÖRGYI

Nem fogalmaztam világosan, kegyelmes uram. Alig pár éve annyi kudarc ért, hogy az öngyilkosság gondolata foglalkoztatott. Most pedig sok-sok várákozás, tanakodás után csupán a legnagyobb béka akarok lenni a legkisebb tóban.

KLEBELSBERG

Hát legyen nagyobb az a tavacska! Mi új területeket csatoltunk Szegedhez. A népesség a távolabbi környékkel együtt 160 ezer főre szaporodott. Ez már erős alap lehet maguknak a fejlődéshez. – *(Mosolyogva.)* Mondja csak, tanár úr! Valóban Klebinek nevez maga engem a kollégái között?

15. JELENET

(A laboratóriumi társalkodóban fiatal kutató teavizet készít.)

KUTATÓ 1

Fájront! Fölforrt a teavíz!

(Fehér köpenyes kutatók a dohányzóasztal köré gyűlnek. Szent-Györgyi átsiet közejük. Közben köpenyt húz, majd leül és pipára gyújt.)

SZENT-GYÖRGYI

Hol tartunk, kollégák? Iluska, miről tud beszámolni?

ILUSKA

Elrontottam a tegnapi kísérletet. A sóoldatban felejtettem a fölaprított izmot éjszakára. Egészen kocsonyás lett a folyadék, nem tudtam kivonni belőle a miozint.

STRAUB

Ki kell dobni és újra kell kezdeni. Nem dőlt össze a világ, Ilona.

- SZENT-GYÖRGYI Álljunk csak meg! Egy órát kellett volna állnia az izomnak az oldatban, de jóval hosszabb ideig állt. Közben rengeteg valami oldódott ki belőle, ami miatt az oldat sűrű lett, mint a szirup. De hát kutatók vagyunk! Tegyük föl kérdéseket! Mi lehet ez az újabb anyag? És mi a feladata?
- STRAUB Talán csak annyi, Prof, hogy ízletesebb legyen az izom a ragadozóknak. *(Nevetés.)*
- SZENT-GYÖRGYI Őrült ötlet, Straub, és minket, kutatókat az őrült ötletek visznek előre. Azonban most nem a gasztronómiát, hanem az izommozgást vizsgáljuk. Mitől van az, hogy az izom, ez a zselés valami a másodperc törtrésze alatt keménnyé válik, és a saját súlyának az ezerszeresét is képes megemelni? Azt mondom, nézzünk utána alaposan annak, amit Iluska talált! Straub, irányítsa a munkát! Hogy állnak a színjászaink?
- KUTATÓ 2 Találtunk egy régi tanulmányt. Balassa Ármin arról ír benne, hogy miképp torzítják el a szegedi nyelvjárást ügyetlen írók. Szalóki Elek drámáját elemzi. A Nemzeti Színházban mutatták be, Pesten...
- KUTATÓ 1 A darabban igencsak erőlködnek a parasztok, hogy „szögedi” nyelven szólaljanak meg. Mint-ha nem is az „édősanyjuk” tanította volna őket „böszélni”. Sőt, néhol kifejezetten értelmetlen a szövegük. Egyikük például azt mondja, hogy kikötötte a lovakat a csurapé alá. *(Kacag.)*
- KUTATÓ 2 A csurapé ködmönt vagy kalapot jelent.
- STRAUB Szép nagy feje lehetett a kalap tulajdonosának, ha befértek a lovak a tökfödője alá! *(Nevetés.)*

SZENT-GYÖRGYI

Rendben, ügyes lesz ez a műsor, tetszeni fog a „szögedieknek”! No, ha elfogyott a tea, induljunk a tenispályára! Laki Kálmán, hová szökik? A sport kötelező!

16. JELENET

(Kiürül a társalkodó. Szent-Györgyi visszatér a Tisza-partra Klebelsberghez. Laki előre lép, a nézőkhöz beszél.)

LAKI

Talán szégyellnem kellene magamat, hogy az apám csak egy törvényszéki börtönőr. Talán szégyellni kéne, hogy a tandíjat nem tudta megfizetni értem, és majdnem kibuktam az orvosegyetemről. De én nem szégyenkezem. Sőt büszke vagyok, mert a Prof pénzt adott, és maga mellé vett segédmunkatársnak. A pénzről azt mondta, hogy épp most küldte egy régi barátja Prágából. Aki gazdag nőt vett feleségül, föl hagyott a kutatással, és vezekelve küldi egy nálánál érdemesebbnek. De a prágai úr nevét nem árulta el a Prof. Ha maguk tudják netalántán, hogy kiről van szó, kérem, sürgönyözzék meg nekem. Szeretném megköszönni az úrnak a hozzám való jóságát!

17. JELENET

SZENT-GYÖRGYI

(Klebelsberghez.) Életem legizgalmasabb pillanata lenne, ha az edényben megmozdulna a fölaprított hús. Ha láthatnám az élettelen anyagot újra élővé válni. Az „élet problémáját” akarom tanulmányozni Szegeden. De mi az ön célja, kegyelmes uram?

KLEBELSBERG

1879-ben mindent vitt a víz Szegeden. A hírt körbehordta a világsajtó, megindítva a jóembereket. Pénzt küldtek mindenfelől, hogy épít-

sük újjá a városunkat. Kétmillió korona gyűlt össze. Küldtek pénzt Orosz- és Németországból, az Egyesült Államokból, Afrikából, Indiából, Törökországból, még Japánból meg Kínából is. Ez a történet arról szól, hogy azok az ismeretlenek hittek Szegedben. Úgy tartották, hogy fontosak vagyunk a világnak, érdemesek arra, hogy folytassuk a civilizált életet. Most megint szükség van ránk. Nekünk kell az új határok között fölépíteni azt, amit Trianon árja elragadott tőlünk.

18. JELENET

(Szent-Györgyi újra a társalkodóba siet.)

STRAUB

Tanár úr! Tíz év holland, német, angol és amerikai munka után milyen volt hazatérni?

SZENT-GYÖRGYI

(Pipázva.) Kalandosnak ígérkezett az itthoni élet. Első nap zárva találtam a vécé ajtaját. Leszaladtam szólni az altisztnek, hogy elfelejtették kinyitni, adja a kulcsot. Mondta, hogy nincs itt semmi hiba. Külön professzori mosdó jár nekem, a kulcsát viszont nem adhatja, mert ilyen alantas kázusokkal nem foglalkozhatok. Csak szóljak, ha szükséges, ő jön, és nyitja-zárja nekem az ajtót. Az első intézkedésem az angol klozett felszabadítása volt a feudális iga alól! *(Nevetés.)*

KUTATÓ 1

Külföldön minden könnyebb, szervezettebb!

SZENT-GYÖRGYI

(Elkomorul.) A Nyugat sem fenéig tejfő. Eleinte sokat nélkülöztünk. Lenézték a szegény kelet-európaiakat, a világháborút elvesztő magyart. És rossz főnökök is voltak. 1921-ben Leidenben a huszárcapitányszerű Leeuwen kikezdett

a szépséges feleségemmel. Üvöltve mondtam föl, mert nekem is magyaros ám a temperamentumom. 1924-ben Groningenben Buyten-dijk a biokémiát nemes egyszerűséggel ostobaságnak nevezte. Szabályosan üldözött, míg föl nem mondtam fölháborodva. Pedig ekkor írtam azt a helyes kis cikkemet a sejtlégzésről, a krumpli barnulásáról.

STRAUB

A világ tele van vak és ostoba vezetővel!

19. JELENET

(Szent-Györgyi visszatér Klebelsberghez.)

KLEBELSBERG

A katasztrófák nemzete vagyunk, de megtanultunk túlélni és megújhódni. Semmi sem folytatható ott, ahol 1918-ban abba maradt. S mivel ideológia nélkül nem élhet az ember, azt mondom, hogy nekünk a neonacionalizmus kell.

SZENT-GYÖRGYI

A kultúrában és tudományban nagyon is helye lehet a versengésnek a nemzetek között. Ez sarkallhat többre és jobbra. A nacionalizmus viszont csak szembenállást hozott és véres leszámolást.

(Piros cipős virágáru slány lép Klebelsberghez, aki vásárol tőle néhány szálát.)

KLEBELSBERG

Aki az emberek közötti ellentétre épít, mert így akar fölübük kerekedni, az mindig fog okot és módot találni arra, hogy egymásnak ugrassza őket. Hon és haza nélkül viszont nem lehetünk. Vagy élhetünk talán úgy, hogy nem mi határozzuk meg, mi a jó nekünk, s mikor lesz a szükségletünk kielégítve? Lehetséges emberi módon létezni úgy, hogy egy távoli központban idegenek döntenek el, kik vagyunk és milyenek legyünk?

- SZENT-GYÖRGYI A Nyugat mégiscsak fejlettebb minálunk, régebbi civilizáció.
- KLEBELSBERG Trianon legfőbb oka az volt, hogy csak kevesen értenek minket a világban. Ha nagyobb lett volna a műveltségünk és jobban kommunikálunk, akkor nagyobb lett volna a tiszteletünk is, és nem ez következik be. Az ellenfeleinkkel szemben csak kultúrfőlényvel érvényesülhetünk. Tanulással, folyamatos és szorgalmas munkálkodással. Az analfabéta tanuljon meg írni és olvasni. Az olvasni tudó járjon polgáriba. Aki ezt szellemi proletarizálódásnak nevezi, az fél a polgártársaitól, a dohos előjogait félti.
- SZENT-GYÖRGYI De annyi az ellentét az emberek közt, szinte atomizálódott a társadalmunk.
- KLEBELSBERG A haza közös álmokat, közös célokat fogalmaz meg. Egységbe fogja a közgondolkozást. A patriotizmus bennünk van, minden emberben, kitörölhetetlenül. Örök és transzcendens, akárcsak az a vágy, hogy családban éljünk. A neonacionalizmus a patrióta érzés megnyilvánulása a külső világban. Állandóan változó, hiszen a világ is változik, amellyel felel.
- SZENT-GYÖRGYI Kozmopolita családból indultam, az emberiség egységét vallom a korlátolt nemzetek fölött.
- KLEBELSBERG A neonacionalizmus összefogás és szolidaritás a mi magyar szigetünkön. Annak kimondása, hogy az árnyékból a fénybe akarunk lépni. Hogy tanulással és termékeny munkával módosabbak akarunk lenni, ennek révén pedig függetlenebbek és szabadabbak. Hogy nem akarunk tengődni, nyomorogni, pusztulni tovább, más hatalmak kényének-kedvének kiszolgáltat-

va. Támogatjuk egymást a gyarapodásban. Támogatjuk a pozitív életszemléletet a testet-lelket romboló negativizmussal szemben.

SZENT-GYÖRGYI

De mi lehet az én feladatom e rendszerben, Klebi?

KLEBELSBERG

A transzmisszió. A magyar az egyik leghazafiasabb nép Európában. Ennek ellenére a többség nálunk is hazafiatlan, a honszeretet pedig szép dalok és versek előadásában merül ki. Valódi tettekre van szükség. Arra, hogy az érzelmeink végre cselekvésben, áruban, haszonban nyilvánuljanak meg. Az ön feladata biztosítani az erőátvitelt a gépezetben a hazafias érzés és a hazafias cselekvés között. Mint minden jó vezetőnek, csak dolgoznia kell. Példát mutatni a munkájával.

20. JELENET

(1937. A Tisza-part helyén, a színtér jobb oldali peremén templombelső. Rózsa bácsi Klebelsberg vörös síremléke előtt térdel, majd föláll és visszalép Szent-Györgyihez.)

RÓZSA BÁCSI

Indulnunk kell, tanár úr, tovább az édesanyja sírjához. Itt már kifejezte a háláját a csodálatos díja miatt. Nobel-díj! A magyar Nobel-díj!

SZENT-GYÖRGYI

(Leteszi a kezében tartott virágot.) Varázslatos ünnep volt belehallgatni a miséjünkbe. Hát azt a gyönyörűséges verset hallotta attól a taknyostól ott elől az oltárnál?⁶ *(Előre lép, a nézőkhöz beszél.)*

6 Kós Károly szavai Dsida Jenőhöz, miután meghallgatta a verset a költő előadásában.

„Vagy félezernyi dalt megírtam
s e szót: magyar,
még le nem írtam.
Csábított minden idegen bozót,
minden szerelmet bújtató liget.
Ó mily hályog borult szememre,
hogy meg nem láttalak,
te elhagyott, te bús, kopár sziget...”

Hát miféle nép ez a miénk, amelyik ilyen ver-
set tud? Miféle nyelv az, amelyen ilyen dalok
születnek?

RÓZSA BÁCSI

Menjünk, tanár úr! Megvolnánk.

SZENT-GYÖRGYI

Mennék, Rózsa bácsi, de nem mozdul a lábam!
Vajon sok-sok év múlva hoz valaki virágot an-
nak a sírjára, aki embert emberhez vezetett,
mert mindig meghallotta az alatta állók sza-
vát? Fognak-e emlékezni akkor a gazdámra,
akiért a halála napján fél nyolctól kilencig zúg-
tak a harangok, s a ravatalánál negyvenezren
hajtottak fejet? Értik majd akkor, hogy Szeged-
nek volt egyszer egy embere, aki három egye-
temet alapított, ezeröttszáz népkönyvtárt és öt-
ezer tanyai iskolát?

HARMADIK IMA: SZÍV ÉS ÉSZ

(*Vetítő: Vitamin tartalmú cukorkák készülnek honvédeink számára, 1944, Filmhíradók Online. Színtér: 1944. A háttérben fenn rádióstúdió terebélyes Western Electric mikrofonnal. A bemondó mellett kristálydetektoros rádióvevőkészülék doboz nélkül, hat-nyolc narancsos fényű, delejes rádiócsövel. A színtéren balra cserkészütz-rakó este. Jobbra repülőtér ragyogó kék éggel és földön pihenő vitorlázógéppel.*)

21. JELENET

RÁDIÓBEMONDÓ

(*Sercegő, szakadozó hang, „fading-tünemény”*.) Halló, halló, Budapest-1 és a közvetítő állomások. Kedves hallgatóink, híreket mondunk. Szent-Györgyi Albert professzor orvosvegyszerintézetében nagyjelentőségű felfedezésekre jutottak. Laki Kálmán felfedezte a vér alvadásához szükséges ismeretlen véralkatrészt, a plazmakinint. Straub F. Brunó az izom új építőkövét találta meg. Az intézet kiterjedt munkálatainak következő célja az izmot vegyi alkatrészeire bontani, majd újra összetenni úgy, hogy ezen alkatrészek ismét mozgásra legyennek képesek.

22. JELENET

(*A tűzrakóhoz cserkészvezetők és más fiatalok érkeznek sorban, köztük Nelli.*)

CSERKÉSZ

(*A cserkészvezetőhöz.*) Jó munkát!

CSERKÉSZVEZETŐ 1

Légy résen!

CSERKÉSZVEZETŐ 2

(*Egy rönk ülőkére mutat.*) Az ott Sík Sándornak és a vendégének a helye. Gyűjtsunk tüzet!

(*Narancsos láng lobban. Sík érkezik a vendégével.*)

SÍK

Beszélgessünk hát, kedves fiatalok!

- CSERKÉSZVEZETŐ 2 Azt hallottuk az előadáson, hogy a cserkészmozgalmat Baden-Powell harminc fiúval indította 1908-ban. Tizenöt évvel később a világ cserkészeinek a száma kétmillió volt. Baden-Powell nyilván zseniális pedagógus. Mégis, hogy volt képes maga mögé állítani a világot?
- SÍK Hajdanában természetes volt, hogy az idősebb nemzedék átadja és megrögzíti a gondolatait a fiatalabbakban. Baden-Powell idejében azonban az ifjúsági mozgalmak már mindenütt szemben álltak a felnőtt társadalommal. Maguk akarták megalkotni a szabályaikat, és kifejezték, hogy nincs szükségük az öregek tapasztalatára.
- CSERKÉSZVEZETŐ 1 A német fiatalság úgy mondta ezt, hogy az öregektől nincs mit várniuk. Semmi életerővel nem bírnak, az életük céltalan. Ők viszont komolyak és szentek akarnak lenni. Valóságos osztályharcot vívnak a szüleik ellen.
- SÍK Pontosan. Amikor tanítják majd a fiúkat, hangsúlyozzák, hogy a cserkésztség minden más ifjúsági mozgalomtól különbözött. Nem volt forradalmi. Nem szakadt el a felnőttektől. Nem állt a társadalmon kívül. Sőt alkalmazkodott a nemzetek egyéniségéhez is, mert az angolos színezet csupán felszínes külsőség.
- CSERKÉSZVEZETŐ 2 Ez világos, tanár úr. De mért lényeges az ifjúság? Hiszen semmi hatalma sincs a felnőttek fölött!
- SÍK A lényegre kérdezett rá. A modern társadalmakban nyomasztó világnézeti harc zajlik. Foerster azt írta erről valamikor, hogy a keresztény kultúra vagy legyőzi a pogányságunkat, vagy Európa föltartóztathatatlanul elpusztul.

CSERKÉSZVEZETŐ 1

A lázadást szítók a jövő katonáit akarják kiiktatni idejekorán, így gyengítve az ellenfelet.

23. JELENET

RÁDIÓBEMONDÓ

(Sercegés.) Kedves hallgatóink, Szegedről jelentik. Kétszázezer pengő alaptőkével megalakították a Paprikavitamin Termelő és Értékesítő Részvénytársaságot. A gyár paprikapépet, paprikapürét, paprikaport állít elő. A C-vitamint tartalmazó termék kutatására külön vizsgálóintézetet létesítettek.

24. JELENET

SÍK

(Botjával a tűzbe nyúl. Parázs libben a fekete ég felé.) Az iskola intellektuális intézmény, nem az életre készít föl. A test fejlesztésére alig fordít energiát és ambíciót, az erkölcsi érzékre meg aztán különösen keveset.

CSERKÉSZ

„Ép testben ép lélek.”

SÍK

Baden-Powell katonai kiképző volt. Idővel felfigyelt rá, hogy a háborúban sokan nem fegyvertől pusztulnak el, hanem azért, mert nem bírják a testi-lelki megpróbáltatást. A zsúfolt városi életmód, az autózás elkényelmesít. Az pedig még inkább, hogy kigondolják és könnyűvé teszik számunkra az életet. Mások döntenek a sorsunkról, miközben egyre kevesebb bátorságra, észre, ügyességre és önbizalomra van szükségünk. A testmozgás ezen fordít.

NELLI

Az iskolában is kevesebb tudomány és több élet kellene. Tudós csak kevesebből lesz, élni viszont mindenki él. *(Nevetés.)*

SÍK	Ezért szervezzük az egész gyermeket igénybe vevő foglalkozásokat. Vallás, iskola, család, barátság. Mindenféle gyakorlat, ami növeli a férfi vagy női erényt, az olvasási és játékedvet.
CSERKÉSZVEZETŐ 2	Említette tanár úr a nemzetek egyéniségét. Mi, magyarok milyenek vagyunk?
SÍK	Hadd kérdezzek vissza! Maga szerint ki a magyar?
CSERKÉSZVEZETŐ 2	Magyar, aki magyarul beszél. Akinek magyarok a szülei.
CSERKÉSZVEZETŐ 1	És aki magyarnak vallja magát.
SÍK	Mindez nem elég. Magyarnak lenni nem adottság, hanem küzdelem kérdése. Felismerni, hogy Istennek terve van velünk, és igenis képesek vagyunk beteljesíteni az akaratát. Ahhoz viszont, hogy cselekedni tudjunk, elengedhetetlen a szeretet. Szeretni mindent, ami magyar. A pusztát, a hegyeket, a felhőket, a folyókat. A városi és a vidéki embert. Szegényt és gazdagot. Erkölcsünkben Szent István és Krisztus követői kell legyünk!

25. JELENET

RÁDIÓBEMONDÓ	(<i>Sercegés.</i>) Halló, halló, Budapest-1 és a közvetítő állomások. Milotay István nyilatkozik a mikrofon előtt. A Magyar Élet Pártjának országgyűlési képviselője a német Sas-rend nagykeresztjének birtokosa, melyet Hitler vezér és kancellár adományozott neki.
MILOTAY	Török lapokban olvasni arról, hogy a magyar baloldalt immár nem a Peyerek, Rassayak és

Andrássyak vezetik. Hanem Szent-Györgyi és Szekfű professzorok. Elvárjuk, hogy nevezettek azonnal cáfolják meg, hogy baloldaliak voltak.

26. JELENET

(Szent-Györgyi a vitorlázógépbe ül és felszáll a kékségbe.)

SZENT-GYÖRGYI

A becsületes ember elhiszi, amit mások mondanak neki. Minél becsületesebb, annál inkább. Gyerekkoromban elhittem, hogy az isteni teremtés hét nap alatt zajlott. Vajon Isten tartja a tenyerén most ezt a lebegő, hóféhér masinát, vagy csak a szél és én? *(Repül.)* A háború nem az ember természetéből fakad. Nem születik senki vadállatnak. A család és az iskola az, ami a neveléssel a hatalom engedelmes eszközévé, gyilkossá formázza őt. A háborúk könnyen megakadályozhatók lennének. Elég volna csupán annyi, hogy ne adjuk a támogatásunkat többé háborúpárti politikusoknak, és kész! *(Repül.)* Levelet írtam Krebsnek Berlinbe. Cambridge-ben aggódnak érte, mivel a zsidótörvények miatt elvesztette az állását. Tanácstalanok, miképpen segíthetnének rajta. Javasoltam, hogy írjon bátran az angoloknak munkát kérve tőlük. Én is szóltam ott az érdekében. Még aznap föladta a levelét. *(Repül.)* De jó is volna, ha az emberek nem egymás ellen harcolnának! Nap nap után, nevetséges előnyökért. Ha senki sem hazudna, fondorlatoskodna. Ha mindenki repülni, suhanni vágyna a Nap felé! *(Repül.)* Olvasni gyűlöletes. A könyvek gyűlöletesek. Az iskola nem más, mint tizenkét évnyi szigorított gályarabság teljes reménytelenségben. Magolni, magolni. Egy biztos. Az új munkát ne olvasással kezd. Csapj

a dolgok közepébe! Repülj! *(Zuhan, majd emelkedik.)*

27. JELENET

- CSERKÉSZ Sokan a szemére vetik a cserkészésnek, hogy katonákat, gyilkosokat nevel. Kiöli a személyiséget a fiatalokból.
- SÍK A cserkész hívó. Következik ebből, hogy önzetlen jóakarat, békevágy és az együttműködés szelleme jellemzi. Pacifizmusa azonban nem naiv álmodozás vagy pipogyaság. Hanem hűség a hazához, ami időnként vért kíván meg. Nálunk, magyaroknál különösen jól érzékelhető e kettő egyensúlya. Szeretjük a strammságot, de a keresztényi idealizmus is erősen él bennünk.
- NELLI A bolsevikok nem sokáig túrték a cserkészeket. Sok volt közöttük a mártír.
- CSERKÉSZVEZETŐ 2 Tanár úrnak mi a legfőbb érték a cserkészésben?
- SÍK Számomra az egyik legfelemelőbb, hogy a városi fiúk nyáron fölkerekednek és falura mennek tanulni, dolgozni, ismerkedni, segíteni. Ez a mozgalmunknak fontos ismertetőjegye.
- CSERKÉSZVEZETŐ 1 Törvényünk előírja: „a cserkész ahol tud, segít”.
- SÍK Igen, de a nevelésünk nem a szabályokból indul ki. Hanem abból, hogy aki gyermekkorában megszokta, hogy el kell igazodnia a kis problémái között, az felnőttként is megállja majd a helyét. A hangsúly a cselekvésen, tapasztalatszerzésen van. Ki sorolná el történetünk főbb mérföldköveit?

- CSERKÉSZVEZETŐ 1 A cserkészetről az első írás 1909-ben jelent meg a nagybecskereki piarista gimnázium értesítőjében. Az első cserkészcsapat 1910-ben jött létre Budapesten. 1928-ban Parádon alakult meg a Cserkészlány Világszövetség. 1929-ben Teleki Pál főcserkészt beválasztották a kilenc tagú Nemzetközi Bizottságba. Majd 1933-ban Gödöllőn rendezték meg a negyedik Jamboree-t London, Koppenhága és Birkenhead után. Vendégül láttuk a világot!
- SÍK Így van. Azt azonban nem említette, hogy a cserkészvilágbajnokság küzdelmeiben a magyar csapat harmadik helyet szerzett az amerikai és angol után.
- CSERKÉSZVEZETŐ 2 Megmutattuk a világnak, hogy kik is vagyunk mi, kisemmizett, megvetett magyarok.
- NELLI Akkor már inkább azt, hogy milyen képességekkel rendelkezünk, milyen eredmények elérésére vagyunk képesek.
- SÍK Emlékszem, volt a versenyről egy cikk a velünk nem túl barátságos *Times*-ban. Meglepődtek, hogy a nyolcszáz pirosposztag arcú magyar nemzetének mennyi vitalitását hozta magával, míg az újonnan, mesterségesen létrehozott birodalmackák csupán satnya fiatalokat küldtek.
- NELLI Ne feledjük az 1938-ban tartott eucharisztikus világkongresszust sem, amikor ugyancsak nálunk járt sok-sok külföldi fiatal!
- SÍK Bizony a most élő generációk életre szóló élményeket kaptak akkor is. Buzgó ifjúság nélkül nincs feltámadás!

28. JELENET

(A színtér közepén szegedi utcakép lámpával. A korzózó tömeg a nézők felé hömpölyög, meg-megáll és híreket cserél.)

KOCSIS *(Kosaras parasztasszonynak.)* Urasága jelentkezett a harvardi egyetemre, hogy most már akkor ott is professzor akarna lenni. Igen ám, de bevett, beivott, majd elaludt a saját meghallgatásán. Tudja maga, nagysád, mi az, hogy meghallgatás? Azonnal kiadták a cifraszűrét...!

PARASZTASSZONY *(Válaszol.)* Pesten sem tartottak rá igényt. Nem alkalmas ez oda se! Meg aztán úgy mondják, hogy az a C-vitamin csak reklámtrükk! *(Tovább haladnak.)*

DÁMA 1 *(A nézők felé.)* Hát, az én kisfiam úgy fölháborodott! Azt mondta nekem: édesanyám, már én otthagynom az egyetemet! Az uram is nehezen türtőztette magát az ebédnél. Még hogy a keresztények nem tanulnak rendesen! Hogy jobban tennék, ha némi intelligenciát meg igyekezetet tanulnának a zsidóktól! Hogy állíthat ilyet? *(Sírva fakad.)*

DÁMA 2 *(Utoléri a sétatálcás dámát, és hátulról a fülébe súgja.)* Nyugodjék meg! Másnap a Turulos jogászok pálcával mentek az előadására. De nem volt mit meghallgatniuk. Hazáig szaladt a professzorka, megfutamodott! *(Nevetnek és tovább haladnak.)*

FÉRFI 1 *(Másik férfinak.)* ... Akkor ezt hallgassa meg! Tudjuk, hogy mekkora angolbarát. Bethlen valósággal könyörgött neki, hogy menjen Isztambulba tárgyalni az angolokkal, intézze a kiugrást...

- FÉRFI 2 Hová beszél maga? Kállay Miklós küldte, nem a Bethlen. Revolvért is adott neki! Csak úgy hemzsegetek körülötte az angol, az orosz, a török meg a német kémek. Persze mindegyik tudta, hogy mi járatban van a titkosügynök úr. *(Tovább haladnak.)*
- ANYUKA 1 *(Más anyukákhoz.)* Így otthagyni azt a Nellikét az első bálján! Hát mit gondoljanak a kérői, mi-féle apa, mi-féle család ez?!
- ANYUKA 2 Valamelyik színésznőcske szeretőjéhez futhatt! Vagy föl-kocsikázott a Buickján a pesti kabaréba. Hadd folyjék a drága francia pezsgő, a hollandi likőr!
- ANYUKA 3 Az őrnagy párbajra hívta ki, mondván, apa ilyen nem tehet a lányával egy bálon! Mire azonnal bocsánatot kért az őrnagytól. Ó, a kard az nem teniszütő! *(Nevetnek és tovább haladnak.)*
- EGYETEMISTA *(Újságot tart a kezében. A nézők felé.)* Azt írja, örültségében a vonat elé vetette magát Szárszón valami József Attila. Itt tanult Szegeden, költőcske volt szegény. Szent-Györgyi haza-érkezett Németországból. Szerinte nincs ott semmi izgatott hangulat. Tíz évig biztos nem lesz háború. *(Mindenkire el.)*

29. JELENET

- RÁDIÓBEMONDÓ *(Erős sercegés, zavar, gyenge vételi viszonyok.)* Stockholmból jelentik táviratilag. A Gestapo áldozatai közt van Szent-Györgyi Albert dr. egyetemi tanár. A náci angolbarát érzelmei miatt tartóztatták le az 1937-ben orvosi Nobel-díjjal kitüntetett magyar tudóst. *(A rádió-csövek kialszanak.)*

30. JELENET

SÍK VENDÉGE

(Feláll a tűznél.) Indulnom kell, drága jó professzor uram!

SÍK

(Feláll.) Nem fogom föl, Miklós, hogy hogy kerültünk ebbe a helyzetbe. Sose volt zsidó identitásom nekem se. Magyar vagyok, ha nem is kellek nekik. Magyar, és ezen már én sem változtathatok. Tihanyi Karcsi! Kísérjék ki néhányan Radnóti urat a vasútállomásra!

NELLI

(Feláll.) Munkaszolgálat? Munkaszolgálatra indul?

SÍK

Menjen, Miklós, a vizontlátásra! Kell az áldozat! Kell a próba! *(A vendég és a kísérők el.)*

31. JELENET

(A színtér jobb oldali peremén a svéd követség légtalmi pincéje. Szent-Györgyi szakállasan, kabátban, éles reflektorfényben széken ül. Nelli kabátban, fázósan átvág a tábortűz felől Szent-Györgyi felé, majd távozik a színről.)

NELLI

„Hogyha énnékem szárnyam lett volna,
Mint az galamb, elröpültem volna,
Hogyha az Isten engedte volna,
Innét én régen elfutottam volna.

Akarok inkább pusztában laknom,
Vadon erdőben széjjelbujdosnom,
Hogynem mint azok között lakoznom,
Kik igazságot nem hagynak szólanom.

Éjjel és nappal azon forgódnak,
Engem mi módon megfoghassanak,
Beszédem miatt vádolhassanak,
Hogy fogságomon ők vígadhassanak.”⁷

SZENT-GYÖRGYI

Sokan nyavalyognak, mindig sópáncodnak, hogy csak krumpli jut az asztalukra. Így múlik el aztán az életük. Én éhezve, betegen figyeltem föl arra, hogy a kettészelt krumpli idővel bebarbul. És nem voltam rest rákérdezni, miért? Szent-Györgyi Albert vagyok. Ötvenegy éves, Nobel-díjas magyar kutató. A Lenhossék orvosdinasztia tagja. Illetőleg Mr. Swensen, a Bernadotte-házbéli V. Gusztáv svéd király alattvalója. A budapesti követség légoltalmi pincéjében ülök. Nemrég pisztolyt fogtam a kezembe, tán ölni is akartam vele. De hát mi végre? „Szívemet gyűlölettel töltöttem meg, szívem az elmémet mérgezi.” A lányom az ostromlott Budára szorult. Félek, elpusztult, régén kaptam hírt felőle.

7 55. zsoltár. *Könyörgés hamis atyafiak ellen. Vigasztalódás Istenben.* Részlet Kecskeméti Vég Mihály 1561-1567 körül keletkezett fordításából. Kodály Zoltán e zsoltár huszonnégy versszakából tizenhetet használt föl az 1923-ban írt *Psalmus Hungaricus* című oratóriumában.

NEGYEDIK IMA: ENERGIA ÉS SEBESSÉG

(Vetítő: A Johnny Weissmüller és Krüger által rendezett vízi-kabaré a csillaghegyi uszodában, 1924, Filmhíradók Online. Színtér: a háttérben fenn kolozsvári napilap szerkesztősége 1920-ban. A színtéren balra a BBC 1960-as évekbeli londoni tévéstudiója félsötétben, kamerával, filmes lámpákkal, dohányzóasztallal és két fotóval. Jobbra a szegedi Horthy Miklós Egyetem tanácsterme 1940-ben. A szerkesztőségbe sietve kabátos fiatal újságíró érkezik, mindenki izgatott.)

32. JELENET

- FŐSZERKESZTŐ Na végre, hogy visszaérkezett! Mi tartott ilyen sokáig? Az egész világ ránk figyel, a telegrammunkat várja!
- ÚJSÁGÍRÓ 1 Futva jöttem a temetőtől a redakcióig, főszerkesztő úr! Minden igaz a szóbeszédből. Somló Bódog, az európai hírű jogtudós, a mai kor nagy szociológusa, 1920. szeptember 28-án...
- FŐSZERKESZTŐ Ne ömlengjen, segédszerkesztő úr, a lényegét!
- ÚJSÁGÍRÓ 1 ...fölkasztotta magát a Házsongárdi temetőben az édesanyja sírja melletti fűzfára.
- ÚJSÁGÍRÓ 2 Azt a teremtette! Hát hogy tudta azt végbevinni azon az alacsony fácskán?
- ÚJSÁGÍRÓ 1 Térdelve. Nyilván szörnyű kínok között fúlt meg, nem kevés akarással. Láttam kiterítve a sírhantnál. A nyelve egészen kiduzzadt, a zsinag mélyen belevágódott a nyakába.
- FŐSZERKESZTŐ Még hogy az a csendes, intelligens ember ilyen vadságra volt képes!
- ÚJSÁGÍRÓ 1 A tetemre vigyázó 190-es rendőr meg is jegyezte, hogy „állítólag nagy tudós volt”. De

mintha azt mondta volna, okos ember ilyet nem csinál!

FŐSZERKESZTŐ

Az akasztófa senkit nem hív, mindenkit elfogad. Mit tudhatjuk mi azt, hogy kiért, miért csinálta!

ÚJSÁGÍRÓ 2

Idevezetett a Károlyi Mihályokkal való rokonszenvezés. Az elméleti kommunizmus el nem vetése. A Lukács Györgyök barátsága, meg a Járszi Oszkáróké. Most már aztán lehet önakasztani magát minden libertáriusnak! Az összes nemzetiség bővében megkapta a maga autonómiáját. Sőt hozzácsapták nekik három és félmillió magyarét is gratis! Csak ki ne folyjék a kezükből a kegyes adomány!

FŐSZERKESZTŐ

Induljanak a telegrammok! Töltsük meg az egész újságoldalt! Életrajz, munkásság, temetői riport... Szóljunk arról is, hogy Somló tavaly a kommünt látva már elborzadt, az ellenforradalomban megszabadulást látott!

33. JELENET

(A tanácsterembe professzorok és hallgatók érkeznek, majd bevonulnak az egyetem vezetői is.)

TITKÁR

Felkérem egyetemünk rektorát, Szent-Györgyi Albert professzor urat, hogy az emlékülést nyissa meg.

SZENT-GYÖRGYI

(Zsakettban, melynek zsebéből piros fűrdőnadrág kandikál ki.) Tisztelt Emlékülés! Húsz éve hunyt el Somló Bódog jogtudós. Élete javát azon a Kolozsvári Egyetemen töltötte, mely néhány hónappal a halála után, Trianon kényszerűségéből Szegedre költözött. Egyeteme az

új bécsi döntés eredményeként nemrég viszont Kolozsvárra, nálunk pedig megalakult a Horthy Miklós Tudományegyetem. E jogi változásoktól függetlenül továbbra is szellemi örökösei maradunk az egyetemalapító Báthory István erdélyi fejedelemnek, lengyel-litván királynak, Mária Terézia királynőnek, továbbá mindazoknak, akik Kolozsvárt vagy Szegezen a tudományt szolgálták az elmúlt évszázadokban. Az ülést megnyitom!

PROFESSZOR 1

(Előre megy.) Somló Bódog *Az állami beavatkozás és individualizmus* című művében rögzítette világnézetét. Darwint, Spencert és részben Marxot követve világképe két részből állt. Az emberi szervezetből és ennek környezetéből. Az embert a természeti erők fejleményének tekintette. A lelki élet jelenségeit teljességgel materializálta és az anyagi szervezet funkciójának fogta föl, mely fölött a természettudományi törvények uralkodnak. Ezzel állást foglalt a test és lélek dualizmusának kérdésében...

PROFESSZOR 2

(Felállva bekiabál.) Ne kerüljessük a forró kását! A polgári liberalizmust mint egészet az elavult politikai requisitumok lomtárába számúzta. Az európai civilizáció új korszakát, az emberi társadalom beláthatatlanul mélységes átalakulásának hajnalát vizionálta. A laissez-faire vagy protekcionizmus kérdésében az utóbbit pártolta. Azt írta, nőni fog az állami beavatkozás és szabályozás mértéke, ám ezzel párhuzamosan az individuum politikai szabadsága is több lesz. Hát kérdem én, ha az élet mindenféle apró-cseprő viszonyaiba mélyen beavatkozik az állam, attól a szabadságunk nem kisebbedni fog?

PROFESSZOR 3

(Felállva, komolyan.) 1894-ben a kolozsvári egyetemi kör elnöke indítványt tett arra, hogy távo-

lítsák el Apponyi Albert arcképét a kör helyiségéből. Az indítványt Somló Bódog egyetemi hallgató azzal indokolta, hogy Apponyi ellenétbe helyezte magát az ifjúság által helyeselt liberális eszmékkal. Nem sokkal Somló halála előtt Apponyi gyűjtőhangú védőbeszédet mondott Trianonban. Ha valaki meg akarja érteni Somló végzetes tettének okát, akkor a nevét Apponyi nevével kell összemérnie!

HALLGATÓNŐ

(Felállva, izgatottan.) Tévedés! Illetőleg inszinuáció! Somló az életét éppenséggel a tudomány szabadságát semmiben sem tisztelő, magyar ellenforradalmi rendszerben volt képtelen tovább folytatni!

PROFESSZOR 3

(Feleselve.) Még tartott a kommün, amikor az újságoknak már arról beszélt, hogy aki csak teheti, menekül. Keserű szavakkal ecsetelte, hogy a ragyogó Budapest kihalt, az üzemek állnak, milliárdos a kár. Ő sem bírta tovább a kommunizmus pusztítását és az éhezést, Bécsbe utazott jóllakni. A Galilei körös Pikler Gyuláról meg Vámbéry Rusztemről nem akart többé tudni. Az új ideálja a Tanácsköztársaság bűneit vizsgáló Reiner János és Kovács Gyula lett. *(Morajlás a teremben.)*

SZENT-GYÖRGYI

Eltértünk a tárgytól! Már nem filozófiáról, szociológiáról beszélgetünk.

PROFESSZOR 1

Hanem egy rég halott ember útkereséséről, politikai motivációiról és attitűdjéről. Egy esendő férfi botlásairól, már ha voltak neki egyáltalán ilyenjei!

BEKIABÁLÓ

De ha mi nem akarunk ide-oda táncoló szabadkőművesekre emlékezni?!

(*Moór Gyula feláll, csöndre int, szót kér.*)

SZENT-GYÖRGYI

Csöndet kérek! Vendégünk Somló Bódog egykori tanítványa, a Jogfilozófia Tanszék volt vezetője, Moór Gyula. A professzor szólni kíván.

MOÓR GYULA

(*Halkan, egyre erősödve.*) Hamar jutottunk el ismét Somló korai világszemléletétől az ő politikai aktivitásáig. Már a kommün idején is sokan ütköztek meg férfiasan szilárd magatartásán, melyet árulásnak fogtak föl. Ám ezen kritikusok csak azt bizonyították, hogy világszemléletének évek óta tartó változásáról mit sem tudtak. Mert pályája elején a nemzeti és a kozmopolita érzés közötti küzdelemben valóban azzal köszöntötte a kozmopolitizmus térfoglalását, hogy „már pirkad”. Ám az élete végén írt, Platón államtanáról szóló műve igenis tanúbizonyságot tett erős nemzeti érzéséről. Sőt a Machievelliről szólóban a magyar irreudenta hangját ismerhetjük föl.

BEKIABÁLÓ

Máris fehér különítményes lett a bolsi! (*Nevetés.*)

MOÓR GYULA

Különös, hogy Somló protezsálóját, Ady Endrét sosem éri az elvtelenség vádja azért, mert ideoda húzott. Ki-ki veszi az életművéből a neki szólót, és megelégedett. Somlót azonban holtában is elítéljük. Holott élete, mint minden gondolkodó teremtményé, a szüntelenül változó folyam árához hasonlítható. Mely tör előre, halad és mozog. De csak azért, hogy aztán új folyamokkal és áramokkal gazdagodva kiteljesedjék, mielőtt útja végéhez, a mindent elnyelő tengerhez ér. Hagyjuk most már pihenni az igazság fáradhatatlan, fáradt lovagját. (*Távolba.*) Sit tibi terra levis. Legyen neked könnyű a föld!

34. JELENET

(A tévéstúdióban vége a beállásnak, a stáb személyzete a lámpákat és eszközöket kis időre lekapcsolja.)

ASSZISZTENS

(Kezében papírokkal, futva.) Tíz perc szünet, utána élő kapcsolás!

(A stáb távozik. Az interjú két résztvevője a dohányzóasztal mellett tovább beszélget.)

BRONOWSKI

Wigner Jenő mondta, hogy Szilárd Leót tartja a legfantáziadúsabb, legeredetibb, legönállóbb gondolkodónak, hangsúlyozva, hogy Einsteint is jól ismerte. S valóban, számos korszakos tanulmányod és szabadalmaid volt, Einsteinnel közösen is. Neked köszönhetjük a részecskegyorsítót, az elektronmikroszkópot... Mit gondolsz a jellemzésedről?

SZILÁRD

(Mosolyog.) Bronowski, te csapdát állítottál nekem! No, akkor figyelj! Enrico Fermi egy beszélgetés során elkészált a fizika területéről. Teljesen komolyan azt kérdezte tőlünk, hogy a Tejútrendszerben van vagy százmilliárd csillag, sok körül kialakulhatott az élet, hol vannak hát azok az ide-oda kószáló értelmes lények? Azt válaszoltam neki, hogy közöttünk vannak. Kicsit furcsa az angol kiejtésük és magyarnak mondják magukat. (Nevet.) Szóval Wigner magáról is beszélt, amikor engem dícsért, mert összetartó népség vagyunk.

BRONOWSKI

Különös élmény melletted ülni és beszélgetni veled. Egyesek szerint annyit tettél a világ változásáért, mint Lincoln, Gandhi, Hitler és Churchill. Te jöttél rá a láncreakció titkára. Ugyanakkor sokan tartanak szörnyetegnek, valóságos tömeggyilkosnak.

- SZILÁRD Pedig én voltam az üldözött. Albérletekben és szállodákban laktam egész életem során, bőrröndökből éltem. Így lehettem szerencsés túlélő, aki időben tudott távozni, amikor szükségessé vált.
- BRONOWSKI Azt mesélik rólad, hogy van saját tízparancsolatod, ami szerint élsz.
- SZILÁRD Még Németországban, a harmincas évek közepén Teller Edéék írtak valami hasonlót. Akkor én is összeállítottam magamnak egy listát.
- ASSZISZTENS *(Elsiet a beszélgetők mellett.)* Öt perc az élő kapcsolásig!
- BRONOWSKI Milyen volt a viszonyod Tellerrel?
- SZILÁRD Sokban különbözött a véleményünk. De abban csatlakozott hozzám, hogy a bombát nem szabad bevetni Japán ellen, csupán fenyegetésre való.
- BRONOWSKI Milyen szabályokat alkottál magadnak a tízparancsolatodban?
- SZILÁRD Fontosnak tartom megismerni a világ és az emberi lélek alapvető törvényszerűségeit, hogy értsem, mi dolgom a világban. Ugyanígy fontos az is, hogy méltó cél vezérelje a tetteimet, de ne aggasszon szüntelenül, hogy elérem-e ezt a célt. Aztán hamar megtapasztaltam a felém áramló gyűlöletet. Ezért azt a szabályt adtam magamnak, hogy csak úgy szóljak máshoz, ahogy magamhoz szólnék. Tudod, ha kizárjuk az embertársainkat a saját világunkból, akkor óhatatlanul elszigetelődünk. És ha elszigetelődünk, akkor már nem fogjuk látni magunk

előtt az élet értelmét, és a teremtés tökéletességébe vetett hitünket is elveszítjük.

BRONOWSKI

Vagyis az embereknek együtt kell működniük.

SZILÁRD

Így van. Tisztelnünk kell a többi embert, akár él, akár holt már. Ne romboljuk le azt, amit magunk nem tudunk fölépíteni. És ne legyünk telhetetlenek, mohók, ne kívánjunk olyasmit, amit úgysem kaphatunk meg. Továbbá ne hazudjunk, hacsak nem föltétlenül szükséges.

BRONOWSKI

Honnan tudni, hogy mikor szükséges a hazugság?

SZILÁRD

A helyzet dönti el, nem lehet biztos, képlet-szerű szabályt adni. De a gyermekeket tisztelnünk kell, figyeljünk rájuk. Önmagunkat pedig ugyanilyen odafigyeléssel és gyöngéd gondoskodással vezessük át az életen. Ezért is gondolom, hogy minden hetedik esztendőben távolodjunk el a barátainktól, s rövid magányunkban önmagunk megismerésén fáradozzunk. A lényeg, hogy készen álljunk mindig az életből való távozásra. Hiszen nem tudhatjuk, mikor hangzik el a hívó szó.

BRONOWSKI

Ma sokan vádolják a tudományt azzal, hogy embertelenné teszi a világot. Az embert pusztán számmá alacsonyítja le. Tény, hogy lassan gondolattalan, engedelmes bábok seregévé válnak a nemzetek és maga a civilizáció. Ám úgy vélem, hogy nem a tudomány okozza ezt. Hanem az emberi szellem elárulása.

(A személyzet visszaérkezik a sötét színtérre, készülődnek a kapcsolásra.)

ASSZISZTENS

(Futva, izgatottan.) Egy perc és élő!

BRONOWSKI A gőgös fensőbbiségtudat, a tudatlanság, a dogmatizmus okozza az elembertelenedést. Hogy senkit sem érdekel a valóság. Hogy azt hiszik magukról, ők már az isteni mindentudás birtokában vannak, és eszerint jár az agyuk és cselekszenek nap, mint nap. De én tartozom neked és az Auschwitzban elpusztult rokonaimnak azzal, hogy egyszer még elmondom ezt így a világnak.

SZILÁRD Ugyan mért fontos ez?

BRONOWSKI Mert tanú vagyok, aki megértette, hogy ki kell gyógyulnunk a világot pusztító abszolút tudás és abszolút illetékeség fennhézó kórságából. *(Előre lép.)* Ahogy Cromwell kiáltott egykor, úgy fogom kiáltani én is: *(A nézőkhöz.)* „Krisztus szerelmére kérlek titeket, lássátok be, ti sem vagytok tévedhetetlenek!”

35. JELENET

(1930-as évek. A színtéren balra szegedi szerelóműhely. Rózsa bácsi Szent-Györgyi oldalkocsis motorját ápolja, Szent-Györgyi tébláblól körülötte.)

SZENT-GYÖRGYI Lassan kész az operáció, minden a helyén!

RÓZSA BÁCSI Szétszedve, megtisztítva, lezsírozva, összerakva. *(A kerékre mutat.)* A vasabroncs rozsdamentesítve, a köpeny bevonva preparátummal, a tömlő és légnomás ellenőrizve. Akár holnap indulhat a tanár úr a szeretett BSÁ-val.

SZENT-GYÖRGYI „Bíeszéj-nek” mondják azt az angolok, Rózsa bácsi.

RÓZSA BÁCSI Hát akkor mért nem azt írták oda? De mind egy is, a motorkerékpárja kész, várja az európai körút.

- SZENT-GYÖRGYI Maga nem vágyik útra kelni? Túllépni a megunt szokásokon, heccelődni?
- RÓZSA BÁCSI Jól el vagyok idehaza a magam dolgával.
- SZENT-GYÖRGYI Pedig de irigylem magát a Rózsa Sándor rokonsága miatt! Az aztán kedvelte a kalandot!
- RÓZSA BÁCSI Almából is a legszebbet akasztják. Rózsa Sándor gyilkos volt, vagy száz ártatlannak a vére száradt a kezén. Ölt pénzért, embergyűlöletből, passzióból. Nem vagyok rá büszke, kár volt a magyar népnek hőst csinálni abból a pokolra való haramiából!
- SZENT-GYÖRGYI Hát tényleg nem vágyik valami új világot fölfedezni egy csodás motorkerékpár puha nyeregében?
- RÓZSA BÁCSI Én már megtaláltam a magam gyalogos, de biztos útját. Mert már tudom, hogy ki vagyok én, és mi dolgom ebben a világban. Tudom, hogy a törvény és az igaz nem a távolban van. Nem a tengeren túl vagy fenn az égen. Hanem nagyon is közel, itt a szánkban és itt a szívünkben. Tudja, tanár úr, úgy van ez nálam, ahogy a pap mondta egyszer. „Ne ki akarj menni, magadba térj be.” Ismerd meg önmagad!

ÖTÖDIK IMA: FÖLD

(Vetítő: A szőregi bronzkori temető ásatásai, 1928, Filmhíradók Online. Színtér: a háttérben fenn jobboldali budapesti napilap szerkesztősége. A színtéren balra az Országház kupolaterme, ahol épp lezajlott a Szent Korona ünnepélyes visszaszolgáltatása a Magyar Állam részére. Jobbra tavaszi mező régészeti ásatással és úton haladók Búzaszentelő ünnepén. Minden jelenet az 1930-as évek elején zajlik, kivéve az 1978-as koronaátadást.)

36. JELENET

FŐSZERKESZTŐ

(Állva.) Könyveljük el a jobboldali eszme megerősödéseként, hogy a mi lapunknál hirdet a Buick autógyár vezérképviselete.

ÚJSÁGÍRÓ 1

Hát akkor amerikai formájú hirdetést készítünk hatalmas képpel, öles címmel és tartalmas, hosszú szöveggel. A reklám-gazdaságtan törvénye szerint minél tovább tudjuk lekötni az olvasó figyelmét, annál valószínűbb, hogy vásárolni fog. Továbbá kéthasábosan tördeljük a szöveget a kép alatt, mintha ez is cikk lenne. A tudat alatt megszokott forma által hitelesebb lesz az üzenet, mert az olvasó feltétel nélkül megbízik a kedvenc lapjában.

ÚJSÁGÍRÓ 2

...és kedvenc szerkesztőiben.

FŐSZERKESZTŐ

Minden lapszámba friss reklám kerül más-más képpel és szöveggel. Nem mehet ugyanaz többször. Vegyük is az elsőt! Milyen illusztrációt képzelnek hozzá az urak?

ÚJSÁGÍRÓ 1

Tovaszáguldó, nyitott autót látok. A perspektíva miatt úgy tűnik, mintha letről fölfelé szaladna. Gyorsan forgó kerekei mellett sűrű porördög fut. Magányos férfi ül a volánál. Nyilvánvalóan önálló, ügyes, cselekvő sze-

mély, hiszen sofőr nélkül jár. Azt azonban nem tudjuk, hogy fiatal vagy öreg. Csak a távolodó kalapját látjuk, amint autója a messzibe suhan.

ÚJSÁGÍRÓ 2

A cím hosszú lesz, és minden lényegit felsorolunk benne. A nőket is meg fogja ragadni, akik pedig tovább lapoznának a reklámon. Ilyenekre gondolok: „a világ legtöbbet vásárolt kocsija”, „kocsit kocsi után hagy el”, „örömet szerez”.

FŐSZERKESZTŐ

Ez az, bravó! Nem autót, hanem életérzést kínálunk a kuncsaftnak.

ÚJSÁGÍRÓ 1

Felszólító módban írjunk, hogy gyors, határozott cselekvésre ösztönözzünk: „lássá”, „élvezze”, „szerezze meg”. És persze jöjjenek a jó öreg szuperlatívuszok: „óriási gyorsasággal zajtalanul száguld”, „100-110 kilométert átrepülni egy óra alatt”...

FŐSZERKESZTŐ

...„A biztonság teljes tudata minden körülmények között”, „a motor gigászi ereje”. Ez mind nagyszerű, remek! Persze a végén a szokásos kedvezményekkel zárjunk: „próbaút”, „az összes modell árát jelentékenyen leszállítottuk”.

ÚJSÁGÍRÓ 2

Minden milliomos a fogához veri a garast!

FŐSZERKESZTŐ

Valóban, a sznobokról se feledkezzünk meg! Küldött a cég néhány adatot. *(Papírt vesz elő.)* Hatvannyolc gyáros, ötvennégy kereskedő, harminckettő nagybirtokos és tizennyolc bankár használ Buickot.

ÚJSÁGÍRÓ 2

Ebbe a körbe tízezer dollár a belépő ára.

FŐSZERKESZTŐ

Írják a reklámot, urak! A rajzoló készítse az illusztrációt! Remélem, látott már ilyen kocsit!

37. JELENET

(Szent-Györgyi és Ilona az Országház kiürült kupolatermében ül. Az aranyosan csillogó Szent Korona nem messze tőlük tűzpiros párnán pihen.)

SZENT-GYÖRGYI Hogy szalad az idő! Egy emberöltőnyt töltött a Korona idegenben. Hát még Szeged milyen régen volt, Iluska! Minden más lett közben, talán csak mi nem változtunk!

ILONA Régen nem hívnak már Iluskának, kedves Prof. S réges-rég nem az izommozgást tanulmányozom, hanem az öregedést. Bizonyos kor fölött a gerontológia ugyancsak izgalmas tudományterület. (*Mosolyog.*)

SZENT-GYÖRGYI Hajdan együtt kérdeztük, mi is az élet? És még mindig nem kaptunk rá választ a természettől. Azt hiszem, eleve rossz kérdést tettünk föl.

ILONA Az élet többnek tűnik annál, semhogy a tudomány meg tudja ragadni a maga egészében. A szakismeret legfőljebb egy-egy oldalát, apró részletét tárhatja föl.

SZENT-GYÖRGYI Nem értek egyet, Ilona. Egy ideje úgy látom, hogy az élet nem más, mint az anyag bizonyos fizikai és kémiai állapota. Márpedig, ha ez igaz, akkor tudományos fogalmakkal le kell tudnunk írni.

ILONA Különös, hogy épp itt és éppen most veti föl ezt. A Szent Korona legkésőbb Werbőczy óta jogok és kötelezettségek alanya, eszmék hordozója. Mindannyian érezzük, hogy Amerikában, a páncélszekrény sötétjébe zárva szenvedett, s végre hazatért, mert a dolgoknak is van hazája. Látja, Prof, van valami, amit sose tapasztalhatunk meg, ha csak az anyagot analizáljuk.

- SZENT-GYÖRGYI Arra gondol, hogy a tárgyaknak lelke van? Vagy a vallásra?
- ILONA Valami tágabbra ezeknél. Világszemléletnek mondanám. Emlékszik arra a „heccre”? A meztelen fürdőzésünkre az öntözőcsatornában? Az autós kirándulásra Laki Kálmánnal azon a forró nyári napon?
- SZENT-GYÖRGYI Amiről annyit pletykált aztán a konzervatív Szeged.
- ILONA Magában ez ragadt meg abból az útból. Az angolszász, modern életfelfogás és a világvégi maradiság ütközete a szikes magyar pusztán. Hát én nem hiszem, hogy a nagy gazdasági válság idején az amerikaiak meztelen fürdőzéssel töltötték volna a gyászos idejüket a prérin. Azt viszont igen, hogy mi akkor ott mindhárman magyarok voltunk. Kár lenne tagadni.
- SZENT-GYÖRGYI *(Elgondolkozva.)* Igaz, igaz. Miért is említette a fürdőzést, Ilona?
- ILONA Maguk ketten Lakival semmit sem kívántak akkor jobban, mint lopva fölnezní a vízből. Az étellel teli Banga Ilonát vizslatni. Ám a meleg, lassan áramló folyóba lépve mégsem hűs-vér asszonynak éreztem magam. Úgy voltam, mint a szélütött, aki elveszíti az énjének egyik felét. Időtlen, testetlen ősanyává váltam, aki generációk óta újra és újra életet ad a nemzetiségének. Persze, ahogy a bársonyos víz körbe ölelt és megsimogatott, hamar visszatért belém a nőiség, a személyes énem. De onnantól fogva tudom, hogy több vagyok pusztá anyagnál.
- SZENT-GYÖRGYI „Életet” még senki sem látott, mert nincs ilyen. Az élet az anyag minősége, az anyag élő állapota.

ILONA

Talán utolérte magát is a csóllátás ebben a végzetesen kettészakított világban? Tudja, Prof, sok minden akadálya lehet annak, hogy az ember világszemlélete valóságghú, kerek és egész legyen. A kor elvárásai, szokásai, szenvedélyei. Az egyén érdekei. A legfontosabb mind közt azonban a gőgös hiúság, mert megakadályozza a tévedésünk visszavonását. Ezért nem érti egymást az egyik meg a másik, a jobb meg a bal oldalon álló.

SZENT-GYÖRGYI

Sose szégyelltem elismerni a melléfogásomat. Emlékezzen csak! A munkánk alapja az őszinte, kollegiális vita és a tévedés jogának az elismerése volt.

ILONA

Valamikor tényleg ennek a megtestesülése volt a Szent-Györgyi-iskola Szegeden. Én viszont nem mondhatok mást, mint amit az imént mondtam. A való több, a tudomány kevesebb. Ezért tartson akárhány évtizeden át a munkám, mindössze néhány betű lehet az élet végtelenül hosszú, ám korántsem kimerítő leírásában. És még ez is csak átmeneti. Az idő vagy egy tudományos paradigmaváltás hamar kitörli onnan az emlékeket.

38. JELENET

(A háttérben fenn budapesti vendéglős szaklap szerkesztősége. Az asztalon piszkos damasztterítő, használt tányérok és borosflaskák.)

ÚJSÁGÍRÓ 2

Fogadom, száz évig sem jelenhet meg ez a cikk magyarul. Hiába egy Gundel írta. Minek is foglalkozunk vele?

FŐSZERKESZTŐ

Talán nem lesz az száz, csak kilencvenkilenc. Azért csak nézzük át, hátha tanulunk belőle valamit!

ÚJSÁGÍRÓ 1

(A jegyzeteit lapozza.) A cikk egy francia gasztronómiai lapban jelent meg annak kapcsán, hogy követségünk propagandaebédet szervezett a francia közélet és diplomáciai kar százötven kiválósága számára. Gundel pedig, hallva a felszolgált ételekről és azok elkészítésének minőségéről, fölháborodott...

ÚJSÁGÍRÓ 2

(Ingerülten.) Honnan tudja, hogy milyen volt, ha ott sem volt a déjeuner-n?

ÚJSÁGÍRÓ 1

(Lapoz tovább.) Gundel röviden áttekinti a történelmi hatásokat és konyhánk jellemzőit. Kiemeli, hogy a török időktől alapvető sajátosság a paprika és a hagyma használata. A húskészítési módokból négyet említ eredetiként: a gulyást, a pörköltet, a paprikást és a tokányt. A gulyás világos, bőséges jus-ben főtt ragu hagymával, paprikával. A pörkölt szintén ragu, vagy inkább frikasszé, melyet pirítanak, semmint főznek, sűrű jus-vel, hagymával-paprikával...

FŐSZERKESZTŐ

Ugyan hányan értenék ezt a szöveget a tanyavilágban?

ÚJSÁGÍRÓ 1

(Asztalra dobja a jegyzeteit.) Az biztos, hogy a 19. századtól az idetelepülő Gundel-félék nagyot rontottak az eredeti magyar konyhán. Török és francia hatásnak nevezik, ahogy sorban elveszejtették az értékes alapanyagokat és fűszereket. Azelőtt a magyar főtt halat evett főtt hallal, rákot csigával, meg juhot és mindenféle madarakat. Ma pedig? Mindenki csak disznót kíván. eltűnt a konyhánkából az a rengeteg gyógyszer is, a sáfrány, a szegfűbors, a fahéj, a gyömbér. A kardamom és a kurkuma. A piros-paprika mindet kiszorította. És hol az egészséges köles meg árpa?

ÚJSÁGÍRÓ 2

A sörben! Bevilaqua Borsody Béla szerint a sör hagyományos magyar ital. Készítésének a tudományát ugyanúgy Perzsiából hoztuk, mint a tarhonyáét, a híres szegedi tarhonyáét. A sör szó pedig a sárga szóból ered, és Kínát jelenti.

ÚJSÁGÍRÓ 1

Tényleg, az ételneveink! Hová lettek? Kinek fut össze a szájában a nyál, ha azt hallja, Ujházy, Jókai, Esterházy, Dobos, Gerbeaud! Hát kannibálok lettünk?!

FŐSZERKESZTŐ

(Ingén elől új piros szaftfolt éktelenkedik.) De szépen is tudták mondani a régiek! „Az tehénnek az öregbik hurkáját meg kell mosni igen szép tisztán, hogy az ganéjtul szagos ne legyen; ahhoz elegendő édes tejet, tikmonyat, abban sáfránt, borsot, de az tikmony bővebben legyen, hogy nem mint az tej...”⁸ Jól mondja, kolléga úr! Konyhaművészetünk szikár propaganda lett sok egyhangú, egészségtelen hagyományos-paprikás étellel.

39. JELENET

(Szent-Györgyi a színtér jobb oldalán az elegáns Buick-ot vezeti. Megérkezve Móra és Nelli társaságában kiszáll az autóból a búzamező melletti ásatásnál.)

MÓRA FERI

Sose kirándultam még ide autóval. De hát minden megtörténhet a mai világban. Hol az egyik Mátyás szántja el a másik Mátyás földjét, hol meg az egyik ország a másik ország határát. 1925 óta félszáz temetőt és 2700 csontvázat tártam föl. *(Az ásatás felé mutat.)* Ez volna az egyik honfoglaláskori büszkeségem.

8 Az erdélyi fejedelem udvari főszakácsmesterének receptje a XVI. század vége felé írt *Szakácstudomány* című művében. Idézi báró Radvánszky Béla a *Régi magyar szakácskönyvek* című akadémiai kiadványban.

- SZENT-GYÖRGYI Móra Feri, kedves barátom! Azt írtad az asztalod fölötti táblára, hogy „keskeny utca, széles árok, ha dolgozom, nem ugrálok”. Látom, rokonlelkek vagyunk. Középut nekem sincs, vagy dolgozom, vagy meghalok. Vajon rokon a munkánk is? Van ennek a temetőnek bármi köze az élőhöz?
- MÓRA FERI A régészet úgy áll a néprajzzal, mint az anatómia a sebészettel. Nem létezhetnek egymás nélkül. Az ásatások számos ma is élő szokás értelmét világítják meg.
- SZENT-GYÖRGYI Akkor halljunk legalább egyről valamit!
- MÓRA FERI A legérdekesebb felfedezésem a jazig kortól használt gyékényes halott-takaróval kapcsolatos. A Szeged környéki tanyavilágban, szinte napjainkig, nem feltétlenül hívtak papot a kicsikhez, ha *halomás* történt. Gyékénybe csavarták és bedugták valamelyik régi halomba a testcskét, ahová úgylis odaszoktak már a holtak. A gyékény nem porlad egykönnyen a magas kovasavtartalma miatt. Ezért jól megfigyelhettem a csónak formájú fonadékok hasonlóságát a régi és új síroknál.
- SZENT-GYÖRGYI Nagypám is dolgozott a szeged-öthalmi ásatások anyagain mint anatómus. Aztán könyvet írt az ősz-magyar, ó-római és kelta csontvázakról, a mesterségesen eltorzított koponyákról... *(A nézők felé, a távolba.)* Megkondultak a harangok, a varjak ijedten szállnak föl. Miféle menet jön ott?
- NELLI Búzaszentelő nap van, tavasz.
- SZENT-GYÖRGYI *(Mórához.)* Erről mit mondasz nekünk, barátom?

MÓRA FERI

(A nézők felé.) Nézzétek csak! Ez aztán nem Abbázia, ahol a selyembe öltözött emberek vidáman mulatva, ünnepelve élnek! Szikkadt és száraz a mi földünk. Nem álmodik paradicsomról, virágzó kamélifákról, meg a cerciszek violás felhőiről. Lehajtott fejű, szomorú, fáradt népek ballagnak a mezők mentén.

NELLI

Hát nem látja Feri bácsi az ünneplők végtelenül hosszú, színes sorát? A magasra tartott csillogó, pompás lobogókat? A dúsan hímzett szoknyákat, melyek úgy dagadnak a zöldellő búzamezők hullámai felett, akár a vitorlák? Abbáziában is van halál, betegség, szegénység, szomorúság, irigység, düh. Az ének pedig, amit felénk hoz a szél, nagyon is reményteli. Hallgassa csak! *(Együtt mondja a távoli énekkel.)* „Édes Jézus, kérünk szépen: Áldd meg munkánk egész évben.”

MÓRA FERI

Más világ ez, Nellike, mint a mediterráneum...

NELLI

Mért lenne más? A búzaszentelés pogány római szokásból ered, és legkevesebb ezer éve ugyanúgy ünnepeljük, mint Európa bármely más szeglete.

MÓRA FERI

Félreért, Nellike. Ez az én hazám, az én otthonom, és szeretem ezeket az embereket, de...

NELLI

De elég a szeretet? Azt olvastam nemrég egy könyvben, hogy sok írónk csupa „szeretetből” túlságosan kritikus a magyarsággal szemben. Már-már sportként űzik, hogy miképp hasonlítsák össze a külfölddel, és hozzanak lesújtó ítéletet róla.

MÓRA FERI

Mert nem sok babér terem a mifélnéknek itt az útszélén az alkonyatban. Dúdoljuk a magunk

énekét, ami másféle, mint az övék. *(A távoli ment felé mutat.)*

NELLI

Még hogy az ő énekük nem a miénk? Mi is felelősek vagyunk azért, hogy a külvilágból mi juthat a belső világunkba. Talán le lehet mondani ezekről az emberekről finnyásan. De akkor tessék tudomásul venni, kérem, hogy a magyarbírálóban mára sokan jutottak el az egyszerű túlzástól a pszichopátiás felfogásig!

SZENT-GYÖRGYI

Nelli, Nelli! Feleselsz és szemtelen vagy, mint minden édes kis bakfis, akivel játszanak a hormonok.

MÓRA FERI

Hallgassuk csak meg az ifjú hölgyet az érdekes olvasmányáról!

NELLI

(Iskolásan.) A magyarság a legvitálisabb európai nép. Kelet és Nyugat között lebeg. Bátor és harcias. Filozófiai értelemben a tudása empirikus, józan, de nem számító vagy félénk. A gyakorlati életben azonban megfontolatlan, a szenvedélyeire és nem az elméjére hallgat. A problémákkal nem foglalkozik, beletörődő. Depressziós. Katolikusságát ugyanakkor mélység jellemzi, mégiscsak övé a „szentek országa”. Politikai kultúrájának legmagasabb rendű terméke a Szent Korona-tan.

MÓRA FERI

Ez aztán tartalmas jellemzés volt, kevéske el-
lentmondással.

NELLI

Sokak szerint kevés a székesegyházunk és a filozófusunk. Ám nem vagyunk eszmeszegény nép. Az ítések elfelejtik, hogy Szent Gellért majd' ezer éve már tudományos műveket alkotott, és gesztáink mit meg nem őriztek a mának. De a mi sajátos filozófiánkat nem a

- könyvek, hanem másféle alkotások hordozzák inkább. Ott az egyedülálló ének- és balladakincsünk. MS mester költői festményei. A tenger-nyiri regénk és mondánk. A sokféle hitünk tündékkal és szentekkel, életfával és rovásírással...
- SZENT-GYÖRGYI A magyar magányos nép. Múltkorjában azt mondta nekem valaki, hogy több tudásra lenne szükségünk ahhoz, hogy a Nyugat megismerje a mi rejtett világunkat.
- MÓRA FERI Eszembe jut erről a mára elfeledett Mailáth János gróf. Több tucat könyvet írt németül. A magyar verset, regét, nyelvtant, történelmet igyekezett megismertetni velük. Ügyetlen gazda volt, és élete delére egészen elszegényedett, de vagyona egy jelentős hányadát az irodalmunkra fordította.
- SZENT-GYÖRGYI Hogyhogy nem hallani róla mostanában?
- MÓRA FERI 1848-ban a forradalom ellen agitált, állítólag besúgó lett. Még tartottak a harcok, amikor lányával, a titkáráként fölcseperedő Henriettével Bajorországba emigrált. Itt azonban hiába kilincselte állásért, nem kapott. Illetve dehogyis. 1853-ban őt kérték fel, hogy az ifjú Wittelsbach hercegnőt magyar történelemre tanítsa. Az okítás jól sikerült, ő lett a mi Sissink.
- SZENT-GYÖRGYI Jól sikerült, és végre pénzhez jutott a gróf.
- MÓRA FERI Nem, ezt a munkáját sem fizették ki. Méltatlan helyzetéből drámai módon szabadult. Henriettével csónakba szállt a hírhedt Starnbergi-tavon. Nehéz köveket raktak a zsebükbe, egymáshoz kötötték magukat, és a fagyos vízbe merültek. Tesztüket napok múlva dobta ki a tó. Kazinczy a barát-

jaként szerette Mailáthot, magyar regéit magyarra fordította. Kiadót azonban ő sem talált nekik.

SZENT-GYÖRGYI

Hát, te min dolgozol mostanában, Feri barátom?

MÓRA FERI

Aranykoporsó címmel írtam regényt. A régi Rómában játszódik. Diocletianus és kereszténymozgalmak, némi áthallással Ferenc József és magyar szabadságharc. A Szegedi Egyetemnek fogom ajánlani. Szóval a birodalom alkonya és egy szerelmes történet...

SZENT-GYÖRGYI

Alkonyat, alkonyat!... Azért van annyi rosszkedv ebben az országban, mert mindig ez az alkonyat! Én példát mutatok sporttal, autóval, nyugatias életmóddal. Ezt kellene szokásba hozni, erről kellene regényt írni!

NELLI

Nemrég olvastam Spengler könyvét, *A Nyugat alkonyát*. Te is belelapozhatnál, Apa. Azt írja, hogy a Nyugat fénykora a középkor volt, útja most a hanyatlás. Hiába vásárolunk drágaságokat, hiába a jólét és a kényelem, legfőljebb időlegesen leplezhetjük magunk elől a pusztulást. Vajon a magyarságból marad majd valami? Vagy ő is menthetetlenül elmerül a Nyugattal együtt, akárcsak az az áruló gróf és a lánya a gyilkos habokban?

40. JELENET

(A háttérben fenn Tisza-párti nemzeti liberális napilap szerkesztősége.)

FŐSZERKESZTŐ

Hogy állunk a várossorozattal? Szeged?

ÚJSÁGÍRÓ 1

Kétoldalnyi anyag kész.

FŐSZERKESZTŐ

Aigner főispán úr miről beszélt?

ÚJSÁGÍRÓ 1

(Lapozza a füzetét.) Elmondta, hogy a nagy ár 1879-ben szerencsét is hozott. Az épületek 95%-a megsemmisült a hullámsírban, de új Szeged épült. Körutai, sétahelyei, hatalmas köz- és magánépületei által a legrendezettebb magyar város lett. Innen a neve, „Palotás város”. Trianon azonban az árvíznél is nagyobb pusztítást végzett. Határmenti halálváros lett, elvesztette fogyasztópiacait.

FŐSZERKESZTŐ

Hát a jelenről mi jót mondott?

ÚJSÁGÍRÓ 1

Világhírű főbb termékei a szegedi papucs, a szegedi bicska, a szegedi szappan, a szegedi paprika, a szegedi tarhonya. Ezeket külföldön igyekeznek értékesíteni. A város népéről azt mondta, hogy jelentéktelen kivételtől eltekintve magyar, katolikus vallásához ragaszkodó, liberális érzelmű és végtelenül türelmes. Leglényegesebb megállapítása talán az volt, hogy Szegeden ma nem lehet mást tenni, mint összefogva dolgozni és bízni. Ezzel is kezdeném az interjút.

FŐSZERKESZTŐ

Érdekes beszélgetés. Őszintén mutatja be az ezernyi gondot-bajt, és azt is, hogy merre keresik a megoldást. Pontosan ez a sorozatunk célja. Egyik város tanuljon a másiktól. A főváros közönsége pedig kerekedjen fel, és induljon el végre fölfedezni a vidéket. Kolléga urak, van javaslat a főcímhez?

ÚJSÁGÍRÓ 1

Somogyi Szilveszter polgármester úr gondolatát emeljük ki: „A jövőbe vetett hit tartja bennünk a reményt.”

ÚJSÁGÍRÓ 2

A címben okvetlenül szerepeltessük Lőw rabbit is. Horthyék tíz éve lecsukták, hiába szólalt föl Kun Béla ellen. Attól fogva nem írt újságba,

most azonban végre tanúságot tett Szeged lelkületéről. Elmondta nekünk, hogy örökös tagnak kandidálták a felsőházi törvényhozásba, és nemcsak a hitfelei voksával került oda, mert a szegedi közönség többsége reá adta a szavazatát. A papság által képviselt hagyományos szegedi összeférő szellemről is beszélt. Ami dacolt az immár lealkonyuló kurzussal, és ami túl fogja azt élni.

ÚJSÁGÍRÓ 1

Érthetetlen, mért csukták le a rabbit. Mindenesetre kevesen írtak mostanában olyan szépet, mint ő: „A nemzet hű fiává nem a fajrokonság, a szív vére, hanem a szív verése avat.”

HATODIK IMA: GYERMEKEK

(Vetítő: *Élet a vidámparkban/Angol parkban, 1919, Filmhíradók Online. Színtér: 1916 decembere, a Kálvin tér 2. szám alatti újonnan átépített lakás nappalija üresen. Szent-Györgyi apja vastag kabátban érkezik, mögötte hordár zöldes ládával.*)

41. JELENET

IDŐS SZENT-GYÖRGYI Hol a család? Hazaértem! Itthon vagyok! (A hordárhoz.) Oda tegye, kérem!

JOZEFINA (Belép.) Krumpli és cékla.

IDŐS SZENT-GYÖRGYI Még tart a háború. (A hordárhoz.) Menjen, jóember! Mindjárt küldöm a fiamat, majd eligazítja magát.

HORDÁR Igenis, Szent-Györgyi méltóságos úr! (El.)

JOZEFINA Mihálynak is jut?

IDŐS SZENT-GYÖRGYI Hogyne jutna. Hisz ő nem tud az élelméért vidékre menni, alkudozni, vásárolni. Lenhossek professzor nem „végtelenül ügyes földbirtokos”. Ő ennél „súlyosabb tehetséggel” indult.

LÁSZLÓ (Beszalad.) Almát is hozott, édesapám.

JOZEFINA Csak a minap hunyt el a féltestvérem, ne kezdje újra a szapulásunkat, Miklós. Maga földbirtokos, én magasan képzett énekművész vagyok, Mihály pedig a Lenhossék orvosdinasztia országos tiszteletnek örvendő tagja. Ezek vagyunk a külvilág szemében. Olvassa csak el az újságokat!

IDŐS SZENT-GYÖRGYI Maga sosem volt igazi énekművész, ahogy én sem rendes földbirtokos. Háztulajdonos vagyok és mezőgazdasági szeszgyáros, alig nyolcszáz holddal. Volt bankigazgató.

- LÁSZLÓ Mi történt édesapámmal? Fáradt, elesett!
- IDŐS SZENT-GYÖRGYI Nem érzem jól magamat. Úgy tűnik, meghűltem a teherautón. (*Merengve.*) Különös utam volt. Anyámra gondoltam végig hazafelé. Félek, hibáztunk az öcsémmel annak idején. Csak Terézia néném emlékének tettünk alapítványt a kolozsvári árvaházban.
- JOZEFINA Végül is Terézia nevelte magukat. Az anyja fél évszázada a temetőben porlad. Mért most jut ilyesmi az eszébe?
- IDŐS SZENT-GYÖRGYI László! Majd' elfelejtettem! Szaladjon a hordár után a cseléddel. Van még lenn néhány láda! Felügyelje a rakodást, hogy mindenkinek jusson a házban belőle! (*Papírlapot ad át, László el.*) Rossz előérzetem van. Rosszul nevelte a fiaimat. A szemem előtt hullik szét a család.
- JOZEFINA Magát a házasságunk kezdete óta kizárólag az állattenyésztés és a terméseredmény érdekli. A profit és a pénz. Ezekről hangos a ház, ha idehaza van.
- IDŐS SZENT-GYÖRGYI Szorgosan dolgoztam, hogy feljebb jussunk. Hivatalnokoskodtam. Közben bérházakat vettem és csillagászati összegekért adtam őket tovább. Huszonevesen felemelkedtem Budapest nábobjai közé. Máig ott a nevem a legtöbb adót fizető polgároké között. Igen, visszavágytam Erdélybe. Gyönyörűséges állatokat tenyésztetni. Vízet szabályozni, termővé tenni a magam pénzéből vett kétezerhétszáz holdamat. Maga azonban nem állt mellém. Nem vezérelte az ambícióimat, ahogy más házasságokban szokás. Fontosabb volt magának az ének, a fővárosi milió.
- JOZEFINA Nem a középkorban élünk. Láthatja, egyre több

- férfipálya nyílik meg a nők előtt, és ők kiválóan teljesítenek.
- IDŐS SZENT-GYÖRGYI A legnagyobb fiamat zenére íratta. Hogy viszi így tovább a Szent-Györgyi nevet? Lacikát elkényezteti, nem fogja komoly munkára. A közepsővel pedig nem törődik. Annyit hall magától meg a bátyjától, hogy gyöngé fejű, hogy sem orvosnak, sem kutatónak nem lesz jó.
- JOZEFINA Törődjön bele, hogy Pál fia hegedűművész lesz, nem pedig nagyrapolti parancsoló uraság. Hogy Albert alkalmas-e az orvosi pályára, azt Mihály tudja megítélni, ő az orvosprofesszor a családban. Albert majd megtalálja valahogy a maga helyét.
- (Lenhossék érkezik.)*
- LENHOSSÉK Megint veszekednek.
- IDŐS SZENT-GYÖRGYI Megint ebédidő van. És láthatjuk magát.
- LENHOSSÉK *(Jozefina felé.)* Délelőtt igen különleges készítménnyel leptem meg a hallgatóimat. Egy tót nő hulláját hozták...
- IDŐS SZENT-GYÖRGYI Hagyja már ezeket az ügyeket, Mihály, ebédhez készülünk.
- LENHOSSÉK Nem értem, mért zavarja magát a tudomány. Nekünk ez az életünk nemzedékek óta.
- IDŐS SZENT-GYÖRGYI Ez lenne a tudomány? Hát mit írtak a vicclapok a maga apjáról? Lenhossék a zsebkendőjével törli le a kiterített véres tetemet, majd ugyanazzal az arcát is, és így fejezi be az előadást. Szivarját a boncasztal szélére helyezi, munka közben onnan emeli a szájához egy-egy szip-

pantásra a filléres dohányt. Ez a maga tudománya? Ebédkor?

JOZEFINA

Apánk a legjobb apa volt.

IDŐS SZENT-GYÖRGYI

Ó, Pest városának legendás legeslegelső mikroszkóptulajdonosa! Miközben a kedvenc Plössl-féle öreg mikroszkópját Csasztól örökölte meg. Még akkor sem volt hajlandó megválni tőle, amikor már a játékboltban is korszerűbb eszközt lehetett vásárolni. És negyvenkét évesen nősült! Amikor meghalt, maga alig tizenegy volt. Közben semmi vagyont sem gyűjtött. Az akadémiai búcsúztatójába mindössze annyi családi érdemet sikerült becsenni, hogy kemény, szigorú kézzel bánt a cselédjeivel és a gyermekeivel. Így, együtt a kétféle népség, képzelhetni! *(Nagyot suhint.)*

LENHOSSÉK

Könyvek sorát írta, nemzedékeket tanított. Tucatnyi külföldi és hazai kitüntetés birtokosa volt...

IDŐS SZENT-GYÖRGYI

A spanyol Katolikus Izabella-rend csillagkeresztje. A svéd Vasa-rend. Az anhalti Medve Albert-érdemrend lovagkeresztje. A török... Eh, fűnek-fának mutogatta őket a körúton. Átszaladtak a népek az utca túloldalára, ha jönni látták! *(Összeesik, a hideg rázza.)*

JOZEFINA

Mi történik magával?

IDŐS SZENT-GYÖRGYI

Meghültem. *(Fölkapaszkodik egy székre. László visszaérkezik.)*

LÁSZLÓ

Édesapám, rendben vannak a ládák, a zöldség szétosztva papír szerint. Ehetünk?

LENHOSSÉK

(Jozefinához.) Üzenj már annak a lánynak a köny-

hába, hogy hozza az ebédet! Délután még előadásom lesz az egyetemen. – Van hír a frontról?

IDŐS SZENT-GYÖRGYI A repülők röpködnek, professzor úr, az a hír járja. S dobálják a bombát fentről a fejekre. (*Felnevet.*) Emlékszik? Alig néhány éve itt bizonygatta ebédnél a tudatlan rokonainak, hogy a levegőnél nehezebb dolgok nem emelkedhetnek föl a földről. Hogy a repülés fizikai képtelenség. Vallja be, nem hitte volna, hogy annyi szép hullát köszönhet majd neki!

LENHOSSÉK A tudomány lényege, hogy képesek vagyunk tanulni, felülbírálni a nézeteinket a tapasztalataink alapján.

IDŐS SZENT-GYÖRGYI Mondja ezt egy olyan, aki szerint Albert fiam buta és a jog nem tudomány. Aki el nem ismerné, hogy az apám kúriai bíróként, a polgári perrendtartás reformján dolgozva, tudományos munkát végzett.

LENHOSSÉK Értse meg Miklós, nem vagyunk egyformák. Maga földbirtokos, a pénz embere. Mi a húgoddal a tudomány és művészet emberei vagyunk. Kár ezen minden nap összevitatkoznunk. Mindenkinek megvan a maga helye a világban, az érdemeivel együtt.

IDŐS SZENT-GYÖRGYI (*Félre.*) Ráz a hideg! Nevetséges! A szeszgyáros szövetség ügyvezető igazgatója megfagy a saját lakásában. Hogy nem látják ezek az individualista népek, hogy egy egész iparág ügyeit viszem a saját üzletem mellett? Hogy nem sejlik föl a szemük előtt, hogy hány lakásba, üzembe, műintézetbe vittem fényt és meleget?

JOZEFINA A bátyám és én nem ragadtunk bele a XIX. századba.

- IDŐS SZENT-GYÖRGYI Büszke vagyok, hogy apámnak és nagyapámnak köze volt a forradalomhoz. Nem sok, de volt. Büszke vagyok, hogy Kossuth-pártiként, '48-as eszméssel elindultam Nógrádban kilencszázötben és kilencszáztízben a képviselői helyért. Hiszek a szabad, független Magyarországon a testetosa Tisza István ellenzékeként.
- JOZEFINA Mi azt keressük, ami mindenkiben megvan. Ami egyetemes, kozmopolita.
- IDŐS SZENT-GYÖRGYI Ugyan miben nyilvánul meg ez a nagy egyetemességük? Az apjuk elhasznált, csúfos öltözékben járt. Koncertre, színházra, finom ételekre ki nem adott volna egy fillért sem. Nyaralni sose volt, legföljebb a Krisztinavárosba rándult ki hébe-hóba. Nyomban meg is írták a lapok. Magukon sem látom, hogy ennél sokkal többre akarnák vinni. A professzor úr maholnap ötvenéves, se felesége, se gyereke! De szeretheti az emberiséget, ha nem vágyik családra? Szerethet mindenkit, ha nem kíván gyermeket?
- LENHOSSÉK A tudomány töltötte ki apánk életét. Ahogy az enyémet is.
- IDŐS SZENT-GYÖRGYI Az enyémet pedig, hogy mindegyiküknek jusson egy-egy bérház. Ingtalan a Gellért-hegyen. A Csepel és a Ferenc József rakparton. A Duna, a Molnár, a Damjanich és a Királyi Pál utcában. Hogy a bér időben be legyen szedve. *(Zihál.)* Még hogy a Szent-Györgyiék ne lennének kozmopoliták? Államtitkárt adtunk a közös osztrák-magyar kormányba. A testvérem zsidó lányt vett feleségül, én katolikust. Az öcsém a korcsolya- és teniszsport meghonosítója ebben a 320 ezer négyzetkilométeres országban. A sógornőm, Lili Magyarország első női világbajnoka. Négyyszer lett világelő korcsolyás.

Kodály Zoltánnal ők találták föl a zenés kúrt, amelyért ma már az egész világ rajong! Nem tudtam záróvizsgát tenni fuvolából a budai zenekadémián. Ez a gondjuk velem? Teniszpályám van és korcsolyaversenyek sorát nyertem magam is. *(Zihálva levegőért kapkod.)*

LÁSZLÓ

Édesapám. Rosszabbul van? *(A kanapéhoz kíséri és lefekteti az apját.)*

IDŐS SZENT-GYÖRGYI

Maguk hullákkal komáznak, s mindent megvetnek, ami él és örömteli! Még a sógort is, Axmann Bélát. Pedig az aztán elhivatott ember. A MÁV és minden gépgyár főorvosa, iskolaorvos, halottkém. Cikkezik az ipari sérülések okairól. Felszólal a pálinkanemű italok élvezete ellen a sok munkabaleset miatt. Énekes és énekkarvezető, Sík Sándorral és a hárfa Mosshammer Ottóval szerepel. A Magyar Athletikai Club tagja, érmekeket, díjakat gyűjt. A maguk szemében mégis senki, hiszen „sebész”. Nem kutatóorvos. Nem professzor. *(Köhög, zihál.)* László, szaladjon, nézzen utána az ebédünknek! Küldje ide Pált, nem hallom a hegedűjét!

LÁSZLÓ

Pál nincsen idehaza, édesapám. A fronton szolgál.

IDŐS SZENT-GYÖRGYI

Miféle fronton? Ott áll, ni! *(Lázképhez beszél.)* Pál, lépjen közelebb hozzám! Maga az elsőszülött. Maga viszi tovább a nevet. Maga fogja a vagyont örökölni és gyarapítani, és adja át a családunk újabb nemzedékének. A hegedű női dolog. Az a múlt, a megidézett, régi fájdalom. Persze nem baj, ha van magában kevés nőies. Mindannyiunkban van valamennyi abból. A férfinak azonban a jövőre kell összpontosítania. Keresse a változatosságot, a kalandot. Legyen mozgékony és nyugtalan. Extenzív és

expanzív. Emelkedjen az érzékei fölé. Irányítson szeretettel, de kellő eréllyel. Adjon tervet, módszert, rendet az embereinek... *(Öklendezni, hányni kezd.)* Játsszon nekem, Pál! Játssza nekem a Wieniawskit, a *Scherzo-Tarantelle*-t!

JOZEFINA

Több lesz ez, mint meghűlés! Nézzen rá, Mihály! Maga az orvos!

IDŐS SZENT-GYÖRGYI

(Sírva, nyögve, sipító hangon.) Ne érjenek hozzám! Vannak terveim. Mindent elterveztem.

LENHOSSÉK

Zavarodott. Kék a nyelve és a szája. Verejtékezik és hideg a bőre. Légzési distress, magas szívfrekvencia.

IDŐS SZENT-GYÖRGYI

„Tűz és láz! Vigyázzatok, bolondok! Lángot fog a föld!”⁹

LENHOSSÉK

Ez sepsis, rothadástelítő okozza... Putrid intoxicatio.

JOZEFINA

Hagyja, Mihály, ezeket a tudományos definíciókat.

LENHOSSÉK

Vérmérgezés.

JOZEFINA

Azt mondja meg, mit tudunk tenni?

LENHOSSÉK

Nem jött az ebéd... Hozok a klinikáról néhány adag chinin serumot coffeinnel. De föl kell készülni a legrosszabbra. Ez már a vég. Azért elküldetek Schillerért, hátha kipróbálna egy terápiát. *(El.)*

9 Józef Sikorski (1813-1896) lengyel zeneszerző szavai Henryk Wieniawski (1835-1880) hegedűvirtuózzal. A *Scherzo-Tarantelle* Pál egyik ezidőbeli versenytárgya volt.

IDŐS SZENT-GYÖRGYI László, kérem, hívja ide Albertet!

(Szent-Györgyi és Nelli érkezik mint delíriumos lázkep.)

IDŐS SZENT-GYÖRGYI Albert! És a kisunokám, Nelli! Rossz az előérzetem!

JOZEFINA Kihez beszél? Mit motyog?

IDŐS SZENT-GYÖRGYI Vigyázzon magára, Albert, ott a háborúban. Most úgy érzi, hogy magányos, és senki sem figyel magára ebben a családban, mert maga a középső gyerek. De nem ez számít. Nem ez számít, higgye el nekem.

NELLI *(Szent-Györgyihez.)* Ez az ember szeretett téged, Apa.

IDŐS SZENT-GYÖRGYI Maga Szent-Györgyi. A tizennégy segítőszent egyikének a nevét viseli. Quattuordecim Advocati. Mi jogászok is a latint beszéljük, ahogy az orvosok. A maga rendeltetése megsegíteni a nagy bajban lévőket. Szépségekkel, tisztességgel, jóakarattal tölteni meg a világot. Ne felejtse, hagyomány mindenekfelett! Nélküle nem lesznek társai, csak sűrke ügyletfelei. Vagy magányosan, egyedül akarja végigküzsködni az életét? Azt tudta, Albert, hogy a középkorban Kolozsvárt készült Európa első teljes lovaszobra? Anjou Lajos magyar-lengyel király rendelte. Sárkányölő Szent Györgyöt ábrázolja, amint legyőzi a gonoszt. Ez legyen a maga hivatása! *(Lehanyatlik.)*

SZENT-GYÖRGYI *(Nellihez.)* Modern ember vagyok, felvilágosult tudós. Nem tartanak fogva a feudális kötelmek és hiedelmek. Lenhossék akartam lenni, és a leghíresebb Lenhossék vagyok.

ZÁRÓSZÍN (HÉT SZÉL)

(Veitítő: Szent-Györgyi Albert Nobel-díja, 1937, Filmhíradók Online. A Woods Hole-i óceánparton Nelli és Szent-Györgyi mezítláb figyelik a fövenyen szétterülő gyöngé hullámokat és a messzi úszó felhőket, Catherine mellettük lépdel.)

42. JELENET

- SZENT-GYÖRGYI (Sóhajt.) Hogy fúj a szél! Woods Hole-ban hét-felől fúj mindig.
- NELLI „Az ember végül homokos, szomorú, vizes síkra ér...”. Hát itt vagyunk.
- SZENT-GYÖRGYI Magának mondom, Catherine, ezt egy magyar költő írta, József. Attila József.
- NELLI Mennyire szerettem kislányként azt a narancsos szegedi pirkadatot a kopott hangú kakaosaival! Harsogva szaggatták a csöndet minden új nap.
- SZENT-GYÖRGYI Itt is csönd van.
- NELLI Itt folyton-folyvást zúg a szél meg az óceán. Föltűnt neked, hogy Amerikában gólyák sincsenek? Catherine, látott már maga piros csőrű fehér gólyát?
- CATHERINE Nem, még soha. Miért érdekes ez?
- NELLI Amikor Rhodésiában, Mazoe faluban éltem és telelő gólyát láttam, folyton az járt az eszemben, hogy milyen keveset tudtak a régi emberek a vándorló madarokról. Az alföldi parasztgyereke a gólyáról, cakóról, gilicéről énekelve még csak nem is sejtette, hogy hetekkel korábban az az állat ünnepre kifestett, táncoló ban-

- tuk közt sétált. Ahogy a bantuk sem gondolták volna, hogy a gólyák a fiaikat messze ott nevelik, ahol különös emberek tűzpiros, aranyhímes papucsokat varrnak hófehér házacskáikban.
- SZENT-GYÖRGYI Bizarr gondolat.
- NELLI Bizarr és igaz, hogy a világról bizonyos értelemben azok a gólyák többet tudtak, mint az őket dalokba, mesékbe foglalók.
- SZENT-GYÖRGYI De a fejlődésnek köszönhetően ma már sokat tudhatnak a kontinensek egymásról.
- NELLI Biztos vagy te abban, hogy Afrika olyan jól járt Európa barátságával?
- SZENT-GYÖRGYI *(Tréfálkozva.)* Most haza fogok beszélni. A tudománynak hála vitamint kapnak a fejlett világtól, számos betegségük megelőzhető.
- NELLI Megint a C-vitamin, a világmegváltó „szer”. Ami egyetlen betegséget gyógyít, a skorbutot. Nem gondolod ugyancsak bizarrnak, hogy épp egy olyan ország fia jött rá a titkára, és épp egy olyan ország termeli tonnaszám, amelyiket sohasem érintett a hiánya? Nem vett részt a földrajzi felfedezésekben, a gyarmatosításban. Nem volt gondja a hosszú tengeri utazás. A papsajttól a paprikáig mindenben bőséggel a rendelkezésére állt.
- SZENT-GYÖRGYI Az életem legfőbb értelme ez a vitamin, Nelli!
- CATHERINE Milliók pusztítják magukat alkohollal, dohánynyal, kábítószerrel. Mit számít az, ha időnként bekapnak egy-egy színes pirulát?

NELLI

Minden kor kitermeli a maga találmányait és felfedezéseit. Ha Magyarországnak nem kellett a C-vitamin, akkor miért itt született meg mégis? Mert te valami mást is adtál a vitaminnal. Munkát a földeken a paprikatermesztőknek. Munkát a feldolgozó üzemeknek és a kereskedőknek, akik százfele vitték. Legfőképpen pedig hitet adtál egy erőforrásokban, szeretetben és reményben szűkölködő népnek. Ez volt a te adományod és az egész hosszú életed értelme, nem a vegyület!

SZENT-GYÖRGYI

Nem ezekért adták Stockholmban a Nobel-díjat! Tíz éven át ide-oda vetődve kutattam a biológiai égés, a C-vitamin és a fumársav után, mit se törődve nélkülözéssel, megaláztatással, hűtlenséggel. Kitartó és szorgalmas ember voltam, aki rendíthetetlenül dolgozott.

NELLI

Isten ments, hogy bántani akarjalak. De talán csak a megfelelési kényszer hajtott előre, nem a szorgalom, és itt, ezen a hűvös fövényen szólni kell most már erről is. Szóval meglehet, hogy anyád karrierre vágyott, és te teher voltál neki. Hogy nem szerette az apádat, és a vele kapcsolatos negatív érzelmeit rád is átvitte. Hogy megcsonkult a család körülötted, melyet a nagybátyád jelenléte tovább bolygatott, mivel maga is beilleszkedési zavarokkal küzdött. Ötvennyolc évesen huszonegy éves orvostanhallgatót vett nőül, ötvennyolc évesen lett apa!

CATHERINE

Az apa hiánya megrendítheti a gyermek biztonságérzetét. Ez aztán az elismerés utáni fokozott vágyhoz és teljesítménykényszerhez vezet. A család bomlása, a veszekedések kétségbeesést, csalódottságot, dühöt, dacot és depressziót válthatnak ki a gyerekből.

- NELLI Talán itt keresendő az ok, hogy mért helyezel-
ted a földosztó Károlyi politikáját, mi okozta
az életen át tartó mániás depressziódat, a nor-
mákkal szembeni lázongásodat, a siker akará-
sát. Hogy is mondta valaki egyszer?
- CATHERINE Folyton a békés elefántcsonttoronyba vágyott,
de végül mindig a barikádokon kötött ki.
- SZENT-GYÖRGYI *(Felháborodottan.)* Ez már az örülettel határos!
- NELLI Micsoda? Hogy a szüleidnek is megvoltak a ma-
guk sorsproblémái, és közben kevés figyelmet
kaptál? Hogy ők is hús-vér emberek voltak?
Hogy vannak biológiai programjaink, ame-
lyek évtizeden át vezérelhetik úgy a tettein-
ket, hogy sejtésünk sincs róluk, mert sosem
merünk mélyen magunkba nézni?
- SZENT-GYÖRGYI Ezerszer elmondtam már, a mi nemzedékünk-
nek a munka jutott! Nem értünk rá lelkizni és
lamentálni.
- NELLI Akkor vegyünk sorba mindent, mert én azt
az apró, mosolygó öregembert akarom látni
az utolsó napjaimon, nem a század csillagát!
Majd' egész életedben tagadtad az Istent. Még-
is igyekeztél jónak lenni és másoknak nem ár-
tani.
- CATHERINE De közben félt és rettegett a magánytól, a fele-
lősségtől, önmagától és az embertársaitól.
- NELLI Így igaz, de számoljunk csak! Ki ne felejtsünk
valamit! Egy. A Teremtőt a saját rossz tulaj-
donságaidal ruháztad föl. Gonosznak, kap-
zsinak, hiúnak és bosszúállónak láttad őt, és
magad akartál a helyébe lépni. *(Catherine felé.)*
És mi az eredmény?

CATHERINE Ahogy elnézem, meg fogja élni a százat. De megéli-e a kettőszázat? Mert a Teremtő megélte már párszor!

NELLI Kettő. Jó vezető voltál és jól választottál magadnak vezetőt. De volt egy megbocsáthatatlan vétked. Elvetted Banga Ilonától azt, amit ő talált meg. Straubnak adtad, mert úgy okoskodtál, hogy neki nagyobb esélye lehet a Nobel-díjra.

CATHERINE Hányszor hallottunk a női hormonokról tőle!

SZENT-GYÖRGYI Ez kicsinyes ferdítés!

NELLI Meglehet, de nem annak, akit egy évre magára hagytak megalázva. Amikor anyával elmentek Amerikába kutatni, és búcsúztunk, keservesen sírtunk. Neked annyi szavad volt mindössze, hogy ilyenek a nőkben a vegyi anyagok.

CATHERINE *(Félre.)* A szent vegyi anyagok!

NELLI Három. Felismerted, hogy az ember maga ellen fordulva a szívét és elméjét mérgezi. Azt azonban nem, hogy nem elég önmaga ellen küzdenie. A belőle született, tőle elidegenedett erők ellen is föl kell vennie a harcot!

CATHERINE Négy.

NELLI Négy. Gőgösen azt képzelte, hogy a tudomány és a technika, az energia és a sebesség emeli föl a lelket, és ad méltóságot arasznyi létünknek. Holott az ember mit sem változott genetikailag több tízezer éve. A barlangban, a tűz melegénél ugyanúgy Embernek érezhette magát, mint ma a repülőgépen ülve. És ha már itt tartunk, mennyivel jobban becsülte a barlanglakó

a szárazágakból rakott apró tüzet, mint a ma-
iak a motorban robbanó benzingőzt. Öt. Te a
Földet erőforrásnak láttad. Eszköznek, mellyel
az élet egyszerűbbé és kényelmesebbé tehető.
Elfelejtetted, hogy a Gazdagság, Szépség, Bol-
dogság és Békesség alapja nem a természet át-
formálása, nem az isteni Alkotásba való bele-
kontárkodás...

CATHERINE

...hanem a munka.

NELLI

Hat. A gyermek valóban férfi és nő szerelmé-
nek a gyümölcse, ahogy mondtad. Ám nem au-
tomata, amibe neveléssel a szülő jót és rosszat
adagol. Ma számtalan gonosz erő igyekszik ki-
ragadni a gyermeket a család szerető, óvó öle-
léséből. S egyre több gyermek fordul a szülei
ellen, ami sokuk útvesztését, pusztulását hoz-
za. Az állandó modernizmus közt te is szem
elől vesztetted, hogy a család és a nevelés nem
önmagáért való. A hagyománnyal együtt ez
adja a társadalom stabilitását és az emberlét
örömét. Nos, az alapokkal végeztünk, min-
dent elsoroltam. Catherine?

CATHERINE

Nem olvasott eleget, és ezért sok olyanba ütöt-
te az orrát, ami nem rá tartozott.

SZENT-GYÖRGYI

Találsz te egyáltalán valami jót bennem?

NELLI

Már mondtam, hogy mi az életed értelme, és
az minden díjnál fényesebb és drágább. Illetve
valamiről még nem beszéltünk. Beálltál Kle-
belsberg zászlaja alá. Atyádként tisztelted a tő-
led szinte mindenben különböző, nemesi szár-
mazású, katolikus, neonacionalista politikust.

SZENT-GYÖRGYI

Egyszer láttam őt, amint virágot vesz egy sze-
gény lánykától, akin piros cipő volt, de az jó-

val nagyobb a lábánál. Klebelsberg mégis úgy bánt vele, mintha ő lett volna Kleopátra. Minden szava, minden mozdulata méltóságot és értelmet adott a nyomorúságos lány létezésének. Akkor értettem meg, hogy a státuson és a világnézetén túl van valami, ami minden embert összefűz és testvérré emel, és Klebelsberg ezt a valamit láthatóvá teszi, szinte sugározza mindenfelé.

CATHERINE

A jó vezetés nem isteni adomány. A vezetett felelőssége is, hogy kié fölötte a hatalom.

SZENT-GYÖRGYI

(Döbbenet.) Most meg mintha egy báburól lenne szó, akinek nem volt se mersze, se akarata az önállóságra...

NELLI

Dehogy, dehogy! A látszólag megmagyarázhatatlan döntéssel valójában elismertél magad fölött egy másik intelligenciát. Nem feltétlenül nagyobb, csak egy másikat. Az állandó magyaros siránkozás, a sehova sem vezető, öntelt kivagyiság helyett kiválasztottad a jó vezetőt, aki sikerre, győzelemre tud vinni téged és a tanítványaidat. Példát mutatsz ezzel száz év múlva is egy nemzet többet akaró, haladni vágyó felének! Jaj, istenem! Hát mért nem elég ez neked?

Karánsebessy Balázs:

A renegát

Szereplők:

ARISZTID

ILONA

BRUNÓ

KÁLMÁN

JENŐ

SCHWARTZ

SZENT-GYÖRGYI

ANDRÁS

Q

LÁNY

MÁRTA

BÉLA

RENDŐR 1

RENDŐR 2

Sűrített tér. A színpad bal oldala egyetemi folyosó, balról a lépcsőházba, hátul a laborba vezető ajtó. A tér jobb fele könyvtár, szemben ajtó a dolgozószobába, jobbra ablak, kilátással vélhetően a Dóm térre. Az ablak mellett mozgatható állótükör. Pad, székek, dohányzóasztal. A folyosót és a könyvtárat ajtó választja el.

(Arisztid besétál. Rajta öltöny, elegáns, vastag tweed anyagból. Zsebre dugott kézzel megáll a tükör előtt. Meglazítja a nyakkendőt. Krákok. Kigombolja a zakót. Újra zsebre vágja a kezét, hanyag tartást vesz föl. Amit most gyakorol, láthatólag idegen a számára.)

ARISZTID

Albert. A nevem Albert. *(hamis angol kiejtésel)* Elbört! *(kigombolja a mellény felső gombját is)* Albert vagyok. Kezét csókolom, kishagyása! Amerikából jöttem, mesterségem címe... prof vagyok. Prof! Hívjatok csak mind profnak! Tegeződjünk! Amerikában ez dívik. Mindenkinek hello! Kishagyásának is hello! Kézcsókos hello. Csókolom a hellós kishagyandját! *(körülnéz)* Na de kérem, mi ez az amerikaizás? Hja, csak én vagyok: Albert! Ábert St. George... Zsorzs... Dzsordzs. *(megvakarja az orrát, tüszszenteni készül, felső zsebéből kikapja a zsebkendőt és tüszszent)*

ILONA

(be) Egészségére!

ARISZTID

(kapkodva rendbe hozza a ruházatát) Kézcsókom! Jó reggelt!

ILONA

Jó reggelt! Korán beért ma.

ARISZTID

Igen, igen... *(zsebre dugja a kezét, Ilona mosolyára zavartan kikapja és hátra teszi)* Tudja, kidozott az ágy.

ILONA

Van az úgy.

ARISZTID

Nem jól alszom mostanság.

ILONA

Értem...

ARISZTID

Biztosan a meleg teszi.

ILONA

(türelmetlenül) Bizonyára.

ARISZTID Nem a kollégiumban lakom.

ILONA Értem.

ARISZTID Egy kedves idős hölgnél a Híd utcában...

ILONA Értem.

ARISZTID Csöndes ház, mégsem tudtam elaludni...

ILONA Igen. Ha meg nem haragszik, nekem mennem kell.

ARISZTID Ó, persze! Segíthetek esetleg valamiben?

ILONA Ha már így kérdi, igen. Tegnap este érkezett egy újabb készlet. Lent van a portán. Négy nagyobb láda. Azt felhordhatná!

ARISZTID Esetleg valami mást?

ILONA Ennyi bőven elég lesz, köszönöm.

ARISZTID Úgy értem, valami más munkát. E helyett.

ILONA Nem fűlik talán a foga a cipekedéshez?

ARISZTID Nem arról van szó. Csak hát, ez egy finom öltöny.

ILONA Ha a példaképére akar hasonlítani, jobb, ha nem csak a külsőségekre ad! Tudja, a profnak soha nem derogált a fizikai munka.

ARISZTID Az persze nekem sem!

ILONA Ha nem lettünk volna ott időben, egyedül áll neki átköltöztetni a teljes labort a Kálvária téről.

ARISZTID

Hogyne, hogyne!

ILONA

No, látja! Négy egyforma, nagyobbfajta láda. *(be-lép az ajtón, még visszanéz)* Meg öt kisebb. Köszönöm!

ARISZTID

Én köszönöm, kisasszony! *(lekapja a zakóját, foga-sra akasztja, majd dülva-fülva kisiet)* Meg öt kisebb!

(Schwartz be. Öltönye, inge, nyakkendője, kalapja fekete. Kalapja miatt az arca nem látszik. Leül a padra, újságot vesz elő, kinyitja. Az arcát továbbra sem látjuk. A kalapját maga mellé teszi. Ilona egyik teremből a másikba siet, észreveszi Schwartzot, lelassít.)

ILONA

Segíthetek?

SCHWARTZ

Nem.

(Ilona zavartan áll, majd vállat von, tovább siet. Arisztid ládát cipelve be. Leteszi az ajtó elé. Nagyot szusszan. Észreveszi Schwartzot.)

ARISZTID

Segíthetek?

SCHWARTZ

Nem.

ARISZTID

A professzor urat tetszik keresni?

SCHWARTZ

Nem.

ARISZTID

Nem jön ma. Talán holnap. Vagy, holnapután. *(csönd)* Pesten van. *(csönd)* Nekem most...

(Kisiet. Hallgatók, dolgozók raja jön, mindannyian fehér köpenyben. Jenő megtorpan Schwartz előtt.)

JENŐ

Segíthetek?

SCHWARTZ

Nem.

JENŐ Vár valakit?

SCHWARTZ Igen.

JENŐ Megkérdezhetem, uram, hogy kicsodát?

SCHWARTZ Megkérdezheti.

JENŐ *(némi csönd után)* Kicsodát?

SCHWARTZ Hallgassa csak! *(csönd)*

JENŐ Kérem, én a laboratórium munkatársa vagyok. Jogomban áll, sőt, kötelességem megtudni, hogy a professzor úr távollétében kik, milyen szándékkal lépnek az...

SCHWARTZ Nem hallja?

JENŐ Mit?!

SCHWARTZ Az idő múlását.

JENŐ Vegye tudomásul, nem hallom.

SCHWARTZ Értem.

JENŐ Kit vár, azonnal mondja meg!

SCHWARTZ A megfelelő időt várom.

JENŐ Tudom ám, ki maga.

SCHWARTZ Valóban...

JENŐ Igen. És higgye el, nem fogom hagyni, hogy felforgassa a rendet. Ez az Intézet mentes mindenfajta politikai vagy ideológiai affértól. Itt kérem, a tudomány, a kutatás uralkodik, ami objektív és tiszta.

SCHWARTZ „Minden, ami egy ideológiához köt, szükség-szerűen a rabjává tesz.”

JENŐ Alászolgája!

(Jenő kiviharzik. Schwartz összehajtja az újságot és maga mellé teszi. Brunó kintről be, az egyik ajtón kilépő Kálmánba ütközik, papírok hullanak le a földre.)

BRUNÓ Hohó, csak lassan, lassan!

KÁLMÁN Jaj, ne haragudjék!

(Brunó letérdel és az elhullott papírokat szedegeti össze. Kálmán zavartan toporog.)

KÁLMÁN Ó, de röstellem, bocsásson meg!

BRUNÓ Semmi, semmi!

KÁLMÁN Jaj, hadd segítsék! *(de nem mozdul)*

BRUNÓ *(föltápaszkodik, fűrkészőn néz Kálmánra)* Megsérült?

KÁLMÁN Nem. Még egyszer bocsánat!

BRUNÓ Jó-jó! Tán nem beteg?

KÁLMÁN Kérem?

BRUNÓ Mint aki a halálára készül.

KÁLMÁN Hogyan?

BRUNÓ Falfehér. Olyan rémült, mint akit akasztani visznek.

KÁLMÁN Akasztani... talán tényleg. Az sem lehet rosszabb, mint ez. Kérem, meg tudná mondani, hol a padlás?

BRUNÓ Arra, a következő emeleten túl lesz még egy félemelet, vasajtóval.

KÁLMÁN Köszönöm, és még egyszer, ne haragudjék!
(*elindul*)

BRUNÓ Semmiség, igazán! Várjon, kulcsot visz?

KÁLMÁN Kulcsot...

BRUNÓ A padlásfeljáróhoz. A laborban, balra a falon, fehér kulcsoszszekrényben. Nagy, barna, rozsdás kulcs. Megismeri. Olyan, mint... mint a mesebeli kulcsok plátói ideája.

KÁLMÁN Köszönöm.

BRUNÓ Várjon még! Galambért megy?

KÁLMÁN (*megborzong*) Galambért.

BRUNÓ Tán csak nem fél a boncolástól?

KÁLMÁN Ó, dehogya!

BRUNÓ Irtózik a vértől?

KÁLMÁN A tollaktól irtózom. Nem bírok madárhoz érni!

BRUNÓ (*kis híján elneveti magát*) Meg ne lássák az arcán az averziót! Itt nem szeretik a gyáva tudósokat.

KÁLMÁN Nem vagyok gyáva – ornitofóbiám van.

BRUNÓ Ezt éppen nem kell a profnak megtudnia! Egyetért?

KÁLMÁN Tudja, ha már fölnyitottam, semmi, de való-

ban semmi gondom velük, de amíg élnek és...
mozognak... csipognak, amúgy tollasan, me-
legen (*remeg*), ha csak rá gondolok, előnt az un-
dor. Ájulás kerülget.

BRUNÓ

Szép volna, ha elalélna rögtön az első munka-
napján! Tudja mit, fölmegegyek én, lehozok egyet
magának. Még ki is tekerem a nyakát, úgy nem
mozog többé.

KÁLMÁN

Megtenné?

BRUNÓ

Ha ezen múlik a lelki békéje!

KÁLMÁN

Miért?

BRUNÓ

Mit miért?

KÁLMÁN

Miért segít? Majdnemhogy ismeretlen vagyok
önnek.

BRUNÓ

(*kezet nyújt*) Brunó.

KÁLMÁN

Kálmán.

BRUNÓ

Szervusz!

KÁLMÁN

Szervusz... tehát honnan ez a nagy segítőkész-
ség?

BRUNÓ

Újjonc vagy. Valamikor mind azok voltunk. Ha a
prof beválasztott a csapatba, azt nem véletlenül
tette. Nézd csak, ha itt valamit megtanulhatsz,
már azon túl, hogy „a szukcináltként általános,
a katalízist befolyásoló aktivitása van”, az az,
hogy mindnyájan rendelkezünk gátló és segí-
tő funkciókkal. Ha a gátló funkciókat leépít-
jük egymásban, akkor marad a...

KÁLMÁN	Segítő.
BRUNÓ	<i>(mosolyog)</i> És egymást segítők. Nem csupán a kutatási eredmények miatt halad ez a labor hatékonyabban, mint bármelyik másik az országban. Vagy akár Európában! Egymást segítjük, itt ez a természetes. Na, hozd a kulcsot!
KÁLMÁN	Igenis! <i>(visszasiet a laborba)</i>
SCHWARTZ	„az élőlények fejlődéséhez vezető általános törvény így hangzik: az erős éljen, a gyenge pusztuljon.”
BRUNÓ	Hogy?
SCHWARTZ	Csak egy gondolat.
BRUNÓ	Nem értem, kérem! Ismerem önt?
SCHWARTZ	Vajon hogyan illik bele az altruizmus a darwini fejlődésméletbe?
BRUNÓ	Nem szeretem, ha kioktatnak! Még egyszer kérdzem: ismerem talán?
SCHWARTZ	Csak úgy, mint a levegőt, ami körülveszi.
<i>(Nyílik az ajtó, Arisztid tolat be egy újabb ládával.)</i>	
ARISZTID	Megfognád? Köszönöm!
<i>(Brunó tartja az ajtót és félreáll Arisztid útjából. Amíg elfordul, Schwartz eltűnik az irodába nyíló ajtó mögött.)</i>	
ARISZTID	Ott egye meg a Brant a ládáit!
<i>(Arisztid nyögve az előző mellé rakja a ládát. Brunó Schwartzot keresi a tekintetével.)</i>	

ARISZTID *(leakasztja a fogasról és fölveszi a zakót)* Korábban jöttem be, mint szoktam, de esküszöm, soha többé! Ráadásnak vár még rám két nagy, meg öt kisebb láda, de azokkal én már úgy leszek, mint megboldogult nagyapám a taljánokkal!

BRUNÓ *(nem figyel, Schwartzot keresi)* Hogy?

ARISZTID Azt mondták neki, te Dezső, menj le itt a lejtőn, aztán, ha a taljánok elindulnak fölfelé, lőj közéjük, ölj meg, amennyit tudsz! Az én nagyapám meg azt mondta magában, menjen le hozzájuk a radai rosseb, lekuporodott egy bokorba, pipára gyújtott, aszonta, ha ezek maguktól nem jönnek föl, én nem fogom őket nógatni! *(felröhög)* Érted? *(porolgatja az öltözetét)*

BRUNÓ *(kényszeredetten mosolyog)* Aha, aha. Te, nem láttad azt a fekete...

(Kicsapódik a labor ajtaja. Ilona sápadtan áll, mögötte tolonganak a többiek.)

ILONA Most kaptam a hírt. Letartóztatták.

(Ilona mögött kitódulnak a munkatársak. Hangok, egymás szavába vágva.)

HANGOK Jaj, édes Istenem! Szemetek! Hazug Kállay! Én megmondtam, hogy ne menjen! Miért is nem mentünk vele! Hát miért nem? Gyávák! Gyávák vagyunk! Rohadt Kállay!

(Zajos, felhevült beszélgetésbe fognak. Kálmán, kezében a kulccsal tanácstalanul Brunóhoz lép.)

KÁLMÁN Mi az, kit tartóztattak le?

ARISZTID A profot! Letartóztatták Szent-Györgyit!

ANDRÁS Az anyjuk szentségit! Tőrbe csalta, felhívatta

magához Pestre az a hazug, de én tudtam! Tudtam, hogy valamit sumákol!

(Jenő be, liheg.)

JENŐ Hallottátok?

ARISZTID *(a többiekre mutat)* Teszerinted?

JENŐ Mocskos Horthy!

ILONA Micsoda?

JENŐ Hát Horthy. Amiért letartóztatta!

ANDRÁS Kállay fogatta le. Vagy nem?

JENŐ Nem, Horthy volt az! Lekommunisztázta, aztán elfogatta.

ILONA Kállay volt. Azért, mert azt mondta róla, fasiszta!

KÁLMÁN A prof fasiszta?

BRUNÓ Dehogya az!

ILONA Kállay a fasiszta! Nincs joguk egy ilyen embert akarata ellenére fogva tartani!

BÉLA Mihez nincs joguk? Azt csinálnak, amit csak akarnak.

ANDRÁS Háborúban az erőszak beszél.

ILONA Ki merte lefasisztázni Szent-Györgyit?

ARISZTID *(Kálmánra mutat)* Ő volt.

KÁLMÁN Én? Hiszen nem is ismerem.

BRUNÓ Ma kezdett, még újonc!

ILONA Hogyhogy nem ismeri?

KÁLMÁN Sose láttam. Bécsben voltam egyetemista.

ARISZTID Besúgónak küldtek hozzánk?

KÁLMÁN Dehogy! Ő hívott: a professzor!

ILONA Azt mondta az imént, nem ismeri.

KÁLMÁN Nem, valóban nem, egy... cikkemet olvasta és levélben hívott.

ARISZTID Miféle cikket?

KÁLMÁN A... miozin és miozin-ferment kapcsolatáról... csupán egy egyszerű megfigyelés volt, semmi több... *(fenyegetve érzi magát)* tudniillik, amit miozinnak gondoltunk, valójában két fehérje, miozin és valami egyéb... komplexe és ez, nyilván tudják, gyönyörűen korrelál Engelhardt és Ljubimova korábbi állításával, miszerint a miozin olyan fehérje, amelyre hat az ATP... de ezt bizonyára önök is tudják...

JENŐ Ezt a cikket én is olvastam.

BRUNÓ Ezért kell neked a galamb.

KÁLMÁN Ezért, igen. A galamb mellizma kiváló lehetőséggel bír... tudniillik a darált mellizom... *(zavartan elhallgat)* A kulcs! *(átadja Brunónak)*

BRUNÓ Hozom! Kedves kollégák, amíg biztosat nem tudunk, menjünk vissza dolgozni! Akármi tör-

tént is, a prof által megkezdett munkát folytatnunk kell. Mást tenni most úgysem tudunk.

HANG Dehogynem! Menjünk föl Pestre!

ARISZTID Úgy van!

BÉLA Föl, Pestre!

ANDRÁS És?

BÉLA Mit és?

ANDRÁS Megrohamozod a Parlamentet?

VKI Akár!

ILONA Ez nem a Bastille. Azt sem tudjuk, hol tartják fogva.

ARISZTID Így van!

BRUNÓ Én megyek galambért.

KÁLMÁN Köszönöm.

ILONA Én vissza a laborba.

ARISZTID Igazuk van. Kedves munkatársak, ez egy nehéz időszak. Kérem, fegyelmezetten, csendben mindenki térjen vissza a munkájához! Munkára! Gondoljatok arra, mit csinálna most a prof! Na ugye, dolgozna? Hát tegyük mi is azt! Helyette! Érte!

(Ilona fejét csóválva a laborba megy. A tömeg zúgolódva követi. Arisztid marad egyedül az ajtó előtt. Becsukja utánuk. A könyvtárba megy, pózol a tükör előtt, kézbe veszi Szent-Györgyi újságját, szivart húz elő a belső zsebéből, leül, rágyújt. Fölteszi a lábát az asztalra. A laborból kihallatszik, hogy papírlapok csapódnak a földre,

elfojtott zokogás, átkozódás. A bal oldali ajtó kinyílik, Ilona lép ki görnyedten, valamely lelki gyötrellem súlya alatt. Brunó utána. Arisztid felugrik, elnyomja a szívat, a dolgozószobába menekülne, de az ajtó zárva. Az ajtó mellé oson, megbújik. Brunó megfogja Ilona vállát, de az lerázza magáról a férfi kezét.)

ILONA	Hagyj!
BRUNÓ	Nincs baj, nem történt semmi...
ILONA	Minden baj!
BRUNÓ	...visszafordíthatatlan...

(Kálmán érkezik.)

KÁLMÁN	Ugyan-ugyan, semmiség! Nem szabad a lelkére venni!
ILONA	Én még sosem, sosem...
BRUNÓ	Elég ebből! Hidd el, Ilona, bárkivel előfordul.
ILONA	De nem énvelem! Bárkivel, de nem énvelem! Én még soha, soha ekkorát nem tévedtem!
KÁLMÁN	Az éppenséggel nagy baj.

(Ilona felkapja a fejét.)

KÁLMÁN	Igen... a tévedés, nos a tévedés a kutatás katalizátora, ha úgy tetszik. Aki nem téved, az még nem merészkedett olyan területre, ami számára... komforton kívüli.
BRUNÓ	Te mindent kimondasz, amit gondolsz?
KÁLMÁN	Azt hiszem, igen.
BRUNÓ	Szerencsés vagy.

KÁLMÁN Van, aki szerint bolond. Ilona!

ILONA Kérem, ne vigasztaljon! (*leroskad*)

KÁLMÁN Ó, hiszen eszemben sincs! Úgy értem... csak, mint tényt közöltem, kérem ne értse félre, semmi esetre sem gúnyolódásnak szántam.

ILONA Tudom én, tudom. Azzal segítenék a legtöbbet, ha most hazamennék.

BRUNÓ (*súgva*) Hagyjuk most magára!

KÁLMÁN (*leül Ilonával szemben és megfogja a kezét, Brunó láthatóan féltékenyen reagál*) Kedves Ilona, ugye, e néhány nap alatt miközöttünk csupán szakmai kapcsolat formálódik, nem is tette lehetővé más jellegű correspondencia kialakulását a környezet. Azonban, ha meg nem bánom, most mégis más, hovatovább érzékenyebb húrokat vagyok kénytelen megpendíteni...

BRUNÓ Nem érzem a helyet és az időt alkalmasnak erre...

KÁLMÁN ...mert talán nem közvetlenül a kísérlettel kapcsolatos az, amit most érez...

ILONA Engem nem kell vigasztalni...

KÁLMÁN ...hanem valamely mélyebben gyökerező, lelki, esetleg...

BRUNÓ Ilona erős nő, akit nem kell vigasztalni...

KÁLMÁN ...és habár én vagyok a fiatalabb, ráadásul itt a Szegedi Orvos-vegytani Intézetben még újonc, mégis, arra kérem, ne tolakodásnak vegye, amit most mondani fogok...

BRUNÓ
 Jobb volna, ha valamikor máskor, kevésbé szenzitiv időben beszélénk nem szakmai ügyekről...

KÁLMÁN
 ...elsődlegesen tudnia kell, én is voltam hasonló, bizonytalan és konfúzus helyzetben. Az ember hajlamos lehet beléragadni, amíg ki nem rángatják onnan, énnékem szerencsémre volt egy professzorom, egy nagy tapasztalattal rendelkező professzorom, aki egy alkalommal félrevont és amit mondott, meghatározó lett a további életemre. *(nyomatékos csönd)* Azt mondta nekem, amit most én magának.

BRUNÓ
(csupa fül) Na? *(nyomatékos csönd)*

KÁLMÁN
 Csak tévedjen, akár szándékosan is! Egy a fontos: minden tévedésének hozadéka jelenjen meg a munkájában! *(csönd)*

BRUNÓ
(látszólag teher esett le a válláról) Ennyi? Ez a valóságod?

KÁLMÁN
 Számomra ez igen felszabadító volt.

ILONA
(könnyei között elneveti magát) Köszönöm! Megértettem.

(Kálmán bólint és felemelkedik, gesztust tesz a kezével, mintha meg akarná simogatni Ilona vállát, de visszahúzza a kezét. Helyette Brunó karját markolja meg bátorításként.)

KÁLMÁN
 Hoznál esetleg egy másik galambot?

BRUNÓ
 Fura egy szerzet vagy... Hát persze! Semmi gond!

KÁLMÁN
 Köszönöm! *(ki)*

BRUNÓ *(leguggol Ilonához)* Megijesztettél.

ILONA Bocsánatot kérek.

BRUNÓ Ma már épp elégszer kértél. Ebben a városban, sőt, talán az egész országban senkinek sincs joga számonkérni rajtad.

ILONA Köszönöm.

BRUNÓ Ugye, valójában nem is erről van szó?

ILONA Hogy érted?

BRUNÓ Ahogy mondom.

ILONA Nem értem...

BRUNÓ Jó, meg sem kérdeztem! *(zsebkendőit húz elő, letörli Ilona könnyeit)* Ha szükséged lenne valamire, a laborban leszek. *(visszaindul)*

ILONA Rettegek.

BRUNÓ ...? *(megtörpan)*

ILONA Sorra jönnek a hírek. Minden napra jut egy, és mind olyan, mint... mint egy-egy túske, ami belefúródik a lelkembe. Apró tüskék, apró fájdalmak, de összeadódva mégis... nem is tudom, miféle fájdalom ez. Sosem éreztem még ilyet és fogalmam sincs, még hányat bírok el. Rettegek attól, hogy egy nap nem tudok elviselni többet és vagy beleroppanok, vagy ami rosszabb, megkeményedik, megkérgesedik a lelkem, hogy ne fájjon többé. Körülöttem ezt látom. Megkérgesednek az emberek. Megkérgesednek és megvakulnak. Nem mernek nézni sem, mert ki tudja, mit kéne látniuk, ha kinyitnák a szemüket.

BRUNÓ Te mit látsz?

ILONA Semmit. Én sem merek. Nem merem látni, miket irkálnak a falakra, nem merem látni, hányan tűntek el az utcánkából. Nem merem hallani, miről beszél a sok senki fennhangon a borbélynál. Nem merem érteni a laboron kívüli világot. Gyáva vagyok, érted ezt, Brunó? Gyáva vagyok ahhoz a világhoz, amiben élnem kell.

BRUNÓ Ez természetes. Tudós vagy, s mint ilyen, érzékeny, akár egy művész. *(leguggol Ilonához)* Ez mindig a béke kuckója lesz...

ILONA Hiszen itt sem álltam meg a helyem!

BRUNÓ Ilona!

ILONA Tönkretettem egy teljes kísérletfolyamatot, pusztán a figyelmetlenségemmel! Ez megbo-csáíthatatlan!

BRUNÓ Csak sóoldat volt. Meg izomrostok.

ILONA Idő volt. Megloptalak titeket. Időt és energiát loptam tőletek. Most kezdhetjük előlről.

BRUNÓ Hát akkor előlről kezdjük! Történt ilyen számtalanszor.

ILONA De nem velem.

BRUNÓ Eddig. Viszont most végre igen. Bebizonyítottad, hogy te is ember vagy, hogy te is tévedhetsz. Fogadd el és lépj tovább! Ne csinálj szakmai kérdést valamiből, ami nem az!

ILONA Hát akkor micsoda?

BRUNÓ Lelki. Pszichés. Társadalmi, tudomiséni! Ha
a prof visszatér, rögvest helyükre kerülnek a
dolgok.

ILONA Ha visszatér. De... (*elsírja magát*)

BRUNÓ No-no!

ILONA Mi van, ha ő is... eltűnik? Az utcánkól sorra
válnak köddé az emberek, és senki sem akar
tudomást venni róluk!

BRUNÓ Nem tűnik el! Nem tűnhet el. Akiket te látsz,
ők nem...

ILONA Mit nem?

BRUNÓ Akik eltűnnek, nem...

ILONA (*várakozón*) Nem?

BRUNÓ Nem olyanok, mint a prof...

ILONA Nem?

BRUNÓ Nem olyanok, mint mi. Nem sima... nem átlá-
gos emberek...

ILONA Mit akarsz ezzel mondani?

BRUNÓ Semmit, á, nem vagyok én ebben jó! Semmit
sem akarok mondani! (*kiviharzik*)

(*Csőnd. Arisztid megmozdul, elnyomott tüsszentés.*)

ILONA (*halálra réműl*) Uramisten!

ARISZTID Ne túlozzon!

ILONA Hát maga?

ARISZTID Egy olyan izét... könyvet kerestem.

ILONA *(szipog)* A könyvtárban?

ARISZTID Hát igen, mivel ez egy... hja, csak viccel!

ILONA *(letörli a könnyeit)* Vicceskedő kedvemben vagyok.

(Nyílik a dolgozószoba ajtaja, Schwartz lép ki rajta, a padhoz megy, leül. Arisztid zavarba jön.)

ARISZTID Már megyek is, vár rám néhány láda odalent.

ILONA Hát menjen! *(Arisztid elindul)* És a könyv?

ARISZTID Nem találtam meg.

ILONA Mire van szüksége?

ARISZTID Ó, mindegy, annyira nem fontos! Sietek.

(Arisztid ki. Ilona belép a könyvtárba, észreveszi az elnyomott szivart. Schwartzot látva elbizonytalanodik.)

ILONA Láttam már magát...

SCHWARTZ Minden bizonnyal.

ILONA Árusít valamit?

SCHWARTZ Csak annak, aki venni óhajt.

ILONA Híveket toboroz?

SCHWARTZ Nem. Nincs szükségem hívekre.

- ILONA Manapság minden csupa ideológia. Mindenki csatlakozni kíván!
- SCHWARTZ Így leesik vállukról a gondolkodás terhe.
- ILONA *(meggyőződik arról, nem hallja-e más, suttog)* Egészen összekuszálódtak az érzelmeim. Érti ezt?
- SCHWARTZ Úgy hiszem.
- ILONA Valahogy mindenki másképp reagál, mint elvárható. Vagy a világ bolondult meg, vagy én. *(kinéz az ablakon)* Mennyi ember! Most mindenki azt szajkózza, félnünk kell. Azzal szédítik magukat, hogy félni természetes. Hogy félni jó. Hogyan fogadhatnám el ezt? Azt mondják... azt mondják, a félelem megvéd, mert éberré tesz. Hallott már ekkora marhaságot?
- SCHWARTZ Aki vezetni akar, azzal kufárkodik, amiből korlátlan mennyiség áll rendelkezésre.
- ILONA *(förlélnkül)* Egyszerűen túl sok ez nekem! Egyszerre száz helyről érkeznek ingerek, erre nem vagyunk, nem lehetünk fölkészülve! Egy mikroszkóp alatt az van, amit én odateszek. Egy rubrika azért üres, mert kitöltésre vár. Nem akarok ennél többet! Nem kellene az érzelmek, egy tudós maradjon objektív!
- SCHWARTZ Mindenki pontosan olyan, amilyenek teremtetett. *(förláll, a tükröt Ilona felé fordítja)*
- ILONA *(magát nézi)* Micsoda képtelen helyzet: helytállni mindenütt! Nőként tudósnak lenni, még inkább tudósként nőnek, nem, nem! Nem haladhatok két ösvényen egyszerre! *(közel megy, igazgatni kezdi a frizuráját, letörli az elkenődött*

festéket) Lehetetlen. Szerepkonfliktus. Csak megzavarja az embert. A tudomány objektív. Hagyjuk ki belőle a szubjektumot! Dönteni kell. *(Schwartzhoz)* Ugye dönteni kell?

SCHWARTZ Aminek fordulnia kell, fordulni fog. Kip-kop!

(A labor ajtaja kivágódik.)

ANDRÁS Megjött!

(Nyílik a bejárati ajtó, Szent-Györgyi, kezében bőrönddel belépne, de ellepik a berohanó, rajongó munkatársak. Karéjukban sétál át a színen, nem látni őt, csak kalapját, kabátját kísérik egymás szavába vágva, azután becsukódik mögöttük az ajtó.)

HANGOK Albert! Kedves Albert! Oh, megjött, valóban megérkezett! Drága prof, hát megmenekült? Nagyon-nagyon aggódtunk ön miatt. Vártuk már, majd' megszakadt a szívünk, amikor hallottuk, mi történt! Annyi mindent szerettünk volna mondani, amíg nem volt velünk. Hál' istennek, hogy megjött, szerettem volna kérdezni, mi a véleménye az új eredményekről! Halálra aggódtuk magunkat, jöttek a hírek, már azon voltunk, hogy fölmegyünk Pestre és bevesszük a börtönt, mint a Bastille-t!

SZENT-GYÖRGYI Ugyan, miről beszélnek, elfogni engem? Talán telefonoznom kellett volna, igazán, igazán semmi bajom! Mit? Hogy a Bastille-t, hát ez jó! Végre, úgy tűnik, csakugyan itthon vagyok!

(Az ajtó mögül munkazaj. Arisztid a harmadik ládával be. Az első tetejére rakja. Meghallja Szent-Györgyi hangját a laborból. Beles az ajtón.)

ARISZTID Hát megjött!

SZENT-GYÖRGYI *(hangja)* Szervusz, Arisztid!

ARISZTID Micsoda öröm ez nekem!

SZENT-GYÖRGYI Szintúgy, szintúgy!

(Arisztid mosolyogva hátrál, lekapja magáról a zakót és kiszalad. Csönd. Szent-Györgyi kilép az irodából, sötétkéék öltönyt visel, aranyhárga nyakkendővel. Átsétál a könyvtáron, a bőröndöt a dolgozószobába teszi, a tükör előtt végig simít a haján. Fáradt. Meglazítja a nyakkendőjét és zsebre dugja a kezét éppen úgy, mint az első jelenetben Arisztid, csakhogy ez a mozdulat természetes, mondhatni kecses. Az ablakhoz lép. Kálmán be, a kezében mappa.)

KÁLMÁN Professzor úr!

SZENT-GYÖRGYI Á, a tehetséges fiatalember Bécsből! Hogy utazott?

KÁLMÁN Köszönöm, elég jól. Már ötödik napja itt dolgozom.

SZENT-GYÖRGYI Sajnálom, hogy nem fogadhattam önt, amikor érkezett. A szállása?

KÁLMÁN Másodmagammal lakom egy tágas szobában, nincs okom panaszra.

SZENT-GYÖRGYI Az ifjúság rugalmassága. *(forrón megszorítja a kezét, előtte Kálmán ügyetlenül jobbjából bal kezébe teszi át a mappát)* Örvendek, hogy végre személyesen láthatom! Mondja csak, hogy halad, sikerült fölvennie az itteni tempót, segítik-e a kollégák? Tudja, minálunk nagy súlyt kap a kollektivitás.

KÁLMÁN Azt észrevettem. Minden a legnagyobb rendben.

SZENT-GYÖRGYI Örülök, örülök! Szeged gyönyörű, majd meglátja.

KÁLMÁN	Eddig még nem volt alkalmam kívül sétálni.
SZENT-GYÖRGYI	Hát majd szakítunk rá.
KÁLMÁN	És... nagyságos úr...
SZENT-GYÖRGYI	Albert. Vagy: prof, ha úgy tetszik!
KÁLMÁN	Albert, prof, hálás köszönetem a... lehetőségért.
SZENT-GYÖRGYI	Számomra az öröm, sőt megtiszteltetés, hogy elfogadtad az állást.
KÁLMÁN	Mást nemigen tehettem volna.
SZENT-GYÖRGYI	Ó, ez nem igaz. Két kézzel kapnának utánad Prágától Cambridge-ig.
KÁLMÁN	Csehszlovákiában már nem olyan a helyzet, mint volt. Az egyetemi oktatók nagy része – túlnyomó része – elhagyta az egyetemet.
SZENT-GYÖRGYI	Tudok róla. Mélységesen elszomorít.
KÁLMÁN	Ha nagyságos úr... Albert nem írt volna, én nem is tudom, mire ragadtatom magam végül!
SZENT-GYÖRGYI	Kérlek, Kálmán, eszedbe se jusson!
KÁLMÁN	Mintha lassan, de biztosan szétmállna körülöttünk az életünk.
SZENT-GYÖRGYI	Ez csupán pillanatnyi helyzet. Minden változik.
KÁLMÁN	De merre? Meg tudja biztonsággal mondani?
SZENT-GYÖRGYI	Dehogyan tudom. A világ kerekének forgása nem

rajtunk múlik, de abban hihetünk, hogy az ember és tudománya végül a jó utat választja.

KÁLMÁN „És mi ezen dolgozunk, körmünk szakadtáig.”

SZENT-GYÖRGYI *(mosolyog)* „És mi ezen dolgozunk, körmünk szakadtáig.” Szeretném, ha otthonodra talál nál minálunk.

KÁLMÁN Két otthonomat már lerombolták.

SZENT-GYÖRGYI Tudok róla. Ez a mostani erős alapokon áll. Megengeded, ha hosszútávú terveid vannak, biztonságos választás Szeged.

KÁLMÁN Örömmel hiszek önben.

SZENT-GYÖRGYI Benned!

KÁLMÁN Benned.

SZENT-GYÖRGYI Jó munkát itt nálunk!

KÁLMÁN Meglesz! És köszönöm!

(Kálmán ki. Szent-Györgyi a tükrökhöz lép, az arcát vizsgálja.)

SCHWARTZ Találhat-e alapot a teremtő elme, ha a világ darabokban hever...

SZENT-GYÖRGYI Az elme feladata, hogy összetartsa azt, ami széthullani készül.

SCHWARTZ Ma az elmék is széthullóban vannak.

SZENT-GYÖRGYI Nem mind. Láthatod, nem mind.

SCHWARTZ Háború van. A hitegetés veszélyes játék.

SZENT-GYÖRGYI	Háború van, és menedéket kell biztosítanunk mindazoknak, akik rászorulnak. Nem csupán fizikai értelemben.
SCHWARTZ	A magyar néplélekben túlságosan mélyen gyökeredzik a félelem. Akik erre apellálnak, mindig erősek.
SZENT-GYÖRGYI	Barátom, nem ők az etalon. Nekünk a halálos áldozatoknál sokkal több lelket kell megmen- tenünk.
SCHWARTZ	Mert a háború egyszer véget ér.
SZENT-GYÖRGYI	Mert a háború egyszer véget ér, és mi bábák leszünk. A háború utáni világot segítjük megszületni.
SCHWARTZ	Kit emel majd a vállára?
SZENT-GYÖRGYI	Ez nem verseny. A világ elvesztette a szüzes-ségét, és meg kell óvnunk, mielőtt kurtizánná válna!
SCHWARTZ	Ó, optimizmus, a léleknek katalizátora, te!
SZENT-GYÖRGYI	Kivirágzik a régi romjain egy olyan új, amit a tudomány éltet.
SCHWARTZ	A tudomány előtti és utáni világ.
SZENT-GYÖRGYI	Igenis! Ne gúnyolódj!
SCHWARTZ	Én csak olyan vagyok, mint a víz. Kitöltöm a formát, amibe öntenek.
SZENT-GYÖRGYI	Ettől vagy olyan félelmetes.

(Schwartz keserűen felnevet. Csönd Szent-Györgyi odasétál a padhoz, felveszi

Schwartz kalapját. Megnézi magát a tükörben, végig simítja a karimát.)

- SZENT-GYÖRGYI Szerinted sejtik?
- SCHWARTZ Ne légy paranoiás!
- SZENT-GYÖRGYI Pest azzá tesz.
- SCHWARTZ Néha fontosabbnak gondolod magad, mint amilyen vagy.
- SZENT-GYÖRGYI Úgy vagyunk mi, hogy egy kis időre némi értéktelen szerves anyaggal töltjük ki a teret, ami az univerzumban nekünk adatott.
- SCHWARTZ Én neked dolgozom.
- SZENT-GYÖRGYI Ugyan mivel?
- SCHWARTZ *(Szent-Györgyihez lép, saját fejére teszi át a kalapot és megveregeti a vállát) Kop-kop. (kimegy)*
- (Kopognak.)*
- SZENT-GYÖRGYI Tessék!
- LÁNY *(bedugja fejét az ajtón) Hát visszatért!*
- SZENT-GYÖRGYI *(láthatóan csinosnak találja a lányt) Nem titkolhatom.*
- LÁNY Ó, a hírek! Ha tudná, micsoda történetek keringtek már!
- SZENT-GYÖRGYI A hír igen furá organizmus errefelé. Emberről emberre terjed és gyorsabban mutálódik, mint bármely kórokozó a földön. Miben lehetek szolgálatára?

LÁNY *(belép)* Mi még nem ismerjük egymást...

SZENT-GYÖRGYI *(végigméri a lányt, mosolyog)* Ebben biztos vagyok.

LÁNY Igen... nem... Tudja ugye, maga egy legenda.

SZENT-GYÖRGYI Vajon miért?

LÁNY Hát ugye, járt Amerikában, meg a Nobel-díj.

SZENT-GYÖRGYI Igen-igen.

LÁNY Meg az, hogy tegeződik a tanítványaival.

SZENT-GYÖRGYI Hm...

LÁNY Meg hogy okos és... sármos.

SZENT-GYÖRGYI *(magában mulat a helyzeten)* Zavarba hoz!

LÁNY Mondhatom, hogy... hello?

SZENT-GYÖRGYI Csak tessék!

LÁNY Ööö... hello! *(elkuncogja magát)*

SZENT-GYÖRGYI *(mosolyog)* Hello.

LÁNY Mint a filmekben... *(izlelgeti a szót)* hello, hello... Ott tényleg minden ilyen egyszerű?

SZENT-GYÖRGYI Amerikára gondol?

LÁNY Arra. És mindenki olyan szép?

SZENT-GYÖRGYI *(bólogat)* Mint a filmekben.

LÁNY Tényleg?

SZENT-GYÖRGYI Nem.

(Csönd. Arisztid be ládával. Lerakja, ki.)

LÁNY Még mindig nem ismerjük egymást.

SZENT-GYÖRGYI Hová tettem a jó modorom! *(színészkedik, kezét nyújt)* Szent-Györgyi Albert! *(kezet csókol)*

LÁNY *(zavarban)* Horváth Erzsébet. Maga ám egy legenda.

SZENT-GYÖRGYI Említette, igen...

LÁNY Az én nővérem csodára tisztelte.

SZENT-GYÖRGYI A nővére?

LÁNY Horváth Gizella!

SZENT-GYÖRGYI Ó!

LÁNY A *Hamlet*ban ő játszotta a Színészkirálynőt.

SZENT-GYÖRGYI Hogyne, hogyne.

LÁNY Azt mondta, élete élménye volt.

SZENT-GYÖRGYI Nekem nemkülönben. Úgy hiszem, mindannyiunknak, akik benne voltunk, örök emlék marad. *(betereli a lányt a könyvtárba)*

LÁNY Főleg, mert professzor úr rendezte.

SZENT-GYÖRGYI Ezt meg ki mondta magának?

LÁNY Gizi. A... nővérem.

SZENT-GYÖRGYI Megtisztelő, ha így emlékszik rá, de ki kell

ábrándítanom, nem én voltam a rendező. Sok mindennel próbálkoztam már életem során, ám a színpadi rendezés olyan érzékeket kíván, amelyeknek én híján vagyok. Főként egy olyan ember mellett, aki... no, de hagyjuk ezt!

LÁNY

Mit, mit hagyjunk?

SZENT-GYÖRGYI

Bizonyára hallott a darab tragikus utóéletéről.

LÁNY

Természetesen. Mindenki hallott róla.

SZENT-GYÖRGYI

Ez a seb túl friss. Nekem... Maradjunk annyiban, hogy néha sikerül teret adni a tehetségnek. Rektorként feladatomnak tartottam felrázni a fiataltságot. Talán, mert nemrégiben én is fiatal voltam.

LÁNY

Semmit sem változott.

SZENT-GYÖRGYI

Kedves. Ennyi bók után meg kell, hogy kérdezzem: mit óhajt tőlem?

LÁNY

Jaj, igen! Az egyetemi lap munkatársa vagyok. Az egyetem és a tudományos világ jövőjének perspektíváiról írok cikket, hogyan látják tantársaim, hogyan a vezetőség, és hogyan a világhírű, Nobel-díjas tudós...

SZENT-GYÖRGYI

Hagyjuk ezt a titulust, kérem! Nem szeretem, ha ez a gradus közém és mások közé áll.

LÁNY

Hiszen ez az, ami professzor úr identitását adja...

SZENT-GYÖRGYI

No, nem! Nem, nem, nem! Az én identitásomat a kutatás és a válaszok keresése adja. Egy díj árnyékában sütkérezni, nos, az egyenlő az önfeladásal. Tudja kedves, bár megtisztelő, valójában a

	Nobel-díj leginkább a mások énhozzám való viszonyát merevíti meg, amit melleleg utálok. És tudja mit? A legnagyobb érdememnek egyáltalán nem ezt, sokkal inkább például az említett <i>Hamlet</i> -előadást tartom. Tudta, hogy Pestre is meghívták, egészen a Nemzeti Színházig jutott?
LÁNY	Igen, a nővérem említette.
SZENT-GYÖRGYI	A nővére. Hogyne.
LÁNY	Nem is büszke az eredményeire?
SZENT-GYÖRGYI	A tudományos eredmény arra való, hogy könnyebben kapjon az ember támogatást ahhoz, amit csinál és ily módon további eredményeket érjen el. A jelen csak átmenet a múlt és jövő között. A múlt eredményeinek felhasználásával teszünk a jelenben a jövőért. Igen triviális megfogalmazás, de ez az igazság.
LÁNY	Ezt leírhatom?
SZENT-GYÖRGYI	Ha óhajtja.
LÁNY	Leülhetnénk?
SZENT-GYÖRGYI	Foglaljon helyet!
LÁNY	Milyen nyugalmas ez a hely.
SZENT-GYÖRGYI	Igen kedves. Kora reggel és estefelé szinte üres, az ablak pedig a Dóm térre néz.
LÁNY	(<i>a lány gyorsírással jegyzetel</i>) Itt szokott elmélkedni?
SZENT-GYÖRGYI	Arra sajnos nem sok időm marad. Legföljebb újságolvasás közben.

LÁNY	Szereti a helyi lapokat?
SZENT-GYÖRGYI	<i>(mosolyog)</i> Némelyiket...
LÁNY	A kutatásairól szeretnék megtudni minél többet. A tanítványai szerint professzor úr bármikor képes olyan ötletekkel előállni, amik... <i>(kutat a jegyzetei közt)</i> hajmeresztőek.
SZENT-GYÖRGYI	A természet nem adja ingyen a titkait. Megátalkodott bátorság kell hozzá, hogy megszerezzük!
LÁNY	<i>(jegyzetel)</i> Bátorság. Hogyan kezd hozzá a kutatáshoz?
SZENT-GYÖRGYI	Kérdéseket teszünk föl. Ilyen egyszerű. Ha kérdezünk, a természet válaszolni fog. A tudomány abban áll: vajon megtaláljuk-e a megfelelő kérdést.
LÁNY	Most épp min dolgoznak?
SZENT-GYÖRGYI	Számtalan kísérletet végzünk párhuzamosan. A különböző munkafázisokat kicsoportokban végezzük.
LÁNY	Tudná esetleg részletezni legalább az egyiket?
SZENT-GYÖRGYI	Jelenleg az izomműködés foglalkoztat leginkább. <i>(az ablakhoz sétál, kinéz)</i> Biztosan érdeklí az olvasóit az ilyesmi?
LÁNY	Ó, persze, persze!
SZENT-GYÖRGYI	Kedves kollégám, Ernst Jenő fedezte fel, hogy ingerlés hatására az izom térfogata csökken. Ez a térfogat-összehúzódás közvetlenül az ingerlést követi és megelőzi a valóságos összehúzódást.

dást. Erre mindeddig senki sem talált kielégítő magyarázatot.

LÁNY

Még ön sem?

SZENT-GYÖRGYI

Egyelőre még én sem. Hangsúlyozom, egyelőre! De egy másik munkatársunk, Banga Ilona azt próbálja bizonyítani a biomolekuláris reakció egyensúlyi állapotát vizsgálva, hogy ez az egyensúly messze az adenosin trifoszfát-keletkezés irányába van eltolva, ami azt mutatja, hogy az enzim feladata a foszfát kreatin-foszfátról adenosin difoszfátra történő átvitele és nem fordítva.

LÁNY

Hm. Ez érdekes. Hogy mondta, difoszfátról trifoszfátra? Vagy trifoszfátról?

SZENT-GYÖRGYI

Kreatin-foszfátról ADP-re.

LÁNY

A, D, P. Értem.

SZENT-GYÖRGYI

(*mosolyog*) Tudja, Einsteinról van egy elhíresült történet, ami valószínűleg nem igaz, de őt ismerve akár az is lehetne. Egy fiatal újságíró leány megkérdezte a tudóst, hogyan tudná elmagyarázni neki a relativitáselméletet úgy, hogy komolyabb fizikatudományi képzettség nélkül is megértse. Einstein a tágas mező felé fordította a lányt és azt mondta: Kisasszony, én már meglehetősen idős vagyok ahhoz, hogy elmagyarázzam, sőt ahhoz is, hogy emlékezzek arra, hogyan kéne elmagyaráznom, talán már én sem értem igazán, de legszemléletesebben imígyen tudnám demonstrálni – maradjon veszteg és nézzen egy irányba! Most maradjon így és higgye el, előbb-utóbb meglátja a saját tarkóját.

LÁNY	Vicces. Einstein talán ostobának tartotta a riporterlányt.
SZENT-GYÖRGYI	Vagy talán tényleg nem tudta jobban elmagyarázni.
LÁNY	Ühüm. Ugye minden fázist ön tart kézben, professzor úr?
SZENT-GYÖRGYI	Nem egészen. Nálamnál jóval frissebb és felkészültebb fiatal kutatókkal vagyok körülvéve.
LÁNY	Szerénykedik.
SZENT-GYÖRGYI	Csak objektív vagyok.
LÁNY	A magánéletének az alakulását azért ugye kézben tartja?
SZENT-GYÖRGYI	Pontosan mit ért ezalatt?
LÁNY	<i>(elhessegeti a kérdést)</i> Ön, professzor úr...
SZENT-GYÖRGYI	Szólítson bátran Albertnek!
LÁNY	Ön... Albert, számtalan lehetőséget kapott és bizonyára kapna e pillanatban is a világ bármely pontján, de épp itt, Szegeden végzi a kísérleteit. Bizonyára nem csak szakmai oka van erre.
SZENT-GYÖRGYI	Először is itt ez a rengeteg paprika. A paprika, mint mostanra köztudott, hatalmas mennyiségű aszkorbinsavat...
LÁNY	Ami a C-vitamin...
SZENT-GYÖRGYI	Így igaz, tehát hatalmas mennyiségű C-vitamint

tartalmaz. Kedves kollégám, Joseph Svirbely kitartóan kutatott a különböző típusú növények között, de, azt hiszem, még mindig a paprikáé a koszorú.

LÁNY

Ügyesen kerüli a kérdést, mégis megkérdem újra: miért Szeged?

SZENT-GYÖRGYI

Nézzé, engem huszonnyolcban az akkori kultuszminiszter hívott haza Londonból. Amint leültem vele szembe, azonnal tudtam, miért fogom elvállalni a felkérést. Tudja, vannak emberek, akiknek elég a szemébe nézni (*mélyen a lány szemébe néz*), és azonnal érezhető, milyenek legbelül. Klebelsberg Kuno intelligens volt és kemény, megvolt benne az elkötelezettség, amely altruizmusból és törhetetlen akarattól áll. Tudja, üdítő volt itt, Magyarországon egy olyan emberrel találkozni, aki magas pozíciója és arisztokrata volta mellett, vagy annak ellenére képes távlatokban gondolkodni. Mivel magam is olyan fajta vagyok, aki a jövőért dolgozik, jól megértettük egymást.

(Arisztid be, a negyedik ládát hozza, nyögve a földre teszi. A ládán egy sötétkék zakó hever, akárcsak Szent-Györgyin. Arisztid belebújik.)

LÁNY

Vannak, akik szerint ön tiszteletlenül bánik a rangban magasabban állókkal.

SZENT-GYÖRGYI

Mire gondolnak vajon?

LÁNY

Talán a báró Hómannal történt találkozáásra.

SZENT-GYÖRGYI

(játékosan megfenyegeti) Gyanús nekem maga! Micsoda titkokat tud még rólam? *(lány várakozón néz)* Tudja, fontosabb volt akkor az a röplabdamerkőzés.

LÁNY	Az új kultuszminiszter vizitába jön, és a világ-hírű professzor nem fogadja, sőt, a diákjaival játszik helyett.
SZENT-GYÖRGYI	Van úgy, hogy a játék komolyabb, mint az ügy-nevezett munka. Sőt, ha jól csináljuk, a munka is lehet játék. Én magam a kutatást annak tartom.
LÁNY	Itt, Szegeden...
SZENT-GYÖRGYI	Úgy látszik, ez nagyon fontos magának, igen, itt Szegeden.
LÁNY	Fontolgatta megjelenését a politikai pályán?
SZENT-GYÖRGYI	Ön provokál?
LÁNY	Eszemben sincs!
SZENT-GYÖRGYI	Nézze, volt úgy, hogy közel kerültem hozzá, ám úgy látom, a tudomány minden bizonytalanságával és tévelygésre lehetőséget adó buktatóival együtt még mindig biztonságosabb talaj, mint a politika.
LÁNY	Mégis gyakran tárgyál állami vezetőkkel.
SZENT-GYÖRGYI	<i>(gyanakodva)</i> Kisasszony...
LÁNY	Erzsébet, ha kérhetem!
SZENT-GYÖRGYI	<i>(hidegen)</i> Erzsébet, ha megengedi, rektorként igen sok, nem közvetlenül a kutatásokhoz kapcsolódó tevékenységet végzek, amely rám hárul, mert, amint említettem, a tudós eredményei akkor érvényesek, ha vizsgálatai kontinuitásának lehetősége fennáll. A munkánk hitelének fenntartása sajnálatos módon egyáltalán nem auto-

- matikus. Folyton bizonyítanunk kell, hogy amit csinálunk, annak van értelme. Klebelsberg Kunovall erre nem volt szükség. Ezek a tárgyalások azonban, úgy érzem, nem ennek az interjúnak a részei. Most nem jegyzetel?
- LÁNY Megjegyzem, ne aggódjon. És ha már itt tartunk, vajon mely kutatási folyamatokat tárgyalta a minap prominens politikai személyiségekkel a saját otthonában?
- SZENT-GYÖRGYI Hogyan?
- LÁNY Úgy tudjuk, komoly tárgyalásokat folytak.
- SZENT-GYÖRGYI Úgy tudják? Vajon kit tudják úgy?
- LÁNY Az... egyetemi lapnál. Sok mindent beszélnek.
- SZENT-GYÖRGYI Gondolom. *(fagyosan)* Kisasszony...
- LÁNY Erzsébet!
- SZENT-GYÖRGYI Erzsébet! Van egyéb, *szakmai* kérdése?
- LÁNY Azt hiszem, nincs.
- SZENT-GYÖRGYI Akkor hát, köszönöm az interjút!
- LÁNY Én köszönöm. Tanulságos volt.
- SZENT-GYÖRGYI Nemkülönben! Viszontlátásra! Üdvözlöm a nővérét!
- LÁNY Nincsen nővérem. Bátyáim vannak. A fronton harcolnak, mert MAGYAROK!

(Lány ki, Arisztid épp félre tud ugrani az útból.)

ARISZTID

Na, de kérem!

(Meglátja Szent-Györgyit és akaratlanul a saját nyakkendőjéhez nyúl, ami bordó. Szent-Györgyi bölint neki és visszavonul a könyvtárba. Arisztid lerángatja magáról a nyakkendőjét és kiszalad. Schwartz be.)

SCHWARTZ

(Szent-Györgyi mellkasához nyúl, szívdobogást mímél) Semmi sem az, aminek látszik.

SZENT-GYÖRGYI

„Félek a görögöktől, még ha ajándékot hoznak is”.

SCHWARTZ

Még ha hozott volna! De inkább vitt.

SZENT-GYÖRGYI

Mostanában mindenki csak vinni akar.

SCHWARTZ

Harácsol a világ.

SZENT-GYÖRGYI

Az bosszant inkább, hogy a saját egóm fogta be a saját szememet.

SCHWARTZ

Szép lába volt.

SZENT-GYÖRGYI

Igen. Egy szép női láb sok mindenre jó indok.

SCHWARTZ

Lásd Tróját.

SZENT-GYÖRGYI

Hah! *(csönd)*

SCHWARTZ

Döntöttél?

SZENT-GYÖRGYI

(kinéz az ablakon) Őrlődöm.

SCHWARTZ

Nincs sok időd.

SZENT-GYÖRGYI

Ma reggel kinyitottam az újságot. Az első sor, ami a szemembe ötlött, ez volt: „Éltem – és ebbe más is belehalt már.”

SCHWARTZ Bizonyára korai még a halálra készülni!

SZENT-GYÖRGYI Ki tudja... ki tudja?

SCHWARTZ Hiszen még azt sem tudjuk, mi az élet.

SZENT-GYÖRGYI Ó, kérlek, ez nem holmi egyetemi szeminárium!

SCHWARTZ Nem, de sokkal több annál. Nézd csak a Dómot! Masszív és robusztus.

SZENT-GYÖRGYI Mert hiszen minden az alapon múlik.

SCHWARTZ Te pedig mindenkinél pontosabban tudod, miért fontos ez!

SZENT-GYÖRGYI Tudom.

SCHWARTZ Nehogy kifuss az időből!

SZENT-GYÖRGYI Ne félj!

SCHWARTZ Én szóltam! *(felvonja a szemöldökét, mint aki bocsánatot kér)* Kip-kop!

(Szent-Györgyi lehunyja a szemét, majd kinéz a folyosóra.)

Q *(berobban)* Ó, a híres? Hírhedett? A szeretett, mi több, imádott professzor!

SZENT-GYÖRGYI És ön vajon kicsoda?

Q Ó, én senki vagyok, de higgye el, maga beszélni szeretne ezzel a senkivel!

SZENT-GYÖRGYI *(széttárja a karját Schwartz felé, aki újra újságot vesz a kezébe)* Nincs menekvés.

(Kivágódik a laborajtó, Kálmán szalad ki rajta, mögötte Ilona és Brunó.)

KÁLMÁN *(boldogan)* Tévedtünk! Prof, mi tévedtünk!

SZENT-GYÖRGYI Nem létezik! Tótágast állt a világegyetem?

KÁLMÁN Szó sincs világegyetemről. Atyaisten, két év kutatása megy a kukába! *(kacag)*

ILONA És én még azt hittem, mindent elrontottam! *(nevet)*

BRUNÓ Kálmánnak lett igaza. Ha a tévedés előbbre viszi a kutatást, akkor...

ILONA Akkor eredményt hoz, tehát szükséges tévedés!

SZENT-GYÖRGYI Mi történt hát?

ILONA Jaj, azt hittem egy világ dől össze! Sóoldatba raktam az izomrostokat...

KÁLMÁN Inkubálódni...

BRUNÓ A galambizmot...

KÁLMÁN Preparált mellizmot...

ILONA Így van, de ez most mellékes. Hanem elfelejtkeztem róla!

BRUNÓ Egy órára kellett volna...

KÁLMÁN Egész éjszaka ázott...

ILONA Úgy felejtettem. Amikor a lefogásodról jöttek a hírek, fejre állt a világ...

BRUNÓ Reggelre olyan kulimász lett belőle, mint...

KÁLMÁN Sűrű, fehér trutumó lett belőle.

ILONA Kiborultam, mostanság annyi minden törté-
nik...

SZENT-GYÖRGYI Ugyan már!

BRUNÓ De akkor Kálmán...

ILONA Kálmán ahelyett, hogy kidobta volna...

BRUNÓ ATP-t adott hozzá...

KÁLMÁN Kipróbáltam, és az ATP mozgásba hozta...

ILONA De még mennyire!

SZENT-GYÖRGYI *(izgalommal)* Mondjatok el mindent! *(Q-nak)* Ezt a diskurzust majd máskor folytatjuk. Most, ha megbocsát...

Q Én várni fogom!

SCHWARTZ Várni fog.

(Szent-Györgyi bólint, együtt a laborba sietnek.)

Q Itt dolgozik? *(Schwartz nem felel)* Hahó! *(Schwartz föláll és rácsapja az ajtót)*

(Q elindul kifelé.)

ARISZTID *(három kisebb ládával be, Q félreáll, beengedi. Arisztiden a sötétkéék öltöny, immár aransárga nyakkendővel)* Segítené?

Q *(hátranéz Schwartz felé)* Hogyne segítenék!

- ARISZTID Vigyázzon, amilyen kicsik, olyan veszettül nehezek.
- Q *(leemeli a felső ládát)* Hú, jó erőben van!
- ARISZTID Köszönöm, igyekszem.
- Q Mi van a ládáiban?
- ARISZTID Fogalmam sincs.
- Q Csak hordja?
- ARISZTID Megkértek rá.
- Q Itt dolgozik?
- ARISZTID Itt.
- Q Hordárként?
- ARISZTID Nehogy azt higgye, nem ez a fő tevékenységem! Kutató vagyok.
- Q Itt senki sem az, aminek látszik. Hja, valakinek ezt is el kell végeznie.
- ARISZTID Engem erre megkértek.
- Q Hát persze.
- ARISZTID Ha egy munkatársam kéri, megteszem.
- Q Legyen az bármi.
- ARISZTID *(gyanakodva)* Nem éppen...
- Q Tartalmazzon a láda bármit?

- ARISZTID Mit akar ezzel?
- Q Lehetne bennük, mondjuk... akár bomba is.
- ARISZTID Bomba? Egy kutatóintézetben?
- Q Háború van. Egy kutatóközpont mindenestre legalábbis gyanús.
- ARISZTID Ki akarna bombát hozni egy ilyen helyre?
- Q *(Schwartz felé sandít)* Több dolog van a földön és égen. Elképzelése sincs, micsoda emberek vannak, akiknek hatalmában áll cselekedni, ha a helyzet úgy kívánja.
- ARISZTID Micsoda helyzet?
- Q Ugye, kedves...
- ARISZTID Arisztid.
- Q Arisztid, ugye ön nem vak!
- ARISZTID ...
- Q Ha nem vak, és látja a maga körül kavargó világot, nem kell csodálkoznia semmin! Lángokban áll Európa, s kisvártatva a mi hazánk is. Tudnunk kell, ki az, aki megvéd, ha ránk szakad az ég.
- ARISZTID Kérem, én világpolitikával nem foglalkozom!
- Q Ez, kedves barátom, ha szólíthatom így, nem világpolitika! Nagyon is lokális, mondhatni érinthető közelségű. A magyar emberre sajnos jellemző, hogy nem vesz tudomást a vérszről, amíg az homlokukon nem csapja! Amikor már

késő, akkor kezd kapkodni, meg bűnbakot keresni, bizony, amikor késő. De akkor már... késő.

ARISZTID

Nem tudom, mit tehetnék én...

Q

Semmit, jaj, semmit, nem akartam megijeszteni, távol álljon az ilyesmi, csupán arra hívom föl a figyelmét, hogy figyeljen! Legyen nyitva a szeme! Megkérdezhetette volna, teszem azt, mi van a ládámban.

ARISZTID

Minálunk a bizalom mindenk fölé...

Q

A bizalom! Erről beszélek! Kiben bízson az ember, ha nem a legközelebbi munkatársakban? Vagy a főnökében.

ARISZTID

Így van. *(félénkebben)* Így van?

Q

Ó, hogyne! Ön kiváló fiatalember. Bizonyára tehetséges is, ha a nagynevű professzor – hogy is mondják amerikaiasan – team-jébe bekerült.

ARISZTID

Igyekszem.

Q

De mennyire! Így tovább. Gondolt már arra, hogy a saját főnöke legyen?

ARISZTID

Micsoda?

Q

Mennem kell. Örülök a találkozásnak. Ajánlom magamat! *(ki)*

ARISZTID

Várjon!

(Arisztid bizonytalanul toporog, a ládákhöz megy, ímmel-ámmal megkísérli felnyitni egyiket-másikat, de nagy erőt nem tesz bele, majd inkább a laborba megy. Egy kifutófiú újságokat hoz és a ládákra dobja. Arisztid be, fölvesz egy példányt,

belelapoz, elmerül benne. Kálmán be, Arisztid háta mögött. Amint becsukja az ajtót, Arisztid hirtelen megfordul és összecsukja az újságot.)

ARISZTID Szervusz.

KÁLMÁN Már azt hittem, a prof vagy.

ARISZTID Igen-igen. Mondták mások is, hogy hasonlítunk. Szervusz.

KÁLMÁN Szervusz.

ARISZTID Nekem most... dolgom... van.

(Arisztid zavartan elsomfordál, Kálmán meglátja az újságokat, egyet kézbe vesz, leül egy ládára és olvasni kezd. Egyre feszültebbé válik. Szent-Györgyi érkezik.)

SZENT-GYÖRGYI *(bólint)* Kálmán!

KÁLMÁN Professzor úr, prof, öö... Albert!

SZENT-GYÖRGYI Minden rendben?

KÁLMÁN Nem éppen!

SZENT-GYÖRGYI Nocsak!

KÁLMÁN Olvastad a lapot?

SZENT-GYÖRGYI Melyiket?

KÁLMÁN Az Új Magyarorságot.

SZENT-GYÖRGYI *(gyanút fog)* Nem olvasok ilyesmit. Te talán igen?

KÁLMÁN Megengeded, prof, mégiscsak jó lenne! *(a lapok felé sandít)*

SZENT-GYÖRGYI *(megdöbben)* Nocsak! *(A ládához sétál, fölvesz egy példányt, olvas.)* Senki sem az, akinek látszik. Még a nevééről is hazudott.

KÁLMÁN Micsoda cikk ez?

SZENT-GYÖRGYI Faramuci.

KÁLMÁN Úgy értem, igaz?

SZENT-GYÖRGYI Tudom, hogy érted. Kontextus kérdése. Ez egy körmönfont írás. Végül is nem állít semmit, csupán sejtet.

KÁLMÁN Ami sokszor bőven elég.

SZENT-GYÖRGYI Aki ennyire ügyesen forgatja a szót, és ilyen szép lába van, sokkal többre hivatott, mint ez a hetilap. *(sóhajt)* A sors olykor pazarló. *(visszadobja a lapot a ládára)*

KÁLMÁN Nem is vagy dühös? Nem kellene följelenteni hamisításért, hitelrontásért, rágalmazásért, hazugságért...

SZENT-GYÖRGYI Nyugalom, nyugalom! Minek tiltakozzon az, akit nem vádolnak? Meghat az aggodalmaid, de mindez: semmi.

KÁLMÁN Annál azért több!

SZENT-GYÖRGYI Akik ezt a lapot olvassák, azoknak alapvető és oly szilárd világlátásuk van, amin nem változtat sem Isten, sem ember. Akik meg nem olvassák, nos, ők nem találkoznak e cikkel sem.

KÁLMÁN És akik itt találják és beleolvasnak?

SZENT-GYÖRGYI Ők *engem* ismernek. Ez az obskúrus cikk tehát,

	még egyszer mondom: semmi. Mellesleg nem is lehetne itt egy példánya sem. Az egyetem szabályzata kifejezetten megtiltja.
KÁLMÁN	Irigylésre méltó.
SZENT-GYÖRGYI	Ugyan mi?
KÁLMÁN	A lelki nyugalmad. Engem... engem szétvetne a méreg!
SZENT-GYÖRGYI	Hozzászóktam.
KÁLMÁN	Lehet olyat? Néha azt érzem, rohad szét itt már minden!
SZENT-GYÖRGYI	<i>(Kálmán vállára teszi a kezét, amitől Kálmán összezerezzen. Az ablakhoz kíséri)</i> Nem, nem! Nézz csak ki az ablakon! Mit látsz?
KÁLMÁN	A Dómot. A teret... házakat, kéményeket, egy tejesembert, egy konflist, néhány nőt, több férfit. <i>(ideges lesz)</i> Mit néztek?
SZENT-GYÖRGYI	Mindezt együtt!
KÁLMÁN	Nézem! És?
SZENT-GYÖRGYI	Nézd még! Csak nyugalom! Mit látsz?
KÁLMÁN	Egy... rendszert.
SZENT-GYÖRGYI	<i>(bólint)</i> Ez kérem maga a rendszertelen rendezettség. Látjuk az egymáshoz képest látszólag függetlenül mozgó részeket, ám ha megfelelő távlatból tekintjük, egy viszonylag jól átlátható rendszer tagjai mind. Olyan, mint az élő szervezet. Ha alkotóelemeire bontjuk, az egyes elemek tulajdonsága, viselkedése egy-

általán nem tükrözi a rendszer működését. A magasabb szerveződési szintek új tulajdonságokkal rendelkeznek, tehát az egész több, mint részeinek összessége.

KÁLMÁN

A társadalomról beszélés...

SZENT-GYÖRGYI

Igen. A város, a hazánk, Európa, de a teljes földi ösztársadalom is emberekből áll. És éppúgy, ahogy a nyúl is több, mint atomjainak csoportja, mert él, mozog, szaporodik, menekül, bújik, a társadalmunk is egy élő organizmus, amely fejlődik, változik, él.

KÁLMÁN

Hah, fejlődik...?!

SZENT-GYÖRGYI

Ismered Heisenberg bizonytalansági elvét?

KÁLMÁN

Ha egy atomról tudjuk, hol van, nem ismerjük az irányát és a sebességét; ha tudjuk az irányát és sebességét, nem tudjuk, hol van.

SZENT-GYÖRGYI

Lényegében így van. Figyeld csak, árusok, pékek, tanárok, kislányok, apácák, ismerősök és ismeretlenek, jönnek-mennek, innen fentről halvány fogalmunk sincs, mit miért csinálnak. Van azonban közöttük valaki, aki olyan, akár egy véletlen fogaskerék az óraszerkezetben, aminek nem ismert a nagysága és iránya. Ha megmozdul, a teljes óraszerkezet kiszolgáltatottá válik vele szemben. Mondok egy példát. Ha Kant élne, és itt élne, minden nap ugyanazon percében láthatnánk őt végig sétálni a téren, megállni a pék előtt, azután a kötelező sétáját követve visszasétálni ugyanitt. Kiszámítható, vagy nem?

KÁLMÁN

Kiszámítható.

SZENT-GYÖRGYI Tökéletesen megbízható összetevője a rendszernek. Így van?

KÁLMÁN Természetesen így.

SZENT-GYÖRGYI Pontosan. Königsbergben az emberek hozzá igazították az óráikat. Nézzük csak, Kant hazamegy a sétáját befejezve, leül az íróasztalához és leírja az *Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels*-t, benne a csillagködből keletkező Naprendszer elméletét. Vajon hogyan reagált erre a nagyvilág?

KÁLMÁN Gondolom, meglepődött.

SZENT-GYÖRGYI Felhördült, fölháborodott, megtébolyult a gondolattól! Nos hát: kiszámítható volt, vagy nem, amit Kant a világ felé kitárt?

KÁLMÁN Nem. Nagyon nem.

SZENT-GYÖRGYI Akkor tehát Kant beleillett a rendszerbe?

KÁLMÁN Ebben az aspektusban nem.

SZENT-GYÖRGYI Minden nézőpont kérdése.

KÁLMÁN Értem.

SZENT-GYÖRGYI *(kibámul az ablakon)* Kivéve az erkölcsi kérdéseket. A „ne ölj” például minden megközelítésben ugyanazt kell, hogy jelentse.

KÁLMÁN És a háborúban?

SZENT-GYÖRGYI Abban a világban, ahol a „ne ölj” élő parancs, ott nincs háború.

KÁLMÁN Ez igaz. De professzor úr, én nem hiszem, hogy

a világtörténelemben lett volna akár egyetlen emberöltő is, amikor ez igaz volt.

SZENT-GYÖRGYI

Én sem hiszem. Ugyanakkor hinnünk kell, hogy ebbe az irányba visz minket a tudomány.

KÁLMÁN

Valóban?

SZENT-GYÖRGYI

Mi mást hihetnénk?

KÁLMÁN

De valóban elhiszi?

SZENT-GYÖRGYI

El kell hinnem.

KÁLMÁN

Akkor hát ez a cikk...

SZENT-GYÖRGYI

Semmi. Csak porszem a gépezetben, ami hamarosan magától kilökődik.

KÁLMÁN

Jó volna hinni.

SZENT-GYÖRGYI

Akkor hát hidd!

KÁLMÁN

(a ládákhöz megy, kezébe veszi az újságokat) Azért, ha nem haragszol, ezeket elégetem.

SZENT-GYÖRGYI

Ha úgy érzed igazságosnak!

KÁLMÁN

Úgy. Prof, mi van ezekben a ládákbán?

SZENT-GYÖRGYI

Apropó: egy időre elutaznék, elboldogultok nélkülüm?

KÁLMÁN

Hová mész?

SZENT-GYÖRGYI

Ha egy professzorról tudjuk az irányát és sebességét, nem tudhatjuk, hol van...

KÁLMÁN

Ezt hogy érted?

SZENT-GYÖRGYI Sehogy. Csak úgy mondtam. Hát, jó munkát!
(dolgozószobába megy)

KÁLMÁN (zavartan) Köszönöm, Albert, prof!

(Kálmán ki. Arisztid be, kezében az Új Magyarság egy példánya. Leül, feltűnően olvasni kezd. Laborajtó nyílik, zajosan kiözönlük a csoport Ilona és Brunó kivételével. Szétpakolják a ládákat, leülnek, kenyeret, kulacsot, gyümölcsöt vesznek elő, beszélgetnek, falatoznak.)

JENŐ Tudja valaki, mik ezek a ládák?

ANDRÁS Fogalmam sincs.

BÉLA Nem tudom én sem.

ARISZTID Én végeztem vele! Ha valaki kéri, szívesen adom elolvasásra!

JENŐ Mi az?

ARISZTID Új Magyarság.

JENŐ Pfuj!

ANDRÁS Ez, kérlek, ha jól tudom, egy szélsőségesen kormánypárti lap.

KÁLMÁN Nincs olyan, hogy szélsőségesen kormánypárti!

BÉLA Barátocskám, mondd ki nyugodtan, hogy náci!

JENŐ Náci bizony! Márpedig, ha jól tudom, ez egy egyetemi kutatóközpont, és mint ilyen, mentes kell legyen az ideológiai szélsőségektől. Honnét van?

ARISZTID A küszöbön találtam.

JENŐ Ha a prof megtudja, lesz nemulass!

ARISZTID Márpedig ő legelső sorban tud róla.

ANDRÁS Hah!

BÉLA Ugyan már!

JENŐ Miről beszélsz, Arisztid?

ARISZTID Kérlek szépen, nem hiába kérdeztem, hogy elolvassa-e rajtam kívül is valaki?

(Mindannyian ránéznek.)

BRUNÓ Mi van benne?

ARISZTID Ő.

BRUNÓ Ki ő?

ARISZTID Szent-Györgyi.

JENŐ Ne beszélj hülyéket!

ARISZTID Mondom!

JENŐ Add ide!

ARISZTID Hetedik oldal.

(Jenő köré gyűlnek, együtt olvassák a cikket. Ilona és Brunó be. Meglepődve csatlakoznak az olvasókhöz.)

JENŐ Ez egy nagy marhaság! Amit ez a nő összehord, az koncepciózus ténytorzítás. A vak is látja.

ANDRÁS Vagyis csak azok látják, akik nem vakok.

JENŐ
Vagyis, már megbocsáss, de rajtunk kívül alig valaki. Néztél körül mostanság a városban?

ANDRÁS
Nem foglalkozom a feltűnősködőkkel. Attól, hogy nem hirdetik magukat transzparenszel, még mindig több a gondolkodó, mint a megtevesztett.

BÉLA
Bár próféta volnál!

ANDRÁS
Talán nincs igazam?

BÉLA
Az ember ösztönlény, ha tömegbe verődik. Nézd csak meg a híradót! Imádnak egyforma ruhában, egyszerre lépni. Ilyen a természetünk.

ANDRÁS
A tiéd is?

BÉLA
Nem tudhatom. A kiképzésen igenis kellemes volt elvegyülni a közös ritmusban.

JENŐ
Azért a menetelés és a falragasz két különböző pszichikai mechanizmus terméke. Ne gondoljuk azt, hogy aki örömét leli a díszlépésben, az máris fasiszta!

ANDRÁS
Vagy bolseviki.

JENŐ
Az megint más. A kommunizmus éppenhogy az együvé tartozás vágyából szökkent szárba.

ANDRÁS
Meg a nácizmus is. Csak őnáluk a *máshová* tartozás gyűlölete a mozgatórugó.

BÉLA
Ez egyszerűsítés. Sokkalta összetettebb társadalmi konstrukciók mentén alakult mind a kettő. Valójában...

ILONA Reggel az ablakunk alatt gyülekeztek.

BRUNÓ Tegnap is szerveztek valami gyűlést.

JENŐ Minden napra jut belőlük. Erődemonstráció...

ARISZTID De miért ez a cikk? *(csönd)*

BRUNÓ Ez egy nagy hülyeség!

ARISZTID Kinek volt szüksége rá?

BÉLA Ez csak uszítás!

ANDRÁS Gondolod?

BÉLA Én tűzbe tenném a kezem Albertért!

BRUNÓ Közülünk mindenki a tűzbe tenné, megnyugtatlak.

ARISZTID Forrófejű. Fejjel megy a falnak.

ILONA Ezért ér el eredményt.

ANDRÁS Ha hagyják!

BRUNÓ Hagyják! Nem tehetik meg, hogy ne...

ANDRÁS Még tavaly Hóman azt mondta, Szent-Györgyi...

JENŐ Ssss!

ANDRÁS Csak találgatok.

JENŐ Ne találgass! Ne találgassunk! Olyanok vagyunk, mint a kintiek. A kofák férjei beszélnek így a kocsmá előtt. Tudósok vagyunk. Vegyészek tudomásul, hogy tudósként felelnünk kell

minden szavunkért! Szavatolni tartozunk véleményünk semlegességével az Egyetem felé!

ANDRÁS A semlegesség is egyfajta állásfoglalás.

JENŐ Na, ne bölcsködjünk!

ARISZTID Ezért fog túllépni rajtunk...

BÉLA Eh! Maszlag!

ARISZTID Elhagy, meglátjátok.

ILONA Ugyan már! Maga ezt elhiszi?

BÉLA Mondom, én tűzbe teszem a kezem érte. Nem hagy el, mert ő egyszerűen nem olyan.

ARISZTID Kevesek vagyunk neki. Jó, tessék, mondjátok: hány jelesről tudtok a múlt szemeszterben, amit az egyetemen kiosztott? Hányról?

ANDRÁS Én négyesekről tudok.

BRUNÓ Négyesről.

BÉLA Jelesről nem.

JENŐ Ez nem jelent semmit!

ARISZTID Már hogyne! Egyszerűen nem elég, amit itt kap, sem szellemi, sem anyagi értelemben. Folyamatosan hívják külföldre is, a fővárosba is.

BRUNÓ És ha hívják? Hiszen nem megy!

ARISZTID Most volt távol egy hétig.

ANDRÁS Ez, mondjuk, igaz.

ARISZTID Ki tudhatja, mit intézett?

BÉLA Rémekeket láttok, tartom magam ahhoz, hogy csak konspiráció!

ANDRÁS Ugyanakkor... nektek nem furcsa mostanság?

JENŐ Micsoda?

ANDRÁS Hát ő.

JENŐ Hja! Nem. Nem furcsább, mint máskor.

ARISZTID Habár...

BÉLA Én tűz...

ANDRÁS Tűzbe tennéd érte a kezed, tudjuk jól.

ARISZTID Mégis azt mondom, nem zörög a haraszt.

ILONA Elég ebből! Amit fontosnak tart közölni velünk, azt közölni fogja. Egyébként pedig egyedül ő dönt. Ő az ország egyik legnagyobb koponyája. Igazán több bizodal munk kell legyen benne! Nem értem, hogyan juthatott ez a diskurzus idáig! Ez kofalárma. Nem méltó hozzánk!

SZENT-GYÖRGYI *(kijön a dolgozószobából, átvág a könyvtáron, magában beszélve)* Csakis így lehet! Ha *in vitro* működik, bizonyítékna k épp elég ahhoz, hogy...

ARISZTID *(felfigyel a közeledő Szent-Györgyire)* Úgy van! Ha a silányság beszüremlik az utcáról, az az Egyetem halálát jelenti!

(Szent-Györgyi belép. Kapkodva dugják el az újságot.)

SZENT-GYÖRGYI *(elkapja az utolsó szavakat)* Nocsak, temetni készültök az egyetemet?

ARISZTID Ó, dehogy, éppen ellenkezőleg!

SZENT-GYÖRGYI *(kettőt tapsol)* Na, kedveseim, ozsonnaszünet vége, fél ötkor ugyanitt találkozunk, de most mindennél fontosabb kísérletet kell elvégeznünk. Ilona szenzációs múltkori tévedése adott egy ötletet, amit azonban elméletből gyakorlatba kell átültetnünk. Nem is szaporítom tovább a szót, menjünk, menjünk, mert szétvet a tettvágy! *(közben a labor felé megy, a társaság fagyottan követi a tekintetével)* Na, hajrá! Gyertek! *(kissé kelleetlenül, de mindenki utánaered, mialatt beszél, távolodik, a hangja halkul)* Ha szerencsénk van, bizonyítani tudjuk, hogy a hullamerevség előidézője nem más, mint az ATP hiánya...

(Arisztid előre engedi a többieket, utolsónak lépne be a laborba. Q be.)

Q Pszt!

ARISZTID Megint maga? Mit akar? Engedély nélkül nem jöhet ide...

Q Ügyes. Maga kifejezetten jól keveri a kártyákat.

ARISZTID Találjon magának más bolondot!

Q Nekünk nem bolond kell. Ugye ismeri a vízbe dobott kavics által keltett hullámok fizikáját?

ARISZTID Nocsak, fölcsapott tudósnak?

Q Nem én! Ugyanannak a fizikai törvénynek én az emberi oldalát ismerem. Higgyen nekem, analógiákat mindenütt talál.

- ARISZTID Ugyanez Szent-Györgyi szavajárása is.
- Q No látja, nem állunk messze egymástól ő, meg én. Neki megvan a maga köre, nekem is. Magának pedig e két kör eredőjéből adódhat egy sokkal magasabb szintű szakmai és magán életút.
- ARISZTID Két körnek nincs eredője. Ez értelmetlen.
- Q Akkor... közös...
- ARISZTID Halmaza?
- Q Halmaza! No látja! De ne lovagoljunk a szavakon!
- ARISZTID Úgy tesz, mint akinek hatalma van.
- Q Énnekem személyesen nincsen, ám van azoknak, akikre támaszkodva én is megállok a lábamon.
- ARISZTID Gólyalábakon, inkább.
- Q Ne gondolja okosabbnak magát, mint amilyen!
- ARISZTID Mit akart azzal a vízbe dobott kavicssal?
- Q A kétely, barátom! A kétely a mi kavicsunk! Vessen kételyt és bizonytalanságot arathat! *Arathatunk!* Csak folytassa, ahogy eddig! Ennél most nem kell több.
- ARISZTID Honnan tudja, mi hangzott el közöttünk?
- Q A falnak is füle van. Tudja, kik használták először ezt a szólást?

ARISZTID

A franciák?

Q

A görögök. De mi adunk neki valódi értelmet.

ARISZTID

Lehallgatnak minket?

Q

Ugyan-ugyan! Hogy tehetnék? Viszlát!

(Q ki. Arisztid a laborba. Nyílik a laborajtó, elől Szent-Györgyi tálcaival a kezében, rajta csészék, mögötte a munkatársak.)

SZENT-GYÖRGYI

Fantasztikus nap! Egy fantasztikus nap fantasztikus délutánja fantasztikus csapatmunkával megkoronázva, de többet nem mondok ki, hogy fantasztikus, mert mindjárt elküldtök a fenébe! Ha igazolni tudtuk laboratóriumi körülmények között, minden kétséget kizáróan képesek leszünk megismételni, ellenőrizni, dokumentálni. Ez akkora előrelépés, amiről csak álmodni lehet! A sejtésünk megalapozott, én mostantól tényként kezelem. *(szembefordul a csoporttal, egyenként levelezik a tálcáról a csészéket)* Az izgalomtól a tálca is megremeg a kezemben. Gratulálok mindenkinek! Kedves kollégák, amúgy is botcsinálta pincér vagyok, Ilona, megkérhetlek, töltenél inkább te nekünk? *(Ilona bólint, mindenki leül, Ilona tölt)* Ezek után, hogy kiengedjük a felgyülemlett feszültséget, nagyon remélem, hogy mindenki készül a csütörtök délutáni mérkőzésre!

(Pusmogás.)

SZENT-GYÖRGYI

Ha valaki még nem tudná, az ellenfelünket akár testvéreinknek mondhatnók, hiszen ideiglenes otthonuk volt itt minálunk éveken át, sokukkal együtt is dolgoztunk.

(Suttogás.)

SZENT-GYÖRGYI Örülök, hogy megkérdezitek: a kolozsváriak jönnek hozzánk. Ezért, bár túlfeszített tempóban haladtunk az utóbbi időben, mégis megkérdezem, ki vállalja, hogy segít előkészíteni a kollégiumi ebédlőt a pénteki vendégségre. *(vé-gignéz a csoporton)* Ugyan, ne tolongjatok!

(Csönd. Szent-Györgyi leül.)

SZENT-GYÖRGYI Hát jó, mondjátok el, mi bántja a lelketek! *(csönd)*

JENŐ Legyünk őszinték!

SZENT-GYÖRGYI Legyetek őszinték!

ANDRÁS Elhagysz minket.

SZENT-GYÖRGYI El?

ANDRÁS Mert jobb ajánlatot kaptál Pestről.

SZENT-GYÖRGYI *(félrenyeli a teát)* Pestről? Igaz, ami igaz, kaptam egynéhányat. Nem csak onnan, de Hollandiából, Angliából, sőt, az Államokból is. Olybá tűnik, a háború nem töri meg a kutatói lendületet. Ugyan, ne bolondozzatok! Elbódított a siker?

BÉLA Úgy hírlík, bársonyszéket ajánlanak.

SZENT-GYÖRGYI Ohó, olvastátok az interjút!

BÉLA Olvastuk.

JENŐ Olvastuk.

SZENT-GYÖRGYI Ezért a zűrzavar?

BÉLA Igen.

ANDRÁS Nehéz megemészteni.

SZENT-GYÖRGYI Nincs mit megemészteni.

KÁLMÁN Ugye, prof, ugye nem igaz?

SZENT-GYÖRGYI Egy szava sem.

BÉLA Én megmondtam!

ANDRÁS Én megmondtam!

ARISZTID *Mind* megmondtuk!

SZENT-GYÖRGYI Legalábbis úgy, ahogy írva van! Mellesleg nagyon szép írás. Kissé túldimenzionálja a jelentőségemet, de valóban csinos kis cikk.

BRUNÓ Kérlek, ezt ugye nem mondd komolyan?

JENŐ Ha a kéz, aminek ütnie kéne, simogat, az gyanús.

BRUNÓ Én is hasonlót gondoltam.

BÉLA Én sokkal cifrábbat gondoltam! Ha Ilona nem volna itt, meg is mondanám!

ILONA Előttem nyugodtan beszélhetsz.

SZENT-GYÖRGYI Ugyan! Ugyan már! Hogyan, miből gondolatok, hogy elcsábíthat tőletek egy pozíció, ha bármily magas is?

JENŐ A politika mindenütt jelen van. Mindent átszó és behálózik. Nem a pozíció csábításától féltünk téged, Albert, inkább önmagadtól. Hogy úgy mondjam, az újdonság felé törekvésedtől. Főleg, ha az az új korrelál a politikával.

SZENT-GYÖRGYI	Értékelem az aggodalmatokat, de...
BRUNÓ	Sokkal jobban kell mostantól vigyáznod magadra! Megszűnnek az erkölcsi gátlások, ezek bármire képesek, ha érdekeik úgy kívánják.
SZENT-GYÖRGYI	...ne féltsetek engem!
ILONA	Már hogyne féltlenék, Albert! Ezek itten rafináltak, olyan oldaladat támadják, amit legkevésbé tudsz védeni, és kihasználnak, kihasználják a naivitásodat. Ők gyakorlottak, te meg hiszékeny vagy és így védtelen velük szemben. A politika egy szakma. Nehéz és összetett, ráadásul, meg ne haragudj érte, olyanoknak való, akik jóval gátlástalanabbak tenálad.
SZENT-GYÖRGYI	Értem én, de mindez csak feltételezés. Egy szóval sem mondtam, hogy politikai pályára készülsz. Nem is tudom, hogyan volna lehetséges. Akkor leszek én politikus, ha bizton tudok a nemzet szervezetében vitaminná lenni.
BÉLA	Úgy legyen!
JENŐ	Úgy legyen!
ARISZTID	Azért micsoda trükk ez, tömjénezní a Nobel-díjas tudóst, hogy úgy tűnjön, mintha közékük tartozna.
ANDRÁS	„Nem tiltakozott a magyar kormány igen magas állami posztra vonatkozó megkeresése ellen.”
SZENT-GYÖRGYI	Hogy tiltakoztam volna, ha meg sem kérdeztek. Amúgy persze igaz.
JENŐ	Cukormázba forgatott epe.

BÉLA	Inkább mérég!
ANDRÁS	Én le nem nyalogatom, az biztos!
BÉLA	Sokan megteszik, hidd el! Többben, mint képeled.
BRUNÓ	Megint itt tartunk! Ugyanazt a kört futjuk le újra és újra.
JENŐ	Foglalkozunk inkább a kolozsváriakkal!
ARISZTID	<i>(látva, hogy Ilona emeli a kezét)</i> Én jelentkezem segíteni!
SZENT-GYÖRGYI	Köszönöm! Ilona?
ILONA	Természetesen.
SZENT-GYÖRGYI	Javaslom, hogy zárjuk le a témát, nézzük, mi áll előttünk! Nemsokára egy konferenciára utazom. Amíg távol leszek, a labor vezetését Brunóra és Ilonára hagyom. Kérlek titeket...
ARISZTID	Mennyi időre?
SZENT-GYÖRGYI	Két vagy három hétre, legfeljebb egy hónapra. Szóval kérlek...
BÉLA	Hová?
SZENT-GYÖRGYI	Isztambulba, de nem ez a lényeg!
ANDRÁS	Isztambulba?
JENŐ	Törökország semleges.
ANDRÁS	Ugyanakkor veszélyes. Telve kémekkel, gyanús elemekkel.

SZENT-GYÖRGYI Ugyan, mi dolgom nekem a kémekkel?

ANDRÁS Csak mondtam. Veszélyes hely. Én nem men-
nék.

KÁLMÁN Ne kísérjünk el esetleg néhányan?

SZENT-GYÖRGYI Na, már csak az hiányzik! A munka nem állhat
meg. Itt állunk az izomműködés-ismeret forra-
dalmának kapujában, az Alapítvány eredményt
vár, és meg is kapja, ehhez viszont szükségünk
van mindegyikötökre.

ILONA Legalább gondold át!

SZENT-GYÖRGYI Átgondoltam. Tisztában vagyok vele, hogy
háború van és azzal is, milyen könnyű erre
fogni a lustaságból, a gyávaságból, nemtörő-
dömségből, butaságból eredő tétlenséget. Nem
vagyok hajlandó félni csak azért, mert mások
divatot csinálnak a rettegésből!

ILONA Megértem.

SZENT-GYÖRGYI Akkor hát, köszönöm. Pál apostol szavaival:
„Ami igazságos, ami tiszta, ami szeretetre-
méltó, ami jóhírű, ha valami nemes és dicsé-
retes, azt vegyétek figyelembe!” Semmiképp se
az *Új Magyarságot!*

*(Nevetés, mindenki kifelé indul, Szent-Györgyi a könyvtárba. Megvárja, hogy csönd
legyen.)*

SCHWARTZ Ügyes volt!

SZENT-GYÖRGYI Köszönöm, de nem az én érdemem.

SCHWARTZ Az, ahogy elaltattad őket.

SZENT-GYÖRGYI Jobb lett volna, ha hazudok?

SCHWARTZ Hiszen hazudtál!

SZENT-GYÖRGYI Nem.

SCHWARTZ Magad mondtad, elhallgatni valamit éppen olyan, mint letagadni.

SZENT-GYÖRGYI A kettőnek nincs köze egymáshoz.

SCHWARTZ *Hozzád* van köze!

SZENT-GYÖRGYI Igen, hozzám és ki tudja hány ezer vagy millió emberhez, akinek a sorsán változtatni lehet!

SCHWARTZ Ha sikerrel jársz, csakis akkor.

SZENT-GYÖRGYI Mindent megteszek a sikerért.

SCHWARTZ Hát hogyan.

SZENT-GYÖRGYI Kvázi beleegyeztem. Képtelenség, hogy most kiugorjak.

SCHWARTZ Ismerek olyat, aki legalább önmagával őszinte.

SZENT-GYÖRGYI Számítanak rám. Most igenis a pozícióm miatt választottak engem, de így is van rendjén. Még akkor is, ha nem a tudományos közvéleményt kell meggyőzőnöm, hanem a politikait.

SCHWARTZ Mondogasd csak!

SZENT-GYÖRGYI *(dühösen keresi a szavakat)* Igenis igazam van! Nincs szükségem arra, hogy szentesítsd!

SCHWARTZ *(gúnyosan)* Igazad van.

SZENT-GYÖRGYI *(dühös)* Gyűlölöm a cinizmust.

SCHWARTZ Hát ne hozd ki belőlem!

(Szent-Györgyi mondana valamit, de a telefon csörgése beléfojtja a szót, bevágat a dolgozószobába.)

SZENT-GYÖRGYI Igen, igen, értem. Megértettem. Biztonságos? Hasonlót? Még soha! Összekészítettem, igen. Természetesen. Köszönöm! *(leteszi a kagylót)*

(Kilép a dolgozószobából, nagyot fúj.)

SZENT-GYÖRGYI Nincs visszaút!

SCHWARTZ Mondta az akasztott ember a sámlinak.

(Szent-Györgyi kilép az ajtón, és bevágja maga után. Kis híján Mártába ütközik.)

SZENT-GYÖRGYI Márta!

MÁRTA Albert?

SZENT-GYÖRGYI Te itt?

MÁRTA Én. Itt.

SZENT-GYÖRGYI Sokáig vártál rám?

MÁRTA Egy egész életem át.

SZENT-GYÖRGYI *(hátranéz a csukott ajtóra)* Megvárattalak. Ne haragudj! Néha csak úgy elszalad az idő.

MÁRTA Kihűl a vacsora. Dühös vagy?

SZENT-GYÖRGYI Nem, épp csak... Fantasztikus eredményeink vannak. Majd elmesélem, most még... tele van velük a fejem.

MÁRTA Azt látom. Ráérsz vele, menjünk!

SZENT-GYÖRGYI Menjünk!

MÁRTA *(megállítja Albertet, kalapot, kabátot ad rá)* Hideg van kint.

SZENT-GYÖRGYI Szeret engem az Univerzum, hogy téged adott cserébe!

(Karon fogva kimennek. Arisztid előbújik a függöny mögül.)

ARISZTID *(a levegőt simogatja, majd letérdel és kezét csókol képzeletbeli partnerének)* Szeret engem az Univerzum, hogy téged adott cserébe! *(ki)*

(Másnap reggel. Q be, lila a szeme alja. Feszegetni kezdi a ládák tetejét. Hangokat hall, leül az egyikre. Arisztid be.)

Q Utolsónak távozik, elsőnek érkezik. Szorgalmas fiatalember. Tudja már, mi van a ládákban?

ARISZTID Nincs köze hozzá! Orra tőle fokhagymás!

Q Ez mit jelent?

ARISZTID Hogy valóban semmi köze hozzá! Mi történt a képével? Verekedett talán?

Q Azzal maga ne törődjön! Megírta? Elhozta?

ARISZTID Meg. El. *(átad egy levelet)*

Q *(átfutja)* Igen. Igen, igen. Elég lesz. Jó lesz. *(zsebre teszi a levelet)* Még valami: úgy hallom, hosszabb utazást tervez ez a maga főnöke. Tudjuk a pontos indulás idejét?

- ARISZTID Mire kell az magának?
- Q Mindenről én sem tudok.
- ARISZTID Humbug.
- Q Mindenről én sem *beszélhetek*. Vannak a kollektívának prioritásai, amik túlmutatnak az egyes ember érdekein. Ahogy maga fogalmazott, orra tőle fokhagymás!
- ARISZTID Tehát maga sem tud mindent. Adja a nagyokos mindenhatót...
- Q Amit felfogni nem képes ésszel, azt elég, ha elhiszi.
- ARISZTID Magának ez egy vallás.
- Q Most, hogy mondja, igen. Egyfajta vallás ez is. Mondhatjuk racionális vallásnak.
- ARISZTID Fából vaskarika.
- Q Ne gondolja! Száz év múlva teljesértékű helyettese lesz a ma ismert vallásoknak.
- ARISZTID Micsoda elbizakodottság!
- Q (*legyint*) Ha másért nem, hát elég, ha az érdekeit tekinti inspirációnak.
- ARISZTID Milyen érdekem lehet nekem ebben?
- Q Nézze, ön igen tehetséges fiatal kutató. Bizonyos köröknek talán az állhatott érdekében, hogy egy olyan ember részesüljön a Nobel-díjban, mint szeretett professzora.

- ARISZTID Miféle köröknek?
- Q Tudom, amit tudok. Bizonyos körök úgy döntöttek, ideutaztatják Magyarországra. Bizonyos körök pedig úgy döntenek, elég a működéséből. (*Arisztid szólna*) Ne vágjon közbe! Bizonyos körök dönthetnek úgy, hogy szükség lesz egy tehetséges és fiatal utódra.
- ARISZTID Elhúz előttem egy ilyen mézesmadzagot? Ugyan már!
- Q Nem azt mondom, hogy a... szolgálataiért cserébe kap pozíciót. Azért kapná, mert megoldozott érte. Azért kapná, amiért ezeket a kétes illetőségű dobozokat is felcipelte. Azért kapná, amiért a lassanként múlttá váló rendszerben a maga professzora is megkapta. A hűségéért. A kitartásáért. A félig kész disszertációjáért.
- ARISZTID Honnan tud arról...
- Q Ssss! Minden új társadalmi rend a maga adekvát apparátusát igyekszik felállítani. Legyen az alapköve ennek az újnak! Tehát mikor indul a professzor?
- ARISZTID Fogalmam sincs, hamarosan.
- Q Legyen pontosabb! Várom a választ.
- ARISZTID Mikorra? (*Q ki*) Mikorra??
- (*Brunó és Kálmán beszélgetve be.*)
- BRUNÓ ...az enzimaktivitást tekintve már bebizonyosodott, hogy a miozinnak kettő is van, mindkettő összefügg a biológiai működéssel.

KÁLMÁN Ezerkilencszáznegyven, Engelhardt és Ljubimova.

BRUNÓ Igen, ez azonban nem elég, figyelembe kell vennünk három másik enzim működését is, a Kaltekar-féle sav- és főzésálló miokinázt...

KÁLMÁN Curtis és Ohlmayer...

BRUNÓ ...és még kettőt, amik a kreatin-foszfátról AMP-re, vagy ADP-re történő...

KÁLMÁN ...foszfátátvitelért felelősek. Lohmann, ezerkilencszázharmincnyégy.

BRUNÓ Nahát, élő lexikon vagy.

KÁLMÁN Szeretem beazonosítani a tudást. Így biztonságos.

BRUNÓ Tudod, mit mond Albert a lexikális tudásról?

KÁLMÁN Gondolom azt, hogy fejleszteni kell.

BRUNÓ Épp ellenkezőleg. Azt mondja, ha mindent a fejünkben tartanánk, minek írták volna meg mások verejtékes munkával a lexikonokat? Szerintem igaza van.

KÁLMÁN Mondod te, mert nem fog úgy az agyad.

BRUNÓ Ilyenkor viccelsz?

KÁLMÁN Soha nem viccelek.

BRUNÓ Fura fickó vagy.

KÁLMÁN Említetted már.

BRUNÓ Tényleg?

KÁLMÁN Január tizenhetedikén.

BRUNÓ Óra, perc?

KÁLMÁN Délután négy és öt óra között. Pontosan nem tudom, mert aznap reggel az órát a laborban hagytam.

BRUNÓ *(nevet)* Fantasztikus! Ha három évvel hamarabb érkezel, sok fölösleges munkát megspóroltál volna nekünk.

KÁLMÁN Akkor még egyetemista voltam.

BRUNÓ Végül hogyan sikerült bizonyítanod az ATP hidrolizálódásakor az aktin és miozin kötődését?

KÁLMÁN Bizonyítani nem sikerült, de elég valószínűnek tűnt, tekintettel a te és Ilona végezte kísérletekre.

BRUNÓ Azért valamivel te is megpróbáltad kiegészíteni.

KÁLMÁN Semmivel. Nem kaptam pénzt kutatásra, se laboratóriumi eszközökre.

BRUNÓ Akkor hogyan kísérleteztél?

KÁLMÁN Sehogy.

BRUNÓ No de a dolgozatodban gyakorlatilag eljutottál oda, ahol mi most tartunk.

KÁLMÁN Logikus volt.

BRUNÓ Nem mondhatod, hogy logikai úton jutottál el

idáig, hiszen... ez... ez képtelenség!

KÁLMÁN Szeretem a logikus dolgokat.

(Ilona érkezik.)

BRUNÓ Ez a fiú megőrjít engem! Micsoda koponya!

ILONA Tudtam, amint megláttam. Miről van szó?

BRUNÓ Képzeld, azt állítja, pusztán következtetéssel jutott el az aktin szerepéhez.

KÁLMÁN Miozin-fermentként már ismert volt, csak a pontos működése várt bizonyításra...

BRUNÓ Amit megtettél kísérletezés nélkül.

ILONA Nem lehetséges!

BRUNÓ Megtette. Olvastad a dolgozatát.

ILONA Mindez csupán következtetés? Hiszen gyakorlatilag megágyaztál a mostani eredményeinknek.

KÁLMÁN Illetve ti ágyaztatok meg az én sejtésemnek az akkori kutatásaitokkal.

ILONA Az önmaga farkába harapó kígyó esete. A kör bezárult.

BRUNÓ Jó csapat!

ILONA *(kezet Brunóéra teszi)* Jó csapat.

KÁLMÁN *(egyikükről másikra néz)* Minden ott volt előttek. Kitártatok az ajtókat, csak be kellett lépni rajta.

ILONA *(szemét le nem veszi Brunóról)* Jó, ha van valaki, aki betessékel a nyitott ajtón. Néha csak toporog az ember és magától nem mozdulna. Erre való...

BRUNÓ Egy barát?

ILONA Egy barát. Félelmetes, mennyire egyedül tud lenni az, aki a saját világába merül.

KÁLMÁN Ezt én is ismerem.

(Hosszú csönd, Ilona és Brunó egymást nézi, kéz a kézben. Kálmán diszkrétan eltávolodik tőlük, baráti gesztust tesz, majd elindul kifelé. Szent-Györgyi érkezik a laborból, mögötte észrevétlenül Arisztid, aki beáll a sarokba hallgatózni.)

SZENT-GYÖRGYI Beszéltem az *Orvosi Hetilap* szerkesztőségével. Várják, hogy bejelentjük az áttörést, de a magam részéről várnék még vele. Amíg távol vagyok, nagyon szeretném, ha hárman írnátok meg az eredmények dokumentációja alapján az eredményeket, azután a cikket. Ha elkészül, tárt karokkal fogadja majd a világ, de persze első a *Hetilap*, aztán mindenki más. Ez így nektek is elfogadható?

BRUNÓ Hogyne. Ahogy gondold. Ilona?

ILONA Igen... persze, nekem is!

SZENT-GYÖRGYI Zavartnak tűntök.

ILONA Semmiség! Van, amit nem lehet szavakba önteni.

SZENT-GYÖRGYI Az embernek két szeme, két karja, de csak egy szíve van.

ILONA Valahogy így. Tudjuk már, mikor indulsz?

SZENT-GYÖRGYI	Nem rajtam múlik.
ILONA	Márta mit szól hozzá?
SZENT-GYÖRGYI	Gyanítom, nem ellenzi majd.
ILONA	Majd? Nem tud róla?
SZENT-GYÖRGYI	Éppenséggel tudhatna.
ILONA	Ha elmondtad volna neki.
SZENT-GYÖRGYI	Végső soron: igen.
ILONA	Albert, ez nem rád vall! Egyáltalán nem.
SZENT-GYÖRGYI	Tudod, sokáig nem voltam meggyőződve róla, hogy el akarok-e utazni.
ILONA	Gyakorlatilag friss házasok vagytok.
SZENT-GYÖRGYI	Ez is szerepet játszhatott benne.
ILONA	És még micsoda?
SZENT-GYÖRGYI	Nincs más.
ILONA	Azt mondtad: is.
SZENT-GYÖRGYI	Ilona, hidd el, elég nekem egyszerre egy feleség is. Ne lovagolj a szavaimon!
ILONA	Beszélhetnénk négyszemközt?
BRUNÓ	Hogyne, természetesen! Kálmán! <i>(szemével int, ketten ki, Arisztid kiiskol)</i>
ILONA	Ismerlek jól. Ez most nem te vagy, de hiába is erőltetem, nem tudom beazonosítani, kicsoda.

Ilyennek nem láttalak még soha. Van valami, amit el szeretnél, vagy amit el kell mondanod?

SZENT-GYÖRGYI Semmi olyasmi, ami közvetlenül befolyásolhatná a munkánkat. Hidd el, ne nézz így! Ismersz, nem fogok neked hamukálni.

ILONA Ismerlek, igen, ezért vagy furcsa.

SZENT-GYÖRGYI Jó, igazad van, el fogom neki mondani.

ILONA Mikor?

SZENT-GYÖRGYI Még ma.

ILONA Úgy, rendben. Ugye tudod, hogy megérdemli?

SZENT-GYÖRGYI Hogyne.

ILONA És ugye tudod, hogy szeret?

(Szent-Györgyi bólint. Ilona ki, Arisztid az utolsó két ládával tolat be. Lepakolja őket.)

ARISZTID Ilona kérem!

ILONA Arisztid?

ARISZTID Meg tudná mondani, mi van a ládámban?

ILONA A prof rendelte, talán őt kérdezze! De ne ma, mostanra nagyon elfáradt!

ARISZTID Igenis!

ILONA Jó estét kívánok!

ARISZTID Nagyon köszönöm, viszont önnek is! Még egy szóra!

ILONA Igen?

ARISZTID Albert ugye elutazik...

ILONA Tartok tőle, igen.

ARISZTID Azt tudja esetleg, pontosan mikor?

ILONA Ezt is tőle kell megtudnia. De...

ARISZTID De ne ma, mostanra elfáradt.

ILONA Értjük egymást.

ARISZTID Feltétlenül, kisasszony!

ILONA Viszontlátásra!

ARISZTID Viszontlátásra.

(Arisztid ráérősen öltözködni kezd. Márta be.)

MÁRTA Jó estét, Arisztid!

ARISZTID Á, Márta, nagyon rég láttam már! Hogy van mostanság?

MÁRTA Köszönöm kérdését, panaszra nincs okom. Mondja, bent van még Albert?

ARISZTID Úgy gondolom, a dolgozószobájában lehet.

MÁRTA Köszönöm.

ARISZTID Megvárja?

MÁRTA Igen, zavarni nem akarnám, de egyedül hazamenni sem.

ARISZTID Tökéletesen megértem. Megvárjam önnel?

MÁRTA Ó, semmiképp sem szeretném feltartani!

ARISZTID Tudja, én vagyok általában az utolsó, aki elhagyja ezt a hajót (*halkan felnevet*), úgy érzem biztonságban, ha utánam már senki sem marad.

MÁRTA (*segít egy közhellyel*) Mint egy jó kapitány.

ARISZTID Így van! Néha inkább otthonomnak érzem a labort, mint a szobát, ahol élek.

MÁRTA (*kellemetlen neki már a társalgás*) Messze lakik?

ARISZTID Három utcányira.

MÁRTA Az még ebben a hidegben sem vészes.

ARISZTID Laktam már sokkal messzebb is!

MÁRTA Ne mondja!

ARISZTID Volt, hogy a folyó túloldalán. A távolság nekem sosem volt akadály. Jut eszembe, ugye a prof nemsokára elutazik.

MÁRTA Hogyan, kérem?

ARISZTID Ön nem értesült még arról...

MÁRTA Nem tudom, miről beszél. Elutazik?

ARISZTID Milyen furcsa, talán én értettem félre valamit.

MÁRTA Őt ismerve egyáltalán nem az.

ARISZTID Őt ismerve nem...

SZENT-GYÖRGYI *(a dolgozószobából)* Te vagy, Márta?

MÁRTA Én, igen!

SZENT-GYÖRGYI Máris megyek.

MÁRTA Máris jön. Esetleg tudakolja meg tőle magától, szándékozik-e elutazni!

ARISZTID Valóban! Jó ötlet. Alkalomadtán megteszem. Most, ha nem haragszik...

MÁRTA Csak tessék! Vizontlátásra!

ARISZTID Kezét csókolom! *(megteszi, a kelletnél érezhetően tovább tartva a száját Márta kezén)* Szeret engem az... *(észbe kap)* Jó éjszakát!

(Arisztid ki. Márta kellemetlenül érzi magát. Szent-Györgyi jön.)

MÁRTA Elgyötörtnek tűnsz.

SZENT-GYÖRGYI Sokat járt a fejem, én meg mentem utána.

MÁRTA Itt az idő megállni.

SZENT-GYÖRGYI Ha az olyan egyszerű volna! Rabok vagyunk, Márta, a saját elkötelezettségünk szolgái.

MÁRTA Ugyan már, nekem ne játszd meg a sanyarú sorsú munkásembert. Akkor vagy boldog, ha dolgozol.

SZENT-GYÖRGYI A boldogság egy illúzió.

MÁRTA Éppúgy, ahogy a szabadság is.

SZENT-GYÖRGYI Az volna?

MÁRTA Ismerlek, te, ha boldog akarsz lenni, az leszel! A boldogság is, a szabadság is csak a fejedben létezik. Neked a szabadság a mikroszkópod alatti világ. Lehetnél akár a tenger fenekén is, akkor sem éreznéd rabnak magad, ha kutatni engednek.

SZENT-GYÖRGYI Talán így van. De most...

MÁRTA Most?

SZENT-GYÖRGYI Ezt a karrieremet érzem veszélyben.

MÁRTA Hogy érted?

SZENT-GYÖRGYI Kaptam ma egy hívást a minisztériumból. Ami most következik, megnyirbálja a költségvetést.

MÁRTA Háború van.

SZENT-GYÖRGYI Nagyon úgy tűnt, nem anyagi természetű a megszorítás alapja. Enyhe fenyegetést éreztem ki belőle. Most az anyagi forrásokat szűrik meg, majd a vizsgálható anyagokat, majd az egyetem hallgatóinak összetételét. Elkerülhetetlen. Elfogadhatatlan.

MÁRTA Mit akarsz tenni?

SZENT-GYÖRGYI Bár tudnám.

MÁRTA Esetleg szándékozol elutazni?

SZENT-GYÖRGYI Puff neki. Most akartam rátérni.

MÁRTA Nyilvánvaló!

SZENT-GYÖRGYI Rendeznek egy konferenciát egy semleges országban. Meghívtak előadást tartani.

MÁRTA	Ha nem kérdezek rá, akkor is megtudom ezt?
SZENT-GYÖRGYI	Ugyan, Márta! (<i>legyint</i>) Előadást tartok, de főként találkozni tudok az Alapítvánnyal. Bemutatom nekik a legújabb eredményeinket. Egy darabig kihúzzhatjuk a támogatásukkal anélkül, hogy állami pénzekre fanyalodnánk.
MÁRTA	Melyik az a semleges ország?
SZENT-GYÖRGYI	Törökország. Isztambul.
MÁRTA	Mikor mész?
SZENT-GYÖRGYI	Pénteken.
MÁRTA	Most pénteken??
SZENT-GYÖRGYI	Igen.
MÁRTA	Igazán... igazán szólhattál volna!
SZENT-GYÖRGYI	Magam sem tudtam. Ma jött az üzenet. Éjfélkor értem küldenek egy automobilt. Elvisznek a nagyállomásig.
ARISZTID	Jaj, bocsánat, a kalapom itt maradt. Egyszer a fejemet fogom... (<i>leveszi a fogasról</i>)
SZENT-GYÖRGYI	Jó pihenést!
ARISZTID	Jó éjszakát! (<i>ki</i>)
MÁRTA	(<i>bólint, Alberthez</i>) Veled menjek?
SZENT-GYÖRGYI	Ó, semmiképp! Egyáltalán nem lesz kényelmes út. Egy nőnek kiváltképp nem. Olvasod a híreket: önkényes kocsfoglalók, menekültek, leszerelt, sérült katonák. Csalók, csavargók mindenütt. Európa egy kupleráj.

MÁRTA Hát ne menj!

SZENT-GYÖRGYI Bár tehetném!

MÁRTA Mégis veled mennék!

SZENT-GYÖRGYI Egy konferencia az konferencia.

MÁRTA Tiltakozol az utazásom ellen.

SZENT-GYÖRGYI Igen. Mert féltelek.

MÁRTA Valami nő van a dologban?

SZENT-GYÖRGYI Nő?! Kedvesem, szó sincs nőről!

MÁRTA Mondod te.

SZENT-GYÖRGYI Mondom, igen.

MÁRTA Bevallanád, ha úgy volna?

SZENT-GYÖRGYI Nem.

MÁRTA Na látod! Megérezem, ha titkolózol.

SZENT-GYÖRGYI Nem titkolózom! Értsd meg, háborúban nem kéjútazás...

MÁRTA Albert!

SZENT-GYÖRGYI Hát jó: azért nem jöhetsz, mert ahogy átlépek a birodalom határát, letartóztathatnak.

MÁRTA Már hogy foghatnának le téged?

SZENT-GYÖRGYI Könnyedén.

MÁRTA A világ közvéleménye számon tart téged. Mégsem Kukutyini Miskáról van szó!

SZENT-GYÖRGYI Aki világalomra tör, abban nincs morális gát. Hitler azt hiszi, korlátlan erőforrás birtokában van, semmi sem tartja vissza. Azt csinálja, amit csak akar.

MÁRTA Atyaisten! Miért? Téged miért?

SZENT-GYÖRGYI Mert azt hiszik, lepaktáltam a kommunistákkal.

MÁRTA Bárkinek is beszéltél erről?

SZENT-GYÖRGYI Kire gondolsz?

MÁRTA *(körbe mutat)* Rájuk.

SZENT-GYÖRGYI Már amúgy is eléggé leterhelt a társaság. Nincs szükségük új feszültségfaktorra.

MÁRTA Akkor ne menj!

SZENT-GYÖRGYI Nem tudom, mit csináljak!

MÁRTA Higgyenek gyávának inkább!

SZENT-GYÖRGYI Magamat tartom gyávának, ha nem megyek! Ezt mondogattam világeletemben. Nem fogok gyávaságból meghátrálni!

MÁRTA Képes vagy kész helyzet elé állítani engem azáltal, hogy elutazol kétezer kilométerrel arrébb, és mellékesen a Gestapo feni rád...

SZENT-GYÖRGYI Nem a Gestapo...

MÁRTA Akkor az SS, mit tudom én, kicsoda feni rád a fogát, de nem vihetsz magaddal, mert engem féltesz? Akkor legalább... édes Istenem, akkor legalább... ha ezt tudom, akkor...

- SZENT-GYÖRGYI Mit tettél volna, kedves?
- MÁRTA Ne nyugtass, ne nyugtass, hagyd, hogy kitomboljam magamat, legalább ennyi maradjon nekem!
- SZENT-GYÖRGYI Igenis.
- MÁRTA Ó, te! *(a nyakába borul, sír, majd együtt kimennek)*
- (Másnap reggel. Arisztid be, a könyvtárba megy, megigazítja a haját a tükörben. Q be, mindkét szeme alja duzzadt, lila. Q pisszeg, Arisztid hozzálép.)*
- ARISZTID Nem sokat szépült.
- Q Aki katedrálist épít, vállalja, hogy kőporos legyen a keze!
- ARISZTID Nagyon költői ma.
- Q Védik a saját fajtájukat, nepotizmussal segítik a felfelé jutást. De mi örökre megszüntetjük ezt az uram-bátyám világot!
- ARISZTID Miről beszél?
- Q Tudja, aki elárulja a hazáját, nem számíthat könnyöretre.
- ARISZTID Nem értem.
- Q Pontosan tudjuk, miről folyik szó a maguk úgynevezett oktatási intézményében.
- ARISZTID Üldözési mániája van.
- Q Mutassa, mire jutott! *(Arisztid átadja az újabb levelet, Q átfutja)* Hagyja a biológiai maszlagot, engem a lényeg érdekel!

- ARISZTID Ez nem biológia, hanem kémia.
- Q Szarok a kémiájára! (*lapoz*) A szerelmi életük sem érdekel. Habár az még jól jöhet! Mi van az időponttal?
- ARISZTID Azt is tudom.
- Q Nem írta le!
- ARISZTID Nem bizony.
- Q Kérdem én: miért nem?
- ARISZTID Mert nem kockáztatok. Előbb szeretnék biztosítékokot.
- Q Mi a francra?
- ARISZTID Először is: nem eshet bántódása! Ő mindennek a lelke. Fogta Szegedet, fölemelte és behelyezte a tudományos világ központjába.
- Q Maga is elég költői ma reggel. Én azt mondom, ez a szép hely, ez itt mind körülöttünk az összes parkjával, terével, templomával egy szempillantás alatt mind semmivé válhat!
- ARISZTID Megint sokat képzel...
- Q Azt hiszi? Mondok én magának valamit. Az ősszel egy templom állta útját az autóútnak. Tudja, mit csináltak?
- ARISZTID Lebontották.
- Q Egy frászt! Arrébb vitték, barátocskám! Arrébb vitték vagy fél kilométerrel. A templomot, ami alig volt kisebb, mint ez itt maguk

mellett. Hát ilyet tudunk mi! Egy dolgot megtanulhatott volna a nagy tudós eszével: ezen a bolygón már az történik, amit mi akarunk. *(megenyhül)* Na jó, figyeljen, mert maga értelmes fiatalember nagy jövővel. Ez a nagy jövő részben persze a tehetségtől függ, de higgye el, az a kisebbik rész! Mi megalapozzuk bárki jövőjét, aki alkalmas rá.

ARISZTID

Soha nem hagynám cserben a társaimat.

Q

Hát ne hagyja! Ne hagyja! Legyen maga a húzóerő! Legyen maga az új üstökös! A fárosz, ami mások előtt a fényével mutatja a helyes irányt.

ARISZTID

Maga szerint létezik helyes irány?

Q

Hogyne!

ARISZTID

Egyet mondjon csak meg: maga hogy jut be ide mindig?

Q

Azzal ne törődjön!

ARISZTID

Jobban járnék, ha kidobatnám.

Q

Tessék csak! Azt hiszi, ezzel megijeszt? Ha tudná, hányszor kerültem ennél szorultabb helyzetbe!

ARISZTID

El tudom képzelni!

Q

Ha maga nem segít, találunk mást. Itt az alkalom, nem tudom érthetőbben mondani, drága fiam: most vagy soha! Választania kell!

ARISZTID

Adjon egy percet!

Q Kettőt is!

(Arisztid hosszan gondolkodik.)

ARISZTID Hát jó, rendben: pénteken pontban éjfélkor
automobil érkezik hozzá. Az viszi a vasútálla-
másra.

Q Ez biztos?

ARISZTID Biztos.

Q Hm. Ez egészen kiváló munka volt! Hadd szo-
rítom meg a kezét, fiatal barátom! *(Arisztid fél-
ve kezét fog, Q két kézzel rámarkol)* A jövő nagy
reménysége! Ne féljen!

(Q ki, Schwartz és Szent-Györgyi be)

SCHWARTZ Vártalak. Tudom, miért mész Isztambulba.

SZENT-GYÖRGYI Na ne mondd!

SCHWARTZ De mondom.

SZENT-GYÖRGYI Többet tudsz, mint egy titkosügynök.

SCHWARTZ Többet. Mást.

SZENT-GYÖRGYI Tessék, elő a farbával!

SCHWARTZ Jól tudod, hogy nem mondhatom ki én. Neked
kell.

SZENT-GYÖRGYI Én nem akarom.

SCHWARTZ Nincs választásod.

SZENT-GYÖRGYI Félek.

SCHWARTZ Jól tudom. Megértem. Bárki félne a helyedben.

SZENT-GYÖRGYI Nem tartom magamat bárkinek.

SCHWARTZ A jól fészült, a mindig magabiztos, a fess, intelligens, művelt, megbecsült, világhírű tudós. E mögött most szemernyi gúny sincs, ez az általános vélemény rólad.

SZENT-GYÖRGYI Azért a katolikus vénasszonyok ellentmondának neked.

SCHWARTZ Velük nincs is kapcsolatod...

SZENT-GYÖRGYI Igaz.

SCHWARTZ Nem vagy akárki, de ugyanúgy ember vagy és ugyanazok a törvények vonatkoznak a gondolataidra, mint bármely más Homo Sapiensre. Köszönd az evolúciónak, ellentmondani úgysem tudsz neki. Ez van, Albert. Támogatlak, de ösztönözlek is: ki kell mondanod!

SZENT-GYÖRGYI Isten mentsen meg!

(Schwartz fölkel, megöleli Szent-Györgyit.)

SZENT-GYÖRGYI Köszönöm.

SCHWARTZ Ez a dolgom. Fogadj el!

(Szent-Györgyi bólint. Kinéz az ablakon és magában motyog: „Weiss Mózes... mit tudtál te?” Hirtelen kivágtat a könyvtárból és föltépi a labor ajtaját.)

SZENT-GYÖRGYI Ilona! Brunó! Kálmán! Egy szóra!

(Ilona, Brunó és Kálmán jön.)

SZENT-GYÖRGYI Üljetek le! (csönd)

BRUNÓ

Tehát?

(Csönd, várakoznak. Brunó megszólalna, de Ilona megfogja a kezét.)

SZENT-GYÖRGYI

Fogalmam sincs, hogy amikor elmegyek Isztambulba, a halált, vagy az életet választom-e.

ILONA

Megijesztesz.

BRUNÓ

Ne menj!

KÁLMÁN

Semmi esetre!

SZENT-GYÖRGYI

Bár ennyire egyszerű volna. Van... egy feladat, amivel megbíztak, amire rábólintottam. Elvállaltam, véghez viszem, teljesítem. Ez tiszta sor. Izgalmas, mert olyan, mintha kém lennék, át kell adnom egyfajta üzenetet, de kizárólag egy szűk csoportnyi ember fülébe juthat, blablabla. Eddig rendben.

ILONA

De?

SZENT-GYÖRGYI

Hát épp ez az. Az a de!

ILONA

Csak lassan! Kezdd el kibeszélni és hidd el, a megfelelő szavak majd rád találnak. Van időnk.

SZENT-GYÖRGYI

Idő... Weisz Mózes tudta.

BRUNÓ

Kicsoda?

SZENT-GYÖRGYI

Az idő... Kálmán, idejönneél? *(Kálmán megteszi)*
Nézz ki az ablakon! Mit látsz?

KÁLMÁN

(mintha leckét mondana fel) A Dómot. Sétáló embereket, egy kutyát, egy lovast, két álló szekeret. Egy rendszert, amely látszólag rendszertelen összetevőiből állva is rendszert alkot.

SZENT-GYÖRGYI *(mosolyog)* Látod ott, jobbra a kisboltot?

KÁLMÁN Látom.

SZENT-GYÖRGYI Tudod, mi van kiírva a bejárat fölé?

KÁLMÁN Innen nem tudom kivenni.

SZENT-GYÖRGYI Weiss Mózes és társa. És még mi?

KÁLMÁN Nem is tudom, talán egy szám? Egy évszám?

SZENT-GYÖRGYI Ezernyolcszázhatvanegy.

KÁLMÁN Igen.

SZENT-GYÖRGYI Ez a tábla több, mint nyolcvan éve függ ott. Az a Weiss Mózes, aki a boltot megnyitotta, ennek a Weiss Mózesnek a nagyapja volt. Szegénységben élt és szegénységben halt meg. *(csönd)* A boltja virágzott. Tömve volt áruval.

KÁLMÁN Nem értem.

SZENT-GYÖRGYI Jól működő üzlete volt, de ő nem nyúlt a tartalékjaihoz. Pontosan úgy, ahogyan a fia sem, a következő Weiss Mózes.

BRUNÓ Bolond volt mind a kettő.

SZENT-GYÖRGYI Szó sincs róla. Pontosan tudták, de legalábbis hittek benne, hogy az ő áldozatuk a jövő generációját segíti sikerre. Ez a Weiss Mózes, aki unokája az eredeti tulajdonosnak, a múlt évben vásárolt egy automobilt. Hasonlót az én Buick-omhoz, de ő német gyártmányt választott. Egy Mercedest.

BRUNÓ Hú!

SZENT-GYÖRGYI Hű bizony! Senkinek sincs a környéken hasonló. De, képzelj csak, egy reggelre valaki oda... kakált az autó első ülésére. Miért?

KÁLMÁN Mert zsidóé az autó. Irigyelték.

SZENT-GYÖRGYI Pontosan. Most jön a valódi kérdés: az én automba miért nem kakálnak?

KÁLMÁN Mert te megérdemled azt az autót.

SZENT-GYÖRGYI Miért is?

ILONA Mert feltaláltad a C-vitamint. Mert az emberek szemében hős vagy, amiért magát az életet teszed biztonságossá.

SZENT-GYÖRGYI Weiss Mózes hitelbe adott cukrot, tojást, tejet, kenyeret, tudj' isten mit még azoknak, akik rászorultak.

BRUNÓ Kamatért cserébe!

SZENT-GYÖRGYI Tévedsz. Nem kért kamatot, mert azok az emberek nem tudták volna kifizetni.

ILONA Így viszont nem érte meg a kölcsön.

SZENT-GYÖRGYI Látjátok, ez az! Megérte. Amit ő követett, az nem a banki matematika. Ő úgy okoskodott, hogy ha vissza akarnak hozzá jönni ezek az emberek újabb áruért, előbb kifizetik az előző tartozást. És képzelje, hosszú távon igaznak bizonyult a feltevése. Hozzájutott a pénzéhez, igaz, némi késéssel. De ő, mint látjuk, hosszú-távra tervezett.

KÁLMÁN Okos.

- SZENT-GYÖRGYI Az emberek tudták, ha nem fizetnek, ő is csődbe megy és megszűnik a bolt. Megfosztják önmagukat a kölcsön lehetőségétől. Tudja, az emberek összességében tudják, hogyan kell viselkedni. Máskülönben réges-rég kihaltunk volna.
- SZENT-GYÖRGYI Tudjátok, a dédapám még ismerte azt a Weiss Mózeset.
- KÁLMÁN De professzor úr, hiszen te nem is ezen a környéken nőttél föl.
- SZENT-GYÖRGYI Igazad van. Lódítottam. Nem ismerhette. De mi analógiákkal dolgozunk. Az ő egyik falujába költöző boltost Streibnek hívták. Azt ismerte. A története attól még igaz. *(csönd)* És igaz ez arra a gondolkodásra, amit annak idején Klebelsberg Kunonál láttam. Ötezer népiskolát építtetett. Szállást a tanítóknak. Ráadásul, ha egy mód volt rá, fiatal férfi mellé fiatal tanítónőt küldetett, hátha összeházasodnak, együtt tanítanak tovább, így két legyet üt egy csapásra. Ez az az előrelátás, ami akkoriban utolérhetlenné tette őt. És ezt gondolom én is a tudós szerepéről az országban. Értitek már?
- BRUNÓ Nem egészen.
- ILONA Azt persze értem, mert soha nem is volt titok, hogy imárod a veszélyt, és imádsz, már megbocsáss, a megmentő szerepében tetszelegni. De nagyon remélem, nem keresel szándékosan halálos szituációkat, csak mert a szereped ezt kívánja. Mert azt is tudjuk rólad, hogy mindenkinél jobban szeretsz élni! Nem így van?
- SZENT-GYÖRGYI Dehogynem! Úgy igaz, hogy nem tudnálak becsapni, azért is akartam néhány dolgot tisztázni... *(csönd)* a múltamból.

(Brunó megszólalna, de Ilona határozottan megszorítja a kezét.)

SZENT-GYÖRGYI Voltak olyan szakaszai az életemnek, amelyek – nem is tudom a helyes meghatározást – nem az újdonság vagy fejlődés lehetőségének kutatásával teltek. Voltak... menekülő időszaok, amikre nem csak hogy nem vagyok büszke, de mindezidáig senkinek sem beszéltem róluk.

KÁLMÁN Akkor most miért?

SZENT-GYÖRGYI Mert... megíértem valakinek. Az ígélet pedig szép szó. *(csönd)* Megpróbálom röviden és őszintén! Mielőtt Cambridge-be hívtak volna, Groningenben dolgoztam. A kutatásaim megfeneklettek, legalább is én úgy éreztem, ha bármit tettem is, senki sem hitt bennem, lassanként én sem magamban. Írtam egy értekezést akkori kutatási eredményeimről. Épp a burgonyával kísérleteztem, a kutatóközpont vezetője azt válaszolta, hogy leadom-e közlésre vagy nem, egyre megy. Ami fontos volt nekem, amiért dolgoztam, ami választott szakmámként engem ezen a földgolyón, mint embert meghatározott, az neki egyre ment. Télen fáztunk és alig volt mit ennünk. Akkor hazaküldtem Nelliéket Magyarországra.

BRUNÓ Erről tudok. Mesélted.

SZENT-GYÖRGYI Azt viszont nem, hogy utána közel egy álló napig bolyongtam az erdőben. Átfagyva, éhesen, szomjasan, de végül visszamentem a lakásunkba. Lehajoltam, hogy kikössem a cipőmet és láttam... úgy elgémberedtek az ujjaim, hogy nem éreztem – láttam, hogy egy kötél van a kezemben.

ILONA Jézusom!

SZENT-GYÖRGYI Valójában egész nap alkalmas fát kerestem, amire felköthetném magam.

ILONA Mégsem tetted!

SZENT-GYÖRGYI Nem, de nem sok híja volt.

BRUNÓ Azért a gondolatot és tettet földrészek választják el egymástól.

SZENT-GYÖRGYI Mondok mást. Tizenhatban, egy ukrán erdőben... két éve tartott a háború. Tudtam, hogy már nem bírom sokáig, mert vagy engem is eltalál egy kósza lövedék, vagy belebetegszem, vagy beleőrülök. Azt gondoltam, ha önmagamot meglövöm, fölmentenek a szolgálat alól. Lekuporodtam és kitapogattam az *ulna* és a *radius* közötti húsos területet, ahová golyót küldhetek, hátha nem derül ki az öncsonkítás, hátha nem életfontosságú eret találok el, hátha nem marad életre szóló fogyatékoság a lövés után, hátha nem bolondulok bele a fájdalomba!

ILONA Albert!

SZENT-GYÖRGYI Csupa feltételes mód volt az a néhány perc.

BRUNÓ Nekem mesélted. Tudom, mennyire borzalmas volt.

SZENT-GYÖRGYI Az volt. Valójában nem a lövés, vagy az öncsonkítás ténye, hanem az, hogy az orvos agyammal a lövés helyét kutattam, de az ember agyam a fejemhez akarta emelni azt a rohadt puskát és szétlőni vele a koponyámat, hogy véget vessen a háborúnak, de nem ám a körülöttem, hanem a bennem dúlónak.

BRUNÓ Akkoriban sokan érezték ezt.

SZENT-GYÖRGYI Azután elsütöttem a fegyvert. Az pedig már tett a javából! És elérkeztünk a mosthoz.

ILONA Istenem!

SZENT-GYÖRGYI Ne értsetek félre, hisz mindenem megvan, munka, pénz, feleség, lakás. Ti... De két nappal ezelőtt telefonhívás érkezett, ami után nem volt visszaút, meg kellett kérdezni magamtól, miért vállalom ezt az egyáltalán nem veszélytelen küldetést. A választól pedig megrémültem. Talán tudat alatt abban bízom, hogy valami félrecsúszik. Elfognak, bebörtönöznek, kivégeznek... Nem pontosan tudom, mi jár kémkedésért.

KÁLMÁN Kivégzés.

SZENT-GYÖRGYI Nahát. Mi van akkor, ha egyáltalán nem az emberiség szolgálatában élem meg ezt a kalandot, csupán önös érdekből teszem, mert abban bízom, hogy így mártírként halhatok meg és esélyem sem lesz tudományos mélyrepülésbe, elfeledettségbe, névtelenségbe veszni. Mert nem akarom megélni, hogy nem fejlődöm tovább, nem akarok elvegetálni itt a Tisza partján, az egyetemen egyre kisebb és kisebb befolyást kapva, tőpörödött, szenilis oktatóként fejezni be az életet! Nem volna-e becsületesebb és frappánsabb így, hősként lezárni?

ILONA *(sír)* Albert!

SZENT-GYÖRGYI A saját válaszomtól rémültem meg, és attól, amit az életemről hiszek. Mindez egy másodperc alatt megfordult. Kétkedni kezdtem, és ahogy egyre mélyebben és mélyebben belegondoltam a múltba, rájöttem, hogy mindig is pengeélen táncolt ez az én hatalmas életszeretetem. Most pedig tanácstalan vagyok. Mit kezdjek ezzel az érzéssel?

ILONA Talán, ha...

BRUNÓ Nincs talán. Nem, Ilona, itt nincs talán. Itt és most nincs helye feltételes módnak! Élned kell az életedet úgy, ahogy eddig. Menni előre, keresni a kérdéseket, amire válaszokat találhatsz.

SZENT-GYÖRGYI Nem akarok kiszeregni az életből!

BRUNÓ Nem is fogsz. Nem ismerek nálad bátrabb embert.

SZENT-GYÖRGYI Mit érek a bátorsággal?

BRUNÓ Azt, barátom, hogy mindennek ellenére elmész Isztambulba, megteszed, bármi is a feladatod, hazajössz és ott folytatod, ahol abbahagytad. Mert nélküled mi sem vagyunk azok, akik. Felelős vagy értünk, nem csak önmagadért. Mindig a nagyokkal példálózol, de Albert, te ugyanúgy nagy vagy, és akik ezt látják, azok kedvéért kell megszeretned önmagadat!

ILONA Mi nagyon szeretünk téged.

KÁLMÁN Egy volt professzorom mondta...

BRUNÓ Kálmán, ne!

SZENT-GYÖRGYI Mit mondott?

BRUNÓ Jobb, ha nem tudjuk!

(Lány érkezik, kiabálva: „Szent-Györgyi Albert, Szent-Györgyi Albert!” Kopogás nélkül benyit a laborba, majd a könyvtárba.)

LÁNY Albert!

SZENT-GYÖRGYI *(maró gúnnyal)* Erzsébet! Magának aztán van bő a képén!

LÁNY Látja, most még egyedül jöttem.

SZENT-GYÖRGYI Látom. Bár, én úgy vélem, maga akkor a legveszélyesebb, ha egyedül van.

LÁNY Hm. Vicces.

SZENT-GYÖRGYI Nem szántam annak.

KÁLMÁN Úgy vélem, önnek semmi keresnivalója...

SZENT-GYÖRGYI Hagyd csak, köszönöm!

BRUNÓ Biztos?

SZENT-GYÖRGYI Biztos, biztos! Még folytatjuk és... nagyon köszönöm, hogy meghallgattatok!

BRUNÓ *(Lány felé)* Vele mi legyen? Kidobassam?

LÁNY *(sziszeg)* Azt próbálja meg...

SZENT-GYÖRGYI A viláért sem! Égek a vágytól megtudni, mi hajtotta vissza őt ide, a „tudomány fellegvárába”!

BRUNÓ Hát jó! Akkor mi most...

SZENT-GYÖRGYI Menjetek csak!

(Hárman ki.)

LÁNY Nem köntörfalazok, a saját érdekében gondolja át részvételét bármiféle nemzetközi rendezvényen!

SZENT-GYÖRGYI Oh!

LÁNY Igen, pontosan. Mindenről tudunk.

SZENT-GYÖRGYI Oh, mindenről?

LÁNY Legalábbis... többről, mint maga gondolná.

SZENT-GYÖRGYI Erzsébet, ugye, szólíthatom így?

LÁNY Ha ellenállhatatlan késztetést érez rá!

SZENT-GYÖRGYI Ellenállhatatlan késztetést... Látja, ezért sajnálom, amiért nem olyan szakmát választott magának, ami tehetségének kibontakoztatását teszi lehetővé.

LÁNY Nem kell az én tehetségemet féltenie. Nagyon is jó szolgálatot tesz.

SZENT-GYÖRGYI Ezt kétlem. Erzsébet, maga csilloghatna!

LÁNY Hagyjuk, kérem! Visszatérve magára: jó ideig ne tervezzen semmiféle utazást külföldre!

SZENT-GYÖRGYI Fenyegyet?

LÁNY Nincs felhatalmazásom fenyegetni. Közölni és felszólítani igen! Tehát felszólítom: ne menjen külföldre!

SZENT-GYÖRGYI Kérem, közölje tehát: ellenkező esetben...

LÁNY *(megcsóválja a fejét)* Maga nem egy krimiben él. Azt képzelet talán, de téved. Sebezhetetlennek hiszi magát, de a való világban, higgyen nekem, ha bekövetkezik a tragédia, nem marad hely a lelkében romantikus képzelmenyeknek. Kiszorítja őket a fájdalom.

SZENT-GYÖRGYI Akkor majd magára gondolok.

LÁNY Nem érti...

SZENT-GYÖRGYI Nem bizony.

LÁNY Szerettem volna önt megvédeni.

SZENT-GYÖRGYI *(most ő csóválja a fejét, mélyen a lány szemébe néz)*
Köszönöm.

(Lány, arcán undorral és dühvel ki. Kintről hangok hallatszanak be.)

HANG Professzor Szent-Györgyi!

SZENT-GYÖRGYI Megyek, megyek!

HANG A kolozsváriak!

SZENT-GYÖRGYI Megjöttek hát!

(Szent-Györgyi elől, minden munkatárs utána, kiszaladnak. Q és Arisztid beoson.)

Q Biztonságos?

ARISZTID Mindenki a mérközést nézi.

Q Maga nem játszik?

ARISZTID Nincs nálam megfelelő ruházat.

Q A professzorát ez nem zavarta.

ARISZTID Tudja, ez egy drága öltöny...

Q Látszik rajta. Akár egy lektor.

ARISZTID Rektor.

Q Nem mindegy? Kész a terv!

ARISZTID Van terv?

- Q De mennyire! Csak hallgasson ide!
- ARISZTID Magáé a fülem.
- Q Mit mond?
- ARISZTID Ez csak egy ilyen... helyi mondás.
- Q Értem. Azt tudjuk, hogy a professzor nagyon alapos, ha munkáról van szó.
- ARISZTID Ez biztos.
- Q Azt kell kihasználnunk, amink van. Ebben már igen jók vagyunk. Sokat tanultunk nálunknál finomabb, szofisztikáltabb, fejlettebb módszerekkel dolgozó országoktól. Tehát van egy autónk, meg egy pontos időnk. Na most, ha feltételezzük, márpedig miért ne feltételeznénk, hogy a professzora nem ismeri a sofőrt, sőt, az automobil márkáját sem fixálták előre. Akkor nincs más dolgunk, mint úgy tenni, mintha mi lennénk azok, akikkel lebeszélte a szállítást.
- ARISZTID És?
- Q És automobilt küldünk, mintegy két perccel azelőtt, hogy a másik megérkezne.
- ARISZTID Ez, már megbocsásson, hülyeség! Honnan tudjuk, mennyire pontos az a sofőr?
- Q Kormányzati sofőrök szinte másodpercre. De mondok jobbat, ha egyszerre érnek oda, a mi sofőrünk kettőt dudál. Egyszerű pszichológia! Mindenki azt az autót választja, amelyik rádudál.
- ARISZTID Biztos ebben?

- Q Én nem annyira, de akik a tervet készítik, igen.
- ARISZTID Mi volna, ha a sarkon várakozna a maguk sofőrije...
- Q Mondja nyugodtan, hogy a mi sofőrünk!
- ARISZTID ...a mi sofőrünk és valaki jelezne neki, ha az ellensofőr érkezik. Akkor gyorsan idegurul a térre és fölveszi a profot.
- Q Nem véletlenül választottuk magát! Fantasztikus! Én azt mondom, hagyjuk nyitva a kérdést és a helyzettől tegyük függővé, melyiket választjuk! Először is, mondjuk így, az A tervet előkészítve állítsa előre az összes falon látható órát kettő perccel!
- ARISZTID Miért pont kettővel?
- Q Mert az még nem tűnik föl senkinek, az emberek többnyire felületesen nézik a faliórákat, ugyanakkor két perc örült hosszú idő, ha az ember cselekedni kényszerül.
- ARISZTID Kényszerül?
- Q Ezt csak úgy mondják. Szóval, ha Szent-Györgyi professzor feszülten várja az őt szállító autót, minden másodpercet súlyosan lassúnak fog érezni. Két perc előny számunkra már győzelem.
- ARISZTID Csodálom a magabiztosságát.
- Q Ebből élek. Ebben a játékban csak győztesek lesznek.
- ARISZTID És a prof, ő mit nyer?

Q Egy életem át tartó üdülést olyan felszereltségű kutatóbázison, amelyet csak álmodni képes.

ARISZTID Hol is van ez a bázis?

Q Mondjuk úgy, egy mérhetetlenül nyugodt helyen. Távol a zűrzavaros, dübörgő embertömegtől. Amint a feljegyzéseiből kiderült, a legnagyobb boldogságot kapja tőlünk ajándékba. Viszlát, drága barátom!

ARISZTID Egy pillanat még!

Q Mondja gyorsan!

ARISZTID Mit mondanak a többieknek?

Q Azt csak bízza ránk! Ebben kivételesen jók vagyunk. Elég az hozzá, hogy a többi néma kuss.

ARISZTID Csend.

Q Mi?

ARISZTID A többi néma csend.

Q Ej, hát ezt mondtam én is. Na, viszlát! (*Q el. Arisztid végigjárja a helyiségeket, mindenütt előre állítja a nagymutatót.*)

(Másnap reggel. Beözönlik a csoport, Béla András vállára tesz a kezét.)

ANDRÁS Ne érz hozzám, mert meghalok!

BÉLA Baleset?

ANDRÁS Izomláz! Izomláz, barátom, a legrosszabb fajta. Alig bírom a karomat emelni.

JENŐ	Én a lábamat érzem. Illetve nem érzem a lábamat. Zsibbad mind a kettő.
BÉLA	A csodálatos sáncolásaid miatt.
JENŐ	Azzal együtt sem tudtunk nyerni.
BÉLA	Győzzön a vendég, legalább jó emlékeket visz haza, legközelebb szívesen jön.
ANDRÁS	Pontosan. Bízsa csak el magát, és akkor megbosszuljuk ezt a tegnapi csúfos vereséget!
SZENT-GYÖRGYI	Nem volt csúfos. Csodásan küzdöttünk.
BÉLA	Az már szentigaz. <i>(karikírozva mutat röplabda mozgásokat)</i> Csodásan!
ANDRÁS	Majd este, este revanst veszünk tőlük.
JENŐ	Ittál te már versenyt erdélyiekkel?
ANDRÁS	Még soha.
JENŐ	Azt ajánlom, barátom, ne ma kezd el! <i>(nevetés)</i>
BÉLA	Nem ártott volna gyakorolni legalább. Teljesen elszoktak az izmaim a megerőltetéstől.
JENŐ	Régen volt időnk rá, nem is értem, hogy csináltuk. Régen mindenre volt időnk.
SZENT-GYÖRGYI	Ide süssetek, vénségek! <i>(kézen állva megtesz néhány lépést)</i> Most panaszkodjatok! Mozogni kell, ébren tartani az izmokat!
BÉLA	Neked, kérlek, könnyű.
SZENT-GYÖRGYI	Miért is?

BÉLA Mert... csak!

(*Nevetnek.*)

ANDRÁS (*bekukkant a laborba*) Hol van Arisztid?

BÉLA Dunsztom sincs. Általában ő érkezik leghamarabb.

JENŐ Talán beteg.

ANDRÁS Arisztid betegen is bejár.

BRUNÓ Az már biztos. De az elmúlt napokban iszonyú sápadt volt.

ANDRÁS Most, hogy mondod, nekem is feltűnt. Rá is kérdeztem volna, de elrobogott, szinte szóba sem állt velünk.

BÉLA Kimerült. Hordta ezeket a nehéz ládákat...

JENŐ Szólhatott volna, hogy segítsünk.

ANDRÁS Szerintem túl büszke hozzá.

BRUNÓ Tényleg, mi van a ládáiban?

BÉLA Dunsztom sincs.

(*Bemennek a laborba. Arisztid be, inge kitűrve, haja loboncos, levelek ragadtak bele, a részegségtől alig áll a lábán. Megtámaszkodik az ajtófélfában, inog. Ilona ki lép a labor ajtaján.*)

ILONA Jézusom, magával mi történt?

ARISZTID Ne haragudjék!

ILONA Eszemben sincs, de hát mi ez a kinézet, Arisztid?

ARISZTID Én csak jó benyomást akartam kelteni. Az első benyomás mindig a legfontosabb!

ILONA Kiben akart első benyomást kelteni?

ARISZTID Há' mindenkiben! Mindenkiben, akik a kezem alá dolgoznak majd.

ILONA Hol fog dolgozni, Arisztid? Jöjjön, jöjjön csak, kissé le kell, hogy csutakoljam! Szóval, hol dolgozik majd?

ARISZTID Itt. Itt fogok. Itt fogok.

ILONA Értem. Jól van, vegyük csak le a zakóját! Így, a nyakkendő, az inget is, ügyesen!

ARISZTID Nem leszek olyan, mint a rosszak. Én jó vezető leszek.

ILONA Hála a magasságosnak, Arisztid, ennek örülök. Ó jaj, a haja is, hát hol aludt maga?

ARISZTID Sehol. Sehol nem aludtam. *(énekel)* Nem aludtam én az éjjel egy órát! Hallgattam a régi babám panaszát. Éjfél után sejhaj! *(sírva kiabál)* Éjfél után, hogy rogyassza az eget a fejére a kurva világnak! Éjfél után! *(többen kinéznek a laborból, de Ilona int, hagyják őket magukra, Kálmán mégis jön)*

ILONA Ugyan, ugyan, ne hangoskodjon, ó, az inge is! Ezt ki kell tisztítani, így nem veheti föl.

ARISZTID Hogyan kell kereket cserélni egy Buickon?

ILONA Fogalmam sincs, hogyan, de tudja mit, üljön le ide *(Arisztid összecuklik, Kálmán próbálja elkapni)*, vagy inkább heverjen, én hozok egy lavór vizet.

KÁLMÁN Mit csináljak?

ILONA Csak figyelj rá, nehogy baleset érje! *(Kálmán tanácstalanul áll)*

ARISZTID Hogyha nekem is lesz Buickom, és kilukad a kereke... *(énekel)* Éjfél után sejahaj, kezdtem elszenderedni... Kurvák vagyunk mind! Egy nagy csecset szopogató kurvák! Kurvák! Aki-nek a nagy csecs jut, az a győztes, mer' abból szíjja ki a hatalmat! Kurvák! Mind azok vagyunk, a rektor urak is, meg a spionok is, meg az oktatók és a tudósok is. A tudósok! Mit tudtok, tudósok? Mit tudtok ti, mi? Ti? Mi? Ti? Mi? Hehe... Semmit se tudtok, én meg sokat, oltárian kurvasokat tudok! Nem akarok tudni, nem, nem, nem! Azt akarom, ne tudjak, nem-tudni akarok én. *(zokog)*

ILONA *(visszatér egy lavór vízzel)* Hát szabad ilyen? Egy ekkora férfi! Ne ríjon már!

ARISZTID Bocsánat, bocsánatot kérek!

ILONA Jó, jó, csak üljön fel! Így. Maradjon! Bele ne dőljön nekem a vízbe! *(lemondhatja, mellkasát, hátát, haját)*

ARISZTID Anyám nem szeretett.

ILONA Ugyan!

ARISZTID Anyám utált. Nem simogatta meg a fejem, mert fiú vagyok. A fiúkat nem simogatni, nem fölvenni, babusgatni, szereteget... szereteget...ni, mer' kislányokká válnak!

ILONA Jesszus!

- ARISZTID *(énekel)* Házunk előtt kettőt dudál a kocsi, édesanyám, professzorom hozza ki!
- ILONA Köszönöm, kivinnéd? *(Kálmán bólint, kiviszi a lavórt)*
- ILONA Elég lesz, elég már! *(megtörli Arisztidet, aki négykézláb elindul a könyvtár irányába. Ilona követi)*
- ARISZTID *(fölkapaszkodik egy polcra, kis híján lerántva)* A fejem alá kell könyv, hogy belemenjen a... tudás, mikor alszom! Valami jó elmés könyv! Okos akarok lenni én is, Nobel-díjat akarok! *(lecsúszik, Ilona elkapja, leül vele)* A hajamat, legyen szíves, a hajamat fésülje olyan professzorosra! *(Ilona a fejét simogatja)* És még azt se tudom, mi van a ládámban!
- ILONA Atyaisten! Jól van jól, aludjon csak szegénykém!

(Arisztid elszenderül, Ilona lassan kicsúszik alóla, a földre fekteti, betakarja, ruháit összefogja és kiviszi. Csendesen behúzza az ajtót. Arisztid hortyog. Ilona beoson, vállfán hozza a tiszta és vasalt inget, zakót, nadrágot. Egy polcra akasztja. Schwartz a padon ül. Arisztid ébredszik.)

- SCHWARTZ Ideje volna felöltözni.
- ARISZTID Mennyi az idő?
- SCHWARTZ A régi, vagy az új, két perccel előbbi időszámítás szerint?
- ARISZTID Ismerem magát...
- SCHWARTZ Minden bizonynal.

ARISZTID Járt már nálunk, ó, a fejem! Milyen időszámításról karattyol? *(tapogatózva föláll, felveszi a nadrágját)*

SCHWARTZ Van miről beszélünk.

ARISZTID Gondolkodni sem tudok. Szétszakad a fejem!

SCHWARTZ Gondolkodni nem kell.

ARISZTID Anélkül márpedig nem megy. *(lassanként ráke-
riül az ing, nyakkendő, zakó)*

SCHWARTZ Várok.

ARISZTID Mindenki vár. Mindenki csak elvár! Én mit várok, azt ki kérdezi meg?

SCHWARTZ Én megkérdézem: mit vár?

ARISZTID Nem tudom.

SCHWARTZ Pontosan.

ARISZTID Tudja mit? Szeretetet várok. Igazi, önzetlen szeretet. Meg tiszteletet. Szeretet és tisztelet.

SCHWARTZ Szeretet és tisztelet. Maga mit adna cserébe?

ARISZTID Valamit valamiért? Hát kufár vagyok én? Nem. Nagyapám az volt, talán a dédapám is. Én tudós vagyok. Tiszteljenek azért, ami lettem. Kufárból tudós. Ezért.

SCHWARTZ Csak ezért.

ARISZTID Csak!

SCHWARTZ És a szeretet?

ARISZTID

Tudja, mi az igaz szeretet? Nagypám öt fillérért árulta a tojást a piacon. Ahogy egyre öregebb lett, nem vett tudomást az inflációról, a tojást csak azért is öt fillérért adta. Ez volt az élete. Reggel összeszedte a tojásokat, bedobozolta és kigyalogolt a piacra. Néhány perc alatt elkapkodták, gondolhatja, de ő még ott maradt, beszélgetett ezzel-azzal, délre hazament, megbédelt, lefeküdt szunyókálni. Ez volt az élete. Hasznosnak érezte magát. Már bőven tíz fillér fölé ment a tojás ára, de ő csak tartotta makacsul az ötpengős árat. Nem tudta azt sem, hogy a tyúkok már rég nem tojnak és a nagyanyám veszi meg előző nap a tojásokat tizenkét fillérért és dugja be az ólba, hogy reggel onnan az öreg kiszedhesse és indulhasson a piacra. *(csönd)* Én nem akartam gyűlölni őt!

SCHWARTZ

Tudom.

ARISZTID

Ó, dehogy! Ezt énrajtam kívül senki sem tudhatja!

SCHWARTZ

„Az igazság az *én* igazságom.”

ARISZTID

Világéletemben szeretni akartam. Én úgy láttam, a szeretet is árucikk, amit adnak-vesznek, végső soron megéri begyűjteni belőle annyit, amennyi elérhető. Ki tudja, mire kell. Néztem magam köré és láttam embereket, akik nem segítik egymást, akik keresztbe fekszenek mások előtt, hogy akadályozzák az előrejutást, akik taposnak az alattuk állók fején, felérni vágyva a fölöttük álló vállát és mégis szeretik őket! Engem pedig nem szeretett senki! Senki sem. Ahol laktam, állt egy park. Ott sétáltak együtt azok, akik szerették egymást. Nem vágytam jobban semmire, mint abban a parkban sétálni. Nincs igazság! Nincs morális Univerzum:

ha én jót teszek az eseteiddel, majd visszakapom egy másik ösvényén az életnek, vagy a túlvilágon! Nincs! Mostanság divattá vált félni, és én is ugyanúgy félek, mint mások. De én attól, hogy igazam van.

SCHWARTZ

A bátrak is félnek.

ARISZTID

Nem akartam gyűlölni őt. Nem akartam... a fájdalmát. Bolond vagyok, ha elhiszem, hogy lehetséges a helyébe lépni. De valamit tenni kell! Változtatni a dolgok menetén.

SCHWARTZ

„Az élőlények fejlődéséhez vezető általános törvény így hangzik: az erős éljen, a gyenge pusztuljon.”

ARISZTID

Pontosan! Nincs ragadozó, aki szánná áldozatát.

(Szent-Györgyi be, egyforma öltönyük és hajviseletük miatt Arisztid és ő olyanok, mint apa és fia.)

SZENT-GYÖRGYI

Drága barátom! Remélem, jobban érzed magad!

ARISZTID

Sokkal jobban...

SZENT-GYÖRGYI

Be-benéztünk hozzád, de nem mertünk fölköltetni. Ilona szerint nincs jobb gyógyszer az ilyen lelki megrázkódtatásokra, mint az alvás. Látom, mostanra visszanyerted a régi formádat.

ARISZTID

Köszönöm...

SZENT-GYÖRGYI

Most viszont azt mondom, bátran menj le, maradt elég a sült húsból, savanyított káposztából, jó társaságból. Kell a táplálék az ifjú szervezetnek.

ARISZTID	Prof...
SZENT-GYÖRGYI	Igen?
ARISZTID	Maradnék kicsit...
SZENT-GYÖRGYI	Jó, lelked rajta! Ha meg nem haragszol, én pakolok. Készülök a nagy útra! <i>(kacsint, a dolgozószobából kihozza a bőröndöt)</i> Szerencse, hogy Törökország délen van. Igen csípős kint az idő.
ARISZTID	Prof...
SZENT-GYÖRGYI	Igen?
ARISZTID	Mondanom kellene valamit... <i>(Schwartz bátorítólag megszorítja a vállát és a dolgozószobában eltűnik)</i>
SZENT-GYÖRGYI	Hát ki vele! Ne haragudj, kissé feszültnek tűnök, de nagyobb utazások előtt mindig ilyen vagyok.
ARISZTID	Semmi baj, rövid leszek...
SZENT-GYÖRGYI	És meg is hallgatlak, de két percre ki kell szaladnom. Ne haragudj, tudod, az ilyen vénemberek, mint én, sűrűbben kell, hogy kijárjanak...
ARISZTID	Két percre...
SZENT-GYÖRGYI	Két perc az egész. Addig maradj, kérlek!
<i>(Szent-Györgyi ki. Lány, mögötte két megtermett rendőrrel be. Arisztid fejét kezébe temetve ül, az arca nem látszik. Lány benyit a könyvtárba, meglátja az ülő Arisztidet.)</i>	
RENDŐR 1	Ő az?

LÁNY	Ő. <i>(elfordul, a folyosón vár)</i>
RENDŐR 1	Albert Szent-Györgyi?
ARISZTID	<i>(feláll)</i> Kérem szépen!
RENDŐR 2	Kuss!
RENDŐR 1	„A Hatóság azokat a személyeket, akiknek az országban tartózkodása a közrend, közbiztonság, vagy államérdek szempontjából aggályos, rendőri felügyelet alá helyezheti.”
RENDŐR 2	Szent-Györgyi Albert, államellenes tevékenység megalapozott gyanújával letartóztatjuk. Jöjjön velünk!
ARISZTID	Nem, nem!
<i>(Rendőr 1 hatalmas pofont kever le neki, Rendőr 2 úgy hasba vágja, hogy összecuklik. Fölrángatják és kihurcolják Arisztidet. Kálmán, Ilona érkezik. Ilona felsikolt.)</i>	
KÁLMÁN	Álljanak meg! <i>(megállítaná a rendőröket)</i>
LÁNY	<i>(pisztolyt húz elő és Kálmánra fogja)</i> Meg ne próbálja!
<i>(Mindketten a rendőrök után mennek. Szent-Györgyi visszatér, tekintetével Arisztidet keresi, csalódottan csóválja a fejét. Schwartz jön.)</i>	
SCHWARTZ	Elkészültél.
SZENT-GYÖRGYI	Minden a helyén.
SCHWARTZ	Te is.
SZENT-GYÖRGYI	Aludtam rá egyet. Rádöbentem, hogy minden kutatásom az életet szolgálta. Mindenfe-

lé a szabadságot éltetem. Nem tehetek a saját szabadságvágyam ellen. Ha meg emberként ez a szűk időkeret adatott, ezt kell kitöltenünk lehetőleg minél teljesebben.

(Messziről Arisztid ordítása hallatszik.)

ARISZTID Mondják meg, hogy két perccel előrébb van!
Két perccel!!

SZENT-GYÖRGYI *(mosolyog)* Látod, valakinek két perc milyen sokat számít. Az is eszembe jutott, hogy amíg fegyverkezésre többet költünk, mint oktatásra, addig nekem itt kell lennem és szembesítenem ezzel a ténnyel azokat a szűklátókörű politikusokat, akik egy ősember agyával néznek körül ebben a világban, és ahelyett, hogy életközpon-túvá tennék, halálközpontú társadalmat építenek. Tudod, mi vagyok én? Egy renegát! Itt állok kozmopolita magyarként a tudomány meg a politika közötti pengényi hídon és egyensúlyozok. Itt állok tudósként a múlt és a jövő határán és egyensúlyozok. Itt állok emberként az objektivitás és az érzelmeim között és – tudod mit? Bízom abban, valóban bízom, hogy túlélem.

SCHWARTZ *(bólint)* Minden jót neked!

SZENT-GYÖRGYI Minden jót!

SCHWARTZ Ne kelljen visszajönnöm!

SZENT-GYÖRGYI Szívesen látlak.

SCHWARTZ Egy fenét!

SZENT-GYÖRGYI Igazad van. *(fölnéz az órára)* Mindjárt itt az idő. Megyek. *(kezet fognak, Schwartz hátul el,*

*Szent-Györgyi kalapot, kabátot vesz, fölkapja bő-
röndjét és kimegy)*

(Csönd. Ilona, Kálmán és Brunó beront.)

- ILONA Albert, Albert! Arisztidet... Nincs itt senki!
- BRUNÓ *(kapkodva)* Miért üvöltötte, hogy két perccel előrébb van, mint mi?
- ILONA Miért fogták le?
- BRUNÓ Nem értem!
- KÁLMÁN *(járkál)* Két perc, két perc, mennyi most? *(zseb-órát húz elő, felpillant a faliórára)* Ez két perccet siet. *(lentől dupla autóduda hangja)*
- KÁLMÁN *(motyog)* „Házunk előtt kettőt dudál a kocsi, édesanyám, professzorom hozza ki...” Arisztid tudott valamit, amit nem mondhatott el.
- ILONA Ezért hurcolták el?
- KÁLMÁN Talán ezért! Két perc... házunk előtt... kettőt... két perccel... kettőt dudál... *(az ablakhoz rohan, feltépi, kiabál)* Albert, prof, amelyik kettő dudál, abba ne...
- (Lövés dörren, Kálmán összeesik. Az ajtóban Q, kezében revolver.)*
- Q Nehogy már tönkre tegye nekem!
- (Ilona sikolt, Brunóval Kálmánhoz rohannak, letérdelnek hozzá. Q kirohan.)*
- ILONA *(ölbe veszi a fejét)* Kálmán, drága Kálmán!
- KÁLMÁN A prof... Meghallotta... a hangomat?

ILONA

(zokog) Biztosan, biztosan meghallotta! Édes Kálmán!

KÁLMÁN

Meghallotta. A logika... nagy fegyver. Tudom ám, mi van a... a ládámban. Kikövetkez... tettem... *(ajkához emeli az ujját)* Ssss! Paprika.

ILONA

Édes Kálmán!

B. Pap Endre

Szabad gyökök

Szereplők:

KLEBELSBERG KUNO

BOTKA SAROLTA

MAGYARY ZOLTÁN

DEMÉNY KORNÉLIA (Nagynelli)

SZENT-GYÖRGYI KORNÉLIA (Kisnelli)

SZENT-GYÖRGYI ALBERT

PARASZTASSZONY

PARASZTFIÚ

PERONŐR

RIKKANCS

KÜLDÖNC

HORDÁR

BORBÍRÓ MÁRTA

UTASOK

Történik 1928 és 1947 között több menetben Magyarországon, Cambridge-ben és New York légtérében.

I.

Hidegkúti villa társalkodója. Sarolta zongorázik. Variációk Dohnányi Ernő Missa in dedicatione Ecclesiae zenéjére. Klebelsberg Kuno asztalán toronyban áll a Neonacionalizmus című könyve. Ír, gondolkodik, folytatja az írást. Sarolta abbahagyja a muzsikálást, a hasára teszi a kezét és belemarkol, mintha fájna.

KLEBELSBERG Olyan ismerős, de nem rémlik, ki a szerző. Új darab vagy csak nagyon régen játszottad?

SAROLTA Csak álmodoztam a szegedi miséről. Hogy milyen születik épp...

KLEBELSBERG Komponálnál és beadnál a kedvemért egy művet a pályázatunkra?

SAROLTA A zongorán el-elmélázgatok, azt szeretem, de a hangszerelés az egészen más... *(a lábán nézegeti a mamuszt)* Akár a szakértelem, olyan, amelyet például a papucskészítő mesterség követel meg szegedi papucsosoktól.

KLEBELSBERG *(felkapja a fejét)* Szégyellheti magát, nem elég, hogy olyan nyakatekert neve van, ráadásul szörnyen feledékeny. Igazán megjegyezhetne ennyit, tisztelt gróf úr! Irgum-burgum, ha legközelebb Szegedre készül, be ne merjen állítani egy remek papucs nélkül!

SAROLTA Kiforgatod a szavaim. Mondhattam volna más kenyérkereső mesterséget is... Vajon ki nyeri meg a kitűzött tízezer pengős díjat? Ha Kodály nem lenne a zsűri tagja, rá fogadnék. Tízezer pengő az mennyi korona volna?

KLEBELSBERG Billió millió korona. Több nulla, mint a zongora billentyűje.

SAROLTA Elvonom butaságokkal a figyelmed, mikor anynyit küzdesz az ünnepi nyitóbeszéddel.

KLEBELSBERG Nehéz vajúdás. Itt, a saját házamban már lám-
palázam van, bele se merek gondolni, mi lesz
majd a Fogadalmi templomban Isten és a kor-
mányzó színe előtt remegő lábakkal állva? Egy
Klebelsberg nem sülhet bele a vezényszavak-
ba!

SAROLTA Huszárosan fogod átvágni majd a szalagot.

KLEBELSBERG Ha már a huszárságnál tartunk, a revolvere-
met nem láttad?

SAROLTA Mi köze a huszárságnak a revolverhez?

KLEBELSBERG Nincs a helyén. A személyzet se találta, hiába
tettük tűvé érte a házat. Meg kellene pucol-
nom, tudod, akkor pontosabban lő. Meg hát
aztán meg is szoktam. Idegen fegyverrel olyan
ügyetlen tudok lenni, képes lennék saját maga-
mat lábon löni.

SAROLTA A párbaj nem tréfadolog.

KLEBELSBERG Nem fogom lefújatni szégyenszemre ilyen át-
látszó ürüggyel. Hogy örökre hermafroditának
tartsanak... Ezt szeretnéd? Azért dugtad el?

SAROLTA Nincs valami más megoldás?

KLEBELSBERG Amikor a feltételekről tárgyaltak a segédeink,
a párbajtört elvetettük. Egyikünk se szeretné,
mint Herczeg Ferenc, felnyársalni ellenfelét.

SAROLTA Elszívhatnátok a békepipát.

KLEBELSBERG A dohányzás lassú halál. Ha esetleg rá tudod
venni, hogy bocsánatot kérjen tőlem és visz-
szavonja a mocskolódását Pallavicini...

SAROLTA Én szívesen leszek békekövet.

KLEBELSBERG De mért hallgatna egy nőre, ha a miniszterelnökökre se hallgat?

SAROLTA És ha azt hazudnám neki, hogy állapotos vagyok? Csak szorult annyi szív bele, hogy egy gyereket nem szeretne árván látni, vagy hogy elvetéljek az izgalmaktól.

KLEBELSBERG Pár hónapot nyernél vele, és kiderülne a turpisság. Világ csúfja legyek, aki egy nő szoknyája mögé bújt el?

SAROLTA Hogy rúgná oldalba a lóval!

KLEBELSBERG Az se rossz ötlet, de egy lóra mégse bízhatom a szerencsémet... Szóval reggelre a helyén legyen a revolverem.

SAROLTA Ezt azért csinálod, hogy bosszút állj rajta és közben rajtam is?

KLEBELSBERG Rajtad is? Badarságok jutnak néha az eszedbe...

SAROLTA Az előbb, míg a billentyűkön jártak az ujjaim, elgondoltam, hogy milyen volna gyerekszívajban zongorázni és nagy terveket szőni.

KLEBELSBERG A zene nem zavar, de a gyerekricsaj nálam hamar kiverne a biztosítékot.

SAROLTA Sajnálom, hogy olyan beteges vagyok, és annyit kell nyaggatnod miattam a doktorokat.

KLEBELSBERG Lódoktorok mind! Ígérnek fűt-fát, de csak a pénzt tömjük beléjük hiába. Az eredmény meg sehol.

SAROLTA Nem hibásak, csak én...

- KLEBELSBERG A szegedi klinikára a legjobb kutatókat és orvosokat szerződtetem le, nem akadémiai kóklereket. Azok majd segítenek a leendő kismamákon, ennyit megígérhetek.
- SAROLTA Gondolod, hogy tudnak majd rajtam is segíteni? Annyiszor megaláztak már a szörnyűbbnél szörnyűbb vizsgálataikkal. Nem tudnék még egyet túlélni...
- KLEBELSBERG Lehetetlent csak Isten nem ismer. A gyarló ember csak reménykedhet.
- SAROLTA Hány év, míg elkészül? Kifutunk az időből.
- KLEBELSBERG Két-három év. Most volt az alapkötetétel Szegeden, az első kapavágás. Gyors tempóban kell dolgozni, a tarkómon érzem a világválság jeges leheletét. Mielőtt eldurvul a helyzet, be kell fejezni a gyermekklinikát és a szülészetet. Ez az első és legfontosabb. Le kell szorítani a rossz statisztikáinkat. Szegedtől jobb helyet erre nem is választhattam volna. Akárhogy csűröm-csavarom a lehetőségeket, amik igen szűkösek, főleg a fiskális politika szűkmarkúságát nézve, újra és megint Szegeden lyukadok ki.
- SAROLTA Közel van Magyarpecska, egy ugrásnyira csak.
- KLEBELSBERG De közel a te szülőfölded is. Ha a revízió sikerül, és mért ne sikerülne a kultúrfölényünkkel, Szeged fontos kisugárzó pont lesz keletre is, délre is a végtelen rónán Nándorfehérvárig.
- SAROLTA Szerencse, hogy a kormányzó úrnak is a szíve csücske az Alföld. Komolyabban talán ezért se merik gáncsolni a szegedi terved.
- KLEBELSBERG Főleg, hogy a miniszterelnök is mindenben támogat.

- SAROLTA A kormányzó tud könnyörtelen lenni, de nagy-lelkű is, ha kell. Amióta a lánya súlyos tüdőbeteg, azóta a szegedi és a debreceni klinikák létjogosultságát senki se meri megkérdőjelezni.
- KLEBELSBERG Az ellenzék jól tudja, meddig fontoskodhat a parlamenti padosorokban, hogy ne üsse meg a bokáját.
- SAROLTA Előbb gyűlt volna meg a kormányzóval a bajuk. A kormánynak esetleg a kisujját kellett volna mozdítania.
- KLEBELSBERG De ezúttal még azt se. A szegedi építkezések parlamenti vitáján az örökös hőbörgők morgolódní is alig mertek, azt is csak a bajuszuk alatt.
- SAROLTA A leszámolás elmaradt ugyan, de Pallavicini-nek mégis sikerült kihúznia nálad a gyufát.
- (Kintről motorzúgás és túlkölés hangja. Klebelsberg felugrik. Föl-alá sétál.)*
- KLEBELSBERG Itt a tanácsosom, és még a beszédet se fejeztem be. Majd folytatom, estig talán megjön az ihlet.
- SAROLTA Csak nem Magyary úr lesz a párbajsegéded?
- KLEBELSBERG Hova gondolsz? Neki fontosabb dolga van. Remélem, jó hírrrel jön.
- SAROLTA Lehet fontosabb dolga egy titkos tanácsnoknak, mint megvédenie urát?
- KLEBELSBERG Csip-csup ügy, kár idegeskedned. Pallavicini úgysem mer majd rám lőni. Tudja, hogy akkor elevenen nyúznák meg a Vérmezőn. Meglátod, meghajlással üdvözöljük egymást szépen,

- így, és az ég felé lövöldözzük az összes puska-
porunk, így, és sértetlenül hazasétálunk. Mó-
ka az egész, semmi több.
- SAROLTA A komolytalansággal, Klebi, szörnyen tudsz
bosszantani.
- KLEBELSBERG Egy valamire jó a párbaj. Elijeszti a gyáva gán-
csoskodókat. Aggódnod felesleges. Nem ez az
első párbaj, amit túl fogok élni.
- SAROLTA Nagyon remélem, hogy az utolsó.
- KLEBELSBERG Nekem is volna jobb dolgom holnap délután.
De senkitől nem tűröm el a sértést, még egy
őgróftól sem.
- SAROLTA Ha móka, akkor mért nem engeded, hogy ve-
led menjek?
- KLEBELSBERG Hogy az a kétbalkezes Pallavicini véletlenül té-
ged trafáljon hasba...
- SAROLTA Hasba? Pont hasba? Nincs, úgy látod, elég baj
a hasammal? Hasba kell, hogy durrantsanak...
- KLEBELSBERG Hogy haraptam volna le a nyelvem.
- SAROLTA Haslövést érdelek...
- KLEBELSBERG Inkább lőttem volna magam ágyékon.
- SAROLTA Mért tennél ilyen őrülséget?
- KLEBELSBERG Lehet, hogy nem is a te hasad a ludas, és nem
gondolod, hogy igazuk lehet a rajtam gúnyo-
lódóknak. Mi van, ha tényleg bennem van a
hiba, és a párbajjal holnap csak a meg nem fo-
gant életért állok bosszút?

SAROLTA Badar beszéd! Nem hallgatom tovább. Gondolom, négy szemközt szeretnél beszélgetni a tanácsos úrral?

KLEBELSBERG Ha tudnál nekünk frissítőt készíteni és valami könnyű harapnivalót...

SAROLTA Értem. Behozzam tálcán?

KLEBELSBERG Nem szeretnék sokat diskurálni vele. Kint a teraszon teríts csak meg.

(Sarolta az ajtóban belefut a titkárhoz.)

MAGYARY Ezer bocsánat, asszonyom! Majdnem fejbe kopogtattam!

SAROLTA Semmiség. Fejbeverés igazán meg se kottyant volna. Volt pár perce egy durvább esetem.

MAGYARY Csak nem esett baja?

SAROLTA A célpont helyett véletlen engem lőttek hasba... Az élet kegyetlen. *(el)*

(Magyary döbbenten néz az asszony után.)

MAGYARY A méltóságos asszony szeme könnyes. Még sose láttam sírni.

KLEBELSBERG Egy hópihe a női lélekben lavinát képes elindítani. Most sír, de később ragyogni fog és szebben, mint valaha. Nem csak azért, amire most gondol. Igaz, hogy jó nevelést kapott, de áldott jó lelket is az Úrtól. Ezt hívják eufemisztikusan kapuzárási pániknak. Mostanság az időjárási frontokra is érzékenyebb lett. Kérem, foglaljon helyet! Bár szeretek sétálva elmélkedni, de kártyapartit játszani állva kényelmetlen...

- (Magyary az asztalra teszi irattáskáját)* Örömmel látom, nem üres kézzel jött. Kérem, ne fogja vissza magát, terítse ki a kártyáit.
- MAGYARY Félek, csalódást okozok. Egyetlen aduászt sikerült kihúzni a pakliból.
- KLEBELSBERG Egy erős kártya mindent vihet.
- MAGYARY *(dossziét húz elő, abból puskázik)* Egy fotót is hoztam.
- KLEBELSBERG Lássuk a medvét!
- MAGYARY A nejétől szerezte követünk a képet. A felesége, a tíz éves kislánya és a kedvenc kutyájuk.
- KLEBELSBERG Tíz évestől idősebbnek gondolnám.
- MAGYARY A fotó csal, nem tökéletes. A kép hátoldalán mindhárman aláírtak.
- KLEBELSBERG Macskakaparások. Nem tudom kisilabizálni a nevüket. Ez mit jelent? Szeged, 1936?
- MAGYARY A kislány bizonyára elhibázta a dátumot és a helyet. Óhaját írhatta rá.
- KLEBELSBERG Óhaja óhajunkkal egyezik. Remek. Egy kislánya van?
- MAGYARY Egyke. Állítólag azért, mert még egy csemetét nem tudnának eltartani. Ez igaz is, de ha a feleség nem rugdalózna úgy a terhesség ellen, többen lennének ezen a képen. Valami új fejlesztésű hormonkészítményt tesztelnek rajta, ami a terhességet megakadályozza és a meglévőt megszakítja. A gyógyszergyár jól fizet az önkénteseknek. Többet hoz ez a konyhára, mint a férje fizetése.

- KLEBELSBERG Gyógyszeres abortusz? Ez rosszul hangzik. Nagyon nem tetszik nekem.
- MAGYARY Titokban csinálja a feleség, a férje háta mögött. Semmit se sejt vagy legalább jól leplezi.
- KLEBELSBERG A család erős ballaszt. Erre a ballasztra jó stratégiát lehet építeni.
- MAGYARY Egy példa. A kislány nem tud beilleszkedni. Az angol nyelvvel, az ottani gyerekek felsőbbrendű mentalitásával, sőt az esős időjárással sem képes megbarátkozni. Nincsenek pajtásai. A szomszéd kislánnyal szokott együtt játszani, teniszezni, de azok is bevándorlók a gyarmatokról.
- KLEBELSBERG Akciónk sikeréhez a családot fel kell térképezni. Mindent tudni akarok róla, hallgatom.
- MAGYARY Hollandiában, Groningenben készült a kép, mielőtt Cambridge-be költöztek volna.
- KLEBELSBERG Cambridge-be?
- MAGYARY Rockefeller ösztöndíjjal...
- KLEBELSBERG Rockefeller ösztöndíjas! Mit is mondott, mit takar a hátoldalon a macskakaparás?
- MAGYARY Az írásszakértőnk szerint a fotót úgy dedikálta, hogy Albert von Szentgyörgyi zu Nagyrápolt.
- KLEBELSBERG Egy arisztokrata került a horgunkra. Egy tudós kékvérű. Nagyrápolt. Nagyrápolt? Nagyrápolt...
- MAGYARY Kis falucska Erdélyben a Maros mentén.

- KLEBELSBERG Szülőfalum, Magyarpécska lábát is a Maros mossa. Egyszerre két kapocs kettőnk közt. Nemes család a Maros mellől. Remek.
- MAGYARY Mikor kitört a háború, még nem fejezte be Pesten az orvosi fakultást, az iskolapadból vonult be a seregbe, hogy szanitécként szolgálja a hazát. Először Galíciában. Ott bátorságáért kitüntették ugyan, de ennek ellenére, hogy megszabaduljon a lövészárkok poklából, átlötte a saját karját.
- KLEBELSBERG Akkor ezért, ha kitudódik, főbelövés járt. Bátor ember...
- MAGYARY És jó anatómus, fontos testrészt nem ért a lövés.
- KLEBELSBERG Megrögzött pacifista, aki inkább önmagát sebesíti meg, mint embertársát?
- MAGYARY Pesten gyógyulása alatt szerezte meg az orvosi diplomát, majd gyorsan megnősült. A házasság ellenére a keleti front összeomlása után az olasz harctérre vezényelték. Ott az olasz hadifoglyokon kísérleteket folytató felettesét feljelentette, de mint beosztott ő húzta a rövidebbet. Büntetésként átvezényelték egy maláriával fertőzött területre.
- KLEBELSBERG A felettesekkel is ujjat mer húzni. Ez lehet akár erény is. Bizonyára tanult a saját kárán.
- MAGYARY A feleség mentette meg az áthelyezéstől. Babát várt, és a szülés hírére hazaengedték. Otthon érte a katonai összeomlásunk ténye. Az apósa Demény Károly, a Magyar Királyi Posta vezérigazgatója és a Testnevelési Tanács elnöke.
- KLEBELSBERG Karcsi az apósa? Sose dicsekszik az öreg a ve-

jével.

- MAGYARY Mert orrol rá. Orvos létére a betegségek helyett álmokat kerget szerte Európában.
- KLEBELSBERG Emberünk megfogta, ha nem is a Jóistenét, de egy befolyásos ember lányának a lábát. Ez a fickó nagyon tud valamit. Semmit se bíz a véletlenre.
- MAGYARY Folytassam?
- KLEBELSBERG Izgalmas életét él, nem egy hivatalnoki sors, mint az enyém. Járjunk csak a végére.
- MAGYARY A háború után a pozsonyi Erzsébet Egyetem laboratóriumában szerzett állást. Amikor Pozsonyt Csehszlovákiához csatolták és a kutatókat szélnek eresztették, hogy a labor ne kerüljön a cseh megszállók kezére, az éj leple alatt, a járőröket kijátszva a fontosabb berendezéseket, vegyszereket a viharos, háborgó Dunán át Magyarországra csempészte.
- KLEBELSBERG A tettek embere, igazi hazafi, nem szájhős. Pont egy ilyen határozott egyéniségre van szükségünk Szegeden a gáncsoskodókkal szemben.
- MAGYARY A családja a bolsevik uralom alatt elszegényedett és tönkrement. Ő azonban nem akart orvos lenni, pedig szép karriert futhatott volna be nagybátyja, dr. Lenhossek Mihály keze alatt.
- KLEBELSBERG *(lekap egy könyvet a polcról, belelapoz, forgatja)* Egyértelműen a fa és az alma tipikus esetével állunk szemben. Néha lapozgatom, mostanában főleg a női hasüreg problémái után kutatva. *Az ember anatómiája.* Olvasta?

- MAGYARY Még nem volt hozzá szerencsém.
- KLEBELSBERG Páratlan munka. Ajánlom a figyelmébe. A női lélek titkához azért ne Lenhossék anatómiájában keresse a kulcsot.
- MAGYARY Orvos tehát nem akart lenni, és mivel Magyarországon a kutatási lehetőségek a háború után megszűntek, Nyugatra távozott. Sokszor éhezett, nélkülözött, de nem mondott le a tudás-szomjéről. Kutató állomásai Európában Prága, Berlin, Groningen, végül Cambridge.
- KLEBELSBERG Angliából, a kutatók Mekkájából kell tehát hazacsábítanunk. Nem lesz egyszerű.
- MAGYARY Annyit sikerült még a rockefelleres kapcsolataink révén megtudni, hogy nemrég meghívták Amerikába, hogy ott tovább kutathassa a mellékvese funkcióit.
- KLEBELSBERG Az amerikai nagyüzem kopói szagot fogtak. Lépnünk kell mielőbb. *(fog egy példányt az asztalon tornyosuló Neonacionalizmus kötetek közül) A Neonacionalizmusomat olvasta?*
- MAGYARY Még a napilapokban, mint cikkeket. És többet először kézirat formájában, amikor szerény véleményemet kikérte a publikálás előtt.
- KLEBELSBERG Ha könyvem nem tudja majd levenni a lábáról a tudomány páncélos lovagját, azért arra jó lehet, hogy a végén kitüntetésnek érezze és ne úgy fogja fel a szegedi katedrát, mint valami alamizsnát a sorstól.
- MAGYARY Feleségét pár éve kényszerűségből hazaküldte, mert Groningenben ellehetetlenült a további kutatása, amikor főnöke és mentora meghalt.

Feladni készült akkor a tudományos pályáját, és trópusi betegségekre próbálta átképezni magát. Itthon az asszony minden követ megmozgatott, felkereste Szegeden az egyetem rektorát, Issekutz Béla professzort is azzal a céllal, hogy férjének állást és a családnak megélhetést szerezzen. Issekutz doktor említette nekem először Szent-Györgyi nevét. Nem rejtette véka alá a feleség kérését. Akkor Szent-Györgyi hazatelepülése meghiúsult, ugyanis közbelépett a Rockefeller Alapítvány és a cambridge-i egyetem egyik vezetője.

KLEBELSBERG

A feleség a mi oldalunkon áll. A nők ha valamit egyszer a fejükbe vesznek, többé nem tángítanak. Ha az asszony haza akar költözni, akkor költözni fog ő maga is. Egybeesik a szegedi rektor és a mi érdekünk is. Szerencsés csillag-állás!

MAGYARY

A világválság miatt Nyugaton szorul a hurok a vendégkutatók, a külföldi professzorok nyaka körül. Fogy a levegő körülöttük. A helybélieliek egyre hangosabban morgódnak.

KLEBELSBERG

Szinte érzem, ahogy esik le a kő a szívemről. Nagy halat, egy cetet fogtunk, de mert behemót nagy a hal, jókora horogra van szükségünk és kiváló csalikra. Ha a hálót jól fonjuk köré, a nehézkedés törvénye miatt nem fog tudni kisiklani a kezünk közül. A Rockefelleren keresztül a kapcsolatrendszerünket be kell izzítani. Amikor mi színre lépünk, a Rockefeller Alapítvány Szeged felé irányíthatná a kedvünkért a támogatását, például a világválságra hivatkozva. Így szép csendben Szeged varsájába terelhetnénk a nagy halat.

MAGYARY

Szeged, tény, nem egy Cambridge, de a Tisza partján szabad kezét kap majd és a maga ura

lehet. Ha tenyerünkön hordozzuk és a tenyerünkéből etetjük, nem lesz miért tiltakoznia.

KLEBELSBERG

Mindenképp egyszerű, keresetlen, de hatásos szavakkal kell kötetemet ajánlanom Albert von Szent-Györgyi zu Nagyrápolt professzornak, mint leendő dékán úrnak a figyelmébe. *(a kötetbe ír)* Professzor úrnak, akit nemcsak hazahívja, de hamarosan nagyméltóságú dékán úrnak is fogja szólítani e csonka haza, amely megtiporva, de meg nem törve sem feledkezik meg soha hűséges fiáról!

MAGYARY

Utószóként pár dolgot említenék. Frissen doktorált kémiából. A professzor kálvinista, nem gyakorló hívő, de lehet, hogy csak azért, mert Angliában református gyülekezet kevés van, magyar pedig tudtommal nincs is. Másrészt hobbiportoló. A testmozgás nála napi rutin. Úszik, evez, teniszeznek, kerékpároznak, lovagol, vitorlázik...

KLEBELSBERG

Mint a vallásért, a testnevelésért, tudományért is felelős miniszter, ennek csak örülök. *(feláll)* Fél órája még egy ismeretlen idegen nézett velem farkasszemet, de most, ha mélyen a szemébe nézek, Szent-Györgyiben a jobbik énemre ismerem... Kár, hogy célba nem lő. *(íróasztalának fiókjába néz, előveszi revolverét)* Ügyes aszszony, észre se vettem, mikor csempészte viszsza. Ön jó céllövő?

MAGYARY

Célba és célt találni csak közelről tudok. Tudja, a szemem sose volt egy sólyomszem.

KLEBELSBERG

Akkor keressünk egy nem túl távoli és nem túl közeli célpontot. Jöjjön, és célozzunk együtt. Ketten egy nagy célt csak nem tévesztünk szem elől. Menjünk és találjunk közösen a cél közepébe...

II.

Cambridge-ben Szent-Györgyiék alagsori lakása. Szegényes, szedett-vedett, rozoga bútorzat. Nelli egyedül. Nagymosás. Kupac koszos ruha a szoba közepén. A rozsdás tűzhelyen hatalmas, ütött-kopott fazék. Abba rakja a koszos fehérneműt és egy bottal kavargatja. Gőz és felhómály. Ruhaszárító kifeszítve a bútorok, ablak, falba vert szögek között. Lyukas zoknit talál, mikor a lánya érkezik, aki bedugja lyukas cipőjét az ablakon.

NAGYNELLI	Ezt be kell foltoznom majd.
KISNELLI	A cipóm is kilyukadt, anya, megint. Belefolyt a víz. Tocsogok benne.
NAGYNELLI	Húzod vissza rögtön a koszos cipődet!... Nem kellett volna a pocsoljákba gázolni.
KISNELLI	Nem a pocsolya miatt, hanem mert lyukas a talpa...
NAGYNELLI	Ez azért van, mert mindig csavarogsz. Ha kevesebbet járkálnál, tovább tartana.
KISNELLI	Új cipő kell, a suszter megmondta, többé nem vállal garanciát rá. Folt hátára foltot már hiába rak.
NAGYNELLI	Hogy lófrájl, látom, a lyukas cipő se zavart. Hol voltál ilyen sokáig?
KISNELLI	Apánál a laborban. Az nem tilos.
NAGYNELLI	Tudod, hogy nem szereti, ha a munkájában zavarják.
KISNELLI	Most nem zavartam.
NAGYNELLI	Azért, mert nem mondja? És én se szeretem. Életveszélyes berendezések, vegyszerek és

- mérgek vannak a polcokon. Nem játszótér az. Csak láb alatt vagy ott.
- KISNELLI Nem voltam láb alatt, okkal mentem ma oda.
- NAGYNELLI Mikor a heti nagymosás van, mindig jó okot találsz a csavargásra. A tiszta gúnyát persze szeretted felvenni. Olyan vagy, mint az apád. Az is egész nap vagy csavarog, vagy parádézik a fehér ingében, isten tudja, merre... Hányszor mondjam már neked, hogy az iskolából egyenest hazajössz és nem mászkálsz össze-vissza a városban. Most, mikor nyakadon az évezáró. Most kellene többet melegítened a széket. Jövő hét után vakáció. Akkor majd lógathatod a lábad.
- KISNELLI Majával megbeszéltem, hogy ma együtt tanulunk... Különbem semmi rosszat nem tettem és nem csavarogtam. Két szakállas bácsi kereste apát az utcán, én elkísértem őket a laborba.
- NAGYNELLI Szakállas bácsik... Mi vagy te, idegenvezető?
- KISNELLI A sarkon mérgesen káromkodtak, mert össze-csapta őket vízzel egy száguldó autó. Csak segítettem nekik.
- NAGYNELLI Százszor mondtam már neked, hogyha egy idegen megszólít, ne válaszolj neki. Játszd a süket-némát, fordulj sarkon és hagyj faképnél.
- KISNELLI De anya, én szólítottam meg őket.
- NAGYNELLI Mit csináltál te? Két káromkodó szakállas idegen férfit leszólítottál? Elment a józan eszed?
- KISNELLI De anya, ezek magyarul bűdöskurvaanyáztak...

- NAGYNELLI Magyarul mit csináltak?... A szádra verek!
- KISNELLI Jól van na! A két bácsi választékos magyarsággal beszélgetett, és majd leesett az álluk, mikor jó napot köszöntem nekik a Queens Lane és a Silver Street sarkán...
- NAGYNELLI Megint a belvárosba vitt a lábad! Egyszer, isten bizony, eltöröm!
- KISNELLI Nem is hallgatsz rám... Mikor megmondtam, hogy kinek a lánya vagyok, a kalapjukat a levegőbe dobálták és körbeugráltak a lucskos nadrágjukban...
- NAGYNELLI Mit csináltak?
- KISNELLI Örültek, hogy beléjük botlottam. Emlékszem, mikor kicsi voltam Groningenben, hogy aki akkor ott járt nálunk, szakálla volt és magyarul beszélt, mind ismerte apát. Először hallottam magyarul beszélni valakit, mióta Angliában vagyunk, és úgy megörültem neki... te meg most letolsz!
- NAGYNELLI Gyere be, ne az ablakon keresztül ordibáljak rád... Megüt egyszer miattad a guta.
- KISNELLI Egyébként adtak névjegykártyát. Aranyozottat. *(bedobja az ablakon)*
- NAGYNELLI *(a névjegyet olvassa)* Doktor Magyary Zoltán, közigazgatási kormánybiztos, Magyar Királyság Vallás- és Közoktatási Minisztériuma... Segélykiáltásom mégis fülekre talált... Mondták neked, hogy mért keresik apádat?
- KISNELLI Nem kötötték az orromra.

- NAGYNELLI Valamiről csak beszélgettek.
- KISNELLI Semmi különösről. A rossz cipőmon sajnálkoztak. Meg kérdezték, hogy mikor jártam utoljára Magyarországon és hogy itt jobb-e vagy otthon? Meg hogy hol szeretnék inkább élni. Meg hogy milyen itt a házunk...
- NAGYNELLI És mit mondtál nekik?
- KISNELLI Az igazat, hogy egy büdös, sötét pocoklyukban lakunk, hogy a fazekakkal és mosott rongyokkal együtt alszom... *(Nagynelli nevet)* Ők is ugyanígy kinevettek, mint te. Egyáltalán nem vicces. Majának saját, külön szobája van. Nekem mikor lesz? Mindig csak ígéretitek. Hogy majd, majd, majd, ha elköltözünk, de mikor... Kivert kutya vagyok a konyhában. Megyek is Majához tanulni. Jobb nála tanulni, mint a konyhaszagban heverészni.
- NAGYNELLI Hékás, és ki fog neked segíteni?
- KISNELLI Majd apa segít.
- NAGYNELLI Apád? Azt leshetem a kulcslyukon.
- KISNELLI Megyek, mindent nem köthetek az orrodra...
- NAGYNELLI Legalább egyél valamit, mielőtt odamégy!
- KISNELLI Elegem van a krumplipaprikásból meg a puliszkából.
- NAGYNELLI Ma szilvás gombócot készítettem ebédre, amit úgy szeretsz.
- KISNELLI Maja anyukája mindig finom indai sütitet csinál. Annak sok-sok hely kell ám a hasamban.

NAGYNELLI

Persze, a más főzje finomabb. Kinek, minek is főzők... Aztán ott ne maradj karácsonyfa-dísznek. A tanulás után sipirc haza... *(A lány el. Nelli nézegeti, forgatja, tapogatja, szagolgatja a névjegykártyát.)* Kormánybiztos úr, adjon egy jó tippet, kérem, hova dugjam el a rongyokat? Meg a forró fazekat? A kamrába? Az ágy alá? Oda csak nem néz be... Csak nem állít be ide bejelentkezés nélkül, koszos nadrágban, hivatalosan egyenest Budapestről? Különben is, nem titok, tudja csak meg. A nyomor kellemetlen dolog, de nem fertőző. Mi nem ebbe a nyomorba születtünk az urammal, mi önként vállaltuk és választottuk a szegénységet. Ha nem is dalolva...

(Szent-Györgyi Albert jön, dérrrel-dúrral egy szerkezetet gurít be, tolja, húzza, vonja.)

ALBERT

Asszonyom, remélem, hogy jó helyen járok?
Utat, utat!

NAGYNELLI

Elment az eszed? Összekoszolod nekem a ruhád...

ALBERT

Látom, elkekel kegyednek itt a konyhában némi segítség.

NAGYNELLI

Ez meg mi az ördög megint?

ALBERT

Tadám! Bemutatom neked az új segéded! Harminc literes gyomra van, ötezer fordulat percenként ennek meg se kottyán. *(felpattan rá, mint egy nyeregbe)* Hopp, ülő alkalmatosságnak is kiváló... Ott a pókhálós sarokban a konyha éke és büszkesége lesz majd.

NAGYNELLI

A lányunk aligha fog ettől elájulni.

ALBERT Együtt fogtok itt olvadozni! A kis kacsótok fogja az új családtagunk megkímélni. Fogadjátok hát szeretettel!

NAGYNELLI Egy nagy gyerek vagy...

ALBERT Most bedugjuk a konnektorba. Így, szépen letekerem és megemelem a ház úrnője előtt a kalapját! Aztán a gyomrából előveszed ezt a könyékig érő tűz- és vízálló kesztyűt. Felhúzod a kacsódra. Neked lehet, hogy kicsit nagy lesz... Markos legények a tűzoltók... Látom, ezek a gatyák a fazékban tisztára főttek. *(belenyúl a kesztyűvel a forró vízbe és rakja át a szerkezetbe a gőzölgő ruhákat)* Így, óvatosan ám a forró kásával!

NAGYNELLI Szétcsurgatod a forró vizet!

ALBERT Bagatell... Jól megtömöd a hasát. Alaposan ám, mert félig üres gyomorral képes dühében körbe táncolni téged meg a konyhát... Most a lyukas fejébe visszanyomjuk a vaskalapját és lezárjuk, nehogy levigye a fejről a huzat... Hol a vödör?

NAGYNELLI Itt van.

ALBERT Tedd csak oda a csőre alá!

NAGYNELLI Így jó?

ALBERT Tökéletes! Látszik, egy született centrifugakezelő mester vagy!

NAGYNELLI Ezt a gépet, ha nem tévedek, a laboratóriumban láttam.

ALBERT Ezt? Aligha! A pincéből, a lomtárból menekítettem ki. Ott porosodott a háború óta, mió-

ta megvették a szakaszos centrifugát. Ez még félautomata, lehet időzíteni, a fordulatot szabályozni és ennyi. Be is állítom húsz percre és ötszázas fordulatra. Nem kell, hogy teljes gőzzel menjen. Nem kell, hogy alkotóelemekre váljanak szét a bugyik és a gatyák. Sajnos ez nem szárít. Ebben se fűtőszál nincs, se hűtőgáz. Melegen se tartja és lehűteni se tudja a preparátumokat. Ostoba gép. Ez még nem öblíti és nem is fertőtleníti ki önmagát. Vesződés volt kitisztítani a laborosoknak. És ha nem mosták ki rendesen, és másnapra belerohadt vagy beleszáradt a maradék, abban nem volt sok köszönet. Mi tagadás, nem tökéletes, van bőven hiányossága. Eljárt felette az idő.

NAGYNELLI

És csak úgy fogtad és elhoztad?

ALBERT

A kutyának se kellett. Az utolsó segédnek is van már otthon rendes mosógépe. Mikor ma mondtam, hogy itthon hasznát vennénk, a főnököm örömeiben tapsikolva selejtezte ki...

NAGYNELLI

Még hogy tapsikolt... Azért rendes tőle.

ALBERT

Otthon nagyot néz majd anyám meg az egész rokonság, amikor beállítunk vele. Parasztvákításnak se utolsó.

NAGYNELLI

Hazavihetjük?

ALBERT

Persze. Vámmentesen, minisztériumi engedéllyel.

NAGYNELLI

Nagy és nehéz. Sok helyet foglal el. Hogy viszszerük haza?

ALBERT

Egyszerűen a vonat után kötjük és szépen hazahúzzatjuk. Mást úgyse viszünk magunkkal.

NAGYNELLI Mindent itt hagyunk?

ALBERT Van otthon elég lom. Szégyen volna ezeket mind hazacipelni.

NAGYNELLI Megint a nyakunkba vesszük a világot, pedig kezdem megszokni Angliát. Cambridge szép hely. Szeged nem egy Cambridge.

ALBERT Nem is említettem neked Szegedet. Honnét veszed? Gyanús vagy nekem, asszony, nagyon gyanús! Az apósom keze volna a hazahívásomban?

NAGYNELLI Képzeld. Ha nem te mondtad, akkor csak a lányod hozhatta szóba az imént.

ALBERT Elkotyogta a Júdásfatty! Így bízz titkot, ember, a nőre!

NAGYNELLI És nem fogod megbánni? Annyi küszködés után, amikor révbe érünk lassan, feladsz mindent?

ALBERT Szeretek fejest ugrani a mély vízbe. Most víz helyett csak tárgyalni ugrom haza. Bármilyen megtörténhet, egyelőre minden csak ígéret, nincs kőbe vésve semmi. Lehet, hogy a végén a kuratórium megvétózza a jelölésem. Sok a tudományt befolyásoló tényező. Cambridge-et és a Rockefeller ösztöndíjat feladni teljesen nem szeretném. Valami félállásféle volna kedvemre való. Fix havi pénz, szabad kéz. Egy fenékkal megülni két lovat? Hogyan? Meg aztán édesanyám se lett fiatalabb az elmúlt tíz év alatt. Persze a krumpli, a mellékvese, az oxidáció is fontos... Meglátom, Szöged hogyan fogad. Két hónap fizetetlen szabadságot kértem ma, de még Amerika is előttünk áll. A kísérleteim-

mel egyhelyben topogok hetek óta. Az amerikai út sikerétől függ igazán a sorsunk. Meglátjuk – a vak is ezt mondta a kutyájának.

NAGYNELLI

Jobb több vasat tartani a tűzben.

ALBERT

A politikai ígéretek légvárák. *(elővesz egy könyvet)* Klebelsberg könyve, a *Neonacionalizmus* több mint érdekes. Egy ültömben kiolvastam, pedig ez nem egy vegytani kiadvány. Azt az irányt mutatja, amiben én is hiszek, csak soha nem fogalmaztam meg magamnak... Persze mutatni az utat könnyebb, mint befutni a célba...

NAGYNELLI

És mi a könyvének a veleje?

ALBERT

Tessék, vesézd ki te magad! Helyetted más hiába tenné meg. A tudás akkor válik igazán a véreddé, ha már helyetted csavarja ki a ruhákat ez a bögőmasina, hogyha közben magad izasztod meg az agyadat.

NAGYNELLI

(olvassa) Szent-Györgyi zu Nagyrápolit professzor úrnak tisztelettel...

ALBERT

Tudja az embert hájjal kenégetni.

NAGYNELLI

Kit nemcsak hazaszólítja, de hamarosan nagyméltóságú dékán úrnak is fogja hívni a megcsonkított haza, amely megtiporva, de meg sosem törve emlékezik örökké hűségese fiára. 1928. Klebelsberg... Kuno? Ez név? Kimondani is nehéz. Ilyen névvel kultuszminiszter lehet valaki Magyarországon?

ALBERT

Az én nevemet se könnyebb kiejtenie egy angol gentlemannek. Majd beletörök a munkatársaim nyelve, pedig köztük nem egy bevándorló van a világ elmaradottabb feléről.

NAGYNELLI Morgolódni is, mérgeelődni is jó ürügy ez a so-
viniszta angoloknak, különösen, mióta a gaz-
dasági krach beütött a világban.

ALBERT Azért nem áll olyan rosszul még a szénánk...
Hanem, kedves dékánné asszony, hova tetszett
a friss vegyészeti doktori diplomámat dugni?

NAGYNELLI A szobában van az ágy alatt.

ALBERT Azzal majd Szögedön nagyot villanthatok. Töb-
bet ér az most, mint a nagyrapolti fényes ku-
tyabőröm...

NAGYNELLI A kofferedba tettem. Az egerek miatt.

ALBERT Szabad egy tánkra, kisasszony? Kérem a kis ka-
csóját.

NAGYNELLI Milyen tánkra?

ALBERT Mit szeretne? Keringőt, polkát, tangót? (*meg-
ragadja Nellit, és keringőznek*)

NAGYNELLI Zene nélkül táncolni? Mint víz nélkül füröd-
ni.

ALBERT Tényleg! Rövid az eszem! Elfelejtettem be-
kapcsolni! Türelem! Lesz itt zene mindjárt,
de még milyen zene! Lepipáljuk Lehár Ferenc
mestert is! Luxemburg grófjával a szoknyád
mögé bújhat! Egy pillanat! Azonnal felcsendül
a *Walzer-Intermezzo*. Tessék csak erősen meg-
kapaszkodni! Nem tréfálok, kisasszony! Ka-
paszkodjon a könyvbe két kézzel!

NAGYNELLI Miért kapaszkodjak Klebelsberg könyvébe?

ALBERT Hát ezért ni!

Bekapcsolja a masinát, az felbőg, és úgy zúg, mint egy repülőgép. Nelli kiejti a kezéből a könyvet. Szent-Györgyi nevetése se hallatszik. Nelli riadtan néz hol a zakatoló centrifugára, hol a táncoló mozdulatokkal távozó férje után. Maradjon vagy kövesse? Lehajolna a könyvért, amikor a gép felvisít és a csőrén okádja ki a vödörbe a vizet. A férje után menekül. Esteledik. A gép lassan leáll. Csönd.

III.

Budapest. Pályaudvar, egy peron. Két szerelvény. Az egyik a Turán. A Turán üres, a másik utasokkal zsúfolt. Kavargó tömeg. Hangosbemondó. „A negyedik vágányon tolatást végeznek, a vágány mellett, kérjük, vigyázzanak... A negyedik vágány mellett, kérjük, vigyázzanak... Figyelmeztetés! Figyelmeztetés! A hatodik vágányon lévő szerelvény utasokat nem szállít, kérjük, hogy ne szálljanak fel a vonatra. Ismétlem, a hatodik vágányon lévő szerelvény utasokat nem szállít, ne szálljanak fel a szerelvényre. Köszönjük... Felhívjuk utasaink figyelmét, hogy értéktárgyaikra, poggyászaikra fokozottan vigyázzanak. Őrizetlenül értékeiket ne hagyják...” Egy állapotos parasztasszony jön, utána a fia a vállán hoz egy teli zsákot.

- PARASZTFIÚ Siessünk, hátul még lehet, hogy van hely. Siessünk, mindjárt indul, úgy hallottam, egyet füttyentett már a gőzös...
- PARASZTASSZONY Jó lesz itt valahol nekünk, fiam, tele van ez biztos hátrébb is.
- PARASZTFIÚ Emberek lógnak még a csomagtartón is.
- PARASZTASSZONY Nem baj, fiam, kibírjuk.
- PARASZTFIÚ De három óra Szegedig az út... Szálljunk fel inkább erre az üres vonatra. Hallottam, amikor a bakter mondta, hogy ez is Szegedre megy, csak később.
- PARASZTASSZONY Ha oda megy, mért nem szállt fel senki?
- PARASZTFIÚ Talán, mert késő este indul. De mi nem sietünk. Vagy azért, édesanyám, mert az emberek olyanok, mint a birkák. Egy megy előre, a többi pedig vakon követi... És látja, édesanyám, ezt nem gőzös, egy motoros vonat húzza. Ez biztos gyorsabb...
- PARASZTASSZONY Nem illünk mi, fiam, ebbe a felpántlikázott, díszes vonatba.

(Az üres szerelvény egyik ajtaját nyitná, mikor a föld alól ott terem és útjukat állja egy kövér peronőr.)

PERONŐR	Lassan a testtel, hékás!
PARASZTFIÚ	Van Szegedre jegyünk, bakter úr.
PERONŐR	Peronőr vagyok, nem bakter. Itt egy paraszt se tud olvasni? <i>(mutatja a karszalagján a feliratot)</i> Tudod, mit ír itt? Fogalmad sincs, mi? Gondolhattam volna. Ha analfabéta vagy is, süket nem vagy tán? Nem hallottad a hangosbemondót? Bemondta százszor legalább, hogy ez a vonat utasokat nem szállít. Mosd ki, öcskös, előbb a füledet!
PARASZTFIÚ	Tiszta a fülem! Nézze meg, ha nem hiszi, bakter úr!
PERONŐR	Peronőr! Olyan nehéz ezt megjegyezni?
PARASZTFIÚ	Tisztán hallottam, hogy ez a gyorsvonat is Szegedre megy.
PERONŐR	Hogy hova megy, ahhoz semmi közöd. Ez protokollvonat, csak meghívtak szállhatnak fel rá. Kétlem, hogy ti azok lennétek. Látod, hogy mit ír a vagon ajtaján? Látod? Jótól kérdezem én is!... Reservation. Azt írja. Tanulj meg előbb olvasni, és bakterozd le öregapád. A ti szegedi vonatokat a másik oldalon áll. Arra szálljatok fel szépen csöndben.
PARASZTASSZONY	Mondtam én, fiam, hogy jó nekünk ez a vonat is.
PARASZTFIÚ	De édesanyám, az tele van! Bakter úr...
PERONŐR	Bakter az, aki téged megcsinált!

- PARASZTFIÚ ...három órát édesanyám hogy állhatna ilyen állapotban?
- PERONŐR Erről is én tehetek?... Na, gyertek utánam! Ne mondjátok, hogy kőből van a peronőrök szíve. Van elől egy lezárt szakasz a személyzetnek fenntartva. Morogjanak csak a kalauzok a bajszuk alatt, mellettük elfér édesanyád, te meg a folyosón ülhetsz a cókókotokra. Kövessetek!
- PARASZTFIÚ Szedjük a lábunkat! Siessünk!
- PERONŐR Nyugalom, lassan a testtel! Később lesz az indulás a tervezettől. Szóval nem kell sietni. Ráérünk, van időnk. Hányadik hónapban tetszik lenni?
- (Rikkancs jön, válltáskája tömve újsággal.)*
- RIKKANCS Újságot vegyenek! Itt a friss holnapi lap! Tessék, csak tessék! Akciós az újság! Egyet fizet, kettőt kap! A holnapi és a holnaputáni híreket is olvashatják már ma!... Egy holnapi sajtót, bakter úr?
- PERONŐR Bakter neked az öreganyád! Bulvárlappal házalsz, de olvasni azt nem tudsz...
- RIKKANCS Peronőr? Sose hallottam még ilyet. Ez valami új tisztség az államvasútnál?
- PERONŐR Te vagy itt új arc. Eddig sose láttam a képed errefelé. Különbön tudhatnád, a peronokon csak az utasok tartózkodhatnak és a személyzet. Egy házalónak semmi keresnivalója nincs itt.
- RIKKANCS És ha történetesen én is egy vagyok a meghívottak közül? Akkor mit mond, bakter úr?

PERONŐR	Ne bakterozzáll itt, hanem mutasd a meghívódat vagy hordd el magad, de gyorsan!
RIKKANCS	Asszonyom, és te, nagyfiú, egy holnapi képregényt? Nem kell félni, ebben egy betű sincs. Az előtted álló jövő van kockáról kockára lerajzolva. Ebből az is megérti a rá váró jövőt, aki nem tud olvasni. És most akciósan mindössze fél pengő az ára.
PARASZTFIÚ	Bácsi, koronában mennyi ez a fél pengő?
RIKKANCS	Talán egymillió, de lehet, hogy kettő is van... Vagy három talán?
PARASZTASSZONY	Nincs nekünk, fiam, annyi pénzünk.
PERONŐR	Kéregess a Váci utcán a turisták közt! Azok ott degeszre tömött tárcával flangálnak.
RIKKANCS	Úgy látom, itt senkit nem izgat a jövő, mindenki rohan és csak a mának él, mintha holnap nem is lenne. <i>(bedob egy újságot a kormányzati vonat egyetlen nyitva felejtett ablakán)</i> Ajándék reklámújság! Az urak talán jobban megbecsülik az írott szót, mint az ágrólszakadt pórnép.
PERONŐR	Ne szemetelj, hanem tágulj innét, vagy rád eresztem a biztonsági őroket. Az ilyen alakokkal, mint te, azok nem sokat kukoricáznak.
RIKKANCS	Peronőr, biztonsági őr, pályáőr, váltóőr... Jobb tágulni innét. Sok itt a rablóból lett hízott pandúr.

(Távoznak. Két alak jön. Egy plakátot ragasztanak a különvonat kocsijára és távoznak. A plakáton karikatúra, ami Klebelsberget mint hermafroditát ábrázolja. Kézikocsit tolvaj elöl a hordár, nyomában Klebelsberg és Szent-Györgyi jön. Klebelsberg megtorpan a plakát előtt.)

KLEBELSBERG Állj! Úgy látom, ezt a fülkét osztották ránk a kritikusaim.

HORDÁR Bocsánat, valóban az önök kocsija, nagyméltóságú úr. Azonnal kinyitom.

ALBERT Mi bajuk önnel?

KLEBELSBERG Pertut ittunk, Albert, elfelejtetted? Büntetésből ezért előttem fogsz felszállni és helyet foglalni.

ALBERT Valakinek végül is fel kell mérnie a terepet. A szafarin mindig a vadhajtók mennek előre a sűrű bozótba.

KLEBELSBERG Csak nem azt akarod mondani, hogy oroszlánbarlangba küldelek?

ALBERT Ha te parancsolnád, oda is bemerészkednék.

KLEBELSBERG Előbb egy hatalmas mordályt nyomnék a kezedbe. (*a hordárhoz*) Kérem, vigye előre a csomagjainkat!

HORDÁR Parancsára, nagyméltóságú úr. De nem lenne jobb helyen a poggyászkocsiban?

KLEBELSBERG Hogy aztán krumpoliszákként dobálják a drága rádiót és gramofont? Pakolja csak a fülkénkbe. De fel ne tegye a poggyásztartóba! Jó helyen lesz a padlón.

HORDÁR Parancsára, nagyméltóságú úr.

KLEBELSBERG Nem szeretném, ha a rádió, a gramofon vagy a *Neonacionalizmus* kötegei lebukfenceznének és kitörnék a nyakunkat egy hirtelen fékezéskor. Bár amilyen csigatempóban fogunk menni, ez

aligha fordulhat elő. De fő az elővigyázatosság! A kultúra nehéz és törékeny jószág, óvatosan kell vele bánni. Könnyen rípiyára török egy goromba fickó keze alatt.

(Míg a hordár felküzdi a nehéz csomagokat, kint váraokznak. Szent-Györgyi próbálja letépni a plakátot.)

- KLEBELSBERG Hagyd, a nyári zápor majd leáztatja.
- ALBERT Záporra várni, mikor bárányfelhő legelészik az égen? Passzív ember legyek?
- KLEBELSBERG Neked más a feladatod. Ha egész nap plakátokat vakarnál, ki kutatná az élet titkait? Kár bepszkítani a kezed. Az időjárás előbb-utóbb el fogja tüntetni.
- ALBERT De sokáig fog az tartani, és addig itt csúfoskodik.
- KLEBELSBERG Eldöntöttem, hogy türelmes leszek. Elvégre minden kritikusomat nem puffanthatom le párbajban. Nincs annyi lószér az országban. Hidd el, előbb győzik meg őket a tetteim.
- ALBERT És ha nem?
- KLEBELSBERG Ki emlékszik Ady Endre ócsárlóira? A kritika, ha nem építő, szélbe szórt pelyva, vagy annyi se.
- ALBERT Igencsak felfegyverkeztél az emberi tudatlanság ellen. Belezzad a hordár is.
- KLEBELSBERG Tervem, hogy minden népiskolában könyvtár legyen, rádió és gramofon, ahol a gyerek és a felnőtt, a fiatal és az öreg összejöhet, és együtt képezheti magát tovább. Amíg az írástudatlanságok száma ezrekre rúg az országban, a gazdag

- nyugati kultúrnépek nyomába se érhetünk. Az analfabetizmust mielőbb fel kell számolnunk. Egyszer és mindenkorra.
- ALBERT Egyetértek! És azzal is, hogy vétek volna analfabétáknak általános és titkos szavazati jogot adni. A tudatlan nép a demagóg jelszavakra igen fogékony.
- KLEBELSBERG Örülök, hogy a *Neonacionalizmus* egyik fő érvét hallom vissza tőled.
- ALBERT Élvezettel olvastam.
- KLEBELSBERG Köszönöm.
- ALBERT A kémcsövekbe sosem a betűket raktam. Örökké kutatok valami igazság után, de nem a könyvek lapjai közt. A laboratóriumban ér sokszor a napnyugta, olykor a napfelkelte is.
- KLEBELSBERG A könyvtáramban négyezer kötet. A tudás-szomjam abból csillapítom. Nem múlik el nap, hogy ne olvasnék és ne jegyezném ki a fontos gondolatokat.
- ALBERT Ami nincs a fejemben, az számomra nem létezik. Könyvekkel minek tömjem tele a fejem? A szavakat hol így, hol úgy csavarják ki. A betűk sose győztek meg. A tettek annál inkább.
- KLEBELSBERG Milyen tettekre gondolsz?
- ALBERT Mindig is edzettem magam. Erős testben a lélek nem lanyhul. Az, hogy fedett uszodát építesz Budapesten, sportcsarnokot Szegeden, hogy kötelezővé titted a testnevelést az iskolákban, minden szónál nagyobb hatással volt rám.

- KLEBELSBERG Egy egészséges emberekből álló haza lehet sikeres. A fiatalokat a tanulás és az edzés teszi képessé arra, hogy helytálljanak az életben. A tessedés és tunyaság az önpusztítás melegágya.
- ALBERT Amikor belefáradok a kutatómunkába, felüdülés számomra a testmozgás. Kirándulás, úszás, lovaglás, tenisz a mindennapjaim része.
- KLEBELSBERG Mint sportminiszter, ezt örömmel hallok. Tanítványaid nem hagyod majd a babérjaikon lustálkodni. Tanulás és sport együtt jár népis-koláinkban. A kultúrfőlény alapja. Ennek jegyében adja át holnap a kormányzó úr az ötezredik népiskolát Rókuson. Jól előkészített terep nélkül bolond épít magának házat. Hogy aztán a ház a családját maga alá temesse?
- ALBERT Az ember túl az élet felén a gyűrődést, a vándorlást és kiszolgáltatottságot nehezebben viseli. Azért jó, ha az ember tartozik valahova, és a családjá sem esik atomjaira. Ha a közösségnek ott lehet a szolgálatára, ahol felnőtt. A kényelmes kispolgári létet, az otthon melegét, a havi kétszáz fixet életcéllá azonban most se teszem. Nyugat-Európától sokat kaptam. Visszafizetem apránként, amit kaptam. Hamarosan le tudom a tartozásom. Angliában tapasztaltam, hogy a fejlett iskolarendszer mellett komoly forrásaik vannak, amiket a kutatásokra és a fejlesztésekre fordíthatnak.
- KLEBELSBERG A gyarmatainknak hála! Nekünk azonban nincs gyarmatunk, ahonnét dőlné a pénz, az olcsó nyersanyag, meg szinte ingyen a munkaerő. És ne felejtjük el azt se, Albert, hogy nekünk a háborús veszteségeket is fel kell dolgoznunk. A nyakunkba varrt háborús kártérítéssel együtt. Trianonban levágták végtagjainkat, iparunk,

bányászatunk fellegvárai odalettek a határon túl...

ALBERT

Eljön egyszer a magyar igazság.

KLEBELSBERG

Magától sose fog. Ölbe tett kézzel ítéletnapig lehetnénk. A győzteseknek fejébe szállt a dicsőség, önszántukból sose fogják elismerni téves politikájuk, csak ha szembesítjük őket baklövésikkel. Ez az újabb világválság győztest és legyőzöttet együtt kényszerít térdre. Ránk erőltetett elveiknek beérett a keserű gyümölcse.

(A hordárnak, mielőtt megemelhetné kalapját, Klebelsberg pénzt dob a markába. Felszállnak.)

ALBERT

Örömmel látom, hogy az ablakot nyitva felejtették a fülkénkben.

KLEBELSBERG

Nem véletlen, Albert. Az én külön kérésem volt.

ALBERT

Az áporodott kupészagot én sem szeretem.

KLEBELSBERG

Egy újabb közös vonásunk!

ALBERT

Nicsak, friss újság az ülésen... *Keleti jövődő.* Különös címe van.

KLEBELSBERG

Sose hallottam erről a lapról.

ALBERT

Valaki itt felejtette.

KLEBELSBERG

Vagy szándékosan tették ide vevőcsalogatónak. Promóciós újság. Kikapcsolódásként, ha marad rá időnk, belelapozhatunk. Addig tegyük félre.

ALBERT

A menetiránnyal háttal vagy szemben szeretsz utazni?

- KLEBELSBERG Őszintén szólva, ha nem haragszol érte, téged szeretnék az utazási szokásaidból is levizsgáztatni.
- ALBERT Én inkább szeretem a megtett utat látni, a tájat, ami mögöttünk elmarad, ahogy lassan tűnik el a látóterünkben. A tudományos kutatással analóg ez, ahol a jó öreg elméleteket tanulmányozva és a régi bevált kísérleteket megismételve úgy törsz előre, hogy azt se látod hova lyukadsz ki a végén.
- KLEBELSBERG Nem rossz filozófia.
- ALBERT Csakis a múlt eredményeivel lehet új tudományos fordulatot elérni, akár azokat tovább fejlesztve, akár azokat megcáfolva. A kémcső száz évvel ezelőtt is ugyanilyen kémcső volt, mint ma, és száz év múlva is ugyanilyen kémcső lesz.
- KLEBELSBERG Eredeti analógia. De ahogy most az előttünk álló útra tekintek, látom a sok a kíváncsi fület és szemet. Felhúznád az ablakot? És függönyözz is be, kérlek. Majd ha elindultunk, kifüggyözhetsz, bár alig látni majd kint pástortűznél egyebet, és azt is esetleg csak leoltott lámpánál. A róna csak nappal sivárabb, főleg madártávlatból nézve.
- ALBERT *(felhúzza az ablakot)* Kellemes csönd lett hirtelen. Olyan koszos az ablak, ki se látni rajta.
- KLEBELSBERG Akkor bizonyára be se.
- ALBERT Elfelejtették felhúzni és lecsutakolni.
- KLEBELSBERG Nem hallanak, nem is látnak be. Kettőt egy csapásra. Van előnye is a piszoknak. Hagyd, kár

- vesződni a függőnyel! Pásztortüzeket aligha fogunk ma éjjel látni.
- ALBERT Az ablakot a huzat miatt úgyis fel kellene húznunk majd. Egy gonddal kevesebb.
- KLEBELSBERG Nagy huzatra ne számíts. A kormányzó úr nem kedveli a nyakló nélküli sebességet. Utazás közben szeret szunyókálni. Döcögni fogunk hajnalig.
- ALBERT Ráérünk, van megbeszélnivalónk. Ha kifogyunk a szóból, van elég hely a fülkében, társulhatunk a kormányzó úrhoz a szundikálásban... Nagy ünnep lesz, hogy az ország első embere is jön.
- KLEBELSBERG Szívesen megy Szegedre. Tíz évvel ezelőtt a bizonytalanba Szegedről indult el fehér lován, hogy végül Magyarország kormányzója legyen. Mondhatni, a szíve csücske azóta a város. A szegedi építkezéseknek a kezdetektől fogva lelkes támogatója. A Fogadalmi templom, a tér és az egyetem felavatása most számomra is jó alkalom, hogy tiszteletköröm lerójam, mint Szeged országgyűlési képviselője.
- ALBERT Álomban se gondoltam volna egy hónapja, hogy a kormányzóval együtt különvonattal fogok ma utazni. Bevallom, arra sem fogadtam volna, hogy egy miniszternek leszek az útitársa.
- KLEBELSBERG Mindenképp én szerettelek volna bevezetni az egyetem köreibe. Tisztában vagyok vele, hogy Szeged nem Cambridge.
- ALBERT És mért pont Szeged?

- KLEBELSBERG Ehhez inkább rajzolok. (*ujjával a koszos ablakra négy pontot rajzol*) Budapest, Debrecen, Pécs és Szeged. Központ és a perem kérdésköre. Nagy vita van arról, hogy egy városban összpontosuljon-e minden erő vagy több erőteret hozunk-e létre?
- ALBERT Én a decentralizáció híve vagyok. Oxford és Cambridge se Londonban van.
- KLEBELSBERG Budapestnek fejlődnie kell, de nem a vidék el-sorvasztása árán. Erős vidék nélkül nincs erős ország. Bizánc bebizonyította: egy város képtelen ellenállni a hordáknak. Amikor román bakancs tapodta Budapest utcáit, a vidék volt az ország megtartó ereje. Ezt sose szabad elfelejteni. A politika és a történelem az Alfölddel mostohán bánt. Van mit törleszteni a történelmi adósságból.
- ALBERT Én Pozsonyban voltam a bolsevik őrület napjaiban. Az Erzsébet Egyetemen.
- KLEBELSBERG A pozsonyi egyetemet Pécsre költöztettük. A kolozsvárit pedig Szegedre. És közben befejezzük a debreceni campust. Erős egyetemi városok, poliszok épülnek, alakulnak ki körös-körül. A vidékiek számára már nem csak Pest lesz vonzó, de a három testőr is: Pécs, Debrecen és Szeged.
- ALBERT Grandiózus terv erős akaratot igényel.
- KLEBELSBERG Elismerem, tántoríthatatlan elszántság kellett hozzá és nagy áldozatvállalás is. Ezek nélkül ma egyikünk se lenne itt, de a kormányzó is talán Kenderes felé vonatozna ma éjjel. Máshol, másról beszélnék most. Ön angolul, én pedig ki tudja... (*a vonat füttyül és elindul*) Talán most

- mennék vissza őseim várába, Thumburgba. *(kiles a koszos ablakon a Budapestet jelző ponton keresztül)* Gördülünk már ki a pályaudvarról.
- ALBERT Alig hallani a kerekek zakatolását. Ilyen jó a pálya?
- KLEBELSBERG Nem, csak épphogy dőcögünk. A kormányzó úr ilyenkor pihenni szeret.
- ALBERT Nem kerget bennünket a tatár.
- KLEBELSBERG Ahogy előbb lerajzoltam az országos koncepciót, kicsiben ugyanez valósul meg Szegeden. Ahol Budapest van, ott áll középen a Fogadalmi templom, Debrecen felől a kutatóintézet sora kap helyet, a kémiai, fizikai, élettani intézetek. Pécs felől egyetemi oktatótermek, pedagógiai, teológiai fakultások lesznek. Itt, Szeged helyén áll majd a te intézeted, a fő helyen, szemben a Fogadalmi templommal. És középen a nagy tágas tér se lesz kihasználatlan. Nyáron, szünidőben szabadtéri játékok színtere lesz majd. A salzburgi és a bayreuth-i ünnepi játékokhoz hasonló rendezvénysorozat. Zene és színház együtt.
- ALBERT Mozarttal és Wagnerrel versenyezni?
- KLEBELSBERG Inkább felnőni ahhoz a nívóhoz. Ha verseny, akkor legyen a mérce a minőség.
- ALBERT És mért éppen én?
- KLEBELSBERG Visszakérdezek: miért ne te?
- ALBERT Erre talán könnyebb válaszolni.
- KLEBELSBERG Hallgatom ellenérveid.

- ALBERT Fialat vagyok. Harminchét éves. Az egyetem szakállas professzorai közt egy sima képű fickó?
- KLEBELSBERG Én harmincnégy évesen kerültem a bírói testület aggastyánjai közé. És nekem se volt sose szakállam. Nekem nem volt lehetőségem munkatársaim megválogatására, neked azonban szabad kezeted adok. Azt hívsz oda, azt penderítesz ki onnét, akit akarsz. Nem lesz beleszólásom, még vétőjogom se.
- ALBERT Ez megnyugtat. Ugyanakkor nem áldott meg az Úr valami nagy előadói vénával. A tanítás-tól ódzkodom és joggal. Az egyetemeknek, szerintem, elsősorban gondolkodásra kellene serkentenie a hallgatókat, nem pedig pár száz kiló könyvet belegyömöszölni a fejükbe. Az elmesanyargatás cseppet sincs ínyemre, ráadásul elvonja az időm a kutatásoktól. Két lovat megülni egy fenékkal? Se kutatni, se tanítani nem lehet tisztességesen egy időben.
- KLEBELSBERG Ezt csak súghatom a füledbe: az intézet vezetője leszel, az előadásaidat úgy tartod meg, ahogy neked jólesik. Tanügyi felügyelőt nem ültetünk a nyakadba. Áttestálhatod assisztenseid valamelyikére, ha úgy hozza a sors, le is mondhatod, át is ütemeztetheted. Célunk nem az, hogy te légy az egyetemért, hanem hogy az egyetem legyen érted. Ezt ne feledd!
- ALBERT Nem vagyok híve a könyvek bebifláztatásának. A fejünket azért teremtette az Úr, hogy gondolkodjunk vele, és nem azért, hogy egy könyvtárat préseljünk bele. Meggyőződéselem, hogy jó tanító csak az lehet, akiben a kutatás szelleme és az igazság szeretete egybeforrt. Nagy kihívás egy tudósgárdát kinevelni a ha-

zának. Ha jól megfontolom, a saját érdekem is ez persze.

KLEBELSBERG

Egy olyan tudományterületet kell megalapítanod Szegeden, amit a világon másutt se sokat találni, ha találni egyáltalán. Ezért is működtethetünk kis költséggel eredményesen olyan kutatóintézetet, amelyeknek a szabályai, kezei, territóriumai még világviszonylatban is képlékeny stádiumban vannak. Vagyis kicsi a konkurencia ezen a területen.

ALBERT

A harmadik gondom a szerződés a Cambridge-i intézettel. Azt nem rúghatom fel csak úgy és nem is szeretném ezt tenni egyik napról a másikra. A kutatásaimat még folytatni szeretném és főleg befejezni. És ezért Amerikába is át kell rándulnom egy évre. Ha most abba hagynám, az eddigi erőfeszítéseim, és mindannak nyomán, amit eddig elértem, mások kapnák ki a sült gesztenyét. Nincsenek sehol azokhoz még csak hasonló feltételek sem, nemcsak Szegeden, de sehol másutt a világon, hogy folytatni és befejezni tudjam a mellékvese-kutatásaimat.

KLEBELSBERG

Két év fizetetlen szabadságot kapsz. Két év elég lesz rá?

ALBERT

Lassan kifogyok az ellenérvekből...

KLEBELSBERG

Csak azt ne kívánd, hogy lebontsam és felépítsem egy az egyben Cambridge-et valahol a Tisza partján.

ALBERT

A Rockefeller Alapítvány ösztöndíjáról sem szeretnék lemondani. Nehezen kaptam meg, és olyan tudóst még nem hordott a hátán a föld, aki lemond róla. Nem szeretnék én az első len-

ni, akit a tudományos körökben sült bolondnak neveznek. Bár azzal, hogy Cambridge jól felszerelt laborját képes leszek otthagyni Szeged miatt, hogy faképnél hagyom a kollégáimat, a legkiválóbb koponyákat, előre tudom, a szigetországban csak úgy emlegetnek majd: a crazy stupid Hungarus.

KLEBELSBERG

A Rockefeller Alapítvány eddig is támogatta a szegedi fejlesztéseket, és az alapítvány magyarországi rezidensével már egyeztetünk a további lépésekről.

ALBERT

A hátam mögött?

KLEBELSBERG

Tájékozódok, nem összeesküvést szövünk. De úgy tudom, levélben már értesítettek arról, hogy az ösztöndíjad meghosszabbítani nem fogják az amerikai programod után.

ALBERT

És ha aranyat találok? Egy aranymezőt az amerikai prérin?

KLEBELSBERG

Persze, ha aranybányát találsz nekik, nem fogják az aranyat tojó tyúkjuk nyakát kitekerni. De jelenleg úgy fest a dolog, hogy elsősorban a világválságra tekintettel fogyóban vannak az amerikaiak erőforrásai is. Másodsorban azt szeretném mindenképp elérni, hogyha téged személy szerint nem is, de a laboratórium számára szükséges berendezések, eszközök beszerzését támogassák anyagilag.

ALBERT

Vagyis az ösztöndíjam egyetemi büdzsévé alakul.

KLEBELSBERG

Malter, kő, berendezések... A bürokraták a pénzükért cserébe szeretnek felmutatható eredményeket látni. Ha aranyat találsz, számukra

az is megfogható. Egy jó elmélet már nem jelent nekik annyit, mint a válság előtt, amikor dőlt a pénz, és nem számított, mire herdálja el az Alapítvány. Most, hogy fogy a tőkéjük és a források kiapadóban, fordul a világ. Szegeden biztos pozíciót nyersz. A külföldi professzorok, főleg a vesztes országok bevándorló kutatói miatt sokan morgolódni kezdtek Angliában. Ez az úgynevezett, jól ismert „kevés a főka, sok az eszkimó” effektus.

ALBERT

Többet tudsz a helyzetemről, mint jómagam. Így nehéz veled egyezkedni. Tudod, tősgyökeres pesti vagyok. Nógrádban, a kiskérpusztai birtokunkon kölyökként megszerettem a kalandozást, de idegennek érzem magamtól azóta is a vidéki életformát. Túl sivár.

KLEBELSBERG

Nem leszel Szegedhez láncolva. Utazhatsz, ahogy eddig is, ahova hívnak, amerre kedved tartja. Nemzetközi konferenciákra, tanácskozásokra. Vendégprofesszorként előadásokat tarthatsz a világ nagy egyetemein, tudományos társaságok ülésein, az Akadémiákon, akár tengeren túli felolvasókörtutat tehetsz, de magad is hívhatsz vendégelőadókat Szegedre, tanítványokat fogadhatsz a nagyvilágból. Nem ajánlok rossz üzletet. Szeged nem falu, nem egy Kiskérpuszta. Nagyon is szerethető város. Meglátod. Méltó ünnepség lesz a hétvégén. A város pezsegni fog, megmutatja nekünk a szebbik arcát. Az ünnepség fénypontja Dohnányi Ernő miséjének az ősbemutatója lesz, amit a rádió élőben fog közvetíteni. Kivételesen nagyszerű mű, amivel a Fogadalmi templomot és az új orgonát felavatjuk. Az egész épületkomplexumba lelket lehelünk Dohnányi professzor művével. Valami új és nagyszerű készül Szegeden, ahonét majd kisugárzik a magyar ethosz egészen

Nándorfehérvárig, és majd túl Temesvárott és Szebenben. Veled vagy nélküled, csak rajtad áll. Én csak a segítő jobbomat nyújtom feléd.

ALBERT

Kivételes lehetőség, nem kínálnak fel ilyet naponta. Szeretnék azonban egyeztetni a családdal. Nem óhajtok a nevükben is fejest ugrani az ismeretlenbe.

KLEBELSBERG

Szolgálati lakást kapsz, nem kicsit, szolidat. A családod is veled élhet. Jó iskolák vannak Szegeden a lányodnak. A feleséged pedig...

ALBERT

Nehezebb helyzetekben is feltalálta már magát. Talpraesett nő, és tudom, hogy ő is megmozgott pár követ az érdekeimben. Nellit nem félttem. Inkább idős édesanyám miatt aggódom. Nem tudom, mit szól a levegőváltózáshoz. Fia tíz év után hazajön, és se szó, se beszéd, leköltözteti falura... Mennyi időm van eldönteni a kérdést?

KLEBELSBERG

Hétfőn ül össze az egyetem kuratóriuma. Ott úgy szeretnék bemutatni már, mint intézetvezetőt.

ALBERT

Ezek szerint még nem sejtene semmit.

KLEBELSBERG

A tudósok errefelé mindig saját javukat akarják, de engem cseppet sem érdekel a tudósok java, ha az nem az ország java is egyben. Két kézzel kapaszkodnak a múltba. Tanulni lehet és kell is a múlttól, de ugyanúgy gondolkodni, cselekedni és élni, mint tegnap, öngyilkosság. Ide friss vér kell.

ALBERT

És én lennék a friss vér?

KLEBELSBERG

Magyarország Trianon óta elszigetelt. A kisantert és a nagy egyaránt a nyakunkra hág. A

magyar tudomány bekapcsolása a nemzetközi vérkeringésbe létkérdés. Fel kell oldani a szellemi demarkációs vonalakat. Tőled nem várok mást: azt kell csinálnod, amit eddig is eredményesen csináltál.

ALBERT

Ha jól értem, fel kell építenem a semmiből egy kutatóintézetet és hozzá összeszedni egy ütőképes csapatot.

KLEBELSBERG

Mindenben szabad kezet kapsz, korlátozni semmiben nem fog senki. Még én sem. Egy világlátott és tapasztalt, független és kívülálló elme kell ide. A múltad és örökséged téged a kutatásra és vezetésre predestinált. Be kellett látnom, hogy a vaskalapos, begyöpösödött érdekcsoportok által irányítva képtelenség új alapokon felállítani egy kutatóintézetet. Itt az eszköszöveged, amit akkor kell majd elmondanod, ha elfogadod a kinevezésed. Egyszerű szöveg, nem ördögtől való. Nyugodtan tanulmányozd át. Van idő hajnalig.

ALBERT

Átolvastam párszor, nem szeretnék belesülni a tisztelt grémium előtt.

KLEBELSBERG

Szóval az ötezredik népiskola átadása vasárnap lesz. Utána a kormányzó úr elbúcsúztatása a vasútállomáson. Ebéd után lenne a meghallgatásod. Nem hivatalos, persze. Az másnap, hétfőn lesz, de az már csak formaság. A vasárnapi ebéd után lesz a vesédbbe nézés.

ALBERT

Szűk két nap? Nem sok, de nem is kevés a megfontolásra. Addig meg tudom tán emészteni a nehéz érveidet. Örülök, hogy személyesen te kísérsz le és vezetsz körbe az egyetemen és mutatatsz be leendő kollégáimnak.

- KLEBELSBERG Hogy leendő kollégáid-e, a te döntésed függvénye. Mondom, szabad kezet kapsz ebben is. Nem egy aktatologató, könyvmoly intézetet várok, hanem olyat, amiről mindig is álmotál.
- ALBERT Az sok, vagy még annál is több pénzbe fog kerülni.
- KLEBELSBERG A pénz legyen az én problémám. A te gondod csak a kutatás legyen. Megmondod, mire van szükséged, és mi beszerezzük. Persze csak addig nyújtózkodhatunk, amíg a takarónk ér. Ezt a takarót azonban sikerült elég nagyra nyújtani a magyar költségvetésben.
- ALBERT Minden laboratórium elsődleges és legfontosabb eszköze a jó kutató. A jó kutatót azonban nem lehet egyszerűen leakasztani egy fáról.
- KLEBELSBERG Ezért mondom: nem lehet a tanítást megkerülni. Az egyetem a tudomány tűzhelye. Tisztában vagyok ugyanakkor azzal, hogy az egyetemisták java része nem kutatni akar, hanem sok pénzt keresni. Az egyetemről kikerülve azonnal egy zsíros állást szeretnének megkaparintani. Az emberek nem tudósok akarnak lenni, hanem kényelemben, jól akarnak élni. A jövő magyar tudósait nekünk kell kinevelnünk, helyettünk ezt más nem teszi meg soha.
- ALBERT A biológiai vegytani kutatások a világban egy új terület. Szegeden a nulláról kell felépítenünk. Ha elfogadom ajánlatod, minden tőlem telhetőt megteszek majd, ennyit ígérhetek, de jó tanítványt találni inkább szerencse, mint jó szimat kérdése.
- KLEBELSBERG Tudjuk, a jó tanítvány, ha igazán jó, túllép mesterén és kész őt megtagadni.

ALBERT

Én inkább az a későn érő típus voltam. Fiatal koromban lassú észjárásúnak számítottam. A családom attól félt, hogy idiótának születtem. A tanáraink mind nehézfejűnek tartottak, alig tudtak belőlem eminens diákokat faragni. Néha csak a könyörületükön múlt, hogy meg nem buktam. A betegségek neveit egyszerűen képtelen voltam az agyamba vésni.

KLEBELSBERG

Sportminiszter lettem, pedig a testnevelés órákon csak csetlettem-botlottam. A katonai akadémián egy évet alig húztam ki a gyenge fizikumommal.

ALBERT

Őseim orvosok voltak. És mégis: mi sem áll tőlem távolabb, mint a gyógyítás.

KLEBELSBERG

A bécsújhelyi katonai akadémiáról szinte deztáltam. De ha nem hagyom ott önként, akkor is hamar kicsaptak volna. Fekete bárány lettem ezután a családom szemében. A katona őseink, mondta anyám, forognak a sírjukban. Egyedül az őseimtől örökölt harci szellemnek veszem hasznát a kultúra frontján. Szégyent nem hozok rájuk, sose hátrálok meg, akármilyen félelmetesen csörgeti is kardját az ellenfél. Mindig magamnál hordom apám revolverét. A kultúra becsületét olykor fegyverrel kell megvédenem.

ALBERT

Sose viselek fegyvert. A nagy háborúban csak kényszerből hordtam a fegyvert az oldalamon. A sebesültek mentésekor is csak akadályozott a munkában. Egyszer lőttem a szolgálati pisztolyommal, akkor is a saját karomba durrantottam a vöröskeresztes karszalag alatt. A politika sosem érdekelt. Mindig is független akartam maradni. Érvényesülni sosem a hatalom farvizén próbáltam. Inkább ellenében.

- KLEBELSBERG Akkor Szeged kedvedre lesz. Nagy ellenzéki város. Én valamikor régen segédfogalmazóként kezdtem a pályafutásom, és azonnal nyakig kerültem a politikába. A kormányt a legjobb tudásom szerint szolgálom azóta is. A terveim megalapozottak és megvalósíthatóak. Politikai légvárakat nem építék.
- ALBERT Egy-egy rövid időszakot leszámítva mindig ellenálló voltam. És ma sem hiszek másban, csak a tudomány szolgálatában. Amíg a politika nem köszörüli rajtam a nyelvét, addig én sem ütöm az orrom a politikusok dolgába. Tudom, hogy az egyetemet a politikusok presztízsbetűzésnek látják és csak a hasznát lesik. Az auditórium maximumok könnyen válnak a hatalmi harcok színterévé.
- KLEBELSBERG Egyetemi autonómia van, törvénybe iktatva.
- ALBERT Akik a törvényt írják, egy tollvonással áthúzzhatják, ha érdekük azt kívánja.
- KLEBELSBERG Amíg engem látsz, ettől nem kell félned.
- ALBERT Azért talán nem bánod, ha a nyugati kapcsolataimat továbbra is fenntartom.
- KLEBELSBERG Ennek inkább örülök. Másképp hogyan tudnád bekapcsolni a magyar tudományos életet a nemzetközi áramlatokba? A külföldi kapcsolattépítés az egyik kimondatlan feladatod lesz. Ki kell törni a kisantant fojtogató gyűrűjéből. És új szellemet, nyugati gondolkodást kell a porosz helyett a fiatalokba oltani. A múlt a bölcséleté és a historizmusé volt, a napja leáldozóban. A jövő a természettudományé. Átmeneti korban élünk. Az öregek még erősen kapaszkodnak előjogaikba, de a fiatalok már követelik a jussukat.

(Küldönc kopogtat és belép a fülkébe.)

- KÜLDÖNC Miniszter úr, a kormányzó főméltósága vacsorára invitálja önt.
- KLEBELSBERG Értem. Mennyi időm van elkészülni?
- KÜLDÖNC Fél óra múlva meg lesz terítve. Tessék, a kettes számú ülőkártya. Az asztalnál a kettes számú helyet tessék elfoglalni majd.
- KLEBELSBERG Vacsoráról nem volt szó.
- KÜLDÖNC A menü egyszerű, két fogás és desszert. Könynyű vacsora, nem megterhelő. A kormányzó úr kímélő diétán van.
- KLEBELSBERG Ha kettes, akkor a miniszterelnök is ott lesz. És mondja, az összes miniszter ott lesz?
- KÜLDÖNC Annyit tudok, hogy tizenhárom személyre terítenek az étkezőkocsiban.
- KLEBELSBERG Köszönöm a meghívást, távozhat. *(Küldönc el)* Számítottam rá, mégis meglep a meghívás. Utolsó vacsora szaga van. A válság durvul, egyre durvul. Csak nem fognak keresztre feszíteni a kormánytagok közül valakit? Albert, ruhát cseréljek vagy jó ez így?
- ALBERT Ha utolsó vacsora, akkor mindegy. Ha nem utolsó, annak megteszi. Addig kiolvasom a sajtót, bebiflázom az eszköszöveget és ha elfáradok, kikapcsolódásként hallgatom a rádiót. Megengeded?
- KLEBELSBERG Tőlem bekapcsolhatod, de felesleges. Adás este semmi. Esetleg rövidhullámon jön be valami érthetetlen távol-keleti recsegés.

(Klebelsberg szedelőzködik. Fésülködik. Ruháját igazgatja. Albert az újságba merül. Egyre feszültebben olvass, majd felkiált.)

- ALBERT Döbbenetes dolgokat írnak!
- KLEBELSBERG Az újságok csak a hátborzongatót találják. Vagy propagandát sulykolnak, vagy a kedélyeket borzolják. Lélekemelő vagy tárgyilagos hír a lapokban szinte semmi.
- ALBERT Azt állítják, hogy az orosz katonák atrocitásai miatt a héregi erdőszházban doktor Magyary Zoltán feleségével együtt öngyilkos lett.
- KLEBELSBERG Badarság! Ma délután beszéltem Zolival, hogy mi a teendője a távollétemben. Orosz katonát a világsi fegyverletétel óta nem látott Magyarország. Ez csak egy piszkos, politikai hecc-kampány. Rágalomhadjárat. Tudtam rögtön, hogy *Keleti jövődő* címmel egy újság csak turlul szennylap lehet.
- ALBERT De ez még semmi! Szentisten, mit meg nem engednek maguknak a komisz, a nagyon komisz emberek!
- KLEBELSBERG Hogy felhívják magukra a figyelmet, a bulvár rémségekkel ijesztgeti a népet. Kár ilyesmire a drága időt fecsérelni a rövid életünkből.
- ALBERT A cikknek a címét se merem felolvasni.
- KLEBELSBERG Mutasd! Nem kell berezelni a nyomdafestéktől. Mi az ördög! Orvosi Nobel-díjat kaptál a C-vitamin felfedezéséért? Nem is mondtad! Gratulálok!
- ALBERT Badarság! A hülye se hiszi el... De amit fölötte ír gyszkeretben, az igazán nagy gyalázat!

- KLEBELSBERG „Paratífuszos fertőzésben meghalt Gróf Klebelsberg Kuno. Különvonattal viszik le földi maradványait Szegedre. Ahol a megboldogultat kérésére a Fogadalmi templomban fogják szombaton örök nyugalomra helyezni. Beszédet mond Glattfelder...” Ez tényleg meredek!
- ALBERT Tele a világ komisz, nagyon komisz emberrel!
- KLEBELSBERG Akinek a halálhírét keltik, az sokáig fog élni, tartja a közmondás. Ni, itt egy motorkerékpáros kép rólad. Aláírás: „Európai körútra indul Szent-Györgyi Albert professzor a motorkerékpárján.” Nem is mondtad, hogy a tenisz, az úszás, a lovaglás mellett van időd motorkerékpárra pattanni.
- ALBERT Nincs is motorkerékpárom, meg se tudnám ülni... Hadd nézzem! BSA? Az egy jó nevű, angol motorgyártó márka. Ezt a montázst meg hogy az ördögbe készítették rólam?
- KLEBELSBERG A technika csodákra képes.
- ALBERT Biztos a gyártó cég reklámja. De hogy engedélyt erre nem kértek tőlem, hallatlan pimaszság!
- KLEBELSBERG Melyik gazember adja ki ezt a szennylapot? Persze, a nevüket nem merik hozzá adni. Névtelenül dobálóznak a sárral. Kár az ilyet komolyan venni!
- ALBERT Csak a hordár rakhatta ide. Az ő keze lehet benne, más előttünk itt nem járt. Nézd csak! Még a kormányzó fiát is belekeverték. Horthy Istvánról írják a következőket: „Röviddel a felszállás után lezuhant Héja típusú vadászgépével Alekszejevka közelében 1944. augusztus 20-án hajnali 5 óra 7 perckor.”

- KLEBELSBERG Még hogy lezuhant, pont ott és pont akkor. Szent István napján, a saját neve napján... Mi-csoda blódség! Egyesek előtt semmi se szent.
- ALBERT Ki az a József Attila?
- KLEBELSBERG Róla sok jót nem írhatnak.
- ALBERT Őt kivételesen piedesztálra állítják.
- KLEBELSBERG Piedesztálra? Akit istenkáromlásért börtönre ítélték? Aki megtagadta az Istent, a hazáját, a saját szülőanyját is?
- ALBERT Azt írják, hogy Szegeden a Horthy Miklós Egyetem József Attila nevét veszi fel...
- KLEBELSBERG Ferenc József császárt összekeverni Horthy Miklóssal? Ennyire tudatlanok ezek? Horthy Miklós Egyetem nem létezik Szegeden. Ezt a hazugságáradatot a belügyminiszter kezébe kell nyomnom azonnal. Haladéktalanul vizsgálta ki, kik állnak az egész mögött és mi a céljuk? Bomlasztani a társadalmat? El kell kapni a hordárt, mielőtt egérutat nyer! Még az állomás területén lehet. Az igazságot ki kell deríteni. Utána kell járni mielőbb. Ez megtorlatlanul nem maradhat! A pokolba is, húzd meg a vészféket! Vissza kell fordulnunk és elcsípni a tetteseket!
- ALBERT De hát az ünnepség! A kormányzó úr a vonaton van! Nem fordulhatunk vissza a nyílt pályán! Egy bulvárlapnak ne kerítsünk ekkora feneket! Egy szennylapnak ne csapjunk ingyen reklámot!
- KLEBELSBERG Igazad van! Ne csináljunk magunkból bohócot. Kicsit elkapott a hév. Nyugalom, Kuno,

- hidegvér! Gondold végig higgadtan. Nemrég párbajoztál Pallavicinivel. Ki sem hűlt még a revolvered, nemrég pucoltad fényesre a csövét és most megint előkapnád, hogy lepuffants valakit? Lehet, hogy ártatlan tréfa az egész. Igaz, kissé morbid tréfa.
- ALBERT Higgadtnak kell maradnunk. Meg kell őriznünk a méltóságunk, még ha sárral mocskolták is be a nevünket.
- KLEBELSBERG Pont jókor jött ez a vacsorameghívás. Biztos ott lesz a belügyminiszter is. A kormányzó úr előtt mindenképp vele kell konzultálnom. Erről haladéktalanul értesülnie kell! Ez már nemzetbiztonsági kérdés! Egy olyan tréfa, ami egy diverzáns akcióval felér!
- ALBERT Az a legokosabb, én meg addig belemerülök az esküszövegbe.
- KLEBELSBERG Ha van kedved, kérlek, olvasd át a megnyitó beszédemet. Kritikus szemmel.
- ALBERT Szigorú vizsgáztató hírében állok. Nem fogja elkerülni semmi a figyelmemet.
- KLEBELSBERG *(papírt ad át)* Ha bármit találnál benne, ami szerinted változtatást igényel, ne rejtse véka alá. Inkább tízszer fogalmazzam át, mint hogy egyszer valami visszavonhatatlan blódség hangozzék el a számból Isten és a kormányzó úr színe előtt.
- ALBERT És ha mégis van ebben a szennylapban valami igazságféle?
- KLEBELSBERG Melyik felében? Az elején vagy a végén? Fél-igazság tudtommal nincs a természettudo-

mányban. Vagy igaz egy tétel, vagy hamis. Nem minden arany, ami fénylik.

ALBERT

Létezik az úgynevezett önbeteljesítő jóslat is.

KLEBELSBERG

Az nem a mi dolgunk. A belügyminiszter azért van, hogy az ilyen kényes ügyeket megoldja. Voltam belügyminiszter, tudom, mit beszélek. Hálátlan feladat, de nem hálátlanabb, mint a választói jogot megkurtítani vagy a numerus clausust törvénybe iktatni.

ALBERT

A paratípusz kutatására mielőbb időt kell szakítani.

KLEBELSBERG

Szegeden erre minden lehetőség adott lesz. Indulok. Inkább sok sikert kívánj, mint jó étvágyat! *(Klebelberg az újsággal el)*

ALBERT

(egyik kezében az esküszöveg, másikban a megnyitó beszéd) „Mikor 1879 végzetes márciusában Szeged hullámsírba merült, hamarosan megjelent a szerencsétlenség színterén Istenben nyugvó nagy királyunk, I. Ferenc...” „Én, Dr. Szent-Györgyi Albert, esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre...” „Majd jött a nagy összeomlás, és Budapest átmenetileg nem volt képes annak a szerepnek a betöltésére, amely az ország fővárosára vár...” „...a hivatali titkot megőrzöm és hivatali kötelességeimet pontosan és lelkiismeretesen teljesítem...” „nemcsak a csanádi püspökség vált hajléktalanná, hanem menekülnie kellett Kolozsvárról a Ferenc József Egyetemnek...” „a magyar királyi Ferenc József Tudományegyetem autonómiáját, privilégiumait, törvényeit és törvényerejű szabályait mindenkor tiszteletben tartom...” „Dohnányi mesterrel itt vannak zeneművészei; hogy a nagy orgona tervezői mellett eljöttek a han-

golók és más mesterek, akik a hatalmas hangszert létrehozták...” „amit a törvényes szabályok, rendeletek és az erkölcs elem szabnak.” „És a Templom tér boltívei alatt rendre felállítjuk nagyjaink szobrait...” „Isten engem úgy segéljen. Kelt Szeged, 1928. szeptember hó 29. napján.”

Zsebre teszi a papírlapokat. Bekapcsolja a rádiót. Bemondó: „Kedves Hallgatóink! Délutáni híreinket hallották. Hírekkel legközelebb vasárnap reggel jelentkezünk. Most kapcsoljuk Szegedet. Szegeden most, október utolsó hétvégéjén zajlik a Fogadalmi templom felavatása. A szerző maga vezényli Missa in dedicatione Ecclesiae című misséjét, melyet a két évvel ezelőtt, 1928-ban kiírt pályázatra alkotott Dohnányi Ernő. Kellemes zenehallgatást kíván a magyar rádió egész stábjá.” Szent-Györgyi végigdől az üléseken és belemériül a zenehallgatásba. Lassan bealkonyodik.

IV.

Repülőgépen. A háttérzaj a motor morgása. Tompított fények és hangok. Horkolás hangjai. Függöny behúzva. Hajnalodik. Márta lopakodik vissza az ülőhelyére. Szent-Györgyi alvást színlel, a kezét Márta ülésére csúsztatja. Mikor ráül, mindketten felkiáltanak. Néhány utas morgolódik. Az utasok mindenféle bőrszínt és nációt képviselnek. Afrikaiak, ázsiaiak, európaiak vegyesen.

- MÁRTA Fájts?... Bocsánat.
- ALBERT Cseppet se, minden porcikám csak úgy sajog...
- MÁRTA Felébresztettek?
- ALBERT Még azelőtt felébredtem, hogy kibotorkált volna kegyed a mosdóba. Repülőn képtelen vagyok aludni. A nagy dózis C-vitamin nem segített?
- MÁRTA Látványosan jobban érzem magam.
- ALBERT Engem nem tud ön becsapni. Rossz füllentő kegyed. Megállapítható: a gyomorforgásra a C-vitamin nem gyógyír.
- MÁRTA Azt hittem, a repülő egyenletesebben megy, de jobban zötyög, mint macskakövön a szekér. És olyan hangos, hogy zsibog a fejem.
- ALBERT Jobban szeretem a hajót, csak ne lenne olyan lassú. És most versenyt futunk az idővel: a vízumunk hamarosan lejár.
- MÁRTA Vissza majd hajón jövünk...
- ALBERT Vissza? Nincs hova vissza, hölgyem. Eladtam a motort, az autót, a lovat...
- MÁRTA Mindig magázol, ha súlyos döntés előtt állsz. Sóhajtozva forgolódtál álmodban.

ALBERT Csak a szék miatt. Kényelmetlen.

MÁRTA Nekem a fejed, neked az alfeled zsibog. Azt hittem, rosszat álmодtál.

ALBERT Sosem álmodom, mikor alszom. Azt ébren szoktam. Mikor alszom, inkább emlékezem.

MÁRTA Ma este kire emlékeztél?

ALBERT Azt az időt, amit Szegeden politikára meg hasonló butaságokra fecsértem, a paratífusz gyógyítására kellett volna fordítanom. Klebelsberggel, ha tovább él, talán elkerülhető lett volna a baj. Vagy legalább tompíthatta volna a katasztrófát.

MÁRTA Annyi év után is magad okolod? Nem tehetsz a haláláról.

ALBERT A paratífusz kutatásokkal megelőzhető lett volna a halála. Mint kutató, és nem csak, mint pártfogoltja, közvetve felelősnek érzem magam. Gyöngé vigasz az, hogy azóta kétszeres erővel dolgozom és hogy fényképe alatt sose hagyom elszáradni a virágot. Remélem, nem hagytuk otthon a fényképét?

MÁRTA Jól becsomagoltam. Nem fog összetörni a rámban az üveg.

ALBERT Most, hogy elhagytuk Magyarországot, ki fog virágot helyezni a sírjára a Fogadalmi templomban? Azok a komisz emberek tán, akik az egyetemalapítók domborművét szétzúzták és letörölték nevét és címerét a szegedi Panteon faláról? Akik Sarolta asszonyt Okányba száműzték csak azért, mert a miniszter úr felesége

- volt? Egy okányi viskóba hatvanhárom évesen! Komisz emberek, komisszárok.
- MÁRTA A politika és a hatalom változik, a világ értékrendje nem.
- ALBERT Úgy érzem, az emigrációmmal cserbenhagyom. A hiénák ellen nem tudom többé foggal-körömmel védelmezni a gazdám.
- MÁRTA Míg magyar lesz és katolikus egyház, addig lesz, aki ápolja Klebelsberg emlékét.
- ALBERT Fiatal volt még. Tele tervekkel. Csak két évvel volt idősebb, mint most én. Két évvel.
- MÁRTA Tőlem akkor majdnem húsz évvel.
- ALBERT Csak nem azt akarod ezzel mondani, hogy túl fiatal vagy hozzám?
- MÁRTA Klebelsberg-ről beszélünk, nem rólad. Összekevered magad a mentoroddal.
- ALBERT *(kifüggönyöz, és az ablakon ott van Klebelsberg „tervrajza”)* Nézd, sirályraj alattunk!
- MÁRTA A sirályok is csak bólogatnak!
- ALBERT Ha helyeselnék, ha nem, a sirályok azt jelentik, hogy csökkent a repülési magasságunk és közel Amerika partja.
- MÁRTA Megérkeztünk volna már?
- ALBERT Ott messze látod, az lehet a Szabadság-szobor! *(a szobor alig kivehető a távolban)*
- MÁRTA Az a pöttöm figurácska? Alig látni.

ALBERT Könnyes a szemed, azért nem látod jól.

MÁRTA Örömkönnyek ezek.

ALBERT Engem akarsz becsapni? Nekiszontyolodtál.

MÁRTA Nagyobbnak gondoltam, többet vártam. Ha a Citadellán lévő emlékműre gondolok, nagy csalódás.

ALBERT Ha előtte állsz, meglátod, hogy mennyire törpe a Citadella és az a nő, aki a pálmaágot, mint egy bikacsököt, emeli a feje fölé. A sörnyitónk, mondják gúnyosan a szomjas pestiek.

MÁRTA Megnézzük közléről is, mint a Citadellát?

ALBERT Egészen közléről. Fel lehet menni a fáklyájába.

MÁRTA Ha fel lehet, miért ne mennénk, ha már itt vagyunk.

ALBERT Legyőződ a térészonyod?

MÁRTA Ha fogod a kezem, nem fogok félni. Most se félek a magasban.

ALBERT Akkor miért nem akartál az ablak mellé ülni? Tudod, hogy zavar a pihenésben a fény.

MÁRTA Csak a mosdó miatt. Ne kelljen keresztülmászni rajtad, ha megint elkezd kavarogni a gyomrom.

ALBERT Klebelsberg mesélte egyszer, hogy a tájat mádártávlatból, fentről, a magasból lehet igazából belátni. Ez szöget ütött a fejembe. Ez adta a löketet, hogy megtanuljak siklórepülőt vezetni. A Szabadság-szobrot negyedszer lá-

tom ugyan, de először új szemszögből, felülről. Felfelé bámulva néztem fel rá eddig mindig, félelemmel vegyes érzésekkel. Most, hogy lefelé kell nézjek, egyáltalán nem félelmetes a látványa. Felszabadító érzés a végtelen térbe ágyazottan látni. Valóban eltölpül a nagysága. Szóval a képlet egyszerű. Nagy ország, nagy szabadság – kis ország, nagy rabság.

MÁRTA

Nellivel láttad utoljára... Nem ellenzem, hogy meglátogasd őt.

ALBERT

Azt se tudom, hol él, de nem is érdekel, hogy él-e. Ha még él, biztos kinőtt az állán a szakáll. A belső elválasztású mirigyeknek fokozódó aktivitása rendellenessé vált.

MÁRTA

Azt hittem, a tenisz és a sportolás miatt lett olyan férfias alkata.

ALBERT

Lelkileg is kifordult női mivoltából. Az anyai szeretetért felelős mirigyek felmondták a szolgálatot. Egy kakukkanya lett.

MÁRTA

Nem akartalak felzaklatni.

ALBERT

Ami elmúlt, elmúlt. Emléke nem kísért. Hogy kísértene, már csak egy kifakult emlék... Kisebbségünk is nagyobb azonban most, hogy közeleg a földet érésünk. Még mindig azon fű a fejem, hogy lehúzzuk-e a klozeton a magyar okmányainkat. Még mindig nem tudom eldönteni, hogy Szent-Györgyi vagy Swenson házaspárként jelentkezzünk-e be. A svéd útlevelünk még érvényes. Te mit gondolsz?

MÁRTA

Hamis névvel kockázatosnak tartom. Gyorsan kiderülhet, hogy svédül egy kukkot se tudunk.

- ALBERT A svéd követség igazolni fog minket. De ha a magyar útlevelünket érvénytelenítették és körözést adtak ki ellenünk, nemzetközi elfogatóparancsot, mint háborús bűnösök ellen, akkor rács mögé dugnak vagy gyorsított eljárással visszatoloncolnak oda, ahonnét menekülünk épp.
- MÁRTA Rákosi keze csak nem ér el New Yorkig.
- ALBERT Rákosi Mátyás nemrég járt Amerikában. És utána a fülembe azt súgta, hogy Amerikában se fenékig tejfel minden. Ő már akkor tudta, mire készülök, mikor még én magam se voltam tisztában vele. Ravasz ember, és vannak talpnyalói Amerikában meg a Népszövetségben, ráadásul az egész bolsevik birodalom mögötte áll.
- MÁRTA Börtönbe csak nem zárnak. A Nobel-díj csak megvéd.
- ALBERT Ahogy a C-vitamin nem segít a gyomorbajon, a Nobel-díj se megoldás mindenre.
- MÁRTA Azért biztosan megakadályozza, hogy kiutasítsanak bennünket.
- ALBERT A C-vitamin affér óta kérdéses. Az amerikaiak nem rajonganak értem. Tolvajnak tartanak. Tapsolnának örömben, ha visszatoloncolnának, túl az Óperenciás tengeren is. Itt a Nobel-díj apróság. Ez nem Magyarország, Amerikában nagyobbak a léptékek. Az hiszem, az lesz a legokosabb, ha Mr. és Mrs. Swensonként mutatkozunk be.
- MÁRTA Túlzol, Albert. A Nobel-díj nem lehet hátrány. Meglátod, olyan kulcs, mely megnyitja előtted a kapukat.

ALBERT

Vagy bezárja. Kétélű fegyver. Tapasztaltad, hogy a C-vitamin nem képes megbirkózni a gyomorforgással. Tapasztalni fogod, hogy a Nobel-díj nem képes a rágalmazókba fojtani a vádakot. Sőt fokozza a dühüket, csak azért is egyre hangosabban ágálnak ellenem és keserítik meg az életem. A Nobel-díj kellemetlen következményekkel is jár. Azóta például alaposan oda kell figyelnem, hogy mit beszélek a fórumokon. Egy kis nép híres fiaként többé nem gagyoghatok össze-vissza. A Nobel-díj ahogy eddig, ezután sem fedez fel helyettem semmi újat. Nemhogy laboratóriumot, de még egy otthont sem fog találni nekünk... Nem vettél észre valami furcsaságot?

MÁRTA

Mire gondolsz, Albert?

ALBERT

Nézd az utasokat! Ámulnak, mint a gyerekek. Úgy hipnotizálja őket a Szabadság-szobor, hogy észre se veszik, mi történik körülötük. Hogy egy tapodtat se jutunk előre. Percek óta csak körözünk a szobor körül.

MÁRTA

Tiszteletkörök ezek.

ALBERT

Aligha körözünk azért, hogy a Szabadság-szobrot minden oldalról megcsodálhassuk. Élvezik a látványt, de hogy ez nem normális, el se jut a tudatukig.

MÁRTA

Először látják, mint én.

ALBERT

Ha először látok egy kísérletet, akkor sem csak a szememet kell nyitva tartanom. Közben mérlegelnem kell és következtetnem arra, mit látok valójában. Ha csak a szoborra koncentrálok, észre nem veszem azt, hogy például nem kapunk leszállási engedélyt, vagy hogy géprab-

lók túsul ejtették a kapitányt. Baleset is történhetett persze a leszállópályán. Ez a keringés háromezer méter magasban több, mint boszszantó.

MÁRTA

Képzeldsz. Nézd, más gépek is keringenek. Biztos nincs szabad leszállópálya vagy hátszél miatt korábban értünk New Yorkba. Nem kell mindjárt rosszra gondolni.

ALBERT

Hogy képzeldöm-e vagy megfigyeltem olyasmit, ami a katasztrófa felé vezet, hamarosan kiderül. Csak ki ne fogyjon közben az üzemanyag, mert akkor aztán landolhatunk az óceánba. Remélem, hogy nem válunk holnap címlapsztorivá és a földi kiszolgálószemélyzet gyorsan rendezi a sorait.

MÁRTA

Biztosan urai a helyzetnek.

ALBERT

Ha végig nézek kusza pályafutásomon, a tapasztalatom az, hogy tíz évente egy világ omlik össze körülöttem, és kezdhetek előlről mindent. A nagy háború után tíz évi küszködéssel eljutottam Cambridge-ig. Akkor jött a világválság, és Klebelsberg mentőövet dobott. Szegeden a nulláról alig építettem fel a kutató birodalmam, de a történelem közbeszólt. Előbb a saját mocskos képére formálta Klebelsberg nagy álmát, majd velem együtt lesöpörte az egész tervet az asztról. *(letörli a rajzot az ablakról)* Most ismét ott vagyok, ahol a part szakad. A zsebem üres, a nemzetközi bankszámlám zárolva csak azért, mert egy ellenséges ország állampolgára vagyok, aki pedig a nagy háborúban is mindössze a saját nyomorult kezét lőtte szét. Annak is már harminc éve. Üldözött vagyok, ennek ellenére úgy bának velem, mint egy tömeggyilkossal. Kuncso-

rognom és könyörögnöm kell az amerikai víz-
zumért. Tiszta agybaj az egész.

MÁRTA

Én másként látom a dolgokat. Klebelsberg Kuno és a hozzá hasonló géniuszok mindig is egyengették az utunkat és megóvtak minket a komolyabb atrocitásoktól.

ALBERT

Klebelsberg hatalmas őrangyalom volt eddig. Eljött az ideje, hogy a saját lábamra álljak. Új, nagyszabású tervet kell szőni, mert a régi eredményekkel egy világbirodalmat nem lehet levenni a lábáról.

MÁRTA

Nincs visszaút, Albert? Tényleg a Gulág várt volna ránk?

ALBERT

Ezért könnyeztél?

MÁRTA

Ezért is. Fáj örökre eltávolodni Magyarországtól, a gyerekeimtől, Szegedtől, a meleg otthonunktól.

ALBERT

Ne aggódj, a gyerekeid hamarosan követnek minket. De Magyarország már nem a régi. Többé nem szuverén ország. Egyike a bolsevik bábállamoknak. Egyszer Kelet-Európa lerázza majd a nyakából a moszkovita söpredéket. De milyen áron? Kisebb aligha lesz, mint amekkora a török hódoltság vagy a bécsi uralom ára volt. Én életeket mentettem az első világháborúban, arra esküdtem fel, mint szanitéc. Ellenálló voltam a második világháborúban, egy szabadságharcos fegyver nélkül. Nyolc évet elpocsékoltam az életemből, és kész csoda, hogy közben élve megúsztam az eszetlen öldökléseket. Öreg vagyok már, hogy végig küzdjek egy olyan háborút, amit egyelőre még szögesdróttal és elrettentő fegyverarzenállal

- vívnek... Igazából azonban csak egy dologtól félek. Hogy az ember erkölcsileg összeroppan az őrült ideológiák súlya alatt.
- MÁRTA Hadd idézzek: „A jövőt nem a háztartási be-
rendezések mennyisége, hanem az erkölcsök
minősége határozza meg.” Az erkölcsök pedig
egyre lazábbak a világban.
- ALBERT *(Mártához bújva)* Te is például otthagytad mi-
attam a férjed.
- MÁRTA Miattad? És ha nem miattad hagytam el, ha-
nem érted?
- ALBERT Eldönteni se tudom, hogy melyik volt a nagyobb
őrangyalom. A miniszterem vagy a kedvesem?
- MÁRTA Aligha én. Ha előbb tűnök fel az életemben, szó-
nélkül mentünk volna el egymás mellett.
- ALBERT Szó nélkül talán mégse...
- MÁRTA Olyan elkeseredettnek a legsötétebb nyilas és
bolshevik uralom alatt se láttalak. Képes lettél
volna a Tiszába fojtani a bánatod.
- ALBERT A hullámsír fel se ötlött bennem a válásom
után. Egyszerűbb megoldást találtam.
- MÁRTA Az izomkutatásba ölni magad, bele a véres pre-
parátumokba?
- ALBERT Egy tucat szegedi postagalamb élete szárad a
lelkemen. Egy tucat szerelmes üzenet vált a tu-
domány miatt kézbesítetlenné.
- MÁRTA Ha végig gondolom, csupa kaland és izgalom
volt a kettőnk kapcsolata.

ALBERT Tévedsz, kedvesem. A múltban, amiről te beszélsz, nincs kaland. Minden felfedezés csak először hat az újdonság erejével, utána olyan, mint a C-vitamin gyártása: egy nagy üzlet. Az, hogy a paprika életeket ment és nem öldöklő fegyver, a befektetők szempontjából mellékes. Jegyzed meg: a kalandok és izgalmak, ahogy a latinok mondják, *in aeternum hic et nunc*, azaz örökké itt és most kezdődnek. Az egyház évszázadok óta tudja, amit mi, modern homunculusok sehogy se akarunk felérni ésszel. Isten útjai, ha kifürkészhetetlenek is, vissza a múltba nem vezettek még senkit.

MÁRTA És ha mi kivételek leszünk?

ALBERT A kivételek, kedvesem, semmit nem cáfolnak.

MÁRTA Magyarországtól immár egy egész óceán és számos országhatár választ el minket.

ALBERT Ez igaz. De vigasztaljon a tudat, hogy szellemi határ nem létezik. Eddig a látszat szerint Magyarország tudományos felemelkedésért dolgoztam. Most egy nagyobb országért, Amerikáért, fogom tenni ugyanazt, de a célon ez mit sem változtat, amit már ifjú kutatóként magam elé tűztem. Akkor még nagybátyám akaratából az anus gyűrűsizmát kellett vizsgálnom a szegényes laborjában.

MÁRTA El akart riasztani az öreg a tudományos munkától.

ALBERT Hiába. Nem sejtette, amiről akkor még nekem sem volt fogalmam. A gáncsoskodás egyedül az ismeretlenbe, a járatlan utak felé ösztökél majd.

Hangsbemondó hangja: „Kedves utasaink! Itt a gép kapitánya beszél. Hamarosan földet érünk a La Guardia légi kikötőben. Kérem, kapcsolják be biztonsági öveiket és zárják el a tárgyaikat. Ne hagyjanak szabadon semmit, mert balesetveszélyes. Remélem, kellemesen utaztak és hamarosan viszontlátjuk Önöket a többi belföldi vagy a tengeren túli járatainkon! Köszönöm, hogy a Pan American légitársaság gépét választották! Szerencsés landolást kívánok. Isten hozta önöket New Yorkban!” A repülő tovább köröz, a hangja erősödik. A Szabadság-szobor sziluettje fekete lepelként borul Szent-Györgyi Albertre és Mártára.

ISBN: 978-963-306-922-6

9 781234 567897